BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN EZECHIELEM PROPHETAM COMMENTARIVS,

Ioanne Baptiſta Gabio Veronenſi interprete.

Cum indice verborum, ac rerum omnium memorabilium.

ROMAE M. D. LXIII.

Apud Paulum Manutium, Aldi F.

Cum priuilegio Pii IIII. Pont. Max.

Exemplum priuilegii.

MOTV proprio &c. Cum nuper ad huius almæ Vrbis ornamentum, & publicam ſtudioſorum omnium utilitatem noſtro iuſſu inſtituta in hac Vrbe fuerit officina librorum pulcherrimis characteribus, & ſumma cum diligentia imprimendorum, præſertim ſacrorum, eccleſiaſticorumque ſcriptorum, accerſito Venetijs, et huic negotio præpoſito dilecto filio Paulo Manutio, cum eruditiſſimo uiro, tum paternæ in hac arte laudis, & induſtriæ imitatore, prouidere, ſicut æquum eſt, uolentes, ne eius labor, & induſtria, quæ fructum aliis allatura eſt, ipſi uni detrimentum afferat; quod euenturum eſſet, ſi libros eius diligentiâ, et cura non ſine magnis ſumptibus emendatos, & impreſſos, atque editos alii poſtea imprimerent, atque ederent, minore forſitan etiam adhibita diligentia: Vniuerſis & ſingulis librorum impreſſoribus, & bibliopolis tam extra, quàm intra Italiam, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, noſtræ uero, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ temporali ditioni immediate, mediateue ſubiectis, etiam ſub pœna quingentorum ducatorum auri fiſco noſtro applicandorum, & amiſſionis librorū ipſo facto, etiam ſine declaratione cuiuſquam Iudicis incurrendis, inhibemus, & interdicimus, ne quis ullum ex libris aut eccleſiaſticorum ſcriptorum, aut cuiuſcunque generis, qui aut nunquam ante editi fuerint, aut quos ipſe Paulus primus, ſublatis mendis, correxerit, declararitue, ſeu corrigendos, declarandosue curarit, ſiue illi Græci, Latini, linguaue Italica communi, ſiue e Græco ſermone in Latinum Italicumue conuerſi, imprimere, uel ab alijs impreſſum uendere, aut uenalem proponere, & habere audeat per annos quinque, ab eo tempore, quo Paulus eum ediderit, computandos: Mandantes dilectis filijs noſtris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apoſtolicæ cauſarum Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisque, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Poteſtatibus terrarum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, Baricellisque, & executoribus earundem, ac uenerabilibus fratribus ſingularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiſcopis, & Epiſcopis, eorumque Vicarijs, ut quoties ipſius Pauli nomine requiſiti fuerint, ei efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes præmiſſa omnia, & ſingula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem cenſurarum, et pœnarū prædictarum, omni, & quacunque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato etiam, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis. Quia uero difficile eſſet hanc noſtrā cedulam originalem ad ſingula loca deferri: Volumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionē noſtram huiuſmodi attinet, credi debeat exemplis in ipſis libris imprimendis, ſeu etiam non inſerto tenore narratis: ita quod ſola narratio, ſeu enunciatio in ipſis libris, ut moris eſt, facienda, ad effectum, ut contra inobedientes, ut præfertur, procedi poſſit, ſufficiat. Et maioris efficaciæ cauſa uolumus ut originalis ipſa cedula per Curſores noſtros hic in Vrbe in locis conſuetis, ut moris eſt, affigatur, & publicetur: ne quiſquam ignorantiam eius ualeat allegare: Decernentes irritum, & inane quidquid ſecus fieri contigerit: Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque, & indultis quibuscunque, alijs ſuper imprimendorum librorum facultate forſan conceſſis, & innouatis, ceterisque in contrarium facientibus quibuſcunque.

Placet motu proprio.

AD VITELLOCIVM VITELLIVM S. R. E. CARDINALEM AMPLISS.

in Commentarios Theodoreti in Ezechielem Prophetam, Ioannis Baptiſtæ Gabii

PRAEFATIO.

PERSAEPE mihi præclariſsimas res, Antiſtes ampliſſime, cogitanti, quibus ad ueram gloriam Pius Quartus Pontifex Maximus nititur, & immortalitatem, non ſolum admirari eius animi magnitudinem, ſed etiam Deum Opt. Max. ex animo precari in mentem uenit, ut, quæ ſumma ab eo prudentia inſtituta, ſummo ſtudio, ſummaq; diligentia procurantur, ad optatos tandem perueniant exitus: quo non modo nos omni probitate ac uitæ integritate ornatiſsimi, ſanctiſsimiq; patris noſtri egregiis muneribus perfruamur; uerumetiam poſteritas omnis illius beneficio inſtaurata diuorũ templa, arces artificioſiſsime communitas, Italiæ portus expurgatos & in priſtinam opportunitatem, formamq; reſtitutos, urbium portas magnificentiſſime conditas, aut renouatas, uias commodiſſime, aptiſsimeq; directas, eximias ædes tum ad ornamentum, tum ad utilitatem ciuium ingenioſiſsime extructas contẽplans obſtupeſcat: neque hæc ſolum, quibus corporis commodis dumtaxat conſultum fortaſſe uideatur, ſed multo magis illa in cælum laudibus extollat, quæ a uera animi pietate ac religionis ſtudio profecta, & piis hominibus auxilii plurimum ad perſequendas optime inſtitutæ uitæ rationes afferant, & impios deprauatis opinionibus excæcatos, caducisq; huiuſce uitæ bonis addictos, ad ea cogitanda, & alacri animo complectenda traducat, quæ ad ueram, perpetuamq; beatitudinem aſcenſum parent quamfacillimum. Illa cum multa ſint; unum tamen præcipuum eſt Tridentinum concilium, quo nihil uidetur Chriſtianæ religioni ſalutarius, aut utilius excogitari hoc præſertim tempore

potuiſſe; quodque ipſe ita adminiſtrandum curat, ut nihil eorum prætermittatur, quæ ad tuendam ueram & catholicam fidem, ad retinendam Chriſtianam libertatem, ad profliganda denique hæreticorum monſtra pertineant: cumque animaduerterit haud aliis acrioribus telis perditiſsimos homines ad ſuam ipſorum perditionem, ut Petri uerbis utar, ſcripturas deprauantes, confici poſſe, quam doctiſsimorum, eorundemq; ſanctiſsimorum ſententiis & auctoritate, qui non de ſuo ſenſu depromentes, ſed diuino afflati numine arcana nobis myſteria patefecerunt: ſtudioſiſsime operam dat, ut, ſi qua eorum monumenta litteris commendata deliteſcunt, aut aliena & obſoleta iam lingua loquuntur, in lucem prodeant, & in linguam magis omnibus communem & latius hodie uagantem conuertantur. Quocirca iuſsit & aliorum & Theodoreti, uiri grauiſsimi in primis, luculentiſſima in ſanctos prophetas commētaria græce ſcripta Latina lingua diuulgari: ad cuius muneris partem uocatum eſſe me, cum pluribus aliis de cauſis, tum duabus maxime gaudeo: primum, quod ſi omnibus in colenda uinea domini eſt elaborandum, ea mihi illius excolendæ pars obtigit, in qua exiguæ meæ uires haud incommode ſeſe exercendi datam ſibi ſentiant occaſionē: deinde, quod tibi & auctoritatis & uoluntatis patris noſtri ſanctiſſimi Pii Quarti, ut par eſt, ſtudioſiſsimo, ex quo me domi tuæ pro tua liberalitate alendum curaſti, gratius hac re nihil accidere potuiſſe perſpexi. itaque ad id & ſi mea ſponte ſatis incitatum, tuis tamen prudentiſsimis cohortationibus uehemētius inflammaſti, effeciſtique, ut, quam in uertenda ipſius Theodoreti ſane docta & accurata in Danielem expoſitione diligentiā adhibui, eandem in his quoque eiuſdem in Ezechielem commentariis interpretandis alacriore animo adhibere ſtuduerim. Et iccirco ea tibi dedicare non alienū neque ab officio meo duxi, neque ab ea cura, quam ſuſtines, huius negotii tibi cum ampliſsimis Cardinalibus Ioanne Morono Mediolanenſi, Bernardino Scoto Sabino, & Marco Antonio Amulio Veneto, uiris eruditiſsimis, & de quibus quoties homines cogitant, toties de uera & perfecta uirtute co

gitare

gitare coguntur, a ſummo Pontifice cõmunicati: neque iniuria, acerrimo ſiquidem ingenio, quod ita ab ineunte ætate præ te-tuliſti; ut in rebus arduis ac difficilibus perite ſcienterq; geren dis eluceret: & ſingulari optimarũ artium doctrina, cui te aſsiduo ſtudio dedidiſti, ampliſſimos dignitatis gradus es aſſecutus, & iuuenili ætate cũ ſummis uiris æquatus in ſocietatem eorum munerũ, quæ maxime Chriſtianæ religionis interſunt, aſciſceris. Quid dicam de tuorũ probitate morum? qui ita laudabiliter uiuis, ut nunquã ego te (neque enim inficiari potes eſſe me tuarum uirtutum domeſticũ teſtem) uiderim ab honeſtiſſimis curis uacuũ, aut otioſum: ut recte mihi uideantur facturi, quicunque in tuas actiones, tanquam in ſpeculum, inſpicientes, inde ſibi bene uiuendi exempla petant. Et profecto haud alium decuit eſſe te, ampliſſima & honeſtiſſima Vitelliorum familia natum: quæ cum maiorum memoria egregiis uiris, ac ſummis ducibus ſibi diuinitus conceſſis florentiſſima fuerit, noſtra certe Alexandrum parentem tuum, bellica uirtute præſtantiſſimum; cuius gloria, dum res humanæ uigebunt, perpetua ſemper laude cumulabitur; & fratres item tuos parenti non diſſimiles, neque degeneres futuros tulit. Verum, ut ad Theodoretum reuertar, operæ pretium facturus nunc mihi uideor, ſi de eius uita pauca quædam ex probatis auctoribus collecta, ut, quantæ ſemper merito fuerit auctoritatis, intelligatur, percurram. Fuit igitur ſanctiſſimus hic uir natione Syrus, iam inde uſque a pueritia cum omnium diſciplinarum, tum uero ſacrarum litterarum ſtudioſiſſimus, ſibiq; ad imitandum Ioannem Chryſoſtomum, uere aureum eloquentiæ flumen, potiſsimum delegit: tantumque & doctrina & morum ſanctitate profecit, ut non immerito Cyrenſis eccleſiæ epiſcopus fuerit declaratus: quam optime adminiſtrans, omniaq; ſua conſilia, & omnes cogitationes ad communem utilitatem referens, ad ſcribendum ſe contulit, plurimaq; nobis utiliſſima ingenii ſui monumenta atticam uenuſtatem redolentia (fuit enim illius multa & copioſa, atque perſpicua & leniter fluens eloquentia) reliquit. nam uetus teſtamentum explanauit, & obſcuros illius locos ſingulari

edito

edito uolumine illuſtrauit, ſexdecim prophetas, & Pſalmos Dauidicos accurate interpretatus eſt; commentaria in omnes Pauli epiſtolas, librum de prouidentia, & item aduerſus omnes hæreſes, eccleſiaſticam hiſtoriam a primo magni Conſtantini anno ad annum decimum ſeptimum Theodoſii iunioris, centum & quadraginta plus minus annos continentem; eorum uitas, qui ſua ætate pie, ſancteque uiuentes φιλοθέων, id eſt Dei amantium, cognomen inuenere, de diuinis dogmatibus dialogos, epiſtolas inſuper amplius quingentas græce conſcripſit. Floruit, quo tempore beatiſsimus Leo Papa Romanæ præfuit eccleſiæ, a quo diſertiſſimam & amantiſſime atque honorificentiſſime ſcriptam, quæ nunc extat, accepit epiſtolam, eodemque fauente, ſiue potius iubente, in priſtinam, de qua, ut fere ſolet piis omnibus euenire, obtrectatorum & maleuolorum inuidia deiectus fuerat, dignitaté reſtitutus eſt. quod ſi quis plura de ipſo ſcire cupiat, & Nicephori hiſtoriam & Chalcedonenſe concilium perlegat. nobis hæc ad oſtendendum, haud inutiliter in ipſius lucubrationibus aſſidue uolutandis piorum hominum ſtudium conſumptum iri, ſatis uidentur, & præcipue in iis, quæ in ſanctos edidit prophetas. etenim quis ignorat, ipſorum prophetarum oraculis fidei noſtræ ueritatem tanquam maxime ſtabili & firmiſsimo niti fundaméto? his Iudæorum perfidiam, pertinaciamq; coargui? his, quæcunque exoriantur hæreſes, aut exortæ olim fuerint, conuinci? his credétibus in Chriſtum promiſſa bona, hoc eſt uitam æternam confirmari? atque hæc omnia, ſi modo recte ualentibus oculis diſcernantur, ad ipſum Chriſtum qui noſtra ſalus eſt, referri, nemo dubitarit, præſertim cum huius rei teſtis ipſe dominus ſit, cum dixit, Scrutamini ſcripturas, quia illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me: & dico enim uobis quoniam adhuc hoc, quod ſcriptum eſt, oportet impleri in me: & cum iniquis deputatus eſt. Et Lucas euangeliſta: Et incipiens, inquit, cum de Chriſto loquatur, a Moyſe, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant: Petrus uero, princeps apoſtolorum, qui dixit, Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent,

tan-

tantum adeo prophetarum teſtimonio uidetur adſcribere, ut illud fere certius iis, quæ oculis uiderit, non uereatur aſſeuerare, Habemus, inquiens, firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat. quæ cum ita ſe habeant, & diligenter atque accurate nobis Theodoretus Ezechielis prophetiam, in qua omnia fere Chriſti myſteria continentur, declarauerit, & res ipſas oculis pæne ſubiecerit, ac Iudæorũ ſomnia & deliramenta, qui neſcio quid de Gog & Magog, a propheta nominatis comminiſcuntur, Scythicos eos populos fuiſſe, iamque præteriiſſe, quod illi futurum expectant, demonſtrans, euidentiſſimis argumentationibus confutarit: æquũ eſt hilari animo te meum hunc laborem, qualiſcunque ſit, te non inſciente ſuſceptum, accipere, ut & perpetuam meam erga te obſeruantiam teſtetur, & alios acriore ingenio præditos ad bene merendum de Chriſtiana religione prouocet.

Amplitudini tuæ dedititiſſimus,

Ioannes Baptiſta Gabius.

OPTIMO LECTORI S.

QVOD in Theodoreti commentariis in Danielem fecimus, ut uulgatam editionem ad eam, quam ille ſecutus eſt, apponeremus, idem quoque hic nobis iiſdem de cauſis obſeruandum cenſuimus: ſimulque te illud commonitum uoluimus, charta 20.I. ubi habetur, Quia completa eſt terra populis multis, &c. omiſſa fuiſſe ab ipſo Theodoreto dedita opera ea omnia, quæ ſequuntur uſque ad finem noni capitis, & principium decimi uſque ad illud, Egreſſus ille ſtetit iuxta rotam; quia partim in præcedentibus, partim in ſequentibus declarantur: & ipſe, qui quammaxime breuitati ſtudet, noluit eadem ſæpius repetere. quod conſueuit etiam aliis in locis facere, ne faſtidium legentibus afferat, quamuis nihil prætermittat, quod ad explicandum ſenſum quem litteralem appellant, pertineat; ita ut neque longitudo orationis tibi moleſta ſit, neque breuitas intelligendi pariat difficultatem. Tu tanti uiri labores ſtudioſe perlegito: ſenties te in dies doctiorem factum, eoſque ad pietatem non parum tibi profeciſſe.

THEODORETI EPISCOPI CYRI,
IN PROPHETAM EZECHIELEM
INTERPRETATIONIS ARGVMENTVM.

OCVLI corporis figurarum & colorum conſtituti
ſunt iudices: qui ſi ualeant, tum demum recte & in-
tegerrime iudicandi munere fungantur; ſi uero ſint
imbecillius affecti, a uera ratione aberrantes, nec aſſe-
cuti rerum decentiam, obiecta ſibi recti ſpecie uehe-
B menter lædantur, ut uel prorſus non uideant, uel alia
pro aliis cernentes, eorum, quæ ſub aſpectum ca-
dunt, naturam perperam diſcernant. animi autem
pars illa, in qua ineſt uidendi uis, quæque oculis ip-
ſis hanc eandem ſubminiſtrat, alteram quoque acce-
pit ab opifice facultatem, qua non figurarum modo,
& colorum uaporumque & guſtus, atque aliorum huiuſcemodi qualitates diiudi-
car, ſed etiã rationes & orationes perpendens impias a piis diſtinguir, diuinarumq;
& humanarum diſcrimen agnoſcit, & omnino ſecundum ſapientem Salomonẽ in-
telligit parabolam & tenebricoſum ſermonem, uerbaque ſapientum & ænigmata. *Prou. 1*
C uerum unumquodque horum, cum recte affecta eſt, & ab incredulitate ſoluta ac li-
bera, diſcernit. at ubi talis ei offuſa eſt caligo, idem, quod oculi corporis, ipſa ſu-
ſtinet, & alia pro aliis intuetur, uel perturbatione ſuperante uicta nihil omnino ui-
det. In iſtiuſmodi morbum collapſi quidam diuinam ſcriptutam accuſare aggreſſi
ſunt, & præcipue prophetarum oracula, ueluti obſcuritate operta. contra quos me
rito diuus Paulus dixerit, quod ſi opertum eſt euangelium noſtrum in iis, qui *2. Cor. 4*
pereunt, eſt opertum. ſapientiam enim loquimur inter perfectos. et his ea quoque *1. Cor. 2*
conſentiunt quæ a domino & ſaluatore noſtro ſanctis apoſtolis dicta ſunt, Vobis da *Mar. 4*
tum eſt, inquit, noſſe myſteria regni, illis autem non eſt darum, cauſamque do- *Luc. 8*
cens ſtatim ſubiicit, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. ipſi
D enim uoluntarias, inquit, ad ſe inſcitiæ tenebras attrahunt. nam ſi conuerſi fuerint
ad dominum, ſicut auctor eſt diuus apoſtolus, auferetur uelamen. non omnibus igi *2. Cor. 3*
tur diuina obſcura ſunt, ſed uoluntaria cæcitate laborantibus. quos animaduertiſ-
ſe & conſideraſſe oportuit, eorum quæ pretioſa ſunt, in promptu hominibus eſſe ni
hil. margaritam quippe, ſicuti etiam purpureæ ueſtis regiæ florem, maris occultat
profundum: & auri argentique uenæ in terræ ſuperficie non extant, ſed in intimis
eiuſdem partibus conteguntur. in domibus item pretioſiſſima quæque intus in pe
nibus impoſitis uinculis, clauibus, & ſigillis cuſtodimus. conſilia quoque earum
rerum, quæ ſint maioris alicuius ponderis, fidelioribus amicis, non omnibus te-
mere enunciare conſueuimus. uerum hiſce omnibus, quæ modo diximus augu-
E ſtiora diuina ſunt, tantoque præſtantiora, quanto & quæ ſub oculorum ſenſum mi
nime cadunt, ab iis quæ uidentur, & quæ mente, ab iis quæ ſenſu comprehendan
tur, & a fluxis ſtabilia differunt. Decet igitur ea maiore cuſtodia digna cenſentes cũ
domino dicere, non eſſe proiiciendas margaritas ante porcos. etenim re uera con
temnitur eorum quæ ſint in promptu poſſeſſio: ſed quæ labore parta poſſidentur,
ea uero iucundiſſima ſunt, & amabiliſſima. Præterea ad hæc quæ diximus aliud
quoque addendum eſt, diuinorum prophetarum oraculis accuſationem Iudæorum
iniquitatis contineri, & bona gentibus promitti: ac neceſſario oportebat ueluti

obumbratam prophetiam, ne uſitato inuidiæ morbo laborantes Iudæi, & alienis F
bonis inſidias auſi moliri, libros hæc ſignificantes delerent. atque hanc etiam obſcu
ritatis illius, quæ in ipſis uidetur ineſſe, cauſam fuiſſe res ipſæ teſtantur. obſcura
enim olim hæc Iudæis fuere, ut litterarum monumentis prodita benedictionis
gentium memoria ſeruaretur. at ubi prædicto euentu comprobata, & ſcripta res
conſecutæ ſunt, tunc in reliquum aperta, & perſpicua facta ſunt oracula propheta-
rum. quicunque enim propheticos legunt libros ab ipſis rebus interpretationem
percipiunt. nemo igitur ex iis præſertim qui ſunt pietatis alumni, in diuinum ſpi-
ritum audacter inuectus eius orationes condemnet obſcuritatis; uerum ſacra uerba
Pſal. 118. cupiens intelligere cum diuino Dauid exclamet, Reuela oculos meos, & conſidera
bo mirabilia de lege tua. uoti enim compos omnino fiet, ſtudium expetendi ſibi G
hanc cognitionem ad utilitatem dari profeſſus. hanc quippe nos quoque depreca-
Pſal. 145 tionem domino adhibentes, qui ſecundum diuinum Dauid cæcos illuminat, &
Eſa. 29 ſecundum beatum Eſaiam eos, qui in tenebris, & caligine uerſantur, diuini Eze-
chielis audacter aggrediemur interpretationẽ, & prophetiæ reconditiora, quantum
in nobis eſt, perſcrutari, & quodcunq; inde lucri cogatur, id omnibus piis cõmune
proponere conabimur. age igitur ante interpretationẽ ſummatim ipſius percurra-
4. *Reg.* 25 mus argumentum. Prophetiam ſuã exorſus eſt hic propheta captiuitatis Ioacim,
qui etiam Iechonias dictus eſt, anno quinto. atque hæc captiuitas non prima fuit,
ſicut quibuſdã uiſum eſt, ſed Hieruſalẽ tertia, Iuda quarta, omnis uero Iſrael ſexta.
4. *Reg.* 15 primus enim Theglatphalaſſar maximã decem tribuum partem armis cepit. ſecun H
dus Salmanaſar Samaria, & finitimis urbibus in ſeruitutem redactis diſceſſit. ter-
tius Sennacherim alias Iudææ urbes obſidione expugnauit, multosque captiuos in
4. *Reg.* 19 exilium abduxit, ad Hieroſolyma autem cum exercitu proficiſci multa cum impie
tate conatus, maledicti præmia tulit, diuinaque plaga amiſſo exercitu, cum paucis
in patriam ſe recepit. Poſt hunc quartus Nabuchodonoſor, anno tertio regni
Ioacim filii Ioſiæ, regno potitus, cum ingenti exercitu in Iudæam peruenit, multisq;
acceptis auri & argenti talentis, captiuisque e regio genere compluribus, & non-
nullis ſacris uaſis correptis, impoſitoque regi tributo inde profectus eſt. breui autẽ
interiecto tempore impoſitum ſibi tributum ſoluere noluit, & Nabuchodonoſor un
decimo eius regni, ſui uero imperii octauo ãno rurſus ad Hieroſolyma adducit exer I
citum, ac Ioacim interfectum de muro præcipitari iuſſit, inſepultumque diutius
relinquit, & omnibus quicunque profecti erant, in ſeruitutem redactis, ac reliquis
rege conſtituto Ioacim, qui etiam Iechonias dictus eſt, (filius autem hic fuit Ioacim)
Babylonem ſe recepit; tribusque menſibus, diebus inſuper paucis præteritis, cum
ipſum cognouiſſet ſeditionem concitaſſe, rurſus reuertitur, eumque uinctum cum
haud mediocri multitudine bello captum abducit, regemque eius patruum creat
prioris Ioacim fratrem, Ioſiæ filiũ Mathaniam, qui item Sedecias appellatus eſt, ab
eo iureiurando accepto fore eum ſibi fidum, beneuolumque, & ſtato tempore ſo-
luturum tributum. uerũ cũ hic quoque uiolato iureiurãdo tributum reddere noluiſ
ſet, neque in officio, & fide manſiſſet, ſed ad Aegyptios confugiſſet, rurſus coacto K
exercitu inuaſit urbem, qua cum hominibus capta, regiam, & ſacrum Dei tem-
plum, atque adeo omnem ſplendidam domum combuſſit; quique fami, & hoſtium
cædi ſuperfuiſſent, eos omnes captiuos abduxit, uaſaque omnia non ſolum, quæ
ex auri, argentique materia confecta erant, ſed etiam columnas ex ære conſtructas
in Babylonem cum aliis omnibus aſportauit. itaque captiuitas Iechoniæ non pri-
ma fuit, ut quibuſdam uiſa eſt, ſed Hieroſolymorum tertia, quod nos quartus quo
que Regum, & Paralipomenon liber docet. diuus item Daniel propheta, qui ſuam
prophetiam ſic exorditur: In anno tertio regni Ioacim, regis Iuda, uenit Nabucho-
donoſor

A donoſor rex Babylonis in Hieruſalem, & obſidebat eam, & dedit dominus in ma
nu eius Ioacim regem Iuda, & de parte uaſorum domus Dei. & paulo poſt: Et di-
xit, inquit, rex Aſphenec principi eunuchorum ſuorum, ut introduceret de filiis
captiuitatis Iſrael, & de ſemine regni. Primo igitur Hieroſolyma capta ſunt anno
tertio regni Ioacim, qui primus fuit ānus regni Nabuchodonoſor. atque hoc ipſum
ipſe nos propheta docet, cum dicit, anno ſecundo regni Nabuchodonoſor ſomnia-
ui ſomnium. iterum capta ſunt undecimo regni Ioacim anno, ut modo dixi, octauo
uero imperii Nabuchodonoſor: tertio primo Iechoniæ Ioacim filii regni, imperii
Nabuchodonoſor nono, atque hæc aperte nos docet beatus Hieremias propheta,
& facile eſt ſi quis uelit tempora colligere ex illo quoque propheta, hæc aperte per-
B cipere. igitur Ezechiel prophetiam exorſus eſt anno quinto captiuitatis Ioacim, qui
Iechonias etiā dictus eſt, quintus itē ānus hic fuit Sedeciæ regis qui pro Iechonia Iu
dæorum rex fuerat declaratus. duodecim uero annis prior Daniel prophetiam ex-
orſus erat. iiſdem autem temporibus hi in Babylone prophetabant, & in Iudæa Hie
remias, & Sophonias, & Vrias Samæi, ſed rurſus illi maiores natu non ſolum Eze-
chiele, ſed etiam ipſo Daniele. anno enim tertio decimo Ioſiæ regni beatus Hiere-
mias ſuæ prophetiæ fecit initium, & Sophonias Ioſia rege prophetaſſe dicitur. Vrias
autem Samæi cum regnante priore Ioacim prophetaſſet, & futuras calamitates præ-
dixiſſet, iniuſtam ab illius cæde necem ſuſtinuit. eorum igitur, qui captiuitatis tem
pore prophetarunt, poſtremus eſt diuus Ezechiel propheta. Aggæus autem, &
C Zacharias, & Malachias poſt reditum prophetandi munus obierunt. Videt hic pro
pheta diuinas reuelationes metus & horroris plenas, uaticinatur autem non ſolum
Iudæorum excidium ſed etiam Tyriorum, & Sidoniorum, aliorumque externorum
Moabitarum, & Ammanitarum, & Idumæorum, prætereaque Aegyptiorum. præ-
dicit item fore, ut a ſeruitute Iudæi uindicētur, & ſacrum Dei templum ædificent,
& alia infinita, quæ ſingula interpretantes, ne argumentum prolixius fiat, obſerua
bimus. ipſum igitur prophetæ Deum per prophetam deprecati, ut intelligendi
nobis munus impertiatur, age interpretationem exordiamur.

SECTIO PRIMA.

D Et factum eſt in trigeſimo anno, in quarto menſe, quinta menſis.

Quibuſdam uiſus eſt triceſimus iobilæi annus eſſe: & iobilæum uocant iudæi,
quinquaginta annorum numerum. ſicut enim Romani quindecim annis temporis
conuerſionem notant, ita Iudæi quinquaginta. horum quinquaginta triceſimum
annum eſſe prophetiæ tempus dixere, ego uero primum in annalibus temporum
accurate inueſtigato tempore comperi Iechoniæ captiuitatis annum quintum non
cum trigeſimo iobilæi, ſed cum uigeſimo quinto conſentire. Deinde cum animad-
uertiſſem neminē unquam prophetarum hoc tempus declaraſſe, perſcrutatus com
peri hunc eſſe annum trigeſimum, paulo poſt enim hic idem propheta dormire iu-
E betur in dextrum latus, & aſſumere peccata domus Iuda quadraginta dies, die in *Ezech. 9*
annum computata. cum igitur conſideraſſem ſeptuaginta annis clementem domi-
num Iuda captiuitatem definiſſe & quadraginta annos ipſis ſeptuaginta deeſſe, co-
gnoui prophetam captiuitatis tempus trigeſimum ānum eſſe dixiſſe: & retro nume
rans tempuſque inquirens comperio non ante triginta annos, ſed ante tredecim ca
ptiuitatem fuiſſe. bonus enim, & amator hominum Deus a ſua ſententia non a re-
rum euentu diſciplinæ tempus numerare conſueuit. ita etiam erga patriarcham A-
braham fecit, cui cum dixiſſet peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſub- *Gen. 15*
iicient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis, non permiſit eos hoc omne

tempus degere apud Aegyptios, uerũ a ſententia ſua quadringentos annos enume F
rat: & Noe item, cum ad pœnitentiam centum uiginti annos præfiniſſet, conſpe-
cto iniquitatis incremento, haud expectauit ſententiæ finem, ut peccati progreſſio
nem comprimeret, ita hic quoque comperimus triginta annorum numerum, ſi a
Dei ſententia numerandi initium faciamus. condemnauit autem Iudæos Deus ca-
ptiuitate, & ſeruitute, decimo octauo anno Ioſiæ regni. nam cum Chalcias prin-
ceps ſacerdotum defoſſam comperiſſet moſaicam legem, tantum enim Iudæorum
iniquitas ſuſceperat incrementi, ut omnia diuina obliuioni prorſus tradita eſſent,
deinde eam rex legiſſet, animaduertiſſetque ea, quæ populus auderet, aperte legi
contraria, & iccirco haud mediocri terrore affectus ſacerdotum principem iuſſiſſet
operam dare ut Deus placaretur, confert ſe princeps ſacerdotum ad Aldan uatem G
piam mulierem, quæque diuinas leges obſeruaret, quæ dinino inſtinctu concitata
4. Reg. 22. diuinique ſpiritus plena dixit ad eum, hæc dicit dominus Deus Iſrael, dicite uiro,
qui miſit uos ad me, ecce ego adduco mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitantes
in eo, omnia uerba libri, quem legit rex Iuda, qui dereliquerunt me, & ſacrifica-
uerunt diis alienis, ut irritarent me in omnibus operibus manuum ſuarum, & ſuc-
cendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. regi autem Iuda, qui mi-
ſit uos, ut conſuleretis dominum, ſic dicetis, hæc dicit dominus Deus Iſrael, pro eo
quod audiſti uerba mea, & pœnituit cor tuum, & uerſus es a facie mea, ut audiſti
quæcunque locutus ſum ſuper locum iſtum, & ſuper habitantes in eo, ut fierent in
interitum, & ſcidiſti ueſtimenta tua, & fleuiſti coram me, etiam ego audiui dicit do- H
minus, non ne ſic? Ecce ego appono te ad patres tuos, & adduceris ad ſepulcrum
in pace, & non uidebunt oculi tui omnia mala, quæ ego adduco ſuper locum iſtum,
& ſuper habitantes eum. atque hæc item Paralipomenon liber docet. hæc autem ge
ſta ſunt, ut dictum eſt anno octauo decimo Ioſiæ regni, qui unum & triginta regna
uit annos. ab octauo decimo igitur uſque ad trigeſimum anni interſunt quattuorde
cim. poſt hunc regnauit Ioachaz menſes tres, qui cum his annis coniungendi ſunt,
propterea quod octauo menſe octaui decimi anni hoc editum eſt a propheta oracu-
lum. deinde coniunctis cum prioribus, undecim Ioacim annis, uigintiquinque com
periemus. tres uero Iechoniæ menſes, & dies rurſus paucos pro his menſibus, qui
deerant octauo decimo anno, computabimus; & ipſis uigintiquinque captiuitatis I
Iechoniæ, quinque additis triginta annorum numerum deprehendemus, ita etiam
ſeptuaginta captiuitatis annos uere poterimus percipere, nam ab octauo decimo Io
ſiæ regni uſque ad primum Cyri Perſarum regis, quo regnante primus fuit reditus,
ſeptuageſimus annus expletur. qui uero deſolationis templi ſeptuaginta annos nu-
merare uelit, is incipiat ab undecimo anno Sedeciæ, tunc enim ſacrum Dei templũ
incenſum fuit, deſinatque in ſecundum Darii Hyſtaſpis annum, quo regnante
omni ſtudio templum inſtaurarunt, & opus ad exitum perductum eſt. ait igitur
propheta.

Trigeſimo anno in quarto menſe quinta menſis, ego eram in medio
captiuitatis ſuper fluuium Chobar, & aperti ſunt cæli, & uidi uiſionem K
Dei quinta menſis. hic annus quintus captiuitatis Ioacim regis.

Vulgata. Cum eſſem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar, aperti ſunt
cæli, & uidi uiſiones Dei in quinta menſis. ipſe eſt annus quintus tranſ-
migrationis regis Ioacim.

Noſque ipſe quoque aperte docuit, haud ſimpliciter captiuitatis annum quin-
tum, ſed captiuitatis Ioacim regis eſſe. hic autem (ut dixi) Iechonias fuit, qui tres
menſes

A menſes, & paucos inſuper dies regnauit. huius enim pater Ioacim anno ſui regni undecimo in Hieroſolymis interfectus eſt. apertos autem fuiſſe cælos dixit, non ue re neque re ipſa, ſed ſpiritali contemplatione, & uidi, inquit, uiſionem Dei, non eſſentiam Dei, ſed uiſionem, reuelationem quandam, & ueluti expreſſam effigiem, quæ ab humana natura comprehendi poſſet. & eram in medio captiuitatis, pius cum impiis, cum iniuſtis iuſtus. tanta enim domini benignitas eſt, ut peccatorum cauſa ſuos famulos ſuppliciis, & calamitatibus afficiat.

Et factum eſt uerbum domini ad Ezechielem filium Buzi ſacerdotẽ in terra Chaldæorũ ſuper fluuiũ Chobar. Vulg. ſecus flumen chobar.

B Duobus donis gloriatur, & ſacerdotio, & prophetia, utraque autem ſunt ſpiritus dona. & mentionem facit regionis, & loci, ubi diuinam reuelationem conſpexit, multa per hæc ſignificans, primum numen eiuſmodi eſſe, quod non in ſolis Hieroſolymis poteſtatem haberet, neque ſolis Iudæis dominaretur, ſed omnium effector eſſet, & moderator. & hoc eius itẽm ineffabilem bonitatem indicat, quia quos captiuos tradidit, eos haud negligit, ſed omni prouidentia, decentique cura proſequitur. ad aquas uero eum hac uiſione dignatur, omnium hominum ſalutem præſignificans, & eam, quæ futura eſt per aquæ regenerationem, piorum Dei cognitionem declarans. ita etiam diuinus Daniel propter aquas diuinas illas uiſiones conſpexit, & legis lator Moyſes ad ripam proiectus per aquam ſalutem eſt
C conſecutus, ita rurſus ipſi puteus, & aqua nuptias conciliauit: quod item ſuperioribus patriarchis non Iacob tantum, ſed etiam Iſaac uſu uenit. uerum ad interpretationem reuertamur, neque enim in præſenti hoc eſt orationis inſtitutum.

Et facta eſt ſuper me manus domini.

Et facta eſt ſuper eum ibi manus domini. *Vulg.*

Diuini ſpiritus efficaciam ita uocauit, etenim diuus Paulus reſiſtentem Elymam docens, ita dicit: ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus non uidens ſolem uſque ad tempus. diuini autem ſpiritus erit efficacia, ut ipſe Paulus ait, in uirtute ſignorum, & prodigiorũ in uirtute ſpiritus Dei. facta eſt ſuper me, inquit, manus domini. *Act.* 13

D Et uidi, & ecce uentus extollens ueniebat ab aquilone, & nubes magnæ in eo, & ſplendor in circuitu eius, & ignis fulgurans.

Et uidi; & ecce uentus turbinis ueniebat ab aquilone, & nubes magna, & ignis inuoluens, & ſplendor in circuitu eius. *Vulg.*

Neceſſe eſt prius reuelationis cauſam explicare, deinde ſigillatim hæc interpretari. multi hoc tempore falſi prophetæ prophetiſ contradicebant, quod nos maxime docet beatus Hieremias. cum enim uincula ferre ipſum Deus iuſſiſſet, & regis ac totius populi captiuitatem prædicere, Ananias quidam pſeudopropheta his contritis contradicebat iis, quæ a propheta dicerentur aperte mentiens & exclamans, nõ *Hiere.* 28.
E modo urbem non euerſam iri, ſed etiam qui prius captiui fuerant, prope diem rediturос, quare amplius indignatus Deus pro ligneis iubet ut ferrea ſibi uincula circumdet, & iis, qui in Iudæa erant, obſidionem prænunciet, & ſeruitutem, captiuis uero in Babylonem abductis ſcribat, ut domos ædificent, uineta conſerant, ſeptuaginta quippe annorum lata ſententia certa, & mendacio carente. oportebat igitur non ſolum in Iudæa Hieremiam hæc dicere, & ſcribere, ſed eos etiam qui captiui *Hiere.* 29.
abducti fuerant per eos prophetas, qui apud ipſos erant, hæc intelligere. uidet igitur propheta excidium quo Hieroſolyma funditus perdenda eſſent, hoc enim ſigni

ficat, uentus extollens ueniebat ab aquilone, uel ut Symmachus ait impeta flans. F
ſignificat autem uenti uis Babylonii impetum: & maxima nubes, haſtarum & iaculorum, omniſque generis telorum copiam, quaſi inundationem: ignis uero fulgurans non ſolum incuſſum terrorem, ſed etiam urbis demolitionem ab igne profectam: ſplendorque in circuitu, Dei gloriam quæ ſe per ſupplicium oſtendet. nam quia beneficiorum fructum percipere, neque ex illis beneficiorum auctorem intelligere uoluerunt, per ſupplicium cognitionem adipiſcuntur. iccirco etiam exclamant, poſt captiuitatem meam reſipui.

Et in medio eius quaſi uiſio electri in medio ignis, & ſplendor in eo.

Vulg. Et de medio eius, quaſi ſpecies electri, id eſt de medio ignis. G

Hactenus igitur omnem nobis reuelationem declarauit, deinceps eam ſecundum partes explicare incipit.

Et in medio quaſi ſimilitudo quattuor animalium.

Animal rationis particeps eſt & homo & angelus, ſed alter rationale mortale, alter rationale immortale animal eſt. quis autem poſſit reuelationem aperte declarare, cum ipſe propheta in eius enarratione defatigatus fuerit? nō enim ſimpliciter quattuor ſe animalia conſpexiſſe dixit, neque item ſimilitudinem animalium, ſed tanquam ſimilitudinem quattuor animalium, ita ut perſpicuum fit non ipſas uidiſſe diuinos prophetas, eorum qui cerni nequeunt naturas, ſed ſimilitudines, & formas H
ab eo qui magna largitur ad unumquemque uſum oſtenſas. narrat igitur nobis etiam conſpectorum a ſe animalium figuras.

Hæc enim uiſio, inquit, ipſorum, ſimilitudo hominis in eis, & quattuor facies uni, & quattuor alæ uni, & crura eorum recta, & pennati pedes eorum, & ſcintillæ ut æs fulgurans, & leues pennæ eorum, & manus hominis ſub pennis eorum in quattuor partibus ipſorum.

Vulg. Et hic aſpectus eorum, ſimilitudo hominis in eis, & quattuor facies uni, & quattuor pennæ uni, & pedes eorum pedes recti, & planta pedis I
eorum, quaſi planta pedis uitali, & ſcintillæ quaſi aſpectus æris candentis, & manus hominis ſub pennis eorum in quattuor partibus.

Formam igitur eorum, quæ conſpexit, rectā eſſe ait, & homini ſimilem, & unumquodque quadruplici facie, & quattuor alis præditum, totidemque numero manus, quot alas habere dixit, ac pedes alis plenos. declarat autem per quattuor numero facies & alas, earum poteſtatum, quæ diuinam uehunt figuram, omnium regis Dei quocunque pertinentem prouidentiam. quod autem pennis eſt præditum, naturæ ipſarū ſignificat acumen, & ſcintillæ ſplendidiſſimo ſimiles æri ſplendorem, & mentis indicant puritatem, manus uero ſub alis abſconditæ, eam, quæ uideri K
nequit, & uariam indicant efficacitatem. his ſubiicit.

Non reuertebantur, cum ambularent ipſa, unumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.

Vulg. Non reuertebantur, cum incederent, ſed unumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.

Homo enim ad borealem partem incedens, deinde cum uult ad auſtralem redire:

neceſſarios

A neceſſario conuertitur, unam tantum faciem ſortitus: ſed cui tot ſunt numero facies quot partes orbis terræ, huic auſtrale nihil eſt, ſed ubique facies illius omnia intuetur, & quocunque uelit, incedit, neque indiget conuerſione.

Et ſimilitudo inquit facierum eorum facies hominis, & facies leonis a dextris ipſis quattuor, & facies aquilæ quattuor, & facies uituli a ſiniſtris ipſis quattuor, hæ facies ipſorum.

Similitudo autem uultus eorum facies hominis, & facies leonis, a dextris ipſorum quattuor: facies autem bouis, a ſiniſtris ipſorum quattuor, *Vulg.*

B & facies aquilæ deſuper ipſorum quattuor.

At nemo exiſtimet beſtiarum, & animantium rationis expertium imagines habere, eas, quæ cerni nequeant poteſtates, ſiquidem his alia innuuntur. leo enim regnum, namque animal regium eſt, ſignificat, per uitulum ſacerdotium. nam pro principe ſacerdotum uitulus unus offerebatur, & per aquilam prophetia declaratur. eſt enim animal in ſublime uolans, & prophetia huiuſmodi eſt, quæ ſublimia contemplans longiſſime proſpicit futura. docet igitur iis, quæ dicta ſunt, omnem humanam naturam una cum propriis ducibus omnium regi, omniumque auctori ſubiectam eſſe, qui tot donis humanum genus inſtruxerit.

C Et alæ, inquit, extenſæ ſuper quattuor, unicuique duæ coniunctæ altera ad alteram, & duæ cooperiebant ſuper corpus eorum.

Et facies eorum, & pennæ eorum extentæ deſuper, duæ pennæ ſingulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorum. *Vulg.*

His declarat ne a diuinis quidem poteſtatibus omnia comprehendi poſſe, ſed alia ipſius perſpicua, alia ignota eſſe, quæ ſibi poſitos terminos haudquaquā tranſgrediuntur: ſed duas alas conceſſo ſibi contemplandi munere exultantes extendunt, & duabus corpus contegunt, eorum, quæ occulta ſunt, ignoratione contentæ, neque contendentes, ut ea percipiant, quæ percipere nefas eſt.

D Et unumquodque coram facie ſua gradiebatur: quocunque erat ſpiritus, ambulabant, nec reuertebantur.

Et unumquodque eorum coram facie ſua ambulabat: ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent. *Vulg.*

Poteſtatum illarum quæ cerni nequeunt in omnibus obedientiam ſignificat, atque etiam, ut conſtitutam uiam minime relinquebant. & hoc ipſum diuinus quoque Dauid ait, cum dicit, Benedicite Dominum omnes angeli eius potentes uirtute, facientes uerbum illius ad audiendam uocem ſermonum eius.

E Et in medio animalium, quaſi uiſio carbonum ignis ardentium, quaſi uiſio lampadarum diſcurrentium per medium animalium, & ſplendor ignis, & de igne egrediebatur fulgur, & animalia currebant, & reuertebantur, quaſi ſpecies Bezech fulguris.

Et ſimilitudo animalium, & aſpectus eorum quaſi carbonum ignis ardentium, & quaſi aſpectus lampadarum. hæc erat uiſio diſcurrens in medio animalium, ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens, & animalia *Vulg.*

ibant,

ibant, & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. F

Hoc autem Symmachus interpretatus eſt, ſicut ſpecies radii fulguris, terribilis contemplatio & horroris plena pœnas præſignificans. etenim carbones ignis & diſcurrentes lampades, & inde emiſſa coruſcatio, & huc atque illuc animalium curſus, & a curſu ſplendor emiſſus futura mala declarant. hæc enim beatus quoque Dauid in

Pſal. 17 pœnis numerat, cum modo ait, grando, & carbones ignis, modo, cadent ſuper eos

Pſal. 119 carbones ignis. & alio loco. fulgura multiplicauit & conturbauit eos. & alibi. ful

Pſal. 17 gura coruſcationem tuam, & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos,

Pſal. 143

Et uidi, et ecce rota una ſuper terram cõiuncta animalibus quattuor, & ſpecies rotarum, & affectio ipſarum, ſicut ſpecies tharſis. G

Vulg. Cumque aſpicerem animalia, apparuit rota una ſuper terram iuxta animalia habens quattuor facies. et aſpectus rotarum, & opus earum quaſi uiſio maris.

Secundum Symmachum uero, ſicut uiſio hyacinthi.

Et ſimilitudo in quattuor, & opus ipſarum unum.

Vulg. Et una ſimilitudo ipſarum quattuor, & aſpectus ipſarum & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ.

Rotam unam in unoquoque animalium coniunctam contemplabatur, quæ hyacinthi ſimilitudinem haberet, nullumque ſe in ipſis diſcrimen conſpexiſſe dixit, ſed plane ſimiles illas quattuor inter ſe fuiſſe, aſpectus enim ipſarum, inquit, & opus ipſarum unum, perinde ac eſſet rota in rota. H

In quattuor partes earum ambulabant, neque reuertebantur cum ambularent ipſæ, neque dorſa eorum, & altitudo erat eis, & terribilia erãt.

Vulg. Per quattuor partes earum euntes ibant, & non reuertebantur cum ambularent, ſtatura quoque erat rotis, & altitudo & horribilis aſpectus.

Quaſi animalia quattuor uultus habentia, ait, quocunque pertinentem Dei inſpectionem hac oratione declarans. ita etiam rotarum ſpeciem interpretatur, perinde ac eſſet, inquit, rota in rota. hoc autem facile poterit inſpici, ſi quis duo circulos ratione ſumptos, alterum in altero crucis inſtar interſerat. talis enim figura etiam in eadem ſede poſita, in quattuor partes motum admittit, orientem, inquam, & & occidentem, aquilonalem, & auſtralem. hoc itaque beatus propheta ait, perinde ac eſſet rota in rota, in quattuor partes earum ambulabant, & non reuertebantur cum ambularent ipſæ. eiuſcemodi enim figura conuerſione non indiget, namque in unamquamque inclinationem ab eadem ſede mota facile fertur. Atque hoc itidem ubique Dei præſentiam ſignificat, his craſſius propter humanam imbecillitatem, & corpulentius conſpectis. I K

Et uidi, inquit, ipſas, & ecce dorſa ipſarum plena oculis, in circuitu quattuor, & cum ambularent animalia, ambulabant etiam rotæ coniunctæ ipſis, & cum attolleretur animalia de terra, attollebantur etiam rotæ, ubicunque erat nubes, illuc concitabatur ſpiritus ambulare. ambulabãt animalia, & rotæ incedebant cũ ipſis, quia ſpiritus uitæ erat in rotis.

Vulg. Et totum corpus oculis plenũ in circuitu ipſarum quattuor. Cumque ambularent

A ambularent animalia ambulabant, pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur ſimul & rotæ: quocunque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter eleuabantur ſequentes eum, ſpiritus enim uitæ erat in rotis.

Hoc aperte nos beatus Paulus docet, naturarum quæ oculis cerni nequeunt, ordines recenſens, & eum aliis uirtutibus thronos etiam quoſdam connumerans, in ipſo enim condita ſunt uniuerſa, id eſt, in Chriſto, ſiue uiſibilia, ſiue inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue angeli, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, igitur etiam throni ratione præditum & corporis expers eſt or- *Coloſſ. 1.*
B do, quare propheta quoque aſſerit, ſpiritum uitæ in rotis eſſe, unde ſpontaneus & uoluntarius eſſet motus, neque enim temo aut iugum animalibus erat impoſitum. uerum præibat quidem nubes, uiolentus autem ille ac uehemens uentus ſequebatur, & diuinum uehiculum per ſe currebat, animalibus præeuntibus, rotis per ſe motis, & in quattuor partes, ita ut non redirent, latis. Dorſa enim ipſarum plena, inquit, oculis erant. hoc eſt plena erant cognitione, quod Cherubim interpretatio declarat, in Græcam quippe uocem translatum nomen cognitionis uim interpretatur.

Et ſimilitudo, inquit, ſuper caput ipſorum deſuper, & ſub firmamen
C to alæ ipſorum extenſæ, uolantes altera ad alteram, unicuique duæ cooperientes corpora ipſorum, & audiui uocem alarum ipſorum, cum uolarent ipſa, quaſi uocem aquarum multarum, ſicut uocem Dei Sadai, & cum ambularent ipſa, uocem uerbi, quaſi uocem caſtrorum: & cum ſtarent ipſa, quieſcebant alæ ipſorum, & ecce uox deſuper firmamento exiſtente ſuper caput ipſorum, cum ſtarent ipſa, etiam remittebantur alæ ipſorum.

Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti, quaſi aſpectus cry *Vulg.*
D ſtalli horribilis, & extenti ſuper capita eorum deſuper, ſub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum, unumquodque duabus alis uelabat corpus ſuum, & alterum ſimiliter uelabatur, & audiebam ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonum ſublimis Dei, cum ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, ut ſonus caſtrorum; cumque ſtarent, dimittebantur pennæ eorum.

Vbique diuinus propheta ſimilitudinem ponit, docens nos adumbratam quandam effigiem ſe conſpexiſſe, non item ipſam, eorum qui cerni nequeunt, naturam. cum enim ſupra dixiſſet, conſpexiſſe ſe cælos apertos, nunc ſupra animalia quaſi ſi-
E militudinem firmamenti contemplatur, & animalia ſubiecta, alasque motantia, non temere ſed ad uocem ſuperne latam, cui obedientia & eas mouebant, & rurſus ſeruabant immobiles, docet nos itidem ſonitum, qui inde ferebatur, modo aquarum ui, modo clamori caſtrorum aſſimilans. & ad extremum dubitans, comparationem adduxit, ſicut uox Dei Sadai, quod Aquilas & Symmachus, idonei, interpretati ſunt. cur enim laboro inquit rei inquirens imagines & nulla ratione reperiens? ſatis eſt oſtendiſſe opificem, eum qui hæc efficit, & per illum ſonitus uim & magnitudinem declarare. cum enim ſit idoneus & omnipotens, omnia perinde ac uult facile perficit.

Et

Et deſuper, inquit, firmamento ſuper caput ipſorum, ſicut uiſio lapi F
dis ſapphiri ſimilitudo throni ſuper eum.

Vulg. Et ſuper firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quaſi aſpe
ctus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni.

Hæc itidem ſpecies reconditam & ſub ſenſum oculorũ minime cadentem diuinam indicant naturã, nubes enim & caligo, inquit, in circuitu eius. & rurſus idem pro-
Pſal. 96 pheta, poſuit, ait, tenebras latibulum ſuum, tenebræ autem & nubes & caligo di-
Pſal. 17 uinam naturam eiuſmodi declarant, quæ nequeat uideri, nam purum illud & inacceſſum lumen nobis tenebræ ſunt, qui præ naturæ imbecillitate oculorum aciem in ipſum intendere minime ualemus. ſi enim quicunque ſolis orbem accurate cu- G
piens intueri, in eo amplius æquo oculum coniectum continuerit, id aſſequitur, ut etiam mediocriter uidendi facultatem amittat, & a lumine, tenebrarum percipit fructum; quid non euenturum ei exiſtimandum, qui contra diuinum & inacceſſum lumen auſus fuerit inſpectare?

Et ſuper ſimilitudinem, inquit, throni, ſimilitudo quaſi ſpecies hominis deſuper ipſo, & uidi quaſi uiſionem electri, quaſi aſpectũ ignis, & ſplendorem eius in circuitu, quaſi uiſionem arcus, quando fuerit in nube, in die pluuiæ. ſic uiſio ſplendoris in circuitu. H

Vulg. Et ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper, & uidi quaſi ſpeciem electri, uelut aſpectum ignis intrinſecus eius per circuitum, a lumbis eius & deſuper, & a lumbis eius usque deorſum uidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu, uelut aſpectũ arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ. hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum.

Vbique & ſimilitudinem, & quaſi apponit, ut doceat nos non hactenus conſiſtendum, ſed intelligendum eſſe, unamquamque uiſionem ad rei uſum accommodari. nam patriarchæ Abraham auctor omnium rerum dominus ut hominẽ ſe uidendum præbuit, nihilque ipſi formidabile oſtendit, cum & ipſi & per ipſum cunctо I
terrarum orbi promiſſa eſſet bona præbiturus. promiſſio enim Iſaac domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti ortum ſecundum carnem continet. quare etiam gentium benedictio cum Iſaac pollicitatione coniuncta eſt, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ, cum uero ipſi generis prædicebat ſeruitutem, non ita ei benignus apparuit, ſed & clibanum fumantem, & lampadas ignis, inter diuiſiones illas
Gen. 15. tranſeuntes oſtendit. ita cum Iacob ab Eſau timentem animo confirmare, & conſo
Gen. 22. lari uellet, ut homo ab eo conſpectus eſt. et Moyſi initio quidem horribilia oſtendit, ignem in rubo, & rubum ita ardentem, ut minime tamen combureretur, deinde uero manſuete & placide cum eo colloquitur, nihil eorum præ ſe ferens, quæ
Exod. 3. poſſent terrorem incutere. et Iſrael ſimiliter cum uellet perterrefacere, eique ſuam K
Exod. 19 uirtutem indicare, totum montem fumantẽ oſtendit, & tonitruum fremitus, & buccinas ſonantes, ingentemq; caliginẽ, & omnino ita ipſos perterruit, ut prophetæ ſupplicarint, ne ſecũ Deus loqueretur, ſed ipſe internuncius ad ſe diuina iuſſa perferret. Hoc item uiſionum diſcrimen magno quoque Heliæ oſtendit, primum con-
3. Reg. 19. motionem, deinde ignem, tum ſpiritum montes conterentẽ, & cõminuentẽ petras, ac poſtea flatum auræ tenuis, & in ipſa dominũ, ſiquidem gaudet ipſe bonitate, & longanimitate, ac manſuetudine uult res humanas procurare, uerum impietas & iniquitas cauſa eſt, ut illa quoque adhibeat. quare non in illis dixit dominum eſſe,

ſed

A ſed in aura tenui, quando non ab eius uoluntate illa proficiſcuntur, ſed propter ho minum utilitatem fiunt: bonitas uero & benignitas eius naturæ propria ſunt. cum igitur diuerſas Dei uiſiones audieris, ne multiforme numen opineris, quod omnino a corpore, & ſpecie qualibet uacuum, ſimplexque, & compoſitionis, omniſq; figuræ expers, neque oculis cerni, neque animo comprehendi poteſt, aut ullo termino circumſcribi. oſtendit autem uiſiones, perinde ut opus eſt eas repræſentans. & hoc itaque loco illa quidem terribilia oſtendit, oſtendit etiam beneficium, quo omnes homines afficiendi erant, Dei inquam & ſaluatoris noſtri in carne diſpenſationem. hac de cauſa, ſpeciē quidem humanā dicit, naturas uero duas, alteram electri, alterā ignis, & alteram ferentem, alterā latam. diuina ſiquidem natura humanam induit. iccirco ſuperiorem partē conſpectam eſſe ait, tanquam ſpeciem electri, B inferiorem uero a lumbis & infra, quaſi ſpeciem ignis, igne diuinam innuente naturam, Deus enim tuus inquit ignis conſumens eſt, electro uero humanam. tale *Deut. 4* enim eſt electrum, ueluti miſta quadam ſpecie præditum, neque auro neque argento ſimile, ſed quaſi utriuſque commiſtio. tale etiam corpus humanū: neque enim ſolum terra eſt, neque aqua ipſum per ſe, neque ignis, neque aer, ſed ex quattuor elementis eſt compoſitum. immo uero talis neque anima ratione prædita tantum, neque mortale corpus, ſed utraque ſimul. propterea propheta uidet, a lumbis eius & deſuper ſicut ſpeciem electri, quin etiam ſicut uiſionem ignis intrinſecus eius per circuitum. etenim humanitas uerbi Dei, hilaris, & ſplendida, & glorioſa, immortaliſque, & a corruptione libera ab inhabitante diuina natura facta eſt, iccirco con C gruenter dixit: Et uidi ſicut ſpeciem electri, uelut aſpectum ignis, intrinſecus eius per circuitum, a uiſione lumborum & uſq; deorſum, ſicut uiſio ignis, natura enim diuina ferebat humanam, & ſplendor eius in circuitu, ſicut uiſio arcus, quando fuerit in nebula in die pluuiæ, ita uiſio ſplendoris in circuitu. & hæc diuina dona ſignificant, quæ ſplendoris inſtar inde profecta humanum genus beneficiis proſequuntur, pluuiam illinc defluentem & indicantia, & ſecum afferentia. ita omnibus narratis propheta ſubiecit.

Hæc uiſio ſimilitudinis gloriæ domini, *Cap. 2*

D Neque dixit, hæc natura domini, neque gloria domini, ſed uiſio ſimilitudinis gloriæ domini. ſicut enim uoluit ita figurata uiſione, illius me contemplatione dignatus eſt.

Et uidi, & cado in faciem meam.

Et uidi, & cecidi in faciem meam.

Et meritiſſimo. ſi enim Seraphim celebrantia uelant ora, quid non ſuſtinuiſſet homo mortali corpore indutus ueram uiſionem contemplans? uerum metum excutit benignus dominus.

E Audiui enim, inquit, ad me loquentem: et dixit ad me, Fili hominis ſta ſuper pedes tuos, & loquar ad te.

Et audiui uocem loquentis: & dixit ad me, Fili hominis ſta ſuper pedes tuos & loquar tecum. *Vulg.*

Filium hominis appellat tantum non ita dicens, ne naturæ obliuiſcaris ea contemplatione dignatus, quæ tuam ſuperat naturam, uerum noſce te ipſum, neque tamen immenſo metu diutius detinearis, cum tibi auctor ego ſim ut bono ſis animo, ſed ſtans audi, quæ a me dicantur, nō huc aut illuc te circumuertens, ſed ipſo ſtatu

ſtabilitatem

ſtabilitatem ſignificans. neque hæc ſolum bonus dicebat dominus, ſed etiam ipſis rebus metum eximebat. F

Venit enim ſuper me, inquit, ſpiritus, & aſſumpſit me, & extulit me, & ſtatuit me ſuper pedes meos, & audiui ipſum loquentem ad me.

Vulg. Et ingreſſus eſt in me ſpiritus, poſtquam locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſupra pedes meos, & audiui loquentem ad me & dicentem.

Diuina enim quædam uirtus cum tetigiſſet me, ueluti ſolutum metu collegit, & ita comparauit, ut conſiſtens uerba, quæ ferebantur, audire poſſem.

Et dixit ad me, fili hominis, mittam ego te ad domum Iſrael irritantes me, qui irritauerunt me ipſi & patres eorum, & præuaricati ſunt in me usque ad hodiernum diem. G

Vulg. Fili hominis mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, quæ receſſerunt a me, ipſi & patres eorum præuaricati ſunt pactum meum usque ad diem hanc.

Quis oratione diuinam poterit dimetiri clementiam? quæ ue mens illius bonitatis pelagus obire? poſt infinita ſcelera impiaque facinora, non denegat illis ſalutem, ſed & ipſos & parentes eorum accuſat, quod legi non obedierint, & compoſita fœdera uiolarint, & usque ad hodiernum diem in improbitate degere perſeuerauerint, reuocat eos tamen & inſanabili morbo laborantes ad ſanitatem inuitat, præſertim cum ipſorum contumaciam noſſet, & animos rebelles, quãobrem ſubiicit. H

Et filii dura facie, & graui corde, ad quos ego mitto te.

Vulg. Et filii dura facie & indomabili corde ſunt, ad quos ego mitto te.

Hoc eſt impudentes, qui neſciunt erubeſcere, quique molliri nolunt, neque uerbis corũ qui conſulunt obtemperare, neque item ſuppliciorũ neceſſitate mutantur.

Et dices ad ipſos, hæc dicit Adonai dominus.

Vulg. Et dices ad eos, hæc dicit dominus Deus. I

Illud autem Adonai etiam ipſum dominum ſignificat & habet aliam quandam paruam emphaſim: hæc dicit, inquit, dominus dominus meus.

Si forte audiant, aut timeant, quia domus exaſperans eſt, & cognoſcent quia propheta es tu in medio ipſorum.

Illud, ſi forte, non ignorationem ſignificat, nihil enim eorum quæ futura ſunt ignorat is, qui omnia cognoſcit antequam fiant, quamobrem beatus quoque Dauid exclamat erga ipſum: Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam, tu intellexiſti cogitationes meas de longe, ſemitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti, & omnes uias meas præuidiſti, ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua. certo itaque ſciens ipſorum pertinaciam, apponit, ſi forte; per hæc liberam mentis facultatem docens, quia poſſunt immutari, ſi uoluerint. ſimile dictum eſt in ipſo quoque euangelio, ex perſona patris: mittam filium meum ad agricolas, forte uerebuntur hunc. neque enim illud forte ibi ambiguitatis ſignum eſt, nouerat quippe fore, ut non uererentur. ſed ea facit, quæ ſuæ iuſtitiæ conſentanea ſint. ne quis enim ſuam præſcientiam rerum euentus cauſam opinetur, neceſſario apponit ambiguitatis uerba, oſtendens uoluntatis liberum arbitrium, ſibique defenſionem

Pſal. 138 *Luc. 20* K

A ſenſionem ad diem iudicii reſeruans. Hac de cauſa prænoſcens eorum contumaciã
rebellionemque, omnem machinam mouet, ut ab improbitate deficientes reſipi-
ſcant. quamobrem per Eſaiam prophetam exclamat, Quid amplius faciam uineæ *Eſa. 5*
meæ huic, & non feci? et per Oſee rurſus, Quid faciam tibi Ephraim? quid faciã *Oſee 6*
tibi Iuda? uerumtamen ſciens inſanabili eos morbo ægrotare adhibet remedia, ut
in die iudicii ſine controuerſia rebelles latam contra ſe ſententiam approbent, diui-
nis beneficiis in medium prolatis. quare beatus quoque David exclamat, ut iuſti- *Pſal. 50*
ficeris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicaris: noſtra enim iniquitas cum di-
uinis beneficiis collata, iure nos ſuppliciis ſubiicit, & ipſe iuſtus iudex etiam ab iis
qui puniuntur, ut uictor accipit ſuffragium, ut is qui nullum humanitatis genus
B reliquerit, neque ullã rationem qua poſſet de hominibus benemereri intactam præ
termiſerit: illud itaque, ſi forte audiant, aut timeant, non inſcitiam Dei ſignificat,
ſed illis tribuit pænitentiæ locum, quandoquidem Pharaonis etiam contumaciam
noſcens Deus,

Noui enim ego inquit, quod non dimittet uos Pharao niſi in manu *Ex Cap. 3*
ualida & in brachio excelſo.

Diuina ſua lenitate uti perſeuerauit. nam ſi ſupplicia intuliſſet dominus iam inde cũ
prænouiſſet; quã ex re cognoſci potuiſſet diuina iuſtitia ab iis, qui præcognitio-
nis haud cernerent euentum? iccirco finem expectat, & tunc infligit pœnas. & me
C itaque, inquit, o propheta, & quæ a me dicuntur ut internuncius ad tuos cognatos
perferto, ut ipſis utilitatis auctor fias, diſcantque te eſſe inter ipſos prophetam, di-
uinorum uerborum miniſtrum.

Et tu fili hominis ne timeas eos, neque formides a facie ipſorum, quia
inſanient, & congregabuntur contra te in circuitu, & in medio ſcorpio
num tu habitas, uerba eorum ne timeas, & a facie ipſorum tu ne formi-
des, quia domus irritans eſt.

Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque ſermones eorum metuas, *Vulg.*
D quoniam increduli, & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus
habitas, uerba eorum ne timeas, & uultus eorum ne formides, quia do
mus exaſperans eſt.

Cauſa idonea eſt ad contemptum eorum qui inſidiari aggrediuntur, improbitas,
legis enim uiolatores et a diuina ope uacui ſunt, non ſunt itaque huiuſcemodi uiri
metuendi, inquit, quamuis more ſcorpionum lædant, quamuis temeraria uerba
proferant, quamuis multa rabie multaque inſania efferantur. hoc enim per illud
uerbum innuit, παροιστρήσουσι, a boum translatione, quas œſtrus paſcentes impellit,
& ſæpe per præcipitia ferri cogit. eſt autem muſcæ genus quolibet ſtimulo uehemen
tius, boues exagitans. ita igitur inſaniam per translationem appellauit.

E

Et tu fili hominis, loqueris uerba mea ad eos, ſi forte audiant, aut ti-
meant, quia domus irritans eſt.

Loqueris ergo uerba mea ad eos, ſi forte audiant, & quieſcant, quo- *Vulg.*
niam irritatores ſunt.

Rurſus ambiguitatem adiecit ut ad pænitentiã adducat. par eſt enim ipſos, inquit,
ſuppliciorum comminatione expaueſcere, & minarum euentum uereri, quan-
do mitioribus uerbis cedere recuſant.

Et tu fili hominis audi loquentem ad te, & ne ſis irritans, quemadmo- F
dum domus irritans eſt, aperi os tuum & comede quæ ego do tibi.

Vulg. Tu autem fili hominis audi quæcunque loquar ad te, & noli eſſe exaſperans ſicut domus exaſperatrix eſt. aperi os tuum, & comede quæcunque ego do tibi.

Ne repugnes, inquit, iis quæ tibi præcipiam, neque contradicentes æmuleris, uerum imperata perficito.

Et uidi, & ecce manus extenſa ad me, & in ipſa caput libri, & euoluit
ipſum coram me, & in eo ſcripta erant, quæ ante & quæ poſt, & in eo G
ſcripta erat lamentatio, carmen, & uæ. & dixit ad me, fili hominis comede caput hoc, & abi & loquere filiis Iſrael.

Vulg. Et uidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum coram me, qui erat ſcriptus intus & foris, & ſcriptæ erant in eo
Cap. 3 lamentationes, & carmen, & uæ: & dixit ad me, fili hominis, quodcunque inueneris comede, comede uolumen iſtud, & uadens loquere ad filios Iſrael.

Merito ſupra dixit, ſi forte audiant, aut timeant: terroris enim plena, quæ pro- H
phetæ mandantur, lamentatio, & carmen, & uæ, in toto capite ſcripta, intus & foris. caput autem uocat libros inuolutos. ſic enim priſci ſcripta monumenta ſeruabant, & Iudæi ad hoc uſque tempus in huiuſcemodi uoluminibus diuinas continent ſcripturas.

Et aperuit os meum, & cibauit me eo capite, et dixit ad me, fili hominis, os tuum comedet & uenter tuus implebitur hoc capite, tradito tibi, & comedi ipſum, & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.

Vulg. Et aperui os meum & cibauit me uolumine illo, & dixit ad me, fili ho-
minis uenter tuus comedet, & uiſcera tua complebuntur uolumine iſto, L
quod ego do tibi, & comedi illud, & factũ eſt in ore meo ſicut mel dulce.

Pſal. 118 Quam dulcia enim diuinus Dauid, inquit, faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. dulcis quippe & iucundiſſima eſt ob peccata lamentatio, defectio ſiquidem tenuit me, inquit, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam, & uidi præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt: eiuſque filius
Eccl. 1 nos admonet cum ait, melius eſt ire ad domũ luctus, quam ire ad domum riſus. ita prophetæ fuit melli ſimilis uoluminis comeſtio, cum nihil iucundi, aut unde oble-
ctaretur contineret, ſed lamentationem tantum, & carmen, & uæ. nemo autem
opinetur eiuſcemodi cibum fuiſſe, qui aut ſenſu percipi poſſet, aut corpore conſta- K
ret. quemadmodum enim uiſionem illam ſpiritu contemplatus eſt, ita hunc quoque guſtum ſpiritu percipit.

Et dixit ad me, fili hominis uade, accede ad domum Iſrael, & loquere uerba mea ad eos, quia non ad populum labii profundi, & tardæ linguæ tu mitteris, ad domum Iſrael, neque ad populos multos alterius uocis, aut alterius linguæ, neque graues lingua, quorũ non audias ſermones.

Et

A Et dixit ad me, fili hominis uade ad domum Iſrael, & loqueris uerba *Vulg.*
mea ad eos: non enim ad populum profundi ſermonis & ignotæ linguæ
tu mitteris ad domum Iſrael, neque ad populos multos profundi ſermonis & ignotæ linguæ, quorum non poſſis audire ſermones.

Hic aperte oſtendit diſcrimẽ inter apoſtolicos & propheticos labores. illis enim unius tantum gentis, ex qua oriundi erant, cuiusque natiuam linguã habebant, cura commiſſa fuit, apoſtolis uero cunctus orbis terrarum & omnes gentes commendatæ ſunt, ſecundum domini iuſſum. Euntes enim docete, inquit, omnes gentes, *Matth. 28*
quæ infinitas habebant & diuerſas linguas moresque uarios, & contrarias leges. at-
B tamen ii, quibus multæ gentes, diuerſæ linguæ, uarii mores, omnis generis leges creditæ fuere, orbem terrarum ad præſtantiora inſtituta traduxere. quibus uerò effrenatus ille populus commiſſus eſt, ii multos quidem ſuſtinuerunt labores, non dignos tamen laborum fructus tulère. in culpa autem non agricolarum ſegnities, ſed eorum qui colerentur difficultas. quamobrem ipſe quoque dominus ait.

Et ſi ad eiuſcemodi miſiſſem te, ij audiſſent te, domus uero Iſrael nolent audire te, quia nolunt audire me, quia omnis domus Iſrael contentioſi ſunt & duri corde.

C Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirent te, domus autem Iſrael nolunt *Vulg.*
audire te, quia nolunt audire me: omnis quippe domus Iſrael attrita fronte eſt, & duro corde.

Per hæc autem oſtendit gentium obedientiam, & ipſius Iſrael contumaciam, & interpretatus eſt etiam illud, ſi forte audiant, aperte docens non ignorare ſe, ſed optime noſſe ipſorum peruicaciam. ſimulque ſignificat iam ea uoluntate non à natura profectam. domus enim Iſrael, inquit, nolent audire te, quia nolunt audire me: hoc eſt, ne ægre tuleris, cum tibi non obediunt: mihi enim reſiſtentes, uerbis a te prolatis repugnant. cauſa uero cur repugnent, a uoluntate contentionum ſtudioſa, & corde aduerſandi cupido, & mentis temeritate proficiſcitur: uerum ne timeas
D cum ad hos mitteris.

Ecce dedi faciem tuam potentem contra facies eorum, & contentionem tuam corroborabo contra cõtentionem eorum, & erit ſemper. duriorem petra dedi frontem tuam: ne timeas ab eis, neque uerearis a faciẽ ipſorum, quia domus irritans eſt,

Ecce dedi faciem tuam ualentiorẽ faciebus eorum, & frontem tuam *Vulg.*
duriorem frontibus eorum, ut adamantem & ut ſilicem dedi faciẽ tuam,
ne timeas eos, neque metuas a facie eorum, quia domus exaſperans eſt.

E Cum noris inquit illorum improbam mentem, metum omnem ex animo excutito: tribuam enim tibi robur, quod eorum contentioni proportione reſpondeat, & uires laboribus conuenientes ſubminiſtrabo, & omni lapide duriorem frontẽ tuam conſtituam, ut neque contumelia affectus, neque pulſatus, neque aliud quippiam graue ſuſtinens effugias, quin mandata exequaris. et iſtorum curam abiicias.

Et dixit ad me, fili hominis omnes ſermones quos ego locutus ſum tecum, aſſume in cor tuum, & auribus tuis audi, & uade ingredere in ca-

ptiuitatem ad filios populi tui, & dices ad eos, hæc dicit Adonaï dominus, ſi forte audiant, ſi forte quieſcant. F

Vulg. Et dixit ad me, fili hominis omnes ſermones meos quos ego loquor ad te aſſume in corde tuo,& auribus tuis audi,& uade ingredere ad tranſmigrationem ad filios populi mei, & loqueris ad eos, & dices eis,hæc dicit dominus Deus, ſi forte audiant, & quieſcant.

Nihil, inquit, tuo homine cum ipſis loquaris, ſed eſto uerborum meorum miniſter, & quæcunque mando tibi, ea proferas: par eſt enim ipſos, & tuos uerecundari labores, & meas minas pertimeſcere. ambignitas autem rurſus, ut dixi, non inſcitiam indicat, ſed liberæ uoluntatis uim excitat. G

Et aſſumpſit me ſpiritus, & audiui poſt me uocem commotionis magnæ, benedicta gloria domini de loco ſuo.

His enim acceptis mandatis inquit, properabam munus hoc obire, neque pedum fungi ſinebar officio, uerũ a diuina uirtute, ad quos miſſus fui, transferebar. neceſſario autem commotionem ſenſu percipit, ut metu ſtimulatus exequatur mandatum. narrat cantum, quem poſt commotionem ſenſiſſe ſe aſſerit: Benedicta gloria domini de loco ſuo. hoc uero ab ipſo Deo doctus dixit,qui beato Moyſi ſupplicanti ut ei ſe ipſum indicaret, & cognoſcendum præberet, nemo, inquit, uidebit faciem meam & uiuet. deinde ſubiicit. Ecce locus apud me, & ponam te in foramen petræ, & protegam te manu mea, & uidebis poſteriora mea, faciem autem meam uidere non poteris. non quod in faciem & poſteriora numen diuiſum ſit, ſed quia per faciem accipimus diuinam eſſentiam, per poſteriora uero diuinas diſpenſationes, ac beneficia, quæ plurima, omniſque generis in nos cõferuntur. locum itaq; beneficentiam uocant, propter quam, cum natura eiuſmodi ſit, ut comprehendi nequeat, ab iis qui digni ſunt, quoad eius fieri poteſt comprehenditur. *Gen. 33* H

Et uidi uocem alarum animalium ferientium alterius ad alteram, & uox rotarum coniuncta eis, & uox commotionis magna. I

Vulg. Et uocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & uocem rotarum ſequentium animalia, & uocem commotionis magnæ.

His enim mihi dictis animalia mouebantur alas concutientia, & rotæ inſequebantur, maximaque commotio his motis fiebat: ingens enim crepitus erat, qui undique ferebatur.

Et ſpiritus ſuſtulit me, & ſuſcepit me, & abii ſublimis in impetu ſpiritus mei.

Vulg. Spiritus quoque leuauit me,& aſſumpſit me, & abii amarus in indignatione ſpiritus mei. K

Diuini enim ſpiritus gratia, quæ mihi acceſſit, id effecit ut interiectum inter cælum & terram aerem ueluti quidam uolucer alatus ſecarem.

Et manus domini erat ſuper me fortis.

Vulg. Manus enim domini erat mecum confortans me.

Ruſus ipſam ſpiritus gratiam ſignificat.

Et

A Et ingreſſus ſum ad captiuitatem ſublimis.

Et ueni ad tranſmigrationem ad aceruum nouarum frugum. *Vulg.*

Hoc eſt, non ambulans, ſed per aera uectus.

Et circuiui habitantes ad fluuium Chobar, qui erant ibi, & ſedi illic ſeptem dies uerſatus in medio eorum.

Ad eos qui habitabant iuxta flumen Chobar, & ſedi ubi illi ſedebant, *Vulg.* & manſi ibi ſeptem diebus mærens in medio eorum.

Cum enim adiiſſem ad eos, ad quos iuſſus fueram, dies ſeptem ſilentio commora
B tus ſum, diuinam expectans uirtutem.

Et factum eſt poſt ſeptem dies uerbum domini ad me, dicens: fili hominis ſpeculatorem dedi te in domo Iſrael, & audias de ore meo uerbū, & minaberis eis a me.

Cum autem pertranſiſſent ſeptem dies, factum eſt uerbum domini ad *Vulg.* me dicens, fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, & audies de ore meo uerbum, & annunciabis eis ex me.

Locum obtine, inquit, ſpeculatoris, quem ſuper aliquem tumulum conſtituunt ho
C mines, ut ſibi prænunciet futuras barbarorum irruptiones: & tu itaque ueluti in quadam ſpecula, & uertice prophetiæ conſtitutus, quæ præuides, ea populo prædicito, & uerba mea ad ipſos ut internuncius perferto.

Cum dixero ego iniquo, morte morieris, & ſi non diſtinxeris ipſi, neque locutus fueris, ut diſtinguas iniquo, ut reuertatur ipſe a uiis ſuis, ut uiuat ipſe iniquus, ille iniquitate ſua morietur, & ſanguinem eius de manu tua requiram.

Si dicente me ad impium, morte morieris, nō annunciaueris ei, neq; *Vulg.*
locutus fueris, ut auertatur a uia ſua impia, & uiuat, ipſe impius in ini-
D quitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram.

Terribilis & horroris plena comminatio, idonea ad deterrendos eos quoque, qui maxime lapidei ſint, ineffabilis autem quæ per comminationem bonitas præmonſtratur. minatur enim iuſto ſe ab eo rationes exacturum, niſi iniquo mortem minis præſignificet, doceatque, quid uitam afferat, & quid mortem conciliet, (ita cupit omnium opifex & dominus peccatorum pænitentiam) quia quamuis omnem aliquis aſſequatur uirtutem, hereditas uero ſibi animas neglexerit, nihil ei recte facta proderunt, ſed pœnas negligentiæ erga illas luet. Quia uero par eſt, hunc omne remedii genus adhibere, illos autem inſanabili morbo laborare, & adhibitum
E remedium non admittere, neceſſario adiicit,

Et tu ſi diſtinxeris iniquo, & non reuerſus fuerit a uia ſua, & ab iniquitate ſua, iniquus ille in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam liberabis.

Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab im- *Vulg.* pietate ſua, & a uia ſua impia, ipſe quidem in impietate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti.

Inſons, inquit, eris ſi quæ te decent, feceris, quæque a te requiruntur executus F
fueris: etenim ſi illius morbus manſerit inſanabilis, ipſe ſolus ſuæ pertinaciæ ſoluet
pœnas. decet autem intelligere, & ſuperius & hic impium punitũ iri dixiſſe in ini-
quitate degere perſeuerantem, ſiue diſtinguentem habuerit, hoc eſt docentem, ſi-
ue minus. ſufficit enim natura ad ea, quæ facto opus ſunt, diſcernenda. doctrina
uero uel ſuperuacua adhibetur, diuina bonitate omnes uias ad hominum ſalutem
moliente.

Et cum auerterit ſe iuſtus a iuſtitiis ſuis, & faciet delictum, & dabo tor
mentum in faciem eius, ipſe morietur, quia non diſtinxiſti ei, in pecca-
tis ſuis morietur, quia non tenebuntur memoria iuſtitiæ eius, quas fe- G
cit, & ſanguinem eius de manu tua requiram.

Vulg. Sed & ſi conuerſus iuſtus a iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatem, po
nam offendiculum coram eo, ipſe morietur, quia non annunciaſti ei,
in peccato ſuo morietur, & non erunt in memoria iuſtitiæ eius quas fe-
cit, ſanguinem uero eius de manu tua requiram.

Non ſimpliciter dixit, ſi peccarit iuſtus, ſed ſi auerſus fuerit a iuſtitiis ſuis, & fece-
rit delictum, hoc eſt, ſi relicta recta, qua incedebat uia, in alteram uerſus fuerit.
nam beatus etiam Dauid peccauit, & maxima commiſit facinora, non reliquit ta-
men uiam, qua incedebat: ſed cum offendiſſet, ac lapſus eſſet, ſurrexit, & idem H
iter ſecutus eſt. ſi itaque iuſtus, inquit, relicta ſua uia, contrariam perſequatur,
tuque, hoc cognito, non argueris illius errorem, neque in priſtinam uiam reduce-
re ſtudueris, ille quidem alterius uiæ exitum ſe dignum inueniet, cum omnis pri-
ſtinus labor fruſtra ſuſceptus perierit: in alteram enim uiam deflexit: contrarii au
tem ſunt exitus, & uiis conuenientes: alterius quippe uita, alterius mors eſt. Igi-
tur neceſſario priorum laborum lucrum amittet, in improbæ uiæ lapſus exitium:
amiſſamque illius uitam de manu tua requirã, pœnas a te tuæ negligentiæ ſumens.

Si uero tu diſtinxeris iuſto, ut non peccet, & ipſe non peccarit, iuſtus
uita uiuet, quia diſtinxiſti ei, & tu animam tuam liberabis. I

Vulg. Si autem tu annunciaueris iuſto, ut non peccet iuſtus, & ille non pec
cauerit, uiuens uiuet, quia annunciaſti ei, & tu animam tuam liberaſti.

Duplicem enim lucraris uitam tibi & illi. ille enim tuis admonitionibus effugiet
perditionis barathrum, & uiæ iuſtæ dignum ſe reperiet exitum: tu autem a redden-
dis rationibus liber eris, habitaq; ſalutis proximi tui ratione maximum periculum
euades. atque hæc ſatis ſunt ad nos excitandos, & impellendos ut pro fratribus o-
mnem adhibeamus diligentiam, neque deſiſtamus omnia tum dicere tum facere,
quæ illis proſint, ut & ſupplicia, quæ nobis minatus eſt Deus, euitemus, & promiſ-
ſam conſequamur ſalutem, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria K
cum ſancto ſpiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO II.

Et facta eſt ſuper me manus domini, & dixit ad me, ſurge, & egredere
in campum, & ibi ſermo tecum habebitur.

Vulg. Et facta eſt ſuper me manus domini, & dixit ad me, ſurgens egredere
in campum, & ibi loquar tecum.

Quies

A Quies enim diuinarum rerum contemplationi apta eſt, cum mens libera ab iis, quæ externis curis, quæ eam ancipitem faciunt, non amplius huc & illuc diſtrahitur, ſed in ſe ipſam conuerſa accuratius poteſt diuina percipere.

Et ſurrexi, & egreſſus ſum in campum, & ecce ibi gloria domini ſtabat, quaſi uiſio, & ſicut gloria quam uidi ſuper fluuium Chobar, & cado in faciem meã, & uenit in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos.

Et ſurgens egreſſus ſum in campum, & ecce ibi gloria domini ſtabat, *Vulg.* quaſi gloria quam uidi iuxta fluuium Chobar, & cecidi in faciem meam,

B & ingreſſus eſt in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos.

Crebrius uiſionem aſſequitur, ut ad uerbi miniſterium ſtudioſior reddatur. et illud nos ſcire opus eſt, ne eas quidem reuelationes, quarum modum poſſit humana natura percipere, ab iis, qui admodum pura mente fuerint, potuiſſe conſpici, ſicut tandem hic etiam propheta, quamuis uiſionis experientiam cepiſſet, ſtatim tamen cadit, ut contemplatus eſt, & gratia indiget excitante.

Et locutus eſt ad me, & dixit mihi, ingredere, & includere in medio domus tuæ.

C Ipſis rebus iubet prophetiæ munus obiri, & per ea, quæ propheta facere iubebatur, Hieruſalem obſidionem prænunciari.

Et tu fili hominis ecce data ſunt ſuper te uincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum, & linguam tuam colligabo gutturi tuo, & mutus fies, neque eris ipſis in uirum arguentem, quia domus irritans eſt.

Et tu fili hominis ecce data ſuper te uincula, & ligabunt te in eis, & *Vulg.* non egredieris in medio eorum, & linguam tuam adhærere faciam pala-

D to tuo, & eris mutus, nec quaſi uir obiurgans, quia domus exaſperans eſt.

Pædotribæ inſtar dominus ueluti athletam quendam prophetam ungit, futuras ipſi calamitates prædicens, & moleſtias, quas exhibiturus eſt populus. ſuſtinere tamen & perferre iubet, atque ſilere quoad ipſi loquendi facultatem conceſſerit: & ubiq; addit, quia domus irritans eſt, docens non eſſe eos metuendos, qui absque metu Deum irritent, aſpernandi ſiquidem ſunt iniqui.

Et cum loquar ego ad te, aperiam os tuum, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus, qui audit audiat, & qui non obedit, non obediat, quia domus irritans eſt.

E Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos, hæc *Vulg.* dicit dominus Deus, qui audit, audiat, & qui quieſcit, quieſcat, quia domus exaſperans eſt.

Hæc item liberã mentis uoluntatem declarant. tu enim communem inquit omnibus affer doctrinam. et docens uoluntariam obedientiam ſuis uerbis apponit, qui uult, obediat, & non obediens qui contraria ſentit, contra dicat. unusquisque enim pro mentis optione præmia feret.

Et

Cap. 4 Et tu fili hominis cape tibi ipſi laterem, et ponas eum ante faciem tuã, F & deſcribes in eo urbem Hieruſalem, & dabis circa ipſam munitionem, & ædificabis contra eam propugnacula, & circum eam pones uallum,& dabis contra eam caſtra,& ordinabis machinas telorum miſſilium in circuitũ.

Vulg. Et tu fili hominis ſume tibi laterem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo ciuitatem Hieruſalem,& ordinabis aduerſus eam obſidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem,& dabis contra eam caſtra, & pones arietes in gyro. G

Ipſius Hieruſalem obſidionem deſcribere iubetur, in latere autẽ fit deſcriptio,propter incolarum debilitatem,qui non ædificarunt domum ſuam, ſecundum ſapientẽ Matth. 7 illum, ſupra petram, ſed ſuper arenam, quare uenerunt flumina & deſcendit pluuia, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum ipſorum, & cecidit & fuit ruina illius magna.

Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones ipſam murum ferreum inter te & inter ciuitatem, & parabis faciem tuam ad eam, & erit in concluſione, & concludes eam: ſignum eſt hoc filijs Iſrael.

Vulg. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum H inter te, & inter ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obſidionem,& circumdabis eam: ſignum eſt domui Iſrael.

Dei formam continere iubetur propheta, quamobrem ſartaginem quoque ferream inter ſe & urbem in latere deſcriptam ponere iubetur: quo docetur fore ut præſens Deus & quæ contra Hieroſolyma fierent intuens omnia, nulla eos prouidentia dignetur; ſed quaſi muro quodam ferreo coercitus, neque cernere quæ fiant, neque ſibi ſupplicantes audire uideatur. hæc autem, inquit, facito, ſignum dans iis, qui obedire renuant, & dictis repugnent, propheṫiam per res ipſas. I

Et tu dormies in latus tuum ſiniſtrũ,& pones iniquitates domus Iſrael ſuper eo, ſecundum numerum dierum quinquaginta & centũ, quas dormies ſuper eo, & accipies iniquitates ipſorum, & ego dedi tibi duas iniquitates ipſorum in numerum dierum nonaginta, & centum diebus: et accipies iniquitates domus Iſrael, & complebis eas.

Vulg. Et tu dormies ſuper latus tuum ſiniſtrum, & pones iniquitates domus Iſrael, ſuper eo numero dierum quibus dormies ſuper illud, & aſſumes iniquitates eorum, ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, K numero dierum trecentos & nonaginta dies,& portabis iniquitatem domus Iſrael: & cum compleueris hæc,

Poſt Salomonem regnante Roboam diuiſæ ſunt duodecim tribus, & decem modo Ephraim, modo Iſrael uocabantur: Iudas autem & Beniamin, Iudas dicebantur, uerumtamen unus erat populus ab Iſraele & Abraham oriundus, quare tãquam de uno populo quæ ſeparatim dixit, eadem rurſus coniunxit. cum enim tribuiſſet centum quinquaginta dies Iſrael, & Iuda quadraginta, rurſus tanquam de uno corpore,

A re, unaque cognatione locutus cum centum nonaginta diebus coniunxit, coniunctaſque rurſus diuiſit & ait.

Et dormies ſuper latus tuum dextrum iterum, & aſſumes iniquitates domus Iuda quadraginta diebus, diem in annum poſui tibi ipſas.

Dormies ſuper latus tuum dextrum ſecundo, & aſſumes iniquitatem domus Iuda, quadraginta diebus diem pro anno, diem inquam pro anno dedi tibi. *Vulg.*

Maior enim erat iniquitas illius populi, qui Iſrael uocabatur, qui cum penitus a B Deo defeciſſent, modo iuuencas colebant, modo omnis generis idola adorabant, iccirco illis centum quinquaginta dies definit: Iuda uero quadraginta, unumquenque diem in annum poſui tibi: ſignificant quadraginta dies Iuda, quadraginta annos illos, qui deerant ſeptuaginta annis: declarauerat enim Deus per prophetam Hieremiam, ſe ſeptuaginta annos ut in Babylone illi degerent decreuiſſe, ſed triginta iam tranſierant anni: trigeſimo ſiquidem captiuitatis ſuam prophetiam exorſus eſt diuinus Ezechiel, circiter annum quintum Iechoniæ captiuitatis, a quo uſq; ad annum primum regni Cyri Perſæ reliqui quadraginta explentur anni. quod non ſolum ab annalibus temporum colligi, ſed etiam a diuinis ſcripturis percipi poteſt: etenim beatus Hieremias propheta & Paralipomenon liber docet, quemadmodum C in triceſimo & ſeptimo anno captiuitatis Ioacim, qui etiam Iechonias dictus eſt, exultauit caput ipſius Euiladmarodach, & eduxit eum de domo cuſtodiæ in anno regni ſui. poſt hunc Babyloniorum regno potitus eſt Baltaſar, haud diutius; quia cum ſe impium præbuiſſet, occiſus fuit. regnauit autem circiter annos tres; nam tertio eius regni anno uiſionem unam Daniel uidit. poſt ipſum Darius Aſſueri a Medis oriundus accepit regnum. et breui ipſe quoque tempore imperauit, idque nos docet beatus Daniel, qui cum dixiſſet: In primo anno Darii filii Aſſueri, in anno uno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus eſt ſermo domini ad Hieremiam prophetam ut complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni. Igitur dies definiti ipſi Iuda, quadraginta, annorum qua D draginta qui deerant, numerum ſignificant, centum uero quinquaginta ipſi Iſraeli præfiniti, centũ quinquaginta annos indicant, poſt quod tempus & urbs ædificata eſt, & incolis completa, muroque cincta, & ſeptis undique cõmunita, aliæque urbes & Iſrael, & Iuda, inſtauratæ fuere multis receptis incolis. hoc autem factum eſt anno uigeſimo regni Artaxerxis filii Xerxis, a quo Neemias eius pincerna ab ipſo delectus hoc impetrato a rege, quod petierat beneficio, multa alacritate in Iudæam rediit, omniaque paulo ante dicta cõfecit. quod aperte nos Eſdræ docet hiſtoria. quod ſi quis etiam annorum numerum uelit accurate perdiſcere, principium numeri capiat annum quintũ captiuitatis Iechoniæ: ab illo enim quadraginta numerauimus: comperies enim quadraginta uſque ad primum annum Cyri Perſæ, inde reliquos E Cyri uiginti nouem, tum Cambyſis ſeptem, deinde Darii Hyſtaſpis triginta quinque, præterea Xerxis uiginti, & Artaxerxis undeuiginti: anno enim uigeſimo urbis muros præcepit ædificari. & nemo dicat ipſius Iſrael ædificationem Hieruſalem nihil interfuiſſe, cum iampridem a tribu Iuda diuiſus eſſet: namque poſt reditum haud manſit illa diuiſio, uerum concordes & unanimes omnes, qui reditum conſecuti fuerant, degebant, Hieruſalẽ metropolim incolentes. 4. Reg. 25

Et ad concluſionem Hieruſalem, inquit, parabis faciem tuam, & brachium tuum firmabis, & prophetabis ſuper eam.

Et

Vulg. Et ad obſidionem Hieruſalem conuertes faciem tuam, & brachium F
tuum erit extentum, & prophetabis aduerſus eam.

Apparatus faciei indignationem ſignificat, brachii confirmatio diſciplinam quæ adhibetur.

Et ecce dedi ſuper te uincula, & nō conuerteris a latere tuo in latus tuum, donec expleantur dies obſidionis tuæ.

Vulg. Ecce circumdedi te uinculis, & non te conuertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obſidionis tuæ.

Oportet enim ipſos ex iis, quæ meditaris, percipere, nullā ſe ueniam conſecuturos ut reuocentur in patriā. quare decet te definitum illud tempus ita in latus utrumq; incubantem degere, ut ne mouearis in aliam partem, quo ipſi latam contra ſe ſententiam intelligant. G

Et tu fili hominis ſume tibi triticum, & hordea, & fabam & lentem, & milium, & ſiliginem, & injicies eas in uas unum fictile, & facies ea tibi ipſi in panes, ſecundum numerum dierum quibus tu dormis, in latus tuum. nonaginta & centum diebus comedes ea, & cibus tuus, quem comedes in pondere, uiginti ſiclos, in die a tempore uſque ad tempus comedes ea. H

Vulg. Et tu ſume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & uiciam, & mittes ea in uas unum, & facies tibi panes numero dierum, quibus dormies ſuper latus tuum, trecentis & nonaginta diebus comedes illud, cibus autem tuus quo ueſceris, erit in pondere uiginti ſtateres in die, a tempore uſque ad tempus comedes illud.

Laborioſa ſunt, quæ prophetæ imponuntur, ut typum in ſe eorum, qui puniantur, gerens populum doceat, per ea, quæ facere iubebatur, futuram Hieroſolymis famem. quare non ex tritico tantum panem conficere iubebatur, ſed etiam ex milio, & ſiligine & faba. atque huiuſcemodi cibus argumentum eſt inopiæ. et pondus iſtē indigentiam ſignificat: ſemel enim die, inquit, comede uiginti ſiclos; qui tres uncias & paulo amplius inſuper conficiunt, ut aſſerunt ii, qui pondera hæc & menſuras diligenter perſcrutati ſunt. I

Et aquam menſura bibito, ſextam partem hin, a tēpore uſque ad tempus bibito.

Vulg. Et aquam in menſura bibes ſextam partem a tempore uſque ad tempus bibes illud. K

Et hoc rurſus inopiæ incrementum illud, quod attulit obſidio, declarat. Hin autem menſura apud ipſos erat, cuius ſexta pars ſecundum Syrum dimidium xeſti capiebat: hanc menſurā bibere propheta iubebatur, ut præſignificaret eorum quæ ad uictum neceſſaria ſunt, inopiam quæ ab obſidione proficiſceretur.

Et panem ſubcinericium hordeaceum comedes ea, in ſtercoribus fimi humani occultabis ea, ante oculos eorum.

Et

A Et quaſi ſubcinericium hordeaceum, comedes illud, & ſtercore quod *Vulg.* egredietur de homine, operies illud in oculis eorum.

Panes conficies inquit ex his omnibus ſeminibus, ſicuti conſueuerunt hordeacei confici panes. & materia ignis ad panis confectionem humanum ſtercus fiat, ut indicentur inquinamenta, quibus inter gentes polluendi ſint. iccirco ſubiicit.

Sic comedent filii Iſrael panem ſuum immundum inter gentes, ubi diſpergam eos.

Hæc dicit dominus, ſic comedent filii Iſrael panem ſuum pollutum *Vulg.*
B inter gentes ad quas eiiciam eos.

Neceſſe enim erat, ut, qui captiui eſſent, & cum gentibus alienigenis commiſti, non ſecundum leges gubernarentur, ſed multas ex conſortio ad legem uiolandam caperent occaſiones.

Et dixi, nequaquam domine Deus Iſrael, ecce anima mea non eſt polluta in immundititia, & morticinium, aut captum a beſtiis non comedi, ab ortu meo uſque nunc, neque ingreſſa eſt in os meum omnis caro putrida & profana.

Et dixi a, a, a, domine Deus, ecce anima mea non eſt polluta, & mor *Vulg.*
C ticinium, & laceratum a beſtiis non comedi ab infantia mea uſque nunc, & non eſt ingreſſa in os meum omnis caro immunda.

Coactus propheta legitimam ſuam uitæ degendæ rationem nudans aperit, ac domino benigno ſupplicat, ut alio iuſſu, quæ ſibi ab eo imperata fuerant, abroget, & ſtatim exorauit. bonus enim dominus eſt, & qui ſupplicum precibus facile flectatur, ut eo tempore tandem. nam cum exclamaſſet, ac iuſſiſſet fimo uti ad conficiendum panem, ſubiicit,

Fili hominis ecce ego contero firmamentum panis in Hieruſalem, & comedent panem in pondere & in indigentia, & aquam in menſura, &
D in interitu bibent, ut indigentes fiant panis & aquæ: et delebitur homo, & frater eius, & contabeſcent in iniquitatibus ſuis.

Et dixit ad me, fili hominis, ecce conteram baculum panis in Hieruſalem, & comedent panem ſuũ in pondere & in ſollicitudine, & aquam *Vulg.* in menſura & in anguſtia bibent, ut deficientibus pane & aqua corruat unuſquiſque ad fratrem ſuum, & contabeſcat in iniquitatibus ſuis.

Duo per illam panis confectionem ſignificantur, a menſura fames in Hieruſalem, ab immundo apparatu, uita degenda inter gentes, quæ legem uiolent, uerum iuſti
E tia ſupplicium continet: pœnas enim ſoluent, inquit, eorum quæ deliquerint.

Et tu fili hominis cape tibi romphæam acutam, ſicut nouaculam ton *Cap. 5* ſoris, & poſſide eam tibi ipſi, & indues ſuper caput tuum, & ſuper barbam tuam, & ſumes ſtateram ponderum, & diuides ea.

Et tu filii hominis ſume tibi gladium acutum radentem pilos, & aſſu *Vulg.* mes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam, & aſſumes tibi ſtateram ponderis, & diuides eos.

Rom-

Romphæa, id eſt, gladius, innuit ulciſcendi facultatem: ademptio autem capillorum & barbæ, decoris priuationem: ſtateræ & pondera, diuinæ ſententiæ iuſtitiam: nihil eſt enim quin ponderetur, apud incomprehenſibilia iudicia eius. F

Rom. 11

Quartam partem in igne combures in media ciuitate ſecundum completionem dierum obſidionis tuæ, & accipies quartam partem & combures in medio eius, & quartam partem concides in romphæa in circuitu eius, & quartam partẽ diſperges uento, & gladium nudabo poſt eos.

Vulg. Tertiam partem igni combures in medio ciuitatis iuxta completionẽ dierum obſidionis, & aſſumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu eius, tertiam uero aliam diſperges in uentum, & gladium nudabis poſt eos. G

Hæc ipſe paulo poſt interpretatur, & uocat ignem, & famem, & mortem, iccirco duas quartas partes in ignem iniici præcepit, quaſi & hac & illa ignis inſtar, homines depaſcente: per gladium hoſtium impetum ſignificauit, & eas cædes, quas erant facturi: per diſperſionem uenti captiuitatem, & captiuorum diſſipationem futuram, de quibus adiecit, & gladium nudabo poſt eos: etenim poſtquam bello capti fuere, infinita mortis genera ſubiere.

Et aſſumes, inquit, inde paucos in numero, & circumligabis eos indumento tuo, & ex his accipies adhuc, & proiicies eos in medium ignis, & cõbures eos in igne, ex ea egredietur ignis in omnem domum Iſrael. H

Vulg. Et ſumes inde paruũ numerum, & ligabis eos in ſummitate pallii tui, & ex eis rurſum tolles, & proiicies eos in medio ignis, & combures eos igni, & ex eis egredietur ignis in omnem domum Iſrael.

Per hæc eos qui reliẽti fuerant ſignificat, quos Nabuzardan coquorum princeps cum Godolia reliquit, qui rurſus diuerſis modis conſumpti ſunt, modo alius ab alio mutuo occiſi, modo in Aegyptum fugientes, & ab impietate tamen non deſciſcentes. idque nos aperte Hieremiæ prophetia docet. Illud autem, ex ipſa egredietur ignis in omnem domum Iſrael, innuit quidem & Babylonii, qua tunc exarſit, indignationem, & exitium ipſis in Aegypto illatum, præſignificat uero ſeditiones ortas poſt reditum regnante Antiocho Epiphane, propter quas in innumerabiles calamitates incidere. ſed præcipue prædicit inſaniam contra Chriſtum dominum, & illud exitium, quo funditus poſt crucem interiiſſe eos conſtat, & in omnem terrarum orbem diſſipatos. hæc inquit cum fecerit, dicito etiam pœnarum cauſas. I

Hæc dicit Adonai dominus, hæc Hieruſalem in medio gentium poſui eã, & regiones in circuitu eius, & dices mutauit iuſtificationes meas in iniquitatem, ex gentibus quæ ſunt in circuitu eius, quia iuſtificationes meas repulerunt, & in legitimis meis non ambulauerunt. K

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, iſta eſt Hieruſalem, in medio gentium poſui eam, & in circuitu eius terras, & contempſit iudicia mea, ut plus eſſet impia quam gentes, & præcepta mea ultra quam terræ, quæ in circuitu eius ſunt: iudicia enim mea proiecerunt, & in præceptis meis non ambulauerunt.

A Auctor omnium rerum Deus Iudæorum gentem elegit, per quos omnes homines beneficio uolebat afficere. iccirco legem ipſis, quæ ab omnibus eos diſtingueret, dedit; ut hinc etiam claritatem obtinerent. conceſſit item ad habitandum locum, orbis terrarum umbilicum, ad orientem & aquilonem Aſiam habentem, ad occidentem Europam ad ſe per mare pertinentem, ab auſtro Libyam. in has enim partes tres Noe quoque filii orbem terrarum diuiſerunt. poſui igitur Hieruſalem, inquit Deus, in medio gentium, ut illi ab hac utilitatem capiant, & omnem pietatem, & uerum legis cultum percipiant: ſed ipſa omnia contra fecit: neq; enim datam a me ſibi legem tantum cum ipſis non communicauit, ſed etiam illorum impietatis particeps ipſa fuit.

B

Propterea hæc dicit Adonai dominus, propterea quod forma ueſtra ex gentibus quæ ſunt in circuitu ueſtro, & in legitimis meis non ambulaſtis, & iuſtificationes meas non feciſtis, ſed neque ſecundum iuſtificationes gentium quæ ſunt in circuitu ueſtro feciſtis, iccirco hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ſuper te, & faciam in medio tui iudicium in conſpectu gentium.

Iccirco hæc dicit domiuus Deus, quia ſuperaſtis gentes quæ in circuitu ueſtro ſunt, & in præceptis meis non ambulaſtis, & iudicia mea non feciſtis, & iuxta iudicia gentium, quæ in circuitu ueſtro ſunt, non eſtis operati; ideo hæc dicit dominus Deus; Ecce ego ad te, & ipſe ego faciam in medio tui iudicia in oculis gentium. *Vulg.* C

Quando enim gentium charactera induiſtis, & earum inſtitutis perfuſi mea iudicia, & leges auerſati eſtis, & propter iniquitatis exuperantiam impietate gentes ipſas uiciſtis, a quibus eam didiciſtis: hac de cauſa aperte iudicabo te inſpectantibus iudicium gentibus & pœnas audientibus, ut quæ nullam a tua æquitate utilitatem percepere, aliquam ſaltem percipiant a tuo ſupplicio.

D

Et faciam in te, quæ non feci, & non faciam ſimilia ipſis amplius, propter omnes abominationes tuas.

Et faciam in te, quod non feci, & quibus ſimilia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas. *Vulg.*

Deinde docet, quænam ſint ea, quæ minatus eſt.

Ideo patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres.

Hoc accidit in obſidione & Babyloniorum, & Romanorum, incredibili ui famis ad
E hoc nefarium facinus & impium impellente.

Et faciam in te iudicia.

Hoc eſt, iuſto te iudicio condemnabo.

Et diſpergam omnes reliquos tuos in omnem uentum.

Et uentilabo uniuerſas reliquias tuas in omnem uentum. *Vulg.*

Non indiget interpretationis oratio, cum ipſæ res clament.

C Iccirco

Iccirco uiuo ego dicit Adonai dominus, profecto eo quod ſancta mea polluiſti, in omnibus offenſionibus tuis, & in omnibus abominationibus tuis, etiam ego repellam te. F

Vulg. Iccirco uiuo ego dicit dominus Deus, niſi pro eo quod ſanctũ meum uiolaſti, in omnibus offenſionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam.

Sancta uocat, non ſolum præcepta legis, ſed etiam dedicatum ſibi templum, quod idolis in eo collocatis polluerunt: offenſiones autem, & abominationes idola nuncupat; abominationes, ut abominationis plena; offenſiones, ut omni referta iniu- G
cunditate. huic ſimile eſt illud quod a Rebecca dicitur: Infenſa ſum animæ meæ pro
Gen. 27 pter filias Chananæorum: ſi acceperit Iacob filius meus ex ipſis uxorem, ut quid mihi uiuere? hoc eſt, ualde abominor filias Chananæorum. et rurſus Deus per Da
Pſal. 94 uid: Ideo offenſus fui generationi illi, & dixi ſemper errant corde, hoc eſt auerſa-
Pſal. 3 tus ſum. et de iniquo item idem propheta ait, malitiam autem non odiuit. id eſt non abominatus eſt malitiam.

Non parcet oculus meus, & non miſerebor ego.

Tãta eſt iniquitatis exuperantia, ut miſericors miſereri minime ſuſtineat, & clemens a pœnis reorum ſe non abſtineat. deinde quæ iam interpretati ſumus enarrat, quemadmodum fame quartam partem conſumet, & aliam morte, id eſt peſte, tum aliam belli cæde, reliquam quartam partem captiuam tradet, pœnis rurſus eos quoque perſequentibus. & ſubiicit: H

Et explebitur furor meus, & ira mea ſuper eos, & conſolabor, & ſcient, quia ego dominus locutus ſum in zelo meo, cum expleuero iram meam ſuper eos.

Vulg. Et complebo furorem meum, & requieſcere faciam indignationem meam in eis, & conſolabor, & ſcient quia ego dominus locutus ſum in zelo meo, cum impleuero omnem indignationem meam in eis. I

Expers affectionis numen eſt, & ab ira prorſus uacuum. utitur autem humanis nominibus, ita appellans ea quæ fiunt, cum homines puniuntur. illud uero, explebitur ira mea ſuper ipſos, id ſignificat, finem habebit. cumque experientia docti didicerint ipſi, me Deum eſſe ac dominum, qui auerſatus eorum ſcelera ſupplicia intuli, conſolabor, hoc enim conſilio pœnas irrogaui.

Et ponam te in deſertum & in opprobriũ ijs, qui ſunt in circuitu tuo.

Vulg. Et dabo te in deſertum, & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo ſunt. K

Hoc quoque idoneum eſt ad acerbe eam excruciandum, ſi finitima loca incolentes, & continenter bellantes irrideant, & eius illudant ſolitudini.

Et filias quæ ſunt in circuitu tuo in conſpectu omnis prætereuntis.

Vulg. Et in conſpectu omnis prætereuntis.

Filias uocat ſubiectas urbes, & regiones.

Et eris ſuſpirii plena, & manifeſta diſciplina, & deſolatio, & filiæ tuæ

in

A in circuitu tuo, in gentibus quæ ſunt in circuitu tuo.

Et eris opprobrium & blaſphemia, exemplum & ſtupor in gentibus quæ in circuitu tuo ſunt. *Vulg.*

Inſignem, inquit, te in malis faciam: ita, ut omnes qui audierint & tuum, & ſubiectarum tibi urbium, pagorumque interitum, ſuſpirent ac lugeant.

Cum fecero ego in te iudicia in ira, & furore, in ultione furoris, & increpationibus:

Deinde uacare mendacio, quæ dicta ſunt oſtendens;

B Ego dominus, inquit, locutus ſum.

Eſt enim perſonæ declaratio idonea ad ueritatem oſtendendam.

Cum miſero ego ſagittas meas famis ſuper eos, & erunt in defectionem, & mittam eas, ut corrumpam uos, & famem congregabo, & conteram firmamentum panis tui, & emittam in te gladium, & beſtias malas, & puniam te, & mors & ſanguis tranſibit ſuper te, & gladium inducam ſuper te in circuitu. ego dominus locutus ſum.

C Quando miſero ſagittas famis peſſimas, quæ erunt mortiferæ, quas mittam ut diſperdam uos, & famem congregabo ſuper uos, & conterā in uobis baculum panis, & immittam in uos famem, & beſtias peſſimas uſque ad internecionē, & peſtilentia & ſanguis tranſibunt per te, & gladium inducam ſuper te. ego dominus locutus ſum. *Vulg.*

Eadem ſæpius dicit deterrere cupiens audientes, ut miſerabilium malorum metu ad ueram pietatem eos traducat, & ne cogatur in illos edere exemplum eorum quæ minatur. beſtias uero malas, crudeliſſimos Chaldæos appellauit inſtar beſtiarum cruorem uorantium, inuadentes, & alios occidentes, alios uiuos capientes, alios bello captos in ſeruitutem abducentes.

D Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam ad montes Iſrael, & prophetato ad eos, & dices.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam ad montes Iſraęl, & prophetabis ad eos, & dices. *Vulg.*

Non ſunt montes ratione prædıti, neque item animati, quin etiam ſenſu carent: cum rebus tamen inanimis colloquitur, ut res ratione præditas magis coarguat. ita etiam regnante Hieroboam, ad altare uir Dei uerba fecit. 3. Reg. 13

E Montes Iſrael audite uerbū Adonai domini. hæc dicit Adonai dominus montibus, & collibus, & rupibus, & uallibus: Ecce ego induco ſuper uos gladium, & exterminabuntur excelſa ueſtra, & delebuntur altaria ueſtra, & contererentur delubra ueſtra, & deijciam uulneratos ueſtros in conſpectu idolorum.

Montes Iſrael audite uerbum domini Dei. hæc dicit dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & uallibus: Ecce ego inducam ſuper uos *Vulg.*

gladium, & diſperdam excelſa ueſtra, & demoliar aras ueſtras, & con- F
fringentur ſimulacra, & deijciam interfectos ueſtros ante idola ueſtra.

Cum enim in omnibus his locis aras erexiſſent idolis, neceſſario prædicit futurum hoſtium impetum, & cædes quæ ubique patrabuntur, et templorum in quibus idola colantur demolitionem.

Et dabo cadauera filiorum Iſrael ante faciem idolorum ſuorum, & diſpergam oſſa ueſtra in circuitu altarium ueſtrorum, in omni habitatione ueſtra.

Vulg. Et dabo cadauera filiorum Iſrael ante faciem ſimulacrorum ueſtrorũ, G
& diſpergam oſſa ueſtra circum aras ueſtras in omnibus habitationibus ueſtris.

Ab inanimis ad ratione præditos conuertit orationem, minaturque cadaueribus completurum ſe idolorum delubra, & humanis oſſibus dæmonum aras, docens ipſo ſupplicio nihil eis dæmonum profuiſſe cultum, neque ex illis opem aliquam aut auxilium habuiſſe in iis, quæ ſibi fuerunt illatæ, calamitatibus.

Et urbes deſerentur, & excelſa delebuntur, ut exterminentur, & deſolentur altaria ueſtra, & conterantur.

Vulg. Vrbes deſertæ erunt, & excelſa demolientur, & diſſipabuntur, & in- H
teribunt aræ ueſtræ & confringentur.

Illud deſolentur, ita interpretatus eſt Symmachus.

Et ceſſabunt idola ueſtra, & auferentur delubra ueſtra, & delebuntur opera ueſtra.

Vulg. Et ceſſabunt idola ueſtra, & conterentur delubra ueſtra, & delebuntur opera ueſtra.

Oſtendit pœnarum cauſas: clemens enim dominus ita punit, ut medici more ſani- I
tatis habeat rationem; ut comprimat impietatis licentiã. hæc enim omnia, inquit, facio, & ſolitudinem inducam, ut inſaniam & rabiem, qua excitati eſtis ad idola colenda, extinguam.

Et cadent uulnerati ueſtri in medio ueſtri, & cognoſcent quia ego dominus.

Vulg. Et cadet interfectus in medio ueſtri, & ſcietis quia ego ſum dominus.

Quamobrem pœna diuinæ cognitionis eſt magiſtra. iccirco etiam beatus Dauid
Pſal. 118 dicebat: Bonum mihi, quia humiliaſti me ut diſcam iuſtificationes tuas.

Et aſſumam cum fuerit ex uobis ſaluatus ex gladio in gentibus, in diſſi- K
patione ueſtra, in regionibus.

Vulg. Et relinquam in uobis eos qui fugerint gladium in gentibus, cum diſperſero uos in terras.

Quia dixit, cognoſcetis quia ego dominus, neceſſario oſtendit, eos qui percepturi ſint utilitatem. nam qui ex captiuitate fuerint diſperſi, ex pœnis utilitatem percipient. iccirco ſubiicit,

Et

A Et recordabuntur mei ſaluati ex uobis, quo captiui ducti fuerint.

Et recordabuntur me liberati ueſtri in gentibus, ad quas captiui ducti ſunt. *Vulg.*

Vtilis igitur quæ a Deo adhibetur diſciplina pœnitentiæ mater.

Iuraui enim cordi eorum fornicanti, recedenti a me, & oculis eorum fornicantibus poſt inſtituta ipſorum, quia plorabunt ante faciem ſuam pro malis, quæ fecerunt in omnibus abominationibus ſuis, & cognoſcent quia ego dominus non gratis locutus ſum, ut facerem eis omnia
B mala hæc.

Quia contriui cor eorum fornicans & recedens a me, & oculos eorũ fornicantes poſt idola ſua, & diſplicebunt ſibimet ſuper malis quæ fecerant in uniuerſis abominationibus ſuis, & ſcient quia ego dominus non fruſtra locutus ſum, ut facerem eis malum hoc. *Vulg.*

Sine ulla dubitatione, inquit, eos pœnitebit, quòd a me deficientes idolorum cultum complexi fuerint; hoc enim hoc in loco fornicationem uocauit; & ipſa experientia diſcent, a me neque iniuſte, neque ſine ſua utilitate eos huiuſcemodi ſup-
C pliciis affectos. impietas enim iuſtitiam oſtendit, utilitatem pœnitentia.

Hæc dicit Adonai dominus: plaudito manu tua, & obſtrepito pede tuo. et dic heu ad omnes abominationes malorum domus Iſrael, in gladio, & in fame, & in morte cadent,

Hæc dicit dominus Deus, percute manum tuam, & allide pedẽ tuum, & dic heu ad omnes abominationes malorum domus Iſrael, quia gladio, fame, & peſte ruituri ſunt. *Vulg.*

Me, inquit, declarante, & ſententia decernente omnis generis ſupplicia, tu plau-
D de; & admirare ſententiæ iuſtitiam, deinde iiſdem rurſus prædictis rebus, eos uidelicet fame, peſte, & hoſtium cæde interituros, & captiuos abductum iri, ac fore ut circum aras idolorum cultui dicatas pereant.

Et in nemoribus, quæ ab ipſis, inquit, culta fuerint, & ſub quercu denſa, dederunt, inquit, odorem ſuauitatis omnibus idolis ſuis.

In omni colle excelſo, & in cunctis ſummitatibus montium, & ſubtus omne lignum nemoroſum, & ſubtus uniuerſam quercum frondoſam, locum ubi accenderunt tura redolentia uniuerſis idolis ſuis. *Vulg.*

E Oſtendit etiam ſolitudinis terminos.

Ponam enim terram, inquit, in deſolationem, & interitum a deſerto Deblatha in omnibus habitationibus eorum, & cognoſcent quia ego dominus.

Et extendam manum meam ſuper eos, & faciam terram eorum deſolatam, & deſtituam a deſerto Deblatha in omnibus habitationibus eorum, & ſcient quia ego dominus. *Vulg.*

Et ſciens crebras calamitatum prædictiones idoneas eſſe ad molliēdos eos quoque qui maxime aduerſarii ſint, rurſus aliis uerbis futura mala prædicit. F

Factus eſt enim ſermo, inquit, domini ad me dicens, & tu fili hominis hæc dicit Adonai dominus terræ Iſrael: finis uenit, finis uenit ſuper quattuor alas terræ, uenit finis nunc, & ueniet finis ſuper te habitantem terram.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, et tu fili hominis hæc dicit dominus Deus terræ Iſrael; finis uenit, uenit finis ſuper quattuor plagas terræ, nunc finis ſuper te. G

Quattuor alas terræ non orbis terrarum dicit, ſed Iſrael. hoc eſt, res ueſtræ ad finē peruenere: ne exiſtimetis enim poſſe uos ea mala fugere, quæ ſum comminatus, niſi reſipiſcentes pœnitentiam agatis, nam contra uos omnes exitium procedet.

Et immittam ego furorem meum in te, & iudicabo te iuxta uias tuas.

Heb. 10 Nunc tempus eſt cum beato Paulo dicere: Horrendum eſt incidere in manus Dei uiuentis, reddet enim unicuique ſecundum opera ſua. quod etiam hic aſſerit, & iudicabo te iuxta uias tuas.

Et dabo ſuper te omnes abominationes tuas.

Vulg. Et ponam contra te omnes abominationes tuas. H

Hoc eſt, metes, quæ ſeuiſti, & digna factis præmia feres.

Non parcet oculus meus ſuper te, & non miſerebor.

Cum enim ita deliquerimus, ut iniquitatis noſtræ nullus ſit modus, & in inſanabilem morbum progreſſi fuerimus, Dei miſericordiam excludimus.

Quia uiam tuam ſuper te dabo, & abominationes tuæ ſuper te erunt, & cognoſces quia ego dominus.

Vulg. Sed uias tuas ponam ſuper te, & abominationes tuæ in medio tui erūt, & ſcietis quia ego dominus. I

Maxima conſolatio iis eſt, qui puniuntur, punientis Dei cognitio.

Hæc dicit Adonai dominus, afflictio una, afflictio ecce uenit, finis uenit, uenit finis, excitata eſt aduerſum te, ecce uenit finis, uenit complicatio ſuper te habitantem terram.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, afflictio una, afflictio ecce uenit, finis uenit, uenit finis, euigilauit aduerſum te, ecce uenit, uenit contritio ſuper te qui habitas in terra. K

Ineffabilis Dei clementia pœnas minatur, ne pœnas inferat, cum uero nō uerititi fuerimus minas, tunc experientia eas percipimus, quod etiam iſtis accidit, qui cum audiſſent finem uenire non tamen ueriti ſunt finem. uocat autem afflictionem unā, illatam omnibus perniciem, & complicationem uincula peccati. catenis enim ſuorum quiſque peccatorum obſtringitur. Et Eſaias ait: Væ iis qui trahunt peccata

Eſa. 5 ſua quaſi funiculo longo, & quaſi iugi loro uitulæ iniquitates ſuas.

Inſtat

A Inſtat, inquit tempus, appropinquauit dies, non cum perturbatione, neque cum doloribus, nunc comminus effundam iram meam ſuper te.

Venit tempus, prope eſt dies occiſionis, & non gloriæ montium, nunc de propinquo effundam iram meam ſuper te. *Vulg.*

Non erit, inquit, pœnarum dilatio, ſed adeſt & impendet ipſarum tempus. deinde rurſus narrat, ut ſuorum peccatorum pœnas luent. Et complebo furorem meum in te, & quæ ſequuntur. ac paulo poſt adiicit.

Virga floruit, & contumelia ſurrexit, & conteret firmamentum
B iniqui.

Floruit uirga, germinabit ſuperbia, iniquitas ſurrexit, in uirga impietatis. *Vulg.*

Virgam uocauit pœnam ab iniquitate irrigatam, & effloreſcentem; & contumeliam impietatem erga Deum appellauit, in qua plurimum temporis degentes diuinā longanimitatem contemnere perſeuerarunt; ſed ipſa, inquit, in præſenti ſurrexit, & conteret firmamentum iniqui. iccirco ſubiicit.

Qui emit ne lætetur, & uendens ne lugeat, quia ira in omnem multi
C tudinem eius, & emens ad uendentem non amplius reuertetur.

Qui emit non lætetur, & qui uendit non lugeat, quia ira ſuper omnem populum eius: quia qui uendit, ad id quod uēdidit nō reuertetur. *Vulg.*

Hoc eſt cupiens permutare commercium. omnes enim in eadem mala incident, æque lugentes ac ſuſpirantes. uerumtamen,

Et adhuc, inquit, in uita uiuere ipſorum, quia uiſio ad omnem multitudinem eius non reuertetur.

Et adhuc in uiuentibus uita eorum, uiſio enim ad omnem multitu-
D dinem eius non regredietur. *Vulg.*

Tot enim malis eos opprimentibus, non tamen ipſi uiuere recuſant, neque uiſio prophetica omnibus ipſis fide uidetur digna. oportebat autem eos cognoſcere, ut

Vir in oculis uitæ ſuæ non roborabitur.

Et uir in iniquitate uitæ ſuæ non confortabitur. *Vulg.*

Hoc eſt, non omnes humanas ſpes ipſæ res conſequuntur, ſed ſæpe cum uiuere aliquis ſperauerit, contrarium inuenit finem.

Canite tuba & iudicate omnia, & non eſt proficiſcens ad bellū: quia
E ira mea in omnem multitudinem eius.

Canite tuba, præparentur omnes, & non eſt, qui uadat ad prœlium: ira enim mea ſuper uniuerſum populum eius. *Vulg.*

Quando putatis, inquit, falſa eſſe, quæ a me prædicuntur, tubis ueſtris utimini, exiſtimate uos omnibus præſtantiores eſſe. at certe nihil id uobis prefuturum eſt: neque enim habebitis, qui poſſint prœlio dimicare, ſiquidem omnibus communiter omnis generis infero ſupplicia.

Bellum

Bellum & gladius foris, & fames & mors intus: qui in campo, gladio F uitam finient, eos qui ſunt in urbe fames & mors conſumet.

Vulg. Gladius foris, & peſtis & fames intrinſecus: qui in agro eſt gladio morietur, & qui in ciuitate peſtilentia & fame deuorabuntur.

Quo modo itaque bello contendere poteritis a tot tantisque malis undique circumſepti?

Et ſaluabuntur, inquit, ſaluati ex ipſis, & erunt in mentibus ſicut columbæ meditantes.

Vulg. Et ſaluabuntur qui fugerint ex eis, & erunt in montibus ſicut columbæ conuallium. G

Conquerentes enim & lugentes columbis ſublimibus aſſimilabuntur; ſuſpirantibus quippe columbarum ſimilis eſt uox.

Omnes, inquit, interficiam unumquemque in iniquitatibus ſuis.

Vulg. Omnes trepidi, unusquisque in iniquitate ſua.

Non iniuſte inferam ſupplicia, ſed debitas ab unoquoque repetam pœnas.

Omnes manus diſſoluentur, & omnia femora polluentur humore. H

Vulg. Omnes manus diſſoluentur, & omnia genua fluent aquis.

Vtrumque timiditatis eſt ſignum.

Et induentur ſaccis, & operiet eos ſtupor, & ſuper omnem faciem decus, & ſuper omne caput caluitium.

Vulg. Et accingent ſe ciliciis, & operiet eos formido, & in omni facie confuſio, & in uniuerſis capitibus eorum caluitium.

Quando enim uiderint, inquit, malorum ſibi nubem inferri, & nullum ex ulla parte afferri remedium, tunc abiecto animo arma bellica proiicient, & lugubrem aſſument habitum. iccirco etiam ſacci meminit, & capitis raſi. hæc enim conſueuerant eo tempore lugentes obſeruare. I

Et argentum ipſorum in plateis proiicietur, & aurum ipſorum contemnetur.

Vulg. Argentū eorū foras proiicietur, & aurum eorū in ſterquilinium erit.

Deinde etiam cauſam docet, cur pecuniæ contemnentur.

Argentum enim ipſorum & aurum non poteſt liberare eos in die iræ domini. K

Vulg. Argentum eorum & aurum eorum non ualebit liberare eos in die furoris domini.

Cernentes enim inutilem auri & argenti poſſeſſionem, ipſa proiecta deſpicient, non amplius cuſtodientes ut prius.

Et animæ ipſorum non explebuntur, & uentres ipſorum non ſaturabuntur, quia tormentum iniquitatum ipſorum factum eſt.

Animam

A Animam ſuam non ſaturabunt, & uentres eorum non implebuntur, quia ſcandalum iniquitatis eorum factum eſt. *Vulg.*

Quam enim utilitatem afferet ipſis aurum aut argentum, bellante fame, & rerum uictui neceſſariarũ urgente inopia, propter quam uacui a cibo uentres, & animæ cibos expetunt? tormentum autem, & quæſtio iniquitatum ipſorum fit. tum rurſus cauſam pœnarum docet.

Electa ornatus in ſuperbiam poſuerunt ea, & imagines abominationum ſuarum, & offenſionum fecerunt ex eis.

B Et ornamentum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt, & imagines abominationum ſuarum & ſimulacrorum fecerunt ex eo. *Vulg.*

Aurum enim & argentum & lapides pretioſos habuerunt ſuperbiæ ſimul & impietatis materiam, ſumptuoſum ſibi inde ornatum comparantes, & plurima ad conficienda idola impendentes.

Propter hoc, inquit, dedi ipſis ea in immunditiam, & tradam ea in manus alienorum, ut diripiant ea, & peſtilentiis terræ in ſpolia, & inquinabunt ea, & auertam faciem meam ab eis.

C Propter hoc dedi eis illud in immunditiam, et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impiis terræ in prædam, & contaminabunt illud, & auertam faciem meam ab eis. *Vulg.*

Peſtes autem terræ Babylonios uocauit, crudeliſſimos homines, & ſceleratiſſimos, & omni impietate obſtrictos. his inquit tradam, quæcunque aurea & argentea confeciſtis, & ornatum illum, quem uobis ſumptuoſum cõparaſtis. Et inquinabunt ea, hoc eſt pretioſis ueſtris idolis ad alia conficienda utentur.

Et polluent uiſitationem meam, & ingredientur in ea ſine cuſtodia, D & inquinabunt ea, & facient inquinationem.

Et uiolabunt arcanum meum, & introibunt in illud emiſſarii, & contaminabunt illud. fac concluſionem. *Vulg.*

Viſitationem ſuam dedicatum ſibi templum nominat, unde explorare uidebatur Iſrael, & ſua eum prouidentia dignari. tradam autem inquit non ſolum idola ipſorum Babyloniis, ſed etiam conſecratum mihi templum, & ingredientur in ipſum abſque cuſtodia. hoc eſt, non luſtrati neque expiati ſecundum legem, neque prius circumciſi, ſed una cum apparatu ſanguine perfuſo bellicam induti armaturam intus in ipſis adytis etiam audacter occidentes. hoc enim declarauit, cum dixit, & E inquinabunt ea, & facient inquinationem, tum etiam cauſam addit.

Quia plena terra populis, & ciuitas iniquitatum plena.

Quoniã terra plena eſt iudicio ſanguinum, & ciuitas plena iniquitate. *Vulg.*

Similis eſt enim multitudo ſcelerum iſtorum hominum multitudini orbem terrarum incolenti.

Et adducã improbos gentium, & hereditate poſſidebunt domos eorum, & auertam fremitum roboris eorum, & polluentur ſancta ipſorũ,

Et

Vulg. Et adducam peſſimos de gentibus, & poſſidebunt domos eorum, & F
quieſcere faciam ſuperbiã potentium, & poſſidebunt ſanctuaria eorum.

Et non dixit ſancta mea, ſed ſancta eorum, hoc eſt, quæ ab ipſis mihi conſecrata ſunt, quibus ego non indigebam, ſed propter eam curam, quam habeo ipſorum, ea accepi. at rurſus hæc eadẽ propter ipſorũ ſcelera polluta & cõculcata deſpiciam.

Propitiatio ueniet, & quæres pacem, & non erit.

Vulg. Anguſtia ſuperueniente requirent pacem, & non erit.

Deprecabuntur, inquit, cum mala in ipſos uiguerint, ut beneuolentiam conſequantur, & ab ipſis uindicentur, ſed nihil exorabunt. G

Væ ſuper uæ erit, & nuncius ſuper nuncium.

Vulg. Conturbatio ſuper conturbationẽ ueniet, & auditus ſuper auditum.

Mala ad alia mala ipſis accedent, & triſtem famam triſtior alia excipiet fama.

Et quæretur uiſio ex propheta, & lex peribit a ſacerdote, & conſilium ex ſenioribus.

Vulg. Et quærent uiſionem de propheta, & lex peribit a ſacerdote, & conſilium a ſenioribus.

Hæc hodie quoque apud ipſos graſſantur, neque enim ſacerdotium ſecundum leges apud ipſos adminiſtratur, & prophetiæ donum extinctum eſt. H

Rex lugebit, & princeps induetur interitum, & manus populi diſſoluentur.

Vulg. Rex lugebit, & principes induentur mærore, & manus populi terræ conturbabuntur.

Hoc apertius nos Hieremias edocet, enarrans quæ Sedeciæ acciderint, & illius fugã.

Secundum uias ipſorum faciam eis, & iudiciis eorum ulciſcar ſuper eos, & cognoſcent quia ego dominus. I

Vulg. Secundum uiam eorum faciam eis, & ſecundum iudicium eorum iudicabo eos, & ſcient quia ego dominus.

Has inquit ab ipſis pœnas exigam pro iis, quæ in me commiſerunt, ſupplicia repoſcens. iccirco decet nos omnes ex unoquoque eorum quæ dicta ſunt utilitate percepta non excitare contra nos improbitate ſcelerum ultionem, ſed pænitentiæ lacrymis peccatorum uulneribus mederi, ne ſuperinfuſum nauigiũ nos in profundum demergat ſecundum iuſta Dei iudicia, quem decet gloria in ſæcula. Amen.

SECTIO III. K

Cap. 8 Et factum eſt in anno ſexto, in quinto menſe, quinta menſis, ego ſedebam in domo, & ſeniores Iuda ſedebant coram me.

Vulg. Et factum eſt in anno ſexto, in ſexto menſe, in quinta menſis: ego ſedebam in domo mea, & ſenes Iuda ſedebant coram me.

Perſpicuum eſt prophetam cum Iechonia in captiuitatem abductum fuiſſe, quare ubique tempus ipſum notat. perſeuerabat autem ueluti quidam magiſter & præceptor

A ptor puerorum captiuos inſtituere,& ad diuinam uoluntatem eos adduecere. quod declarauit cum dixit, & ſeniores Iuda ſedebant coram me. deinde ſubiicit:

Et facta eſt ſuper me manus Adonai domini.

Et cecidit ibi ſuper me manus domini Dei. *Vulg.*

Diuini ſpiritus efficaciam, manum domini appellat.

Et uidi, & ecce ſimilitudo uiri a lumbis eius uſque deorſum, ignis,& a lumbis eius ſupra, quaſi uiſio ſplendoris, quaſi ſpecies electri.

Et uidi,& ecce ſimilitudo quaſi aſpectus ignis, ab aſpectu lumborum *Vulg.*
B eius & deorſum ignis, & a lumbis eius & ſurſum, quaſi aſpectus ſplendoris & uiſio electri.

Quem ſuper cherubim contemplatus fuerat, hunc uidet abſque cherubim. interdum enim ipſi formidabilis, interdū mitis apparet, omnia pro utilitate diſpenſans. ipſius enim dictum illud eſt, ego uiſiones multiplicaui,& in manibus prophetarum *Osee* aſſimilatus ſum, non ſecundum eſſentiam uiſus ſum. quare propheta quoque ſimilitudinem ſe dicit uidiſſe.

Et extendit, inquit, ſimilitudinē manus hominis, & aſſumpſit me in
C uertice capitis mei, & aſſumpſit me ſpiritus inter terrā, & inter cælū, & adduxit me in Hieruſalem, in uiſione Dei, ad ueſtibula portæ interioris reſpicientis ad aquilonem, ubi erat columna imaginis zeli poſſidentis.

Et emiſſa ſimilitudo manus apprehēdit me in cincinno capitis mei,& *Vulg.* eleuauit me ſpiritus inter terrā & cælum, & adduxit me in Hieruſalem in uiſione Dei, iuxta oſtium interius, quod reſpiciebat ad aquilonem, ubi erat ſtatutum idolum zeli, ad prouocandam æmulationem.

Sciendum eſt prophetam dixiſſe uidiſſe hæc ſe in uiſione Dei. non igitur transla-
D tum fuit corpus, neque oculis carnis contemplatus eſt, ſed domi ſedens inter ſeniores Iuda, hanc totam uidit uiſionem, quod poſt eius enarrationem perſpicuum facit. aſcendi enim a uiſione mea, inquit, hoc eſt ad me ipſum redii. Cum enim acer *Ezech. 11* bas prædicat pœnas, neceſſario ipſarum quoque cauſas docet, & aſpicit in ſacro Dei templo columnam imaginis zeli. erat enim ibi præter legem ſtatutum idolum quod zelum uocat per tranſlationem a mulieribus ſumptam, quæ adulterium committunt, & uiros ſuos relinquunt, aliisque commiſtæ ad zelotypiam eos adducunt. Hoc itē per magnum Moyſen dixit Deus. Ipſi me ad zelum prouocarunt in eo qui *Deut. 32* non erat Deus, atque id interpretans ſubiecit: Irritauerunt me in idolis ſuis.

E Et ecce ibi erat gloria domini Dei Iſrael ſecundum uiſionem, quam uidi in campo. et dixit ad me, fili hominis reſpice oculis tuis ad aquilonem: & reſpexi oculis meis ad aquilonem: & ecce ab aquilone ſuper portam ad orientem altaris, ubi imago zeli huius in introitu ipſius.

Et ecce ibi gloria Dei Iſrael ſecundum uiſionē quam uideram in campo, & dixit ad me, fili hominis leua oculos tuos ad uiam aquilonis, & leuaui oculos meos ad uiam aquilonis, & ecce ab aquilone portæ altaris idolum zeli in ipſo introitu. *Vulg.*

Iam ante diximus prophetam doceri iuſtas cauſas, cur Iudæi puniantur, quam- F
obrem ipſi iuſtus iudex indicat omnia, quæ audent illi, facinora.

Et dixit ad me, fili hominis, uidiſti quid iſti faciunt? iniquitates magnas, quas domus Iſrael faciunt hic, ut recedant ipſi a ſanctis meis.

Vulg. Et dixit ad me, fili hominis putas ne uides tu, quid iſti faciunt, abominationes magnas, quas domus Iſrael facit hic, ut procul recedant a ſanctuario meo?

Vides, inquit, ut ipſi propriis ſceleribus in ſe attrahunt ſupplicia: nam impie agen
tes, & meum cultum contemnentes procul erunt a ſanctis locis meis: ſecundum G
Pſal. 27 Dauid prophetam; Quia qui elongant ſe a te, peribunt.

Et introduxit me ad ueſtibula aulæ, & uidi, & ecce foramen in pariete, & effodi; & ecce porta una in pariete, & dixit ad me, ingredere & uide iniquitates malas, quas iſti faciunt hic.

Vulg. Et introduxit me ad oſtium atrij, & uidi, & ecce foramen unum in pa
riete, & dixit ad me, fili hominis fode parietem, & cum fodiſſem parie-
tem apparuit oſtium unum; & dixit ad me, ingredere & uide abomina-
tiones peſſimas, quas iſti faciunt hic. H

Cum oſtendiſſet ipſi dominus eam impietatem, qua aperte illi audebant impia facinora committere, oſtendit ſimiliter quæ occulte ab ipſis patrabantur.

Ingreſſus enim ſum, inquit, & uidi, & ecce omnis ſimilitudo reptilis, & iumenti, uanæ abominationes, & omnia idola domus Iſrael depicta in pariete in circuitu per totum, & ſeptuaginta uiri ex ſenioribus domus Iſrael, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio ipſorum, & unuſquiſque turibulum habebat in manu ſua, & uapor incenſi aſcendebat.

Vulg. Et ingreſſus uidi, & ecce omnis ſimilitudo reptilium & animalium I
abominatio, & uniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete in circuitu per totum, & ſeptuaginta uiri de ſenioribus domus Iſrael, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio eorum ſtantium ante picturas, & unuſquiſque habebat turibulum in manu ſua, & uapor nebulæ de ture conſurgebat.

Præter impietatem ingens ſtultitiæ exuperantia. quid enim ſtultius iis, qui uene-
natorum ſerpentium, & rationis expertium iumentorum adorant imagines. illos
enim ut noxios, atque inſidioſos occidere conſueuimus; hæc ut nobis ſeruirent ac
Pſal. 146 miniſtrarent, dominus attribuit. qui producit enim in montibus inquit fœnum & K
Pſal. 103 herbam ſeruituti hominum. Conſideremus igitur quantum a ratione abhorreat,
ſi quis famulorum ſeruorumque adoret imagines. quare dominus iure ſuccenſens
ait prophetæ.

Vidiſti fili hominis, quæ ſeniores domus Iſrael faciunt, unuſquiſque in cubiculo ſuo occulto, quia dixerunt, non uidet dominus, dereliquit terram.

A Et dixit ad me, certe uides fili hominis, quæ ſeniores domus Iſrael faciunt in tenebris, unuſquiſque in abſcondito cubilis ſui: dicunt enim, non uidet dominus nos, dereliquit dominus terram. *Vulg.*

Cauſa quippe impietatis, Dei eſt obliuio. qui enim ſibi perſuaſerant, nihil eorum quæ ipſi committerent, a Deo inſpici, eò iniquitatis proceſſerunt. ſed a beato Dauid contra & ſentire docemur & loqui. prouidebam enim dominum inquit in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi ne commouear.

Et dixit ad me, adhuc uidebis iniquitates maiores, quas iſti faciunt, &
B introduxit me ad ueſtibula ianuæ domus Iſrael reſpicientis ad aquilonem, & ecce mulieres ſedentes & lugentes Thammuz.

Et dixit ad me, adhuc conuerſus uidebis abominationes maiores, quas iſti faciunt, & introduxit me per oſtium portæ domus domini, quod reſpiciebat ad aquilonem, & ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem. *Vulg.*

Horum non ſolum impietatem ſed etiam laſciuiam accuſat. Thammuz enim ſecundum græcã linguã Adonis eſt. Venereorũ igitur orgiorum lamentatio eſt laſciui dæmonis, & propter incontinentiam cultum admittentis.

C Et dixit ad me, fili hominis adhuc etiam maiora his uidebis inſtituta, & introduxit me ad ueſtibula in aulam domus domini interiorem, & in ueſtibulis templi domini inter Vlam & inter altare circiter uigintiquinque uiri, poſteriora ipſorum ad templum domini, & facies eorum e regione ad orientem, & ipſi adorabant ad orientem ſolem.

Et dixit ad me, certe uidiſti fili hominis, adhuc conuerſus uidebis abominationes maiores his; et introduxit me in atrium domus domini interius; & ecce in oſtio templi domini inter ueſtibulum & altare quaſi ui-
D gintiquinque uiri, dorſa habentes contra templum domini, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum ſolis. *Vulg.*

Maximus etiam hic impietatis conatus. adorare enim conſeruum ſolem, domino terga dantes, cui nam inſaniæ exuperandæ locum relinquit? Vlam autem diuini templi ueſtibulum uocauit, ante quod æreum altare poſitum erat; & inter Vlam & altare ſtantes dixit audere eos illa impia committere. & recte in ſingulis, quæ oſtendebat, quaſi defenſionem afferens dominus pro Iudæorum pœna ſuo miniſtro ait,

Vidiſti fili hominis, numquid parum eſt domui Iuda facere iniquita-
E tes, quas fecerunt hic? quia compleuerunt terram iniquitate. & auerſi ſunt, ut irritarent me. & ecce ipſi extendunt palmitem ſicut ſubſannantes me.

Et dixit ad me, certe uidiſti fili hominis, numquid leue eſt hoc domui Iuda, ut facerent abominationes iſtas quas fecerunt hic, quia replentes terram iniquitate conuerſi ſunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares ſuas. *Vulg.*

D Ego

Ego enim elegi eos, inquit, hoc conſilio, ut opera ipſorum alii quoque ab impietate deſciſcerent. ipſi uero non modo cum ceteris utilitatem non communicarunt, ſed magis impia auſi ſunt facinora patrare, ut in reliquum omnis terra iniquitate compleretur: propagarunt enim ramos impietatis, meo contraria conſilio committentes. iccirco ait. F

Et ego faciam ipſis cum furore: non parcet oculus meus, & non miſerebor, & clamabunt in aures meas uoce magna, & non exaudiam eos.

Vulg. Ergo & ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miſerebor, & cum clamauerint ad aures meas uoce magna, non exaudiam eos.

Quemadmodum enim ipſi non pietatis ſed impietatis ramos propagarunt, & finitimorum auxerunt damna, ita ego minime parcens meditam ipſis ſectionem adhibebo, neque eos inuocantes ſuſtinens, neque exclamantes exaudiens. neque enim miſericordia eſt, ipſis parcere: medicum ſiquidem decet illius qui ſecetur, neque lacrimas, nec uerba attendere, ſed artis legem obſeruare. G

Cap.9 Et clamauit in aures meas uoce magna dicens, appropinquauit ultio urbis, & unuſquiſque habuit uaſa exterminationis in manu ſua.

Vulg. Et clamauit in auribus meis uoce magna dicens, appropinquauerunt uiſitationes urbis, & unuſquiſque uas interfectionis habet in manu ſua. H

Deinde docet qualia uaſa.

Et ecce ſex uiri ueniebant a porta excelſa reſpiciente ad aquilonem, & unicuique ſecuris in manu eius.

Vulg. Et ecce ſex uiri ueniebant de uia portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad aquilonem, & uniuſcuiuſque uas interitus in manu eius.

Cum enim ab aquilone & idolum poſitum eſſet, & mulieres Thammuz lugerent, neceſſario inde ſupplicium repperit aditum. et meminiſſe oportet eorum, quæ ſupra dicta ſunt, quartam uidelicet urbis partem morte conſumptum iri. uide igitur eas poteſtates quibus puniendi munus commiſſum eſt, ad conſtitutum ſupplicium paratas. Et profecto Aſsyriorum multa millia unus angelus iaculis confecit, & Aegyptiorum primogenitos angelus unus iuſſus eſt interficere. hic uero propter impietatis exuperantiam, ſex angelis Iudæorum puniendorum munus eſt impoſitum. I

Et uir inquit unus in medio ipſorum indutus ueſte talari, & zona ſapphiri ſuper lumbis eius.

Vulg. Vir quoque unus in medio eorum ueſtitus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes eius. K

Septimi habitus erat ſacerdotis: non enim ex iis erat, qui punirent, ſed ex iis, qui ſupplicarent pro redimendis ſalute dignis. nam quia ſeptimam diem coli præcepit, neceſſario ſeptimum maxime honoratum oſtendit.

Et ingreſſi ſunt, & ſteterunt adhærentes altari æreo.

Vulg. Et ingreſſi ſunt, & ſteterunt iuxta altare æreum.

Hoc autem in aula poſitum erat ante templi ueſtibula.

Et

A Et gloria Dei Iſrael aſcendit a cherubim, quæ erat ſuper ipſis in ſubdio
domus.

Et gloria domini Iſrael aſſumpta eſt de cherub, quæ erat ſuper eum ad *Vulg.*
limen domus.

Cum enim ſit contra ciuitatem ſententiam laturus, extra ſancta loca id facit, quæ
non ſupplicia, ſed ſalutem ſuppeditant.

Et uocauit uirum talari ueſte indutum, qui habebat ſuper lumbis
ſuis zonam, & dixit dominus ad eum: tranſi mediam ciuitatem, me-
B diam Hieruſalem, & da ſignum ſuper frontes uirorum gementium, &
dolentium ſuper omnibus iniquitatibus, quæ fiunt in medio eorum.

Et uocauit uirum qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris *Vulg.*
habebat in lumbis ſuis, & dixit dominus ad eum: tranſi per mediam
ciuitatem in medio Hieruſalem, & ſigna thau ſuper frontes uirorum ge
mentium & dolentium, ſuper cunctis abominationibus quæ fiunt in
medio eius.

Conducit enim profecto præcipere, & conſulere peccantibus: ſed cum repugnant,
C neque obediunt, neceſſaria eſt & utilis lamentatio. iccirco beatus quoq; Paulus di-
cebat, Quis infirmatur, & ego non infirmor, quis ſcandalizatur & ego non uror. *2. Cor. 11*
et rurſus, Ne iterum cum uenero humiliet me Deus apud uos, & lugeam multos ex *2. Cor. 12*
iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pænitentiam. pii igitur erant etiã hi, qui
lugebant, plorabantque populi ſcelera. iccirco ſigno conſpicui fiunt, ne pœnarum
participes fiant. ſic inquit qui illi hæc mandauit, ceteris præcipit.

Ite in ciuitatẽ poſt eum, & percutite, neque parcite oculis ueſtris, ne q;
miſereamini ſenioris, & iunioris uirginis, & infantes, & uxores in-
terficite ad internecionem, ad omnes autem, ſuper quos eſt ſignum, nẽ
D prope accedatis, & a ſanctis meis incipite.

Et illis dixit, audiente me, tranſite per ciuitatẽ ſequentes eum, & per- *Vulg.*
cutite, non parcat oculũs ueſter, neque miſereamini: ſenem, adoleſcen
tulum, & uirginem, paruulum, & mulieres interficite uſque ad inter-
necionem, omnem autem ſuper quem uideritis thau ne occidatis: et a
ſanctuario meo incipite.

Rurſus dico, horrendũ eſt incidere in manus Dei uiuentis ſecundum id quod a bea-
to Paulo dicitur. addo illud etiam quod dixit diuinus Dauid, Beati qui cuſtodiunt
E iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore: in die enim mala liberabit eos do-
minus. utraque enim hæc in iis, quæ modo dicta ſunt, comperimus, hos quidem
cum toto genere cædi abſque ulla uenia, & in omnẽ ætatẽ peruadere ſupplicium,
illos uero iuſte ſeruari, & ab eorum cõmunione liberos permanere. Iubet uero ut
a ſanctis ſuis ultrices poteſtates initium faciant, non re uera ſanctos eos nuncupans,
ſed quia hoc eſſe exiſtimabantur, quaſi ad diuinum cultum ſelecti. neque enim, ut
quidam opinati ſunt, de ſanctis locis hoc dictum eſt, ſed de hominibus ad Dei cul
tum ſegregatis. quod perſpicuũ faciunt prophetiæ ſequentia. ſtatim enim ſubiicit.

Et incepit a uiris ſenioribus, qui erant intus in domo.

Cœperunt ergo a uiris ſenioribus, qui erant ante faciem domus. F

Quos præcipit intus interfici. iuſtum eſt enim, qui ibi legem uiolarant, ibi quoque pœnas dare.

Dixit enim ad ipſos, inquit, polluite domum, & complete uias cadaueribus, egredimini & percutite.

Vulg. Et dixit ad eos, contaminate domum, & implete atria interfectis, egredimini.

Propterea quòd ipſi idolis domum polluerant, iuſtus iudex iniquorum cæde hoc fieri iubet. G

Et egreſſi percutiebant ciuitatem.

Vulg. Et ingreſſi ſunt, & percutiebant eos qui erant in ciuitate.

Et factum eſt cum percuterent, relictus fui ego ſolus, & cado ſuper faciem meam, & exclamaui, & dixi, hei mihi Adonai domine, deles tu reliquos Iſrael, in effundendo iram tuam ſuper Hieruſalem?

Vulg. Et cæde completa remanſi ego, ruique ſuper faciem meam, & clamans aio, Heu, heu, heu, domine Deus, ergo ne diſperdes omnes reliquias Iſrael effundens furorem tuum ſuper Hieruſalem? H

Humanus propheta, & ad miſericordiam propenſus. talis fuit beatus Paulus, qui pro Iudæis optabat anathema a Deo eſſe: uerum dominus amiciſſimum prophetam conſolatur, & iuſta edocet ſupplicia.

Iniuſtitia enim domus Iſrael inquit, & Iuda magnificata eſt admodum ualde.

Vulg. Et dixit ad me, iniquitas domus Iſrael, & Iuda magna eſt nimis ualde.

Et conduplicatione illius ualde, exuperantiam incrementi declarauit.

Quia completa eſt terra populis multis, & ciuitas completa eſt iniuſtitia & immunditia, quia dixerunt, dereliquit dominus terram. I

Vulg. Et repleta eſt terra ſanguinibus, & ciuitas repleta eſt auerſione: dixerunt enim, dereliquit dominus terram, & dominus non uidet.

Cap. 10 Cum enim ſumi carbones præceperit & per urbem diſſipari, recedere quodã modo uidetur, ei, cui iuſſus erat, imperata faciendi locum concedens. ueritus enim fuerat omnino appropinquare ipſi gloriæ diuinæ quæ in cherubim ueheretur, & maximus edebatur ſonus cum mouerentur alæ cherubim. ita ut exiſtimari poſſet uel tonitru eſſe uel diuina uox. illud enim uox Dei Sadai, idonei Dei tonitru, Symmachus & Theodotion interpretati ſunt: hoc eſt, ſonitum illum comparare potuiſſes idonei & potentis Dei uoci, id eſt, tonitrui quod a diuina ui proficiſcatur. K

Et uenit, inquit, & ſtetit adhærens rotis, & extendit inquit cherub manum ſuam, de medio ipſorum cherubim, in medium ignis, qui erat in medio cherubim, & accepit & dedit in manus eius qui indutus erat ſtolam ſanctam, & accepit, & egreſſus eſt.

Vulg. Egreſſus ille ſtetit iuxta rotam, & extendit cherub manum de medio

cherubim,

A cherubim, ad ignem qui erat inter cherubim, & ſumpſit, & dedit in manus eius, qui indutus erat lineis, qui accipiens egreſſus eſt.

Ordinum, qui cerni nequeunt, diſcrimen hinc quoque licet agnoſcere. ſex enim imperatum fuit, ut ne prope quidem accederent ad ipſa cherubim, hic uero appropinquat quidem, non tamen audet inter ipſa progredi, ſed ipſa cherubim porrigunt carbones.

Et uidi, inquit, cherubim, ſimilitudinem manuum hominum ſub alis eorum.

B Et apponit in cherubim ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum. *Vulg.*

Opera manus ſignificant: deinde rurſus narrat, quæ ad rotas pertinent. omnibus iis dictis, quæ paulo ante diximus, ſpeciem tantum coloris immutatam ſe uidiſſe ait: illic enim ſecundum Symmachum, quaſi ſpeciem hyacinthi dixit ſe conſpexiſſe: hic uero ſecundum ſeptuaginta, quaſi carbonis, ita ut ex hoc quoque loco diſcere poſſimus, non uidiſſe eaſdem naturas eorum, qui cerni nequeunt, ſed ſimilitudines quaſdam & imagines. ideo etiã immutatas contemplatur: atque hanc immutationem in ipſis quoque cherubim conſpexerat. ibi enim primam faciem homini ſimilem dixit fuiſſe, ſecundam leoni, tertiam uitulo, quartam aquilæ: hic
C autẽ ordine conuerſo & faciem primam cherubim, quod eſt uituli, dixit uidiſſe, ſecundam hominis, deinde leonis, tum aquilæ. non igitur talis ẽſt poteſtatum, quæ cerni nequeunt, natura. Sed perinde atque opus eſt, huiuſcemodi uiſiones dominus adminiſtrat. et arbitror, quia in templo hanc uidit uiſionem, iccirco præpoſitam uituli faciem uidiſſe, quando hoc ad typũ ſacerdotii ſumptum eſt, docetq; dorſa ipſorum, & manus horum, & alas & rotas plenas oculis fuiſſe, edoctus uim cognitionis ipſorum. quod ſignificat hoc nomen, Galgal.

Rotis autem iſtis, inquit, impoſitum eſt nomen Galgal audiente me.

Et rotas iſtas uocauit uolubiles audiente me. *Vulg.*

D Hoc eſt, imperatum fuit ipſis ut uoluerentur, atque commouerentur.

Et eleuata ſunt, inquit, cherubim.

Deinde docet nos hæc prius etiam ſe conſpexiſſe, & ait.

Ipſum eſt animal quod uideram iuxta flumen Chobar.

Hoc animal quod uidi ſuper fluuium Chobar. *Vulg.*

Verum tunc quidem uiſionem percepit, ſed nomen ignorauit, quod nunc didicit.

Et cum incederent cherubim, incedebant etiam rotæ, & ipſa adhærebant ipſis, & cum extollerent cherubim alas ſuas, ut extollerentur a terra, non reuertebantur rotæ eorum & ipſæ iuxta illa, & cum ſtarent ipſa ſtabant, & cum attollerentur ipſa, attollebantur cum ipſis, quia ſpiritus uitæ in ipſis. E

Cumque ambularent cherubim ibant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarent cherubim alas ſuas, ut exaltarentur de terra, non reſidebant rotæ, ſed & ipſæ iuxta erant, ſtantibus illis ſtabant, & cum eleuatis eleuabantur, ſpiritus enim uitæ erat in eis. *Vulg.*

BIBLIOTECA NAZ. RAMA

Sequebantur, inquit, in omnibus rotæ ipſa cherubim, cumque illa mouerentur, ſimul mouebantur, & uolantia conſequebantur, & cũ ſtarent ſtabant, non ab aliqua ui tractæ, ſed ſponte ſua unumquodque horum facientes, quia ipſis quoque ſpiritalis uita communicata fuerat. F

Et egreſſa eſt gloria domini a ſubdio domus, & aſcendit ſuper cherubim, & aſſumpſere cherubim alas ſuas, & elata ſunt a terra coram me, cum attollerentur ipſa, & ſteterunt ad ueſtibula portæ domus domini e regione & gloria Dei Iſrael erat ſuper ipſis deſuper.

Vulg. Et egreſſa eſt gloria domini a limine templi, & ſtetit ſuper cherubim, & eleuantia cherubim alas ſuas exaltata ſunt a terra corã me, & illis egredientibus rotæ quoque ſubſecutæ ſunt, & ſtetit in introitu portæ domus domini orientalis, & gloria Dei Iſrael erat ſuper eos. G

Quando enim ſumi præcepit carbones, uiſa eſt quodam modo recedere, ut is, cui fuerat imperatum ut accederet, auderet. quo facto rurſus redire uidetur & inuehi: ſed cherubim inquit ſublimia & facile per aera ferebantur, alarum motu pro pedibus utentia. et ſequebantur rotæ ne parum quidem ſeiunctæ: inuehebatur autem Dei gloria, non ipſe Deus, qui incircumſcriptus eſt, & ubique præſens & omnia complens, ſed eius gloria, quæ ſecundum illius diſpenſationes ſe ſe oſtendit. H

Hoc, inquit, eſt animal, quod uidi ſubter Deum Iſrael, iuxta fluuiũ Chobar, & cognoui cherubim eſſe.

Vulg. Ipſum eſt animal, quod uidi ſubter Deum Iſrael, iuxta fluuium Chobar, & intellexi, quia Cherubim eſſent.

Viſionem enim prius etiam percepi, ſed nomen in præſenti didici. atque hinc aperte intelligi poteſt, non ipſam ab eo conſpectam fuiſſe, naturarum, quæ cerni nequeunt, eſſentiam, ſed imagines quaſdam atque ſimilitudines: namque in altera uiſione quattuor alas dixit habere unum ex cherubim, hic uero octo. at natura hãc I mutationem non admiſiſſet. uerum pro re nata expreſſa eſt uiſio. quando enim ampliorem cognitionem ex diuino colloquio percepit propheta, & alæ cognitionis celeritatem indicant, incrementum additæ ipſi cognitionis ſignificans duplicatas ei cherubim oſtendit alas, quarũ appellatio græca uoce uim cognitionis ſignificat.

Cap. 11 Et aſſumpſit me, inquit, ſpiritus, & eduxit me ad portam domus domini, quæ erat e regione, reſpicientem ad orientem, & ecce in ueſtibulis ianuæ, quaſi uigintiquinque uiri, & uidi in medio ipſorum Iezoniam filium Iezec, & Phaltiam filium Banæi duces populi, & dixit dominus ad me, fili hominis, iſti uiri ratiocinantes uana, & conſulentes in ciuitate K hac, dicentes, nonne recenter ædificatæ ſunt domus? hæc eſt lebes, uos autem carnes.

Vulg. Et eleuauit me ſpiritus, & introduxit me ad portam domus domini orientalem, quæ reſpicit ad ſolis ortum, & ecce in introitu portæ uigintiquinque uiri, & uidi in medio eorum Iezoniam filium Azar, & Pheltiã filium Banaiæ principes populi, dixitque ad me, fili hominis hi ſunt uiri, qui

A qui cogitant iniquitatem & tractant conſilium peſſimum in urbe iſta dicentes nõne dudũ ædificatæ ſunt domus? hæc eſt lebes, uos autẽ carnes.

Accuſat & principes, & ſubiectos illis, ut contraria Deo conſulentes, & prophetis repugnantes, neque eorum dictis uolentes habere fidem, fore ſcilicet ut hoſtibus tradantur, ſed ſibi perſuadentes ut urbem incolentes, ibi ſortiantur uitæ finem: nuper enim domus, aiunt, ædificatæ ſunt, & in ipſis habitabimus, & uitam finiemus. hac de cauſa ſuccenſens Deus futuram hoſtium inuaſionem per prophetam prædicit.

Cecidit enim ſuper me inquit, ſpiritus domini, & dixit ad me, hæc
B dicit dominus.

Et irruit in me ſpiritus domini & dixit ad me. loquere, hæc dicit dominus. *Vulg.*

Hoc eſt, diuini ſpiritus uirtute completus hæc dicere ex perſona Dei iuſſus fui.

Sic domus Iſrael dixiſtis. etiam peſſima conſilia ſpiritus ueſtri ego ſcio, multiplicaſtis mortuos in urbe hac, & impleuiſtis uias eius uulneratis, quos percuſſiſtis in medio eius, iſti ſunt carnes, & hæc eſt lebes, & uos
C educam de medio eius, romphæam timetis, & romphæam inducam ſuper uos, dicit Adonai dominus.

Sic locuti eſtis domus Iſrael, & cogitationes cordis ueſtri ego noui, plurimos occidiſtis in urbe hac, & impleſtis uias eius interfectis, propterea hæc dicit dominus, interfecti ueſtri quos poſuiſtis in medio eius, hi ſunt carnes, & hæc eſt lebes, & educam uos de medio eius, gladium metuiſtis, & gladium inducam ſuper uos, ait dominus Deus. *Vulg.*

Vos quidem, inquit, lebetem feciſtis urbem, quam infinitis cadaueribus compleuiſtis, iccirco, quæ ſperatis minime aſſequemini, neque a moleſtiis uacuum ſor-
D tiemini uitæ finem, uerum hoſtibus, quos ueriti eſtis, mox trademini; & illorum gladio peribitis.

Et educam uos de medio, & tradam uos in manus alienorum, & faciam in uobis iudicium.

Et eijciam uos de medio eius, daboque uos in manum hoſtium, & faciam in uobis iudicia: *Vulg.*

Iure, inquit, uos ulciſcar: nam quia uos cognatos interfeciſtis, alienis & hoſtibus iure trademini.

E In montibus Iſrael iudicabo uos, & cognoſcetis quia ego dominus.
In finibus Iſrael iudicabo uos, & ſcietis quia ego dominus. *Vulg.*

Extra urbem, inquit, eorum quæ impie patraſtis, luetis pœnas, & experientia dominum eſſe me diſcetis.

Hæc uobis non erit in lebetem, & uos non eritis in medio eius in carnes, ſuper montibus Iſrael iudicabo uos, & cognoſcetis quia ego dominus.

Hæc

Vulg. Hæc non erit uobis in lebetem, & uos non eritis in medio eius in F carnes, in finibus Iſrael iudicabo uos, & ſcietis quia ego dominus.

Non moriemini inquit, in urbe, neque in ipſa ſepultura afficiemini ſecundum ſpes ueſtras, ſed procul ab ipſa interficiemini. cauſasque docens,

Quia in iuſtificationibus meis non ambulaſtis, & iudicia mea non fe ciſtis, ſed neque ſecundum iudicia gentium quæ ſunt in circuitu ueſtro feciſtis.

Vulg. Quia in præceptis meis non ambulaſtis, & iudicia mea non feciſtis, ſed iuxta iudicia gentium, quæ in circuitu ueſtro ſunt eſtis operati. G

Iniquitatis exuperantia, & impietatis maximum argumentum, non ſolum diuinā uiolare legem, ſed etiam gentibus in impietate degentibus magis impia perpetrare.

Et factum eſt cum prophetarem ego, & Phaltias filius Banæi mortuus eſt, & cado in faciem meam & clamaui uoce magna & dixi, heu Adonaï domine in conſummationem tu facis reliquos Iſrael.

Vulg. Et factum eſt cum prophetarem, Phaltias filius Benaiæ mortuus eſt, & cecidi in faciem meam clamans uoce magna, & dixi, heu, heu, heu, domine Deus conſummationem tu facis reliquiarum Iſrael. H

Videt propheta illorum opera, qui iuſſi fuerant ciuitatem nulli parcentes cædere, & ueritus ne funditus intereat, omnibus interfectis; oblitus enim fuerat præ animi mœrore multos accepiſſe incolumitatis ſigna; clementi domino ſupplicat, ut miſericordiæ medicamento mitiget iuſtitiam: doceturque fore, ut iſti quidem hoſtibus tradantur, propter ingentem improbitatem: qui uero iam captiui abducti fuerant, etiam in externa regione conſolationem percipiant, & reditum conſequantur.

Fili enim hominis, inquit, fratres tui & uiri captiuitatis tuæ & omnis domus Iſrael conſummata eſt.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens. fili hominis fratres tui, I fratres tui uiri propinqui tui, & omnis domus Iſrael.

Aliquos, inquit, bello captos, qui iam pœnas eorum facinorum quæ auſi ſunt, dederunt, ſeruabo in populum.

Quibus dixerunt habitantes Hieruſalem, longe abeſtis a domino, nobis data eſt terra in hereditatem.

Vulg. Quibus dixerunt habitatores Hieruſalem, longe recedite a domino, nobis data eſt terra in poſſeſſionem.

Deridentes illos qui nunc habitant Hieruſalem dicere audebant, uos dominus a ſe K procul eſſe uoluit: ſed nobis promiſſionis terram diſtribuit. iccirco inquit, contra omnia fient, & uos neci tradam, illorum autem curam habebo.

Propterea dixit, hæc dicit Adonai dominus, quia repellam eos in gen tes, & diſpergam ipſos in omnem terram, & ero ipſis in ſanctificationem paruam in regionibus, quo ingreſſi fuerint.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, quia longe feci eos in gentibus, & quia

A & quia diſperſi eos in terris, ero eis in ſanctificationem modicam in terris, ad quas uenerint.

Interim enim ipſos quidem captiuos, & exules, & profugos feci, uerumtamen in exilio, expectatione mutationis calamitatum, & ſpe bonorum conſolationem eis afferam. hoc enim declarauit, cum dixit, ero ipſis in ſanctificationem paruam, non multo poſt autem ipſos rurſus reſtituam, & in patriam terram reducam.

Cogam enim ipſos inquit ex gentibus, & accipiam eos de locis, in quibus diſperſi eos, & dabo ipſis terram Iſrael, & ingredientur illuc, &
B educent omnes abominationes eius, & omnes iniquitates eius de ea.

Propterea loquere, hæc dicit dominus Deus, congregabo uos de populis, & adunabo de terris, in quibus diſperſi eſtis, daboque uobis humum Iſrael, & ingredientur illuc, & auferent omnes offenſiones, cunctasque abominationes eius de illa. *Vulg.*

Hoc autem docet Eſdræ hiſtoria, & Maccabæorum ſcriptura. nam poſt reuerſionem a Babylone, relicto idolorum cultu, auctorem omnium rerum Deum ſtudioſe colere perſeuerabant.

C Et dabo ipſis, inquit, cor alterum, & ſpiritum nouum dabo eis.

Et dabo eis cor unũ, & ſpiritum nouum tribuam in uiſceribus eorũ. *Vulg.*

His autem non liberi arbitrii euerſionem declarauit, ſed futurum ab ipſo auxilium ſocietatemque ad efficienda bona opera. Spiritum nouum uocauit animæ ad honeſta impetum. Cum enim ad contraria propenſi ferrentur, mutationem in melius nouum ſpiritum appellauit. quemadmodum enim cum dixiſſet alterum cor, non naturæ mutationem ſignificauit, ſed mentis in melius propenſionẽ, ita etiam per ſpiritum nouum hoc idem declarauit, idque ſequentia teſtantur.

Et extraham enim cor, inquit, lapideum de carne ipſorum, & dabo
D eis cor carneum.

Et auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum. *Vulg.*

Et nemo eorum, qui natura prudentes ſint, opinetur lapideum cor lapidis eſſe, ſed obedire renuens, atque inexorabile, quodq; Deo nolit cedere: carneum uero rurſus obediens, & quod facile cedat.

Vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiant, faciantq; ea, & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum.

Quando enim ipſorum reſpub. ſecundum meas leges adminiſtrabitur, ego ipſorum
E Deus uocabor, ipſi populus meus nuncupabuntur. hæc de iis locutus, qui iam bello capti fuerant, rurſus transfert ad eos, qui tunc Hieruſalem habitabant, orationẽ.

Ipſorum autem inquit in cor abominationum ſuarum, & iniquitatum ſuarum cor eorum ambulauit, uias ipſorum in capita eorum dedi, dicit Adonai dominus.

Quorum autem cor poſt offendicula, & abominationes ſuas ambulat, horum uiam in capite ſuo ponam dicit dominus Deus. *Vulg.*

His

His autem, inquit, qui illorum malis haud reſipuere, ſed impietati addicti in ea F
perſeuerant degere, dignas ſcelerum, quæ auſi ſunt, infligam pœnas.

Et extulerunt cherubim alas ſuas, & rotæ adhærentes ipſis, & gloria Dei Iſrael ſuper ea deſuper ipſis, & aſcendit gloria domini de medio ciui tatis, & ſtetit ſuper montem qui erat contra ciuitatem.

Vulg. Et eleuauerunt cherubim alas ſuas & rotæ cum eis, & gloria Dei Iſrael erat ſuper ea, & aſcendit gloria domini de medio ciuitatis, ſtetitq; ſuper montem, qui eſt ad orientem urbis.

His ita dictis, inquit, receſſerunt de ciuitate cherubim gloriam Dei inſidentem ue G
hentia, ſteteruntque ſuper montem e regione Hieruſalem. eſt autem hic mons qui uocatur oliuarum, unde etiam ſecundum carnē ſaluator noſter aſſumptus eſt. merito igitur eo quoque tempore cum & in humana figura apparuiſſet, duasq; in una perſona naturas oſtendiſſet, & diuina quidem per ignem ſignificata, humana uero per electrum declarata, lata contra Hieruſalem ſententia, in hunc montem proficiſcitur, & inde redit in cælum: etenim poſt crucem & mortem lata rurſus contra Hieruſalem ſententia, quia non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur, in montem illum cum diſcipulis profectus, ab intelligentibus, & quæ cerni nequeunt poteſtatibus latus in cælos aſſumptus eſt. figura igitur futurorū ea quoq; H
erant, quæ prophetæ oſtenſa ſunt. hæc autem ita contemplatus ait.

Spiritus aſſumpſit me, & adduxit me in terram Chaldæorum in uiſione, in ſpiritu Dei.

Vulg. Et ſpiritus leuauit me, adduxitque in Chaldæam & tranſmigrationem in uiſione in ſpiritu Dei.

Neque enim corpore inquit reuera modo in Iudæam, modo in Chaldæorum terrā transferebar, ſed in uiſione, hoc eſt in ſpeculatione, & in ſpiritu Dei, id eſt, Dei uirtute & efficacia mente illuſtratus, & ſuſcipiens propheticos oculos unumquodq; horum ſpeculabar, atque hoc apertius declarans ſubiecit: I

Et aſcendi a uiſione, quam uidi, & locutus ſum ad captiuitatem omnia uerba domini, quæ oſtendit mihi.

Vulg. Et ſublata eſt a me uiſio quam uideram, & locutus ſum ad tranſmigra tionem omnia uerba domini quæ oſtenderat mihi.

Ad me ipſum inquit redii, cum finis factus eſſet ſpiritalis contemplationis, & illa quidem non amplius uidebam, ſolos autem eos, qui una aderant ſeniores, quibus etiam narraui ſingula, quæ uideram, quæque audieram. uerum tempus nunc eſt
Matth. 5 euangelicum illud dictum proferre: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. quod nos abunde docuerunt etiam quæ dicta ſunt: multis enim ſimul ſe- K
dentibus, ſolus tamen propheta uiſionem illam percepit. Hanc cordis munditiem nos quoque conſequi ſtudeamus, ac ſupplicemus, ut ab omni lippitudine liberi cō tinenter in præſenti uita Dei memoriam in anima circumferamus, cum fiducia autem ipſum uidere digni cenſeamur in die aduentus eius. ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

A **SECTIO IIII.**

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis in medio domus irritantis tu habitas. qui habent oculos ad uidendum & non uident & aures ad audiendum, & non audiunt; quia domus irritans eſt.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicẽs, fili hominis in medio domus *Vulg.* exaſperantis tu habitas, qui oculos habent ad uidendum & non uidẽt, & aures ad audiendum & non audiunt; quia domus exaſperans eſt.

Animæ uim in utriſque oratio declarauit: habent enim oculos, inquit, ad uiden-
B dum, nec uident, & aures ad audiendum nec audiunt. docensque non naturaliter iis affectionibus eos obnoxios fuiſſe factos, adiecit, quia domus irritans eſt. illud παραπικραίνων Symmachus, irritatrix, interpretatus eſt, ideſt contentioſa, rebellis & obedire renuens. atque hæc prophetæ prædixit dominus, cum ſit præcepturus ipſi, ut per ipſas res prophetiæ munus obeat, & ueluti ſe excuſans, quòd propter populi obſtinatam uoluntatem ac peruicaciam, hæc percipere cogatur.

Et tu fili hominis facito tibi uaſa captiuitatis, & eſto captiuus die coram ipſis, & captiuus duceris a loco tuo, in locum alterum coram eis, ut uideant, quia domus irritans eſt.

C Tu ergo fili hominis fac tibi uaſa tranſmigrationis, tranſmigrabis per *Vulg.* diem coram eis, tranſmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conſpectu eorum, ſi forte aſpiciant, quia domus exaſperans eſt.

Et clariora faciens, quæ dixit, adiecit.

Et afferes uaſa tua ſicut uaſa captiuitatis die ante oculos ipſorum, & tu egredieris ueſpera coram ipſis, ſicut egreditur captiuus. perfodito tibi ipſi in parietem, & egredieris per ipſum coram eis, in humeris ſuſtolleris, & occulte exibis, faciem tuam cooperies, & non uidebis terrã, quia
D portentum dedi te domui Iſrael.

Et efferes foras uaſa tua, quaſi uaſa tranſmigrantis per diem in conſpe- *Vulg.* ctu eorum: tu autem egredieris ueſpere coram eis, ſicut egredietur migrans: ante oculos eorum perfode tibi parietem, & egredieris per eum, in conſpectu eorum humeris portaberis, in caligine effereris, faciem tuam uelabis, & non uidebis terram, quia portentum dedi te domui Iſrael.

Imitare, inquit, aliquem obſeſſum, deinde urbe capta etiam fugere coactum, effodientem parietem, & exitum excogitantem, & faciem tegentem, ne omnibus, qui
E uiderint, notus fiat. pet te enim hæc facientem uolo habitantibus Hieruſalem præ ſignificare futuram captiuitatem. atque horum unumquodque nos apertius beatus Hieremias edocet narrans, ut Sedecias urbe capta cum domeſticis & ſatellitibus no- *Hiere. 39* ctu fugit exitum quendam per hortum regiæ machinatus. deinde docet propheta, ut unumquodque eorum, quæ dicta ſunt, ad exitum perduxit, utpote diuina mandata exhauriens. His autem, inquit, a me ita geſtis,

Factũ eſt uerbum domini ad me diluculo dicens: fili hominis, nonne dixit ad te domus Iſrael, domus irritans? quid tu facis? dic ad eos, hæc

dicit

dicit Adonai dominus, principi & duci in Hieruſalem, & omni domui F
Iſrael, qui ſunt in medio eorum dic quia ego portentum facio, quemadmodum feci, ſic erit in ipſis, in transmigratione, & in captiuitate ibunt.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini mane ad me dicens: fili hominis numquid non dixerunt ad te domus Iſrael, domus exaſperans quid tu facis? dic ad eos, hæc dicit dominus Deus, ſuper ducem onus iſtud, qui eſt in Hieruſalem, & ſuper omnem domum Iſrael, quæ eſt in medio eorum. Dic, ego portentum ueſtrum, quo modo feci ſic fiet illis, in transmigrationem & in captiuitatem ibunt. G

Interrogatus, inquit, ab iſtis contumacibus & aduerſariis, eorum, quæ a te facta ſint, cauſam, aperte dic eis, portentum uobis ego ſum & ſignum, rebus ipſis prophetiæ munus obiens, & in me ipſo adumbrans, quæ tum regi ipſius Hieruſalem, tũ omnibus principibus euentura ſunt.

Et princeps enim ipſorum in medio eorum ſuper humeros extolletur, & occulte exibit per murum, & effodiet, ut exeat per eum, faciem ſuam cooperiet, ut ne uideatur oculis, & ipſe terram non uidebit.

Vulg. Et dux qui eſt in medio eorũ in humeris portabitur, in caligine egredietur, parietem perfodient, ut educant eum: facies eius operietur, ut non uideat oculo terram. H

Verumtamen fugam ſic quoque faciens, & ita machinatus ut lateret, ab hoſtibus comprehendetur.

Et extendam inquit, rete meum ſuper ipſum, & comprehendetur in munitione mea, & ducam eum in Babylonem, in terram Chaldæorum, & ipſam non uidebit, & ibi morietur.

Vulg. Et extendam rete meum ſuper eum, & capietur in ſagena mea, & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum, & ipſam non uidebit, ibique morietur. I

His omnibus, quæ dicta ſunt, docuit, ut inſtrumentis uſus ipſis hoſtibus pœnas repetet impietatis a rege, & principibus, omnique illis ſubiecto populo. rete enim ſuum uocauit hoſtes, & munitionem ſuam obſidionem. Hæc etiam quartus regum liber, & beatus Hieremias aperte docent. Nabuchodonoſor enim miſſo equeſtri exercitu in ſolitudinem, quæ eſt ad Ierico, Sedeciam, atque eos qui cum eo fugerant, correptos adduxit in Deblatha, ibique Sedeciæ filiis prius interfectis, & facto ipſo filiorum cædis ſpectatore, deinde illius oculos effodit, circumiectisque uinculis ex ære confectis eum in Babylonem abduxit, atque in piſtrino coegit habitare. Iccirco ait prophetia, in Babylona adducetur, & ipſam non uidebit. K

Et omnes, inquit, in circuitu eius, auxiliatores eius, & omnes opem ferentes ei, diſpergam in omnem uentum, & gladium effundam poſt eos, & cognoſcent quia ego dominus, cum diſſipauero ego eos in gentibus, & diſſeminabo eos in regionibus.

Vulg. Et omnes qui circa eum ſunt præſidium eius & agmina eius diſpergã in

A in omnem uentum, & gladium euaginabo poſt eos, & ſcient quia ego dominus, quando diſperſero illos in gentibus, & diſſeminauero eos in terris.

Quicunque autem in prœlio cædem effugerint, efficiam ut captiui abducantur, & exules faciam & profugos, ut ipſis rebus diſcant, muta eſſe idola, & ab omni prorſus efficacitate uacua: me uero dominum atque herum.

Et relinquam ex ipſis uiros numero ex gladio, & ex fame, & ex morte ut enarrent omnes iniquitates ſuas in gentibus, quo ingreſſi ſunt, & co-
B gnoſcant quia ego dominus.

Et relinquã ex eis uiros paucos a gladio,& fame,& peſtilentia, ut enarrent omnia ſcelera eorum in gentibus ad quas ingredictur,& ſcient quia ego dominus. *Vulg.*

Hi autem ipſi, inquit, reliquiæ erunt famis, & mortis, & bellicæ cædis, accuſatores propriæ impietatis & iniquitatis erunt, docentes eas gentes, in quibus captiui degent, pœnas eorum dare ſe, quæ in me deliquerunt.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis panem tuum
C cum dolore comedes,& aquam tuã cum tormẽto & tribulatione bibes.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis panem tuum in conturbatione comede, ſed & aquam tuam in feſtinatione & mœrore bibe. *Vulg.*

Et hoc rurſus ſignum famis illius, quæ in obſidione eſt futura.

Et dices ad populum terræ, hæc dicit Adonai dominus, habitantibus Hieruſalem, & in terra Iſrael, panes ſuos in egeſtate comedent,& aquam ſuam cum deletionibus bibent, ut deleatur terra cum plenitudine eius
D in impietate omnium habitantium in ea, & urbes ipſorum habitatæ deſolabuntur, & terra in deſolationem erit, & cognoſcetis, quia ego dominus.

Et dices ad populum terræ, hæc dicit dominus Deus ad eos, qui habitant in Hieruſalem, in terra Iſrael, panem ſuum in ſollicitudine comedent, & aquam ſuam in deſolatione bibent, ut deſoletur terra a multitudine ſua propter iniquitates omnium qui habitãt in ea, & ciuitates quæ nunc habitantur deſolatæ erunt, terraque deſerta, & ſcietis, quia ego
E dominus. *Vulg.*

Cũ enim fruentes iis bonis, quæ a me accepiſtis, & fructibus terræ delicate ueſcentes ignoraueritis largitorem, & erga eum qui bene de uobis meritus eſt, ingrati fueritis, ipſa priuatione bonorum, & urbium ſolitudine meam dominationem intelligetis. Hæc iis, qui in Hieroſolymis erant prædixit propheta, cum inter captiuos uerſaretur, & eos qui iam capti fuerant conſolari Deus uellet, quòd non ſoli ea perpeſſi eſſent, ſed etiam alios habebunt participes: & eos qui in Hieruſalem habitabant metu malorum, quæ prophetia prædiceret, ab improbitate ſtuderet abducere.

ad hæc. quia ii, qui incolebant Hieruſalem diuini Hieremiæ uerbis repugnabant, F
& admirabilis Ezechielis itidem, ii, qui in Chaldæorum regione degebant, neceſſario alter alterius dicta confirmant, conſentanea prædicentes, & ipſa concordia diuina uerba eſſe oſtendunt. nam ſi prope inter ſe habitaſſent, locum facile habuiſſet, illorum ſermonum concordiæ ſuſpitio: quia uero multis ſtadiis diſtantes, eadẽ prædicebant, merito diuina eſſe quæ dicunt, oſtenduntur. Hac de cauſa Hieremias epiſtolam ſcribit iis, qui in Chadæa erant, Ezechiel iis, qui in Iudæa: auctore omnium rerum Deo & iis & illis omnia ad utilitatem prouidente.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis quæ uobis hæc parabola in terra Iſrael dicentibus: longe dies, periit omnis uiſio. G

Vulg. Fili hominis, quod eſt prouerbium iſtud uobis in terra Iſrael? dicentium: In longum differentur dies & peribit omnis uiſio.

Cur nam inquit Iudæam incolentes dicere conſueuerunt prophetis, poſt multum annorum numerum futura prædicitis, mendacia uerbis commiſcentes, nihilque ueri prænunciantes?

Propterea dic ad eos, hæc dicit Adonai dominus, & auertam parabolam hanc, & non amplius dicent parabolam iſtam domus Iſrael, quia loqueris ad eos dicens. Appropinquauerunt dies & tẽpus omnis uiſionis. H

Vulg. Ideo dic ad eos, hæc dicit dominus Deus, quieſcere faciam prouerbiũ iſtud, neque uulgo dicetur ultra in Iſrael, & loquere ad eos quod appropinquauerint dies, & ſermo omnis uiſionis.

Quando diutinam lenitatem mendacium uocant, indicatur ipſis mox futurus prophetiæ euentus, & in ueſtibulis deinceps prædictum ſupplicium imminere.

Quia non amplius erit omnis uiſio falſa, & uaticinans ea quæ ad gratiam ſint, in medio filiorum Iſrael.

Vulg. Non enim erit ultra omnis uiſio caſſa, neque diuinatio ambigua in medio filiorum Iſrael. I

Auferam enim falſos, inquit, prophetas ueſtros, qui meis prophetis contraria prædicere conantur, bonorum abundantiam uobis falſo prænunciantes.

Quia ego dominus loquar uerba mea, & faciam, & non differam ultra, quia in diebus ueſtris domus Iſrael exaſperans, loquar uerbum, & faciam, dicit Adonai dominus.

Vulg. Quia ego dominus loquar, & quodcunque locutus fuero uerbum & fiet, non prolongabitur amplius, ſed in diebus ueſtris domus exaſperans loquar uerbum, & faciam illud, dicit dominus Deus. K

Ne animum adhibete prophetis meis ſicut aliis loquentibus, ego enim per ipſos loquor, & dicto citius, quæ locutus fuero perducam ad exitum, uos ipſos faciens ueritatis meorum uerborum ſpectatores. ita rurſus aliis uerbis eiſdem rebus ſignificatis, & iis, qui prophetas accuſarent, quaſi præſentia haud prædicentes, & multis poſt ſæculis futura falſo prænunciantes minatus celerem eorum, quæ prædixerint, ueritatem.

Non

A Non enim amplius, inquit, producentur ſermones mei, quos locutus fuero, quia loquar uerbum & faciam, dicit Adonai dominus.

Non prolongabitur ultra omnis ſermo meus, uerbum quod locutus fuero complebitur, dicit dominus Deus. *Vulg.*

Contra falſos prophetas reliquum orationis conuertit.

Fili enim hominis, inquit, uaticinare ad prophetas Iſrael qui prophetant. *Cap.13*

Et ne æquiuocatio aliquid damni afferret hominibus, prophetæ enim tam ueri B quam falſi nominabantur, merito ſubiecit.

Et dices prophetis prophetantibus de corde ſuo.

Et dices prophetantibus de corde ſuo. *Vulg.*

Hoc eſt iis, qui omnino ſunt ope diuina deſtituti, & mendacia ſecundum proprias cogitationes loquuntur.

Et prophetabis, inquit, & dices ad eos, audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus, uæ prophetantibus de corde ſuo, & ambulantibus poſt ſpiritum ſuum, & omnino non uidentibus.

C Audite uerbum domini: Hæc dicit dominus Deus, uæ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil uident. *Vulg.*

Luctus, inquit, occupabit eos, qui non ſunt afflati diuino ſpiritu, ſed proprio conſilio obediunt. conſilium enim animi, ſpiritum ipſorum appellauit.

Sicut uulpes in deſertis prophetæ tui Iſrael, non ſteterunt in ſtabilitate, neque congregauerunt gregem ad domum Iſrael, non ſurrexerunt ſicut in prœlio, dicentes ſicut in die domini.

D Quaſi uulpes in deſerto, prophetæ tui Iſrael erant, non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murũ pro domo Iſrael, ut ſtaretis in prœlio in die domini. *Vulg.*

Hæc autem Symmachus apertius interpretatus eſt: ſicut uulpes in ruinis prophetæ tui Iſrael, non aſcendiſtis ad interciſiones, neque obſæpiuiſtis ſæpem circa filios Iſrael, ut ſtarent in prœlio dicentes in die domini: Vulpibus enim ſimiles, inquit, prophetæ tui ſunt Iſrael, in ruinis habitantibus. nam ſicut illæ ruinarum non obſæpiunt exitus, per quos cuilibet exire & introire licet, ita iſti uidentes populi ſegnitiem, non intercluſerunt ei uias ad improbitatem, neque piis uerbis obſæpiuerunt, ut in die iræ domini ſuperiores hoſtibus eſſe poſſent, immo populi impietate ad E proprium quæſtum abuſi ſunt.

Videntes, inquit, mendacia, uaticinantes uana, dicentes dicit dominus, & dominus non miſit eos, & cœperunt ſuſcitare ſermonem, nõne uiſionem falſam uidiſtis, & diuinationes uanas dixiſtis, & dicitis, dominus, dominus, & ego non ſum locutus.

Vident uana, & diuinant mendacium, dicentes, ait dominus, cum dominus non miſerit eos, & perſeuerauerunt confirmare ſermonem, *Vulg.*

numquid non uiſionem caſſam uidiſtis,& diuinationem mendacem locuti eſtis? & dicitis, ait dominus, cum ego non ſim locutus. F

Nomine, inquit, meo abuſi eſtis, falſa uaticinia populo prædicentes. ego autem nihil horum uobis inſpiraui.

Ideo dic, hæc dicit Adonai dominus: quoniam uerba ueſtra mendacia, & diuinationes ueſtræ uanæ, iccirco ego ſuper uos dicit Adonai dominus, & extendã manum meam ſuper prophetas uidentes mendacia,& loquentes uana. in diſciplina populi mei non erunt, neque in ſcriptura domus Iſrael ſcribentur, & in terram Iſrael non ingredientur, & cognoſcent, quia ego Adonai dominus. G

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus: quia locuti eſtis uana & uidiſtis mendaciũ, ideo ecce ego ad uos dicit dominus Deus, & erit manus mea ſuper prophetas, qui uident uana, & diuinant mendacium, in conſilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur, nec in terram Iſrael ingredientur, & ſcietis quia ego dominus Deus.

Meum inquit erudiam populum, iſti uero funditus peribunt,neque eorum memoria litteris prodetur,neque cum populo meo recenſebuntur,cauſamque oſtendens, H

Quia, inquit, deceperunt populum meum, dicentes pax pax, & non eſt pax.

Vulg. Eo quòd deceperint populum meum dicentes pax pax,& non eſt pax.

Ego enim populo bellum, & cædem, & captiuitatem prædicebam, comminatione malorum cupiens eos reſipiſcere: ſed iſti contraria mihi facientes pacem ipſis incaſſum pollicebantur.

Et ipſe, inquit, ædificat murum, ut ſolidum, & ipſi liniunt eum,cadet, dic ad linientes eum,cadet. I

Et ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſque paleis, dic ad eos qui liniunt abſque temperatura, quod caſurus ſit.

Populus enim ædificat murum debilem, propter improbitatem & impietatem, iſti uero bonas prædictiones, & pollicitationes, ueluti quoddam linimentum, & unctionem muro adhibent, cum opus eſſet debilem ædificationem diſſoluere, & operam dare, ut ſolida fieret, illinentes autem murũ opinabantur, ea unctione ſe eum tutum efficere. dic igitur ipſis, cadet, & diſſoluetur.

Erit enim imber, inquit, inundans, & dabo lapides ingentes, qui iaciantur in iuncturas eorum, & cadet, & ſpiritus auferens ueniet, & dirumpetur, & ecce cecidit murus. K

Vulg. Erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes, deſuper irruentes, & uentum procellæ diſſipantem, ſiquidem ecce cecidit paries

Per translationem omnia tanquam de muro dixit, & his omnibus hoſtium declarauit impetum. uincula autem muri regem,& principes appellauit, qui ſicut com miſſuræ ædificium, ita populum conſtringebant. Imbrem igitur inundantem, & uentum

A uentum auferentem Chaldæos nuncupauit. cum ceciderit igitur murus,

Non ne dicent ad uos ubi eſt litura, quam liniuiſtis?

Numquid non dicetur uobis ubi eſt litura, quam liniuiſtis? *Vulg.*

Cum rebus ipſis didicerint falſas eſſe ueſtras prædictiones,& bellum, & cædem, & captiuitatem, pro ſperata pace,nonne dicent uobis,ubi pulchra illa ueſtra uerba,& pacis pollicitationes? ita rurſus diffuſius eadem locutus,minatusque hoſtilium telorum inundationem, & lapideum inſtar niuis defluxus, & male ædificati muri a fundamentis euerſionem, & certum argumentum mendacii eorum qui bona prædixerint, apertius diſſerit.

B Dixi enim ad uos, inquit, non eſt murus, neque linientes eum prophetæ Iſrael prophetantes ſuper Hieruſalem,& uidentes. hæc pax, & pax non eſt dicit Adonai dominus.

Dicamque uobis, non eſt paries,& non ſunt qui liniunt eum prophetæ Iſrael, qui prophetant ad Hieruſalem, & uident ei uiſionem pacis, & non eſt pax ait dominus Deus. *Vulg.*

Omnia inquit delebuntur, & linimentum & murus, & qui linimentum adhibuerint prophetæ, obſidio enim & captiuitas, inquit, pro promiſſa pace Hieruſalem C occupabit. his dictis de pſeudoprophetis, ad eas mulieres, quæ itidem falſo prophetabant conuertit orationem. quas humanæ naturæ hoſtis cum inueniſſet inſtrumenta, per eas quoque mendacia exercebat, & prophetis quidem falſos prophetas opponebat, mulieribus uero prophetica gratia dignatis, eas quæ mendacii prædicendi facultatem nactæ eſſent. prædicit igitur ipſis quoque futura.

Et tu fili hominis firma faciem ſuper filias populi tui, prophetantes de corde ſuo, & propheta ſuper eas,& dices,hæc dicit Adonai dominus, uæ conſuentibus puluinaria ſub omnem cubitum manus,& facientibus D uelamina ſub omne caput in omni ætate, ut peruertant animas, animas populi mei peruertebant, & animas ſeruabant.

Et tu fili hominis pone faciem tuam contra filias populi tui,quæ prophetant de corde ſuo, & uaticinare ſuper eas & dic. Hæc dicit dominus Deus, uæ, qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite uniuerſæ ætatis ad capiendas animas, & cum caperent animas populi mei, uiuificabant animas eorum. *Vulg.*

Hoc autem Symmachus apertius interpretatus ita dixit. uæ conſuentibus puluinos E ſub omni cubito manus, & facientibus ceruicalia ad caput omnis ætatis ad uenandum animas. His per tranſlationem molliores ac mitiores innuit ſermones. ceruicalia enim & puluinaria requietem quandam & auxilium afferũt membris, quibus ſupponuntur. et molliora uerba cum falſa ſint ad tempus aures titillant, ſed omnis generis euerſiones animis afferunt: ita etiam falſæ uates populo animæ exitium, ſibi ipſis pecuniarum lucrum comparabant ea prophetantes, quæ uiderentur utilia. hoc enim innuit cum dixit, animas populi mei peruertebant, & animas ſeruabant, peruertentes enim populum & a Deo recedentes id efficiebant, ut ſuis dictis illi attenderent, deinde lucri utilitatem.

Et contaminabant me ad populum meum pro pugno hordeorum, & F
pro fragmentis panis.

Vulg. Et uiolabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis?

Quid enim his uilius? & quid moleſtius damno hinc profecto?

Vt interficerent, inquit, animas quas non oportebat mori, & ut ſeruarent animas, quas non oportebat uiuere, cum loqueremini uos populo, uana reſponſa exaudienti.

Vulg. Vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & uiuificarent animas, G
quæ non uiuunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.

Parui enim lucri cauſa alios fruſtra laudabatis in populo, alios eſſe ſupplicio dignos aiebatis, populi leuitate facilitateque abutentes, illi enim ueſtris dictis addicti alios eſſe ſaluos iubebant, alios ſine cauſa occidebant. ſic redarguta impietate ſupplicium minatur.

Propterea hæc dicit Adonai dominus: ecce ego ſuper puluinaria ueſtra, ſuper quæ uos conuertitis ibi animas, & dirumpam ea ſub brachiis ueſtris, & emittam animas, quas uos peruertiſtis, animas ipſorum in diſſipationem. & rumpam uelamina ueſtra, & eruam populum meum de H
manu ueſtra, & non amplius erunt in manibus ueſtris in conuerſionem, & cognoſcetis quia ego dominus.

Vulg. Propter hoc hæc dicit dominus Deus: ecce ego ad puluillos ueſtros, quibus uos capitis animas uolantes, & dirumpã eos de brachiis ueſtris, & dimittam animas, quas uos capitis, animas ad uolandum, & dirumpam ceruicalia ueſtra, & liberabo populum meum de manu ueſtra, neq; erunt ultra in manibus ueſtris ad prædandũ & ſcietis quia ego dominus. I

Redarguam, inquit, uerba ueſtra, & falſa oſtendam, & pro bonis illis pollicitationibus, quæ ſimiles ſunt mollibus ceruicalibus, & puluinis infligam calamitates populo qui uobis crediderit, & diſpergam eos, experientia docens mendacia ueſtra, liberabo tamen eos a ueſtro mendacio perſuadens ipſis iis malis, quæ ſuſtinebunt, haud amplius ueſtris eſſe uerbis attendendum, ſed me dominum atque herum inſcribendum.

Pro eo quod peruertitis cor iuſti iniuſte, & ego non peruertebam eũ, & ut corroboretis manus impij, ne penitus conuerteretur ipſe a uia ſua mala, & uiueret ipſe, propterea mendacia non uidebitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu ueſtra, & K
cognoſcetis, quia ego dominus.

Vulg. Pro eo quod mærere feciſtis cor iuſti mendaciter, quem ego nõ contriſtaui, & confortaſtis manus impii, ut non reuerteretur a uia ſua mala, & uiueret, propterea uana non uidebitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu ueſtra, & ſcietis quia ego dominus.

Quia

A Quia enim iuſtos, inquit, perturbabatis, ac ueluti fluctus exagitabatis, ita quip-
pe Aquilas interpretatus eſt, calamitates ipſis prædicentes,& audaciores improbos
reddebatis, bona eis uaticinantes, & utraque hæc præter meum conſilium facieba-
tis: ideo omnibus exitiis uos perdam, & falſo uaticinio finem imponam, & ab in-
teritu, quo ueſtra opera interibat, populum meum uindicabo. His ita de iſtis ua-
ticinatus ad aliud transfert orationem.

Et uenerunt, inquit, uiri de ſenioribus Iſrael,& ſederunt ante faciem *Cap. 14*
meam, & factum eſt uerbum domini ad me dicens: fili hominis, uiri iſti
poſuerunt cogitationes ſuas in cordibus ſuis,& pœnam iniquitatum ſua
B rum poſuerunt ante faciem ſuam, reſpondens reſpondebo ipſis,

Et uenerunt ad me uiri ſeniorum Iſrael, & ſederunt coram me, & fa- *Vulg.*
ctus eſt ſermo domini ad me dicens: fili hominis, uiri iſti poſuerunt im-
munditias ſuas in cordibus ſuis, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerũt
contra faciem ſuam, numquid interrogans reſpondebo eis?.

Apertius hoc Aquilas interpretatus eſt; Viri iſti dedicarunt idola in corde ſuo, &
ſcandalum iniquitatis ſuæ poſuerunt contra faciem ſuam. quæ enim male excogita-
runt, ea perficiunt, & impudenter neglecta ſupplicii comminatione, quam mina-
C tus ſum peccantibus ad te uenerunt percontari aliquid ſtudentes, & ſperantes ali-
quo ſe reſponſo dignatum iri.

Iccirco loquitor ipſis, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus, ho
mo de domo Iſrael, qui poſuerit cogitationes ſuas in corde ſuo, & pœ-
nam iniquitatis ſuæ poſuerit ante faciem ſuam,& uenerit ad prophetam,
ego dominus reſpondebo & in iis, in quibus tenetur mens eius, ut auer
teret domum Iſrael, ſecundum corda eorum abalienata a me in cogita-
tionibus eorum.

Propter hoc loquere eis, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, ho *Vulg.*
D mo, homo de domo Iſrael, qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo,
& ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & uenerit ad
prophetam interrogans per eum me,ego dominus reſpódebo ei in mul-
titudine immunditiarum ſuarum,ut capiatur domus Iſrael in corde ſuo,
quo receſſerunt a me in cunctis idolis ſuis.

Quando prophetis & pſeudoprophetis abuſi pari ratione ii qui obſtricti erant im-
pietatis ſcelere percontabantur, non ut a Deo imperata prorſus perficerent, ſed ea
gratia ut intelligerent an prædictiones ſuis eſſent cogitationibus reſponſuræ, hac de
E cauſa auctor omnium rerum Deus per prophetam ait, quicunque homo de domo
Iſrael diuinæ repugnans doctrinæ, ſoliſque ſuis rationibus obſecutus, & eam deſpi
ciens comminationem, quam improbis minatus ſum, ad pſeudoprophetam abie-
rit ſua incœpta perficere ſtudens,& periculum faciens, an quæ prædicta ſunt euen-
tu ſuis reſpondeant cogitationibus: ego, inquit, reſpondebo ei, ſiquidem nó re-
cta mente uſus eſt, concedam pſeudoprophetæ ut eius conſilia conformet, exitio
enim dignus eſt, & interitu, iccirco inquit, ut auerteret domum Iſrael ſecundum
corda eorum abalienata a me in cogitationibus eorum. nam, quia ipſi a mea cura
procul recedunt, gaudentque pſeudoprophetarum deceptione, permittam ut ipſi

ſuorum

ſuorum laborum percipiant fructus. hoc etiam Achaab eueniſſe inuenimus: Sedecias enim pſeudopropheta confectis ſibi cornibus ferreis, dicebat ipſi Achaab, his cornibus Syriam petes, his uentilabis Syriam. cumque Ioſaphat quæ a pſeudoprophetis dicerentur, nequaquam admittens diuinum prophetam inquireret, accerſitus fuit Michæas, qui contraria Sedeciæ uaticinatus, non perſuaſit ipſi Achaab: neque enim uolens ea facere, quæ Deus prædiceret, prophetam interrogabat, ſed modis omnibus, quod ſibi faciendum propoſuerat, id ratum fieri ſtudebat. iccirco Dei permiſſu prædixerunt pſeudoprophetæ falſa, quibus ille creditis exiit in expeditionem, & impietatis pœnas dedit. F

2. Paral. 18

Propterea dic ad domum Iſrael, hæc dicit Adonai dominus, conuertimini, & recedite ab inſtitutis ueſtris, & ab omnibus impietatibus ueſtris, & conuertite facies ueſtras. G

Vulg. Propterea dic ad domum Iſrael: Hæc dicit dominus Deus, conuertimini, & recedite ab idolis ueſtris, & ab uniuerſis contaminationibus ueſtris auertite facies ueſtras.

Salutis conſiliatricem tradit admonitionē, et quid inde lucri futurum ſit oſtendit.

Quia homo, homo de domo Iſrael, & de proſelytis qui peregrinantur in domo Iſrael, qui abalienatus fuerit a me, & poſuerit cogitationes ſuas in mente ſua, & pœnam iniquitatis ſuæ poſuerit ante faciem ſuam, & uenerit ad prophetam, ut interroget eum in me, ego dominus reſpondebo ei in iis, quibus detinetur. H

Vulg. Quia homo, homo de domo Iſrael, & de proſelytis, quicunque aduena fuerit in Iſrael, ſi alienatus fuerit a me, & poſuerit idola ſua in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit, contra faciem ſuam, & uenerit ad prophetam, ut interroget per eum me, ego dominus reſpondebo ei per me.

Hæc apertius iterauit. omnis, inquit, quicunque ſe a mea cura abalienarit, & duce mala cogitatione uſus fuerit, ſciensque pœnas, quas malis cōminatus ego ſum, ea contempta acceſſerit ad aliquem pſeudoprophetam, ab eo uidelicet cupiens quid facto opus ſit intelligere, ego, inquit, reſpondebo, & permittam ut propheta uocatus ea reſpondeat, quæ illius cogitationibus conſentanea ſint. deinde dignum ſupplicium minatur. I

Et firmabo faciem meam ſuper hominem illum, & ponam eum in ſolitudinem, & in interitum, & auferam eum de medio populi mei, & cognoſcetis, quia ego dominus.

Vulg. Et ponam faciem meam ſuper hominem illum, & faciam eum in exemplum & in prouerbium, & diſpergam eum de medio populi mei, & ſcietis quia ego dominus. K

Oſtendensque non de diuinis prophetis hæc a ſe dici, ſed de iis, quibus eſt ſolum prophetæ nomen, & ab ipſa re omnino uacui ſunt, ſubiecit,

Et propheta ſi errauerit, & locutus fuerit ſermonem, ego dominus errare feci prophetam illum, & extendam manum meam ſuper ipſum &

delebo

A delebo ipſum de medio populi mei Iſrael, & capient iniuſtitiam ipſorum.

Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit uerbum, ego dominus decepi prophetam illum, & extendam manum meam ſuper illum, & delebo eum de medio populi mei Iſrael, & portabunt iniquitatem ſuam. *Vulg.*

At non eſt iuſti iudicis proprium & decipere prophetam, & in errorem inductum punire. non igitur ſecundum efficaciam ait ſe prophetam in errorem inductum ire, ſed ſecundum permiſſionem. hoc eſt, cum poſſim ipſius ſtatim mendacium redarguere, ſuſtineo, & diuina lenitate uſus permitto ut dolo utatur, quem uoluntate, non autem neceſſitate exercet. Iccirco etiam par ſupplicium comminatur & male
B interroganti, & male reſpondenti.

Secundum enim iniquitatem, inquit, interrogantis, ſic etiam iniquitas prophetæ erit, ut non errent amplius domus Iſrael a me, & ut ne polluantur amplius in omnibus delictis ſuis, & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, dicit Adonai dominus.

Iuxta iniquitatem interrogantis, ſic iniquitas prophetæ erit, ut non erret ultra domus Iſrael a me, neque polluatur in uniuerſis præuaricationibus ſuis, ſed ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum: ait domi- *Vulg.*
C nus exercituum.

Non ſine cauſa, inquit, hoc illis infligam ſupplicium, ſed ut illorum interitu populo meo bénefaciam, & eum ab illorum impietate uindicem. uolo enim ipſum habere populum, & eſſe illorum Deus, omni eos cura proſequens.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis, terra ſi peccauerit mihi, ut delinquat delicto, etiam extendam manum meam ſuper eam, & conteram ipſius firmamentum panis, & emittam in eam famem, & auferam de ea hominem & iumentum, & ſi fuerint tres uiri hi
D in medio eius, Noe, & Iob, & Daniel, ipſi in iuſtitia ſua ſaluabuntur, dicit Adonai dominus.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis, terra cum peccauerit mihi, ut præuaricetur præuaricans extendam manum meam ſuper eam, & conteram uirgam panis eius, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem & iumentum, & ſi fuerint tres uiri iſti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas: ait dominus exercituum. *Vulg.*

E

Si nationem quæ peccarit, inquit, punire uoluero, & fame necare, & ii, qui punientur, noluerint ad pænitentiam adduci, nullam ueniam conſequentur, ne ſi Noe quidem & Iob & Daniel in ipſis inuenti fuerint. uerum hi certe ſuæ iuſtitiæ colligent fructus, & ſalutem adipiſcentur, ſed illos ab illaro ſupplicio minime liberabunt. horum autem uirorum mentionem fecit, ut ualde iis, quæ dicta ſunt, conſentientibus, quæ illorum tempeſtate acciderunt. nam & Noe in impiorum generatione inuentus haudquaquam potuit eos a diluuii exitio liberare, qui noluerunt ad pænitentiam adduci: & Daniel ſimiliter, cũ captiuitatis tempore uigeret,

alios

alios propter ingentem ipſorum impietatem, ab illatis malis haud uindicauit, F ſed ipſe bello captus hoſtium tamen potitus eſt, & eos, qui ſe in ſeruitutem abduxerant, ſibi ſubiectos habuit. neque filiis Iob parentis iuſtitia profuit, ſed ipſe ſolus aduerſarii ſuperauit inſidias. aliis autẽ rurſus pluribus hæc aſſerit, & ſi necem inferam terræ illi, & ſi feras contra eam exuſcitem, et ſi aduenientium hoſtium impetum, inuentique fuerint tres uiri iſti in medio ipſorum, ne filios quidem ſuos aut filias ſeruare poterunt, ſed ſoli ſalutem conſequentur. perſpicuum eſt autem eos, qui a reſipiſcẽtia uacui ſint, nullam a iuſtis utilitatem percepturos, pænitentiæ ſiquidem ſalutem conſequi teſtis eſt diuina ſcriptura, hoc ubique docens, Niniuitæ enim neque Noe, neque Iob, neque Daniel habentes, ſed Ionam, qui non pro eis ſupplicabat, ſed uera dicere cupiebat, ipſa pænitentia ſalutem inuenere. G docet igitur oratio prophetica, ſceleribus obſtrictos nullam ueniam habituros, & quicunque reſipiſcere nolint, etiam ſi inter iuſtos degere ſe glorientur. ad hæc oſtendere uult auctor omnium rerum Deus, quod erga aliam nationem nõ fecit, hoc erga Iſrael ſe feciſſe.

Hæc enim dicit, inquit, Adonai dominus, ſi autem & quattuor ultiones meas malas, (malas autem moleſtas ait) gladium, & famem, & beſtias malas, & mortem emiſero ſuper Hieruſalem, ad exterminandum ex ea hominem & iumentum, & ecce relicti in ipſa ſaluati ex ea, qui educent ex ea filios & filias, ecce ipſi egrediuntur ad nos, & uidebitis uias H eorum.

Vulg. Quoniam hæc dicit dominus, quod etſi quattuor iudicia mea peſſima, gladium, & famem, ac beſtias malas, & peſtilentiam immiſero in Hieruſalem, ut interficiam de ea hominem & pecus, tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios & filias: ecce ipſi egredientur ad uos, & uidebitis uiam eorum.

Mortem quidem uocat repentinum interitum, gladium uero occidionem, famem I egeſtatem, beſtias malas eos qui crudeliter in ſeruitutem redigunt, malas ultiones acerbas & amaras. his pœnis inquit Iſrael illatis, relinquam qui ex ipſa ſaluentur, filios & filias, ut diſcant omnes ingentem eorum impietatem, & improba inſtituta, cognoſcantque iuſta ſupplicia. & uos item illorum cognati, conſpecta iſtorum improbitate, haud accuſabitis pœnarum crudelitatem, idque declarans adiecit.

Et pænitebit uos ſuper mala, quæ induxi ſuper Hieruſalem, in omnibus malis, quæ induxi ſuper eam, & conſolabuntur uos, quia uidebitis uias eorum, & cogitationes eorum, & cognoſcetis, quia non fruſtra feci, omnia quæcunque feci in ipſa, dicit Adonai dominus. K

Vulg. Et conſolabimini ſuper malo, quod induxi in Hieruſalem, in omnibus quæ importaui ſuper eam, & cõſolabuntur uos cum uideritis uiam eorum, & adinuentiones eorum, & cognoſcetis quod non fruſtra fecerim, omnia quæ feci in ea, ait dominus Deus.

Hac de cauſa inquit non omnes funditus perdam, ſed relinquam ex ipſis, qui ſaluentur, per quos omnes iuſtum fuiſſe illatum ipſis ſupplicium cognoſcant.

Et

A Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, & tu fili hominis quid fiet lignum uitis, ex omnibus lignis ſarmentorum, quæ ſunt in lignis ſilux, ſi capient ex ea lignum ut faciant in opus, ſi capiant ex ea paxillum ut ſuſpendant ſuper eum omne uas, præter id quod igni traditum eſt in conſumptionem, annuam purgationem eius conſumit ignis, & deficit in finem. *Cap.15*

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis quid fiet de ligno uitis ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſyluarum? *Vulg.*
B numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcunque uas? ecce igni datum eſt in eſcam, utramque partem eius conſumpſit ignis, & medietas eius redacta eſt in fauillam.

Cum uineã ſemper Iſrael per prophetas nuncuparit, per Dauid enim, uineam inquit, de Aegypto tranſtuliſti. Eſaias autem: uinea facta eſt dilecto meo, ait. Et Hieremias: quo modo conuerſa es in amaritudinem, uitis uera, per tranſlationem a ſarmentis uitis oſtendit inutilem Iſrael. quemadmodum enim præter omnia ligna ad opus minime idonea ſunt ligna uitis, neque enim paxillum uel tenuiſſimum ex ea quis poterit conficere, ſed tantum ignis fit alimentum, & annua item ipſius expurgatio in ignem proiicitur, ita iſte populus ad aliud nihil idoneus, quam ad interitum ac ſupplicium. annuam, inquit, ipſius expurgationem conſumit ignis, & deficit in perpetuum. *Pſal.97* *Eſa.5* *Hiere.2* C

Numquid utile erit ad opus? numquid etiam ſi ignis illud conſumpſerit in finem, amplius erit ad opus? aut fiet in opus, neque adhuc ipſo exiſtente integro, non erit in opus amplius.

Numquid utile erit ad opus? etiam cum eſſet integrum nõ erat aptum *Vulg.*
D ad opus, quanto magis cum illud ignis deuorauerit, & combuſſerit, nihil ex eo fiet operis?

Si enim antequam in ignem coniiciatur ad nullum opus eſt idoneum, nullo pacto utile eſſe poterit ubi fuerit ab igne conſumptum, ita dicta comparatione, eam interpretatur.

Iccirco dic, hæc dicit Adonai dominus: quemadmodum lignum uitis in lignis ſiluæ, quod dedi igni in conſumptionem, ita dedi habitantes Hieruſalem, & dabo faciem meam ſuper eos.

E Propterea hæc dicit dominus Deus: Quo modo lignum uitis inter ligna ſiluarum, quod dedi igni ad deuorandum, ſic tradam habitatores Hieruſalem, & ponam faciem meam in eos. *Vulg.*

Hoc per tranſlationẽ dixit ab iis deſumptam qui uultum iracundum terribilemque præ ſe ferunt.

De igne egredientur, inquit, & ignis comedet eos.

De igne egredientur, & ignis conſumet eos. *Vulg.*

Liberati

Liberati quippe a fame, occidione peribunt, aut captiui abducentur. F

Et cognoſcent quia ego dominus, cum firmauero faciem meã ſuper eos, & dabo terram in deſolationem pro eo quòd deliquerunt delicto dicit Adonai dominus.

Vulg. Et ſcietis, quia ego dominus, cum poſuero faciem meam in eos, & dedero terram inuiam & deſolatam eo quòd præuaricatores extiterint, dicit dominus Deus.

Ipſos quidem in ſeruitutem redigi permittam, & occidione conſumi, terram uero ab ipſis cultam, deſertam reddam & a cultoribus uacuam. atque hæc patientur pœnas eorum quæ in me deliquerint perſoluentes. cum igitur quæcunque ante ſcripta ſunt ad noſtram utilitatem ſcripta ſint, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus, ne ſimus ligna & fenum & calamus, quæ ſunt ignis alimenta, ſed aurum & lapides pretioſi, regii diadematis materia, ut cum Chriſto regnemus, cum quo patrem gloria decet cũ ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorũ. Amen. G

SECTIO V.

Cap.16 Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis teſtificare Hieruſalem peccata ipſius.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis notas fac Hieruſalem abominationes ſuas. H

Bona eſt peccatorum reprehenſio, quæ cum utilitatis cauſa adhibetur, ſtupore laborantibus ſenſum affert, & in memoriam ipſis propria reuocat delicta. triſte eſt enim & admodum moleſtum morbo laborare, ſed longe moleſtius ipſum morbum non agnoſcere. qua de cauſa ſæpe etiam medicorum natio ita affectos, qui ægrotationis ſenſum nolint percipere, morbi grauitatem docet, ut præcepto illius, ſenſu deſinant morbo ſuppeditantes materiam cauſas ſuas offenſionibus enutrire, ſed medicæ artis legibus obſequantur: hoc etiam auctor omnium rerum Deus erga eos, qui peccant, & ita affecti ſunt ut ſenſum morbi non capiant, continenter facit. pec- I
Pſal.49 catori enim per Dauid dicit, Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam peccata
Hiere.2 tua. & ipſi Hieruſalem per Hieremiam, cognoſce, quia in dominum Deum tuum impie egiſti. & rurſus, uide uias tuas, in ſepulcro multitudinis, & cognoſce quid feceris. & infinita alia huiuſcemodi inuenire licet. hoc igitur hic quoque prophetæ Ezechieli faciendum præcipitur. teſtificare enim Hieruſalẽ inquit, iniquitates eius. oſtendito, inquit, uulnera, demonſtra ulcera ipſius, ut ne exiſtimet ſupplicium eſſe diſſectionem, ſed intelligens eſſe ſectionem eiuſmodi, quæ medeatur, medico agat gratias. Deinde ſigillatim ipſe delicta narrat.

Et dices hæc dicit Adonai dominus Hieruſalem. K

Vulg. Et dices hæc dicit dominus Deus Hieruſalem.

Vbique conduplicatio ueram docet dominationem.

Radix tua & generatio tua de terra Chanaam, pater tuus Amorrhæus & mater tua Cethæa.

Valde gloriabantur Iudæi propter cognationem Abraham, ideo etiam domino in
Ioan.8 ſacris euangeliis dicebant, ſemen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus unquam:

hanc

A hanc arrogantiam beatus quoque Ioannes Baptiſta comprimit cum dicit, Genimina uiperarum, quis oſtendit uobis fugere a uentura ira? facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne uelitis dicere intra uos, quia patrem habemus Abraham, Amen enim dico uobis, poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. quemadmodum igitur diuinus hic uir eos, qui ferini erant, & in improbitate degebant, uenenatis feris comparauit, ita hoc loco quoque dominus Deus per prophetam, Chananeam ipſorum ſtirpem uocat, patrem Amorrhæum & matrem Cethæam, & omnino generationem externam. quorum enim æmulati fuerant impietatem, eorum merito cognationem contraxere. et propter mores ſimul cum iſto genere ſorti ti ſunt hereditatem. hoc autem ſatis erat ad eos admodum perterrendos non ſolum B propter iſtarum gentium, quæ tunc uigebant, ſcelera, ſed etiam propter ignobilitatem, quam maioribus acceptam referebant, Chanaan ſiquidem exerrationibus obnoxius factus fuit, & ab auo Noe ſeruitutis eſt condemnatus. ab hoc inquit es oriundus, & nulla es cum Abraham & Sem cognatione coniunctus. quorum enim pietatem repudiaſti, eorum etiam cognationem amiſiſti, & illa nobilitate prorſus ſpoliatus es. ita ipſis Chanaan cognatione deterritis, ſeparatim & eorum ſcelera & proprium narrat beneficium. *Luc. 3* *Matth. 3*

Non eſt præciſus, inquit, umbilicus tuus.

C Hoc eſt, adhuc Aegyptiacum hauris alimentum, & generationem ipſius ex Aegypto exitum uocat. aſſerunt autem medici fetum in utero matris ueluti quandam radicem habere umbilicum, per quem aiunt eum nutriri & augeri. cum igitur obſtetrices partem illam umbilici, a qua propendet infans, incidere conſueuerint, moraliter per translationem ait umbilicus tuus non eſt præciſus, hoc eſt, hodie quoq; ab utero materno, ideſt Aegypto, impietatis attrahis alimentum.

Et in aqua non es lota in ſalutem.

Hoc itidem per translationem ab infantibus, qui poſt partum abluuntur, & occultantur, & a ſanguine ex utero contracto liberantur. tu igitur inquit ab his non es liberata, ſed adhuc hodie quoque materni uteri ſigna defers.

D Neque ſale ſalita es, & faſciis non es faſciata.

Nec ſale ſalita, nec inuoluta pannis. *Vulg.*

Non accepiſti, inquit, doctrinæ ſales, neque allatas tibi faſcias per legis diſciplinam, quæ adhibentur infantibus, ut ſi aliquod ex membris in ipſo partu a recto ſitu peruerſum fuerit, reſtituatur, decentemque formam ſuſcipiat.

Neque pepercit ſuper te oculus meus, ut facerē in te unum ex omnibus iſtis, ut pateretur quid ſuper te, & proiecta es a facie campi prauitate E animæ tuæ, in qua die nata es.

Non pepercit ſuper te oculus, ut faceret tibi unum de his miſertus tui, ſed proiecta es ſuper faciem terræ in abiectione animæ tuæ in die, qua nata es. *Vulg.*

Statim enim & eueſtigio, inquit, nata, & ab Aegypto liberata, & a me legis æqualitatem edocta peruerſa es, obliqua ſemper & deprauata complexa: campum enim æqualitatem hic nuncupauit: ego autem in Aegypto quidem nullam tibi inquit legem attuli neque mandatorum ſales, neque umbilici ſectionem, neque membro-

F rum

rum per faſcias reformationem. poſtea uero quam inde profecta es, omni te curatione dignam cenſui. ideo ſubiicit. F

Et ueni ſuper te, & uidi te miſtam in ſanguine tuo, & dixi tibi, in ſanguine tuo uiues, & dixi tibi, cum ſanguine tuo uita multiplicare innocenter, ſicut ortum agri dedi te.

Vulg. Tranſiens autem per te uidi te conculcatam in ſanguine tuo, & dixi tibi cum eſſes in ſanguine tuo: uiue. dixi inquam tibi: in ſanguine tuo uiue. multiplicatam quaſi germen agri dedi te.

Conſpicatus enim te idololatriæ ſanguine inquinatam, & ſacrificiorum ſanguines amplexantem, conceſſi tibi ut ſacrificares non idolis ſed mihi. quod declarauit cum dixit, in ſanguine tuo uita multiplicare innocenter, hoc eſt non præter legem, ſed ſecundum legem, non dæmonibus ſed Deo ſacrificans: hoc enim faciens inſtar terræ uirentis germinabis, omniſque generis fructibus exornaberis. G

Et multiplicata es, & magnificata es, & ingreſſa es in urbes urbium.

Et multiplicata es & grãdis effecta, & ingreſſa es, & perueniſti ad mundum muliebrem.

Meam, inquit, benedictionem ſecutum eſt opus, ego enim dixi, ut ortum agri dedi te, tuque accepta benedictione, ſimul & multitudinem & magnitudinẽ adepta es, conſpicuaque & illuſtris facta maximas urbes tibi ſubiecisti, ita breuiter & ortu & incremento ipſius enarrato, rurſus partium narrat incrementum. H

Vbera tua, inquit, recta facta ſunt, & capillus tuus ortus eſt.

Vulg. Vbera tua intumuerunt & pilus tuus germinauit.

Omnia per translationem a pueris moraliter narrat, his ampliorem oſtendens affectionem, & ubera uocat rationalis animæ partis iudicium, cor enim ubera cooperiunt. capillos uero, ornatum illum qui ab ætatis maturitate proficiſcitur.

Tu autem eras, inquit, nuda, & ignominiæ plena. I

Vulg. Et eras nuda & confuſione plena.

Nondum enim acceperas legis tegumentum.

Et tranſij ſuper te, & uidi te, & ecce tempus tuum, & tempus diſſoluentium, & expandi alas meas ſuper te, & operui ignominiam tuam, & iuraui tibi, & ingreſſus ſum in teſtamento tecũ, dicit Adonai dominus.

Vulg. Et tranſiui per te & uidi te, & ecce tempus tuum tempus amantium, & expandi amictum meum ſuper te, & operui ignominiam tuam, & iuraui tibi & ingreſſus ſum pactum tecum, ait dominus Deus. K

Cum enim conſpexiſſem te in reliquum idoneam, quæ mecum per legem ſocietatem coires, expandi quaſi quaſdam alas ſalutarium præceptorum doctrinam, & cooperui iniquitatis nuditatem, & hoc connubium etiam dotis libellus eſt conſecutus: ingreſſus enim ſum, inquit, in teſtamento tecum. & quia opus erat ut libello adhiberetur iuſiurandum, ne hoc quidem facere recuſaui: ſed quamuis fide dignus eſſem uel uerbo tantum promittens, attamen iuſiurandum quoque uerbo adhibui. hoc autem intelligere facile eſt uolenti legis ſcripturas percurrere. inueniet enim in beati Moyſis cantico, ipſum omnium rerum auctorem Deum ita dicentem:

Leuabo

A Leuabo in cælum manum meam,& iurabo dextera mea,& dicã uiuo ego in ſæculũ. *Deut. 32*

Et facta es mihi, inquit.

Hoc eſt coniuncta es mihi, & nuptiæ perfectæ ſunt.

Et laui te in aqua, & laui ſanguinem tuum, & unxi te in oleo & indui te uaria, & calciaui te hyacintho, & cinxi te byſſo,& circumdedi te ſubtilibus ex crinibus contextis.

Et laui te aqua & emundaui ſanguinem tuum ex te, & unxi te oleo,& *Vulg.*
B ueſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus.

Sigillatim ſua enarrauit beneficia. primum enim aqua inquit doctrinæ laui te, et luſtrationes, & aquiminaria adhibui, deinde unxi te oleo; hic ſacerdotii genera recenſet; ſacerdotes enim oleo ſancto ungebantur, ipſique byſſinam induebantur,& hyacinthinam ueſtem. Innuit etiam diuitias, quæ acceſſerunt ipſi populo tam ſpiritales, quam corporis ſua ipſius prouidentia. et circumdedi te trichapto, hoc eſt rete e capillis confectum, quod mulierum capitibus circumponebatur. per translationem igitur, impoſitum ipſis decorem ſua in omnibus rebus cura declarauit, & innuit item ut ego arbitror tabernaculum, ex ſagis cilicinis confectum, in quo & *Exod. 26*
C ſacrificia pro peccato offerebantur, & reuelationes de initiandi ritu factæ exponebantur ex propitiatorio cum principe ſacerdotum Deo colloquente.

Et ornaui te ornamento,& circumdedi armillas circa manus tuas, & monile circa collum tuum, & dedi inaurem circa naſum tuum, & rotulas circa aures tuas, & coronam gloriationis ſuper caput tuum.

Et ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis,& torquem *Vulg.*
circa collum tuum, & dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.

D Et unumquodque horum moraliter decet intelligere: armillas manibus impoſitas, eam uirtutem, quæ ad agendum nos excitat: monile collo circumdatum, legis iugum: inaurem naſo iniectam, a uitiis dehortationem, quæ per mandata freni inſtar adhibetur a translatione taurorum, qui ferreum annulum naribus excipiunt, quo huc atque illuc circumducuntur. & bobus eorum audaciam comparaſſe teſtis eſt item Oſee propheta qui ex perſona domini loquens ait, Sicut iuuenca irritans irritauit Ephraim: inaures uero auribus adhibitas bonam ſignificat doctrinam, ornamentum auribus ea ui, quæ ad obediendum adducit homines, imponentem: coronam ſuper caput impoſitam eam gloriam, quæ a pietate, & cultu legis, atque adeo ex omnibus bonis comparata ſit.

E Et ornata es auro & argento, & indumenta tua byſſina, & trichapta, & uaria.

Et ornata es auro & argento, & ueſtita es byſſo, & polymito, & multis coloribus. *Vulg.*

Et unum quodque item horum ita poteſt intelligi. & illud ad ea quæ dicta ſunt addere opus eſt: non ſolũ ea quæ ſunt ſpiritus per modo dicta innui, ſed etiam beneficia ad corpus pertinẽtia ſignificari. ſtatim enim ex Aegypto egreſſi ab Aegyptiis

uaſa argentea & aurea mutuati eos ſpoliarunt, iuſtam uiolenti operis repetentes mercedem. & tamen earum quoque gentium, quæ palæſtinam incolebant, omnes facultates deprædati ſunt. ſignificat itaque præter ſpiritalia bona, eorum quoque quæ ad corpus pertinent, abundantiam. iccirco ſubiicit. F

Similam, mel, & oleum comediſti.

Omnibus, inquit, terræ bonis potita es ad fruendum.

Et facta es pulchra ualde ualde.

Vulg. Et decora facta es uehementer nimis.

Obſeruans legem adepta es decorem ab ipſius legis cultu profectum.

Et directa es in regnum. G

Vulg. Et profeciſti in regnum.

Ita inquit aucta es in regnum, ut formidabilis facta ſis omnibus finitimis, & regium honorem perceperis. hoc enim innuit his, quæ ſubiecit.

Et exiuit tibi nomen in pulchritudine tua in gentibus.

Vulg. Et egreſſum eſt nomen tuum in gentes propter ſpeciem tuam.

Illuſtris enim facta es & celebris ubique. deinde etiã huiuſce rei cauſam docens ait.

Quia completum erat in decore, quem poſui ſuper te, dicit Adonai dominus. H

Vulg. Quia profecta eras in decore meo, quem poſueram ſuper te, dicit dominus Deus.

Ego enim tibi decoris iſtius auctor eram, qui præceptis & legibus te propriis inſtruxeram.

Et confiſa es in pulchritudine tua.

Et habens fiduciam in pulchritudine tua.

Hoc eſt malorum initium, ſpem diuinam abieciſſe, ſuiſque proſperis gloriari ſucceſſibus. I

Et fornicata es in nomine tuo, & effudiſti fornicationem tuam ſuper omnem tranſitum, ipſi erat, non erit.

Vulg. Fornicata es in nomine tuo, & expoſuiſti fornicationem tuam omni tranſeunti, ut eius fieres.

Cum nobiliſſima facta eſſes, & iccirco maxime gloriareris, a me deficiens in extremam laſciuiam collapſa es, non unum aut alterum excipiens amatorem, ſed omnes qui per te tranſire cupierunt, & cum unoquoque ipſorum conſuetudinem habebas, præter legem eam admittens. hoc enim declarauit cum dixit: ipſi erat, non erit. cum aliis coniuncta es, ad quos nihil attinebas, mihi quippe a principio te ipſam dedicaſti: & fornicationem hic idolorum cultum uocat: & omnem tranſitum, diuerſas dæmonum inſidias. K

Et cepiſti de ueſtimentis tuis, & feciſti tibi ipſi idola conſuta, & fornicata es ſuper eis, & non ingredieris, quæ non erunt, neque fient.

Vulg. Et ſumens de ueſtimentis tuis feciſti tibi excelſa hinc inde conſuta, & fornicata es ſuper eis, ſicut non eſt factum neque futurum eſt.

A Noua, inquit, & incredibilia tua idololatriæ inſtituta: non enim aliorum tantum æmulata es mala, ſed ipſa etiam alia excogitaſti, idolorum imaginibus e ueſtibus confectis, diiſque nuncupatis, me præſertim omnia tibi iſtiuſmodi per legem interdicente.

Et ſumpſiſti uaſa gloriationis tuæ ex argento meo, & ex auro meo, ex ijs quæ dedi tibi,& feciſti tibi imagines maſculinas, & fornicata es in eis.

Et tuliſti uaſa decoris tui, de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi, & feciſti tibi imagines maſculinas, & fornicata es in eis. *Vulg.*

A me inquit argentum & aurũ accipiens deosq; ex meis donis fabricans meo cultui eos prætuliſti. imagines autem maſculinas appellauit, quia fornicationem idololatriam per translationem nominat. B

Et tuliſti, inquit, ueſtimentum tuum uarium, & induiſti ea,& oleum meum,& thymiama meum poſuiſti ante faciem eorum,& panes quos dedi tibi, ſimila & melle & oleo cibaui te,& poſuiſti ea ante faciem ipſorum in odorem ſuauitatis.

Et ſumpſiſti ueſtimenta tua multicoloria, & operuiſti illas, & oleum meum & thymiama meum poſuiſti coram eis, & panem meum quem C dedi tibi, ſimilam & oleum & mel, quibus enutriui te, poſuiſti in conſpectu eorum in odorem ſuauitatis. *Vulg.*

Quæ a me, inquit, bona accepiſti hæc adulteris illis inſanis offerebas, aliis eos inſtruens & adornans, aliis libamina & ſacrificia peragens.

Et factum eſt dicit Adonai dominus, & tuliſti filios tuos,& filias tuas, quas genuiſti, & ſacrificaſti eis in conſumptionem.

Et factum eſt ait dominus Deus, & tuliſti filios tuos & filias tuas quas D generaſti mihi, & immolaſti eos ad deuorandum. *Vulg.*

Deinde reprehenſio eſt per ironiam.

Quaſi parum fornicata es.

Numquid parua eſt fornicatio tua? *Vulg.*

Ex quibus apertum eſt, & maxime perſpicuum fornicationem hic idolorum cultum ab eo uocari.

Et iugulaſti, inquit, filios tuos, & dediſti eos, ut conſecrares expians eos ipſis, hoc præter omnem fornicationem tuã,& abominationes tuas.

E Immolaſti filios meos, & dediſti illos conſecrans eis, & poſt omnes abominationes tuas & fornicationes. *Vulg.*

Omnium enim re uera & improbiſſimum & maxime deteſtabile iniuſta filiorum cædes, quam inſania correpti ſacrificantes perpetrabant, mala deorum auerſantes,& liberationem a malis, ut ſtulte opinabantur ſibi molientes.

Et non meminiſti diei infantiæ tuæ, quando eras nuda & ignominioſa, & iquinata ſanguine tuo, & uixiſti.

Non es recordata dierum adoleſcentiæ tuæ, quando eras nuda & con fuſione plena, conculcata in ſanguine tuo. F

Non reuocaſti, inquit, in memoriam priſtina, ut ego te nudam & omni prouiden tia orbatam, atque idolorum ſanguine pollutam excipiens ablui, auctorque fui ut & uiueres, & omni cura te protegi intelligeres.

Et factum eſt poſt omnes iniquitates tuas, uæ tibi uæ tibi dicit Adonai dominus.

Vulg. Et accidit poſt omnem malitiam tuam, uæ uæ tibi ait dominus Deus.

Fructum enim ingratæ tuæ mentis lamentationem percipis & luctum. deinde diffu ſius illius impietatem recenſet. G

Et ædificaſti tibi domum fornicationis, & feciſti tibi proſtitutionem in omni platea, & in principio omnis uiæ ædificaſti lupanaria tua, offen diſti pulchritudinem tuam, & diuiſiſti crura tua omni tranſitu.

Vulg. Et ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis, ad omne caput uiæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & abominabilem feciſti decorem tuum, & diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti.

Iudic. 2. 3 Hæc apertius cognoſci poſſunt ex hiſtoria Iudicum, & ex libro Regnorum. ubique enim & in domibus, & in foris ſtatuerunt idolorum ſtatuas, atque has domos impietate complerunt, & in ipſo Dei templo pernicioſis dæmonibus aras conſtruxerunt, ubi ſimulacra dæmonumque imagines poſuerunt. & hoc dominus hic accuſat, domum fornicationis idolorum nuncupans delubra. & huiuſce fornicationis exuperantiam redarguens oſtendit ipſam omnibus congredi cupientibus omnino proſtitutam, per ea idola, quibus uias, plateas, & omne forum compleuit, pietatiſque pulchritudinē læſit, omnemque tranſitum ad iſtiuſmodi excepit laſciuiam, modo Aegyptiorum, modo Aſſyriorum, & Chaldæorum deos adorans. idque do cens ſubiecit: H

Et multiplicaſti fornicationem tuam, & fornicata es ſuper filios Aegy pti, finitimos tuos, magnos carnibus, & multis modis fornicata es ad irritandum me. I

Vulg. Et fornicata es cum filiis Aegypti uicinis tuis, magnarum carnium, & multiplicaſti fornicationem tuam ad irritandum me.

Per translationem rurſus magnos carne eos, qui ſupra modum idolorum cultui ad dicti erant, nominauit, qui hircos, & boues, & oues, caneſque, & ſimias, & crocodilos, & ibes, & accipitres adorarunt.

Et ecce extendam manum meam ſuper te, & auferam legitima tua, & tradam te in animas odientium te, filias alienigenarum declinantes a uia tua, qua impie egiſti. K

Vulg. Ecce ego extendam manū meam ſuper te, & auferam iuſtificationem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum palæſtinarum, quæ erubeſcunt in uia tua ſcelerata.

Mouebo, inquit, ad diſciplinam manum meam, & ſpoliabo te ſplendore legis, & te

A te hoſtibus tuis conſtituam ludibrium, finitimaſque uicinorum urbes adducam, ut in te illudant, quæ tuæ impietatis exuperantiam minime ſunt æmulatæ.

Et fornicata es, inquit, ſuper filios Aſſur, & ne ſic quidem expleta fuiſti, & fornicata es & non es ſatiata, & multiplicaſti lupanaria tua ad terram Chanaam, & in Chaldæos, & neque in his expleta es.

Et fornicata es in filiis Aſſyriorum, eo quòd nec dum fueris expleta, & poſtquam fornicata es nec ſic es ſatiata, & multiplicaſti fornicationem tuam in terra Chanaam cum Chaldæis, & nec ſic ſatiata es. *Vulg.*

B Vnaquæque natio, inquit, propriis ſeruiuit idolis: tu uero cum adoraueris deos omnes, & omnium idolorum, quæ ſunt ubique terrarum, cultum complexa ſis, nondum tamen ne hodie quidem ulla te impietatis ſatietas cepit.

Quo mundabo cor tuum, dicit Adonai dominus, cum facias tu hæc omnia opera mulieris adulteræ licentia abutentis?

In quo mundabo cor tuum, ait dominus Deus, cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis & procacis? *Vulg.*

Quam inquit tua impietate dignam tibi pœnam infligam? quo adhibito remedio ulcera tua putrida expurgabo? auſa es enim opera mulieris, quæ a fronte pudorem
C abſterſerit, impudenterque & propalam intemperantiam profiteatur.

Et fornicata es tripliciter in filiabus tuis.

Iniquitas tua ſubiectarum tibi urbium triplex eſt, & quam oportuit fuiſſe pietatis magiſtram, hæc omnis impietatis extitit exemplar.

Cum ædificaueris inquit, lupanar tuũ in principio omnis uiæ & proſtitutionem tuam feciſti in omni platea, & non fuiſti ut meretrix cogens mercedes.

Quia fabricaſti lupanar tuum in capite omnis uiæ, & excelſum tuum
D feciſti in omni platea, nec facta es quaſi meretrix faſtidio augẽs pretium. *Vulg.*

Neque enim rerum neceſſariarum inopia ad iſtam te laſciuiam redegit: omnibus quippe bonis perfruens, meiſque delicate abutens muneribus, quæ a me tibi tribuerentur, illis offerebas: iccirco ſimilis es mulieri, uiro quidẽ matrimonio coniunctæ, ſed adulteris formam proſtituenti, & quæ uiri ſunt elargienti, & amatoribus ea ſuppeditanti.

Mulier enim adultera inquit ſub uiro ſuo ſimilis tibi in alienos, quæ a uiro ſuo accipiens mercedes, & in omnibus fornicantibus in eam pro-
E dens merces.

Sed quaſi mulier adultera, quæ ſuper uirum ſuum inducit alienum.

Et hoc idem latius narrans, ut aperte quam ſit illa res abſurda redarguat,

Omnibus, inquit, meretricibus dantur mercedes, tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis, & onerabas eos ut uenirent ad te per circuitum in fornicatione tua. *Vulg.*

Et dona dabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

Nemo

Nemo enim aliquid unquam boni a peſſimis dæmonibus accepit, qui uero eos co- F
lere inſtituunt, conceſſa ſibi a Deo bona illis offerentes, eorum dominationem attrahunt. hoc enim innuit, cum dixit, & onerabas eos ut uenirent ad te per circuitum in fornicatione tua. iis enim, quæ illis offerebas, eos hortabaris, ut ad te uenientes accurrerent, tecumque continenter uerſarentur.

Et factum eſt in te peruerſum præter mulieres in fornicatione tua, & poſt te non fornicabuntur. in eo enim quod tu das mercedes, & mercedes non dantur tibi, factum eſt in te peruerſum.

Vulg. Factum eſt in te contra conſuetudinem mulierum, in fornicationi-
bus tuis, & poſt te non erit fornicatio: in eo enim quod dediſti merce- G
des, & mercedes non accepiſti factum eſt in te contrarium.

Similis enim facta es inquit laſciuis mulieribus, quæ omnibus proſtitutæ ſunt, multorum admittens conſuetudinem: quod uero nō accipias ſed præbeas mercedem, contraria rurſus illis facere perſeueras. quapropter & eas, quæ ante fuerunt, & quæ poſt futuræ ſunt, iſtiuſmodi laſciuiæ genere uiciſti. ita enudata ipſius iniquitate a rebus ei nomen imponens ait.

Iccirco meretrix audi uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus,
eo quòd effudiſti æs tuum, & reuelabitur ignominia tua in fornicatione H
tua, ad amatores tuos, & in omnes cogitationes iniquitatum tuarum, & in ſanguinibus filiorum tuorum, quos dediſti eis,

Vulg. Propterea meretrix audi uerbum domini, hæc dicit dominus Deus, quia effuſum eſt æs tuum, & releuata eſt ignominia tua in fornicationibus tuis ſuper amatores tuos, & ſuper idola abominationum tuarum in ſanguine filiorum tuorum, quos dediſti eis,

Subæratum uocatur adulterinum numiſma, in quo alia cōmiſta ſit materia. quan-
do igitur meis legibus inquit, haud mediocrem quandam iniquitatem admiſcuiſti, I
immo multum æs effudiſti, ita ut ne in reliquum quidem auri appareat natura, ſed totum numiſma æreum conſpiciatur, deinceps te mea prouidentia deſtitutam ignominia complebo, omnis generis tuæ iniquitatis a te repetens pœnas, ſed præcipue ob iniuſtam filiorum cædem, quos cruentis dæmonibus obtuliſti.

Ideo ecce ego ſuper te congrego omnes amatores tuos quibus commiſta es, et omnes quos amaſti, cum omnibus, quos oderas, & congregabo eos ſuper te in circuitu.

Vulg. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commiſta es, & K
omnes quos dilexiſti, cum uniuerſis, quos oderas, & congregabo eos ſuper te undique.

Per ipſos inquit amatores tuos ulciſcar te. æmulata es Chaldæorum, Aſſyriorum, Chananæorum, & Aegyptiorum impietatem, his contra te inſtrumentis uſus debita tibi infligam ſupplicia, & cum amatoribus tuis eos quoque quos odiſti coniungam, ut & iſti, & illi ingentem tuam conſpicentur iniquitatem.

Reuelabo enim malitias tuas inquit ad eos, & uidebunt omne dede-

cus

A cus tuum. et ulciſcar te ultione adulterarum, & effundentium ſanguinem, & ponam te in ſanguine furoris mei & zeli.

Et nudabo ignominiam tuam coram eis, & uidebunt omnem turpitudinem tuam, & iudicabo te iudiciis adulterarum, & effundentium ſanguinem, & dabo te in ſanguinem furoris & zeli. *Vulg.*

Homicidarum enim & adulterarum mulierum pœnas lues. quarum enim imitata es ſcelera, earum ſupplicia ſubibis.

Et tradam te in manus eorum, & effodient lupanar tuum.

B Et dabo te in manus eorum, & deſtruent lupanar tuum.

Hoc eſt dæmonum delubra. *Vulg.*

Et deſtruent baſim tuam.

Et demolientur proſtibulum tuum.

His innuit ſacrum Dei templum, baſis enim ipſorum, & crepido, & fundamentum cultus qui in eo adhibebatur.

Et exuent te ueſtimentis tuis, & ſument uaſa gloriationis tuæ, & dimittent te nudam & ignominiæ plenam.

C Et denudabunt te ueſtimentis tuis, & auferent uaſa decoris tui, & derelinquent te nudam plenamque ignominia. *Vulg.*

Direptionem & ſeruitutem his declarauit.

Et adducent ſuper te turbas, & lapidabunt te in lapidibus, & iugulabunt te in gladiis ſuis, & incendent domos tuas in igne, et facient in te ultiones coram mulieribus multis.

Et adducent ſuper te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis ſuis, & comburent domos tuas igni, & facient in te iu- *Vulg.*
D dicia in oculis mulierum plurimarum.

Hæc captiuitatis tempore eueniunt. quæ per translationē differuit ab adultera muliere, quæ lapidibus oppreſſa occidebatur, comburebaturque. quamobrē in translatione commoratus ſubiecit. et facient in te ultiones coram mulieribus multis. non autem mulieres, mulieres uocat, ſed per translationem urbes ita nuncupat, quandoquidem ipſam quoque urbem mulieris inſtar in iudicium adducit. deinde utilitatem a pœna profectam innuit.

Et auertam te a fornicatione, & mercedes non dabis amplius.

E Et deſines fornicari, & mercedes ultra non dabis. *Vulg.*

Spoliata enim tua tranquillitate & captiua in ſeruitutem abducta non habebis amplius in poſterum improbæ illius laſciuiæ occaſiones. ſed egeſtas utilitatis tibi conciliatrix erit.

Et dimittam furorem meum ſuper te, & auferetur zelus meus a te, & requieſcam, neque ſollicitus ero amplius.

Et requieſcet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus a te, & quieſcam, nec iraſcar amplius. *Vulg.*

Per

Per tranſlationem rurſus tanquam de homine zelotypia affecto ægreferente uxoris adulterium hæc dixit. adhibito enim ſupplicio, inquit, laſciuiam tuam comprimã, & a cura quam de te habeô ſolutus ac liber ero. non amplius enim me amatores tui ad zelotypiam adducent, & hoc tibi inferam ſupplicium. F

Eo quòd non es recordata diei infantiæ tuæ, & moleſtia afficiebas me in omnibus his, & ego ecce uias tuas in caput tuum dedi, dicit Adonai dominus.

Vulg. Eo quòd non fueris recordata dierum adoleſcentiæ tuæ, & prouocaſti me in omnibus his, quapropter & ego uias tuas in capite tuo dedi, ait dominus Deus. G

Tu inquit attraxiſti horum malorum uim, cum nolueris cogitare, qualis ex quali facta ſis, & ut te quæ tenuis eras & parua atque omnino ignobilis, celebrem reddidi & admodum illuſtrem.

Et ſic non feci ſecundum omnem impietatem tuam in omnibus iniquitatibus tuis.

Vulg. Et non feci iuxta ſcelera tua in omnibus abominationibus tuis.

Nihil tuis, inquit, peccatis dignum ſuſtines: paruum enim eſt ſupplicium ſi cum impietate conferatur. H

Hæc ſunt omnia, quæcunque dixerunt contra te in parabola dicentes. ſicut mater, etiam filia.

Vulg. Ecce omnis, qui dicit uulgo prouerbium, in te aſſumet illud dicens, ſicut mater ita & filia eius.

Tibi conuenit, inquit, prouerbiũ illud quod circumfertur, matri ſimilem eſſe filiã: & matrem ipſius ſupra Cethæam nuncupauit.

Filia matris tuæ es tu, quæ repulit filios ſuos & uirum ſuum: & ſoror ſororum tuarum, quæ expulerunt uirum ſuum, & filios ſuos. I

Vulg Filia matris tuæ es tu, quæ proiecit uirum ſuum, & filios ſuos: & ſoror ſororum tuarum, quæ proiecerunt uiros ſuos & filios ſuos.

His oſtendit non Iudæorum tantum eſſe ſe Deum, ſed etiam gentium: etenim illorum antiquitus Deus appellatus eſt, antequam ipſi eo detrimento afficerentur, ut idola colerent. quapropter illos quoque & uirum & filios repuliſſe dixit: negato Deo, dæmonibusque filiis immolatis. deinde apertius loquitur.

Mater ueſtra Cethæa & pater ueſter Amorrhæus, ſoror tua ſenior Samaria hæc, & filiæ eius, & ſedens a ſiniſtris tuis, & ſoror tua iunior ſedẽs a dextris tuis Sodoma & filiæ eius. K

Vulg. Mater ueſtra Cethæa & pater ueſter Amorrhæus, & ſoror tua maior Samaria, ipſa & filiæ eius, quæ habitant ad ſiniſtram tuam, ſoror autem tua minor te, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma & filiæ eius.

Non ſecundum tempus, ſed ſecundum impietatis doctrinam appellauit, tempore enim Sodoma antiquior eſt. ſed quia Samariæ prius æmulata eſt inſtituta, deinde paulatim auxit facinora, ita ut etiam Sodomis aſſimilari potuerit, iunioremque ſororem

A ſororem appellat, Sodoma, ut quæ poſtea cognationem cum ipſa complexa ſit. impietatis enim communionem cognationem uocauit. illud autem a dextris & ſiniſtris, propter ſitum locorum appoſuit: his enim qui in Hieroſolymis ſunt ad orientem conuerſi, a dextris Sodoma ſita ſunt: a ſiniſtris uero Samaria magis uergens ad aquilonem. filias autem huius & illius ſubiectas & urbes & uicos nominat. cupienſque impietatis exuperantiam oſtendere ſubiecit.

Et ne ſic quidem in uiis earum ambulaſti, neque ſecundum iniquitates earum feciſti, & parum abfuit, & ſuperaſti eas in omnibus uiis tuis.

Sed nec in uijs earum ambulaſti, neque ſecundum ſcelera earum feci-
B ſti pauxillum minus: pæne ſceleratiora feciſti illis in omnibus uiis tuis. *Vulg.*

Auxiſti, inquit, commentis praua earum inſtituta, & periclitaris impietatis præmia percipere.

Viuo ego dicit Adonai dominus, ſi fecit Sodoma ſoror tua hæc, & filiæ eius, quemadmodum feciſti tu, & filiæ tuæ.

Viuo ego dicit dominus Deus, quia non fecit Sodoma ſoror tua ipſa, *Vulg.* & filiæ eius, ſicut feciſti tu, & filiæ tuæ.

C Deinde diſcrimen oſtendit.

Verumtamen iniquitas Sodomorum in ſuperbia, & in ſaturitate panis, & in abundantiis deliciabantur ipſa & filiæ eius, hoc fuit in ipſa, & in filiabus eius, & manum mendici & pauperis non aſſumebant; & gloriabantur, & fecerunt ea quæ ſunt abſurda coram me, & abſtuli eas, ſicut uiderunt.

Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas pa- *Vulg.*
nis, & abundantia, & otium ipſius & filiarum eius, & manum egeno &
D pauperi non porrigebant. Et eleuatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me, & abſtuli eas ſicut uidiſti.

Circumfluentes nimia bonorum, inquit, abundantia, & in ſuperbiam, & arrogantiam prolapſæ ſunt, & eos qui egerent deſpiciebant; ipſi omnibus deliciis perfruentes, ex quo in extremam laſciuiam inciderunt, & pœnas impiis facinoribus dignas pertulere.

Et Samaria ſecundum dimidia peccatorum tuorum non peccauit, & multiplicaſti iniquitates tuas ſuper eas, & iuſtificaſti ſorores tuas in pec-
E catis tuis, & omnibus iniquitatibus tuis, quas feciſti.

Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit, ſed uiciſti *Vulg.* eas ſceleribus tuis, & iuſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.

Hanc autem comparationem non facit ſecundum ſolam peccati, ſed ſecundum prouidentiæ qualitatem. nam tametſi peccaſſet, & infinita facinora auſa eſſet Samaria, at procul aberat a Dei templo, & paruam certe quandam ueniam habebat. cum & ſub alius regis imperio degeret & in ſacro Dei templo legitima perficere nequiret.

et Sodo-

et Sodoma item neque prophetam habebat, neque legis latorem, ſed ſola natura- F
lis legis doctrina fruebatur, tu uero & legem habens,& ſacerdotes, & prophetas, & ſacrum Dei templum,legitimumque cultum,illarum impietatē conſectata es, quare illas oſtendis uenia dignas.

Et tu ſuſtine tormentum tuum ſuperans,in quo corrupiſti ſorores tuas in peccatis tuis, quibus inique egiſti ſuper eas, & iuſtificaſti eas ſuper te ipſam.

Vulg. Ergo & tu porta confuſionem tuam, quæ uiciſti ſorores tuas peccatis tuis ſceleratius agens ab eis: iuſtificatæ ſunt enim a te.

Haud ſimpliciter dixit iuſtificaſti, ſed ſuper te ipſam. tu enim illarum ſcelera imitata, non habes excuſationem qua te defendas, a lege & prophetis adiuta. illæ uero propter impietatis exuperantiam ueniam conſequi cupiunt. ſuſcipe igitur tuorum inſtitutorum ſupplicium: quia illis quoque detrimentum attuliſti. G

Et tu confundere, & ſuſcipe ignominiam tuam, eo quòd iuſtificaſti ſorores tuas.

Vulg. Ergo & tu confundere & porta ignominiam tuam, quæ iuſtificaſti ſorores tuas.

Cum aliquis eſt in honore nec intelligit,ignominia affectus ſenſum priſtini percipit H
honoris. et Hieruſalem igitur non cognito honore ſibi a Deo conceſſo, obſidione
Pſal. 43 & captiuitate ſuum agnouit Deum. Iccirco a beato Dauid docta exclamat. confuſio faciei meæ cooperuit me, a uoce exprobrantis & obloquentis, a facie inimici & perſequentis.

Et auertam, inquit, auerſiones earum, auerſionem Sodomorum & filiarum eius, & auertam auerſionem Samariæ & filiarum eius.

Vulg. Et conuertam reſtituens eas conuerſione Sodomorum cum filiabus ſuis, & conuerſione Samariæ & filiarum eius.

Opus eſt ſcripturæ idiomata nouiſſe, neque enim aliter eius conſilium percipi poteſt. hoc igitur idioma præter alia multa item habet, ut & quæ fuerunt tanquam futura narret, & futura, ut ea quæ facta ſint. itaque hoc loco ſimiliter res geſtas, ut futuras differit, auerſata eſt me Sodoma & ſubiectæ illi urbes, parique ratione cum ſubiectis Samaria, ſed ego item auerſatus ſum, eorũque quæ peccauit exegi pœnas. I

Tuamque rurſus itidem auertam auerſionem in medio earum ut portes tormentum tuũ,& ignominia afficiaris ex omnibus quæ feciſti, cum tu ad iracundiam prouocares me.

Vulg. Et conuertam reuerſionem tuam in medio earum, ut portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus quæ feciſti conſolans eas. K

Eadem, inquit, tu quoque patieris, quæ illæ paſſæ ſunt, & eorum quæ in me deliquiſti pœnas dabis.

Et ſoror tua Sodoma, & filiæ eius reſtituentur, ſicut fuerunt a principio, & tu & filiæ tuæ reſtituemini ſicut fuiſtis a principio.

Vulg. Et ſoror tua Sodoma, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem ſuam,

A & Samaria & filiæ eius reuertentur ad antiquitatē ſuam, & tu & filiæ tuæ reuertemini ad antiquitatem ueſtram.

Reſtitutionem hic non in melius, ſed in peius appellauit, rurſus enim idioma illud ſcripturæ, quod de præteritis loquitur ut de futuris, Sodomis appoſitum eſt. quod autem dicit, eſt huiuſmodi: quemadmodum Sodoma cum eſſent clara & a plurimis habitata, in priſtinam formam reſtitui, fecique ut prorſus a cultoribus eſſent uacua, qualia erant antequam ædificarentur, ita & tibi adempto omni decore operam dabo ut in priſtinam redeas formam.

B Et niſi fuiſſet Sodoma ſoror tua in auditum in ore tuo, in diebus ſuperbiæ tuæ antequam reuelarentur malitiæ tuæ, quemadmodum nunc opprobrium fuiſti filiarum Syriæ & omnium quæ in circuitu tuo, & filiarum alienigenarum, circumdantium te in circuitu.

Non fuit autē Sodoma ſoror tua audita in ore tuo in die ſuperbiæ tuæ, antequam reuelaretur malitia tua, ſicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæſtinarum, quæ ambiunt te per gyrum. *Vulg.*

C Si non didiciſſes, inquit, Sodomorum ſupplicium, & diuulgatum fuiſſet in ore tuo illorum exitium, quemadmodum tua nūc obſidio in Syriæ & Palæſtinæ ciuitatibus, quid nam amplius mali perpetraſſes? neque enim illorum tibi exemplum profuit, ſed cum noris & quæ illi auſi ſunt, & illatas ipſis calamitates, nihilo minus delinquere perſeueras. propterea

Iniquitates tuas & iniuſtitias tuas tu porta eas, dicit dominus Deus. hæc dicit Adonai dominus, & faciam in te, ſicut feciſti, ſicut deſpexiſti execrationem ut uiolares teſtamentum meum.

D Scelus tuum & ignominiam tuam tu portaſti ait dominus Deus, quia hæc dicit dominus Deus. Et faciam tibi, ſicut deſpexiſti iuramentum, ut irritum faceres pactum. *Vulg.*

Habuit lex execrationem eos, qui uiolaſſent ipſam perſequentem, iuſſitque hanc ſex tribus in monte Gebal ſtantes percurrere, & omnem populū reſpondere Amen. Cum igitur ne execrationem quidem uerita fueris, ſed abſque metu pactum meum uiolaris, percipe ſeminum fructus. deinde poſt pœnam bona quoque pollicetur.

Et recordabor ego teſtamenti mei tecum in diebus infantiæ tuæ, & ſtatuam tibi teſtamentum meum, teſtamentum ſempiternum.

E Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adoleſcentiæ tuæ, & ſuſcitabo tibi pactum ſempiternum. *Vulg.*

Tu enim mea fœdera, inquit, aſpernata es, & pacta, quæ mecum pepigeras violaſti, ſed me ne hoc quidem adducet ut te omnino deſeram, uerum ubi te diſciplina inſtructam, æquitatem edocueró, fœderum illorum recordabor, quæ olim te cum percuſſi cum adhuc eſſes infantula: & ita uocat tempus illud, quo in ſolitudine eſt commorata, & ſtatuam teſtamentum meum, teſtamentum ſempiternum. non legis ſed gratiæ, non per Moyſem ſed per apoſtolos: illud enim ad tempus durabat, hoc eſt æternum. hoc item per Hieremiam prophetam ſe facturum pollici-

Hiere. 31 tus eſt. diſponam enim domui Iſrael, inquit, & domui Iuda, teſtamentum nouū, F
non ſecundum teſtamentum, quod diſpoſui patribus eorum, in die qua apprehen
di ego manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, quiá ipſi non manſerūt
in teſtamento meo, & ego repuli eos, ſed diſponam ipſis teſtamentum nouum dās
leges in mentem eorum, & in corde eorum ſcribam eas. hoc item teſtamentum
hic quoque pollicetur.

Et recordaberis, inquit, uiarum tuarum, & ignominia afficieris cum receperis tu ſorores tuas ſeniores te cum iunioribus te.

Vulg. Et recordaberis uiarum tuarum & confunderis cum receperis ſorores tuas te maiores cum minoribus tuis. G

A ſupplicio enim ſenſum tuarum uiarum percipiens, ignominiamque tibi circumiectam conſpicata propium agnoſces dominum: uidebisque etiam iſtas ſorores tuas eodem tecum fœdere fruentes, immo te ipſam una cum illis idem adeptam.

Dabo enim tibi ipſas, inquit, in ædificationem, & non ex teſtamento tuo.

Vulg. Et dabo eas tibi in filias, ſed non ex pacto tuo.

Non enim illæ per te, ſed tu ex illis percipies utilitatem, non iſto teſtamento, ſecundum quod nunc remp. adminiſtras, hanc ſocietatem conciliante, ſed ſempiterno illo quod tibi poſtea tradetur. innuit per Sodoma & Samariam omnium gentiū & Iudæorum pariter futuram pietatem. H

Et ſuſcitabo, inquit, ego teſtamentum meum tecum, & cognoſces quia ego dominus.

Vulg. Et ſuſcitabo ego pactum meum tecum & ſcies quia ego dominus.

Primum enim Iudæis prædicatum eſt euangelium, deinde omnibus gentibus, ſed etiam per magnum Heliam rurſus prædicabitur ante mundi conſummationem. ego igitur, inquit, omnia faciam tuam utilitatem prouidens. Ex his enim cognoſces qualia fuerint ea, quæ a te in me profecta ſunt, & qualia ea bona quæ ex me tibi acciderunt. iccirco ſubiecit. I

Vt recorderis, & pudore perfundaris, & non ſit tibi amplius aperire os tuum a facie ignominiæ tuæ, cum tu placaueris me ſecundum omnia quæcunque feciſti, dicit Adonai dominus.

Vulg. Vt recorderis & confundaris & non ſit tibi ultra aperire os præ confuſione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ feciſti ait dominus Deus.

K

His uerbis tres pueri quoque in fornace uſi ſunt. aſcitis enim ſibi populi ſceleribus
Dan. 3 ſupplicantes dicebant: & nunc non eſt nobis aperire os, confuſio & opprobrium facti ſumus ſeruis tuis, & colentibus te. & diuinus Daniel itidem in captiuitate ſupplicans exclamat: Tibi domine iuſtitia, & nobis confuſio faciei, ſicut dies hæc, & regibus noſtris, & patribus noſtris, & principibus noſtris. cauſamque oſtendentes merito ſubiecerunt: quia peccauimus tibi. Igitur exitum hæc quoque prophetia ſortita eſt. expers enim mēdacii eſt, qui ſpiritu ſuo afflat prophetas. itaque oportet nos item noſtra examinantes, & accurata habita eorum quæ adminiſtrauimus

quæ-

A quæſtione, noſtriſque cum delictis diuina beneficia conferentes his uti ſupplicantes uerbis, & pudore peccatorum quæ ante commiſimus opus illud effugere, quod ignominiæ efficiendæ uim habeat, Deique memoria animam illuſtrare. ſic enim poterimus a peccati machinis procul abeſſe, & Deo aſſiſtentes eiuſdem gratia perfrui in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO VI.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens: fili hominis, narra narrationem, & dic parabolam ſuper domum Iſrael, & dices, hæc dicit Ado- B nai dominus.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domum Iſrael, & dices, hæc dicit dominus Deus. *Vulg.*

Enigmatice iubetur ipſis prophetare, ut qui audiunt non intelligentes quæ dicantur, ad ea inquirenda maius adhibeant ſtudium, & per interrogationem a propheta interpretationem percipiant.

C Aquila magna, magnis alis prædita, longa extenſione, plena unguiũ.

Aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis & uarietate. *Vulg.*

His Nabuchodonoſor innuit, quem magnum nominauit propterea quod celeberrimus fuerit, magniſque alis præditum, quia maxime regnum dilatauit. longum extenſione, ut ſuperbum & arrogantem; & plenum unguium ipſum uocauit, ut cui ſuppeditaret multus exercitus & equitatus & peditatus, leuiſque armaturæ & ſcutati milites: ungues enim regis ſunt milites, qui extremam corporis obtinent partem: eo quod ducibus ſubiecti ſint, & celeres ſunt atq; ualidi ad percutiendum, D & feræ inſtar dilaniandum eos qui contradicere conentur.

Quæ habet, inquit, ductum intrandi in Libanum.

Venit ad Libanum.

Hic aperte docuit non ſponte ad Hieruſalẽ illum acceſſiſſe, ſed ab auctore omnium rerum Deo quadam haud conſpicua ratione impulſum & adductum. Libanum autem Hieruſalem appellauit, non tantum ut illuſtrem, ſed etiam ut id temporis ſuperbia elatam, & incolis refertam, & legitimis ſacerdotibus prophetiſque diuina uaticinantibus.

E Et ingreſſa eſt inquit, & cepit ſelecta cedri, ſummum mollitiæ uellicauit.

Et tulit medullam cedri, ſummitatem frondium eius auulſit. *Vulg.*

Iechoniam per hæc innuit, ſelecta uero cedri propter regnum dixit; ſummum autem mollitiæ, non ſolum propter celſitudinem, ſed etiam propter iuuenilem ætatem. iuuenis enim cum adhuc eſſet ætate & regnum excepit & captiuitatem pertulit: & congruenter appoſuit illud uellicauit, quia aquilam appellauit plurimis un guibus utentem.

Et introduxit ea inquit in ciuitatem Chanaan, in urbem muro muni F
tam poſuit eá.

Vugl. Et tranſportauit ea in terram Chanaan, in urbe negotiatorum poſuit illam.

Babylonem per hæc ſignificauit, ipſamque urbem Chanaan propter morum cognationem nuncupauit.

Et cepit de ſemine terræ & dedit eá in campum ſatiuum, ut acciperet radicationem plantarum, in aqua multa conſpicuum poſuit illud.

Vulg. Et tulit de ſemine terræ, & poſuit illud in terra pro ſemine ut firma- G
ret radicem ſuper aquas multas. in ſuperficie poſuit illud.

Per hoc Sedeciam declarauit. hoc enim pro Iechonia rege declarato abiit, neque amplius Hieruſalem Libanum appellat, ſed campum ad ſerendum aptum, & illud in aqua multa conſpicuum poſuit illud, ſignificat, cum ſubiectus eſt, eique impoſitum eſt tributum.

Et ortum eſt, inquit, & factum eſt in uineam, & fecit ſurculos, & extendit ramos ſuos.

Vulg. Cumque germinaſſet creuit in uineam latiorem humili ſtatura reſpi-
cientibus ramis eius ad eam, & radices eius ſub illa erant. H

Maxime imbecille fuit nouiſſimum Iudæorum regnum. eum enim ter iam ſuſtinuiſſent obſidionem, & in ſeruitutem abducti eſſenr, in paupertatem quoque compulſi ſunt, & multitudine ſpoliati. iccirco ait.

Quia facta eſt in uitem imbecillem, & paruam magnitudine, & palmites eius ſuper eam.

Vulg. Facta eſt ergo uinea, & fructificauit in palmites, & emiſit propagines.

Non amplius, inquit, extendit ſecundum Dauid prophetiam, usque ad mare, &
usque ad flumina, neque operuerunt montes umbræ eius, et arbuſta eius cedros I
Dei. illud autem, extendit ramos ſuos, non magnitudinem ſignificat, ſed erga Aegyptium amicitiam. iccirco ſubiecit.

Et facta eſt altera aquila magna magnarũ alarum, & multa unguibus: & ecce uitis hæc implicata ad eam, & radices eius ad ipſam, & ramos ſuos extendit ei, ut potaret eam cum gleba a radice plantationis ſuæ in campum pulchrum, in aqua multa hæc bibet, ut faciat germina & ferat fructum, ut ſit in uitem magnam.

Vulg. Et facta eſt aquila altera grandis magnis alis multiſque plumis, & ecce K
uinea iſta quaſi remittens radices ſuas ad eam, palmites ſuos extendit ad illam ut irrigaret eam de areolis germinis ſui, in terra bona ſuper aquas multas plantata eſt, ut faciat frondes & portet fructum, ut ſit in uineam grandem.

Aquilas uocat reges propter imperium; regiũ enim eſt animal & in aues imperium ſortitum; & per has Aegyptiorum innuit regem. hic Vaphres erat, cuius meminit Hieremias

A Hieremias propheta, quocum Sedecias fœdus percuſſit, uiolato iureiurando & pa ctis, quæ cum Nabuchodonoſor ipſe pepigerat. illud autem ramos ſuos extendit ei, pecunias a Sedecia regi Aegyptiorum miſſas ſignificat: miſit autem, inquit, ut potaret eam cum gleba, ut & pro rege & pro illi ſubiectis pugnet. glebam enim appellauit populum, in tranſlatione commoratus, ſiquidem & regem uitem nuncupauit. uitis autem in terra plantata & proprias huic tribuit radices, & humorem ab hac exhaurit. miſit igitur pecunias, inquit, Aegyptiorum regi Sedecias, ut illius auxilio & ipſe & populus tutelam adipiſceretur, ut faciat germina & ferat fructum. uitis autẽ permanens, hoc eſt cum non amiſerit eam quã accepit dignitatẽ.

B Propterea dic, hæc dicit Adonai dominus, ſi dirigetur nonne radices teneritudinis, & fructus eius computreſcet, & areſcent omnia, quæ oriuntur ante eam?

Dic hæc dicit dominus Deus: ergo ne proſperabitur? & radices eius euellet, & fructus eius diſtringet, & ſiccabit omnes palmites germinis eius, & areſcet: *Vulg.*

Spes eius, inquit, fallet eam, neque potietur iis, quæ expectat, irrigatio enim Aegypti non ſolum nullam ei afferet utilitatem, ſed etiam in radicibus gignet putredinem. & inde natos fructus arefaciet. atque hoc rerum euentu comprobatum eſt.
C fretus enim Sedecias Aegyptii auxilio, uiolauit fœdera quæ cum Nabuchodonoſor percuſſerat. ille uero eò cum exercitu profectus, & ipſum captiuum cepit, & populum in ſeruitutem redegit, & urbem combuſſit.

Et non in brachio magno, neque in populo multo ut euellat eam a radicibus eius.

Et non in brachio grandi, neque in populo multo ut euelleret eam radicitus? *Vulg.*

D Neque enim multum exercitum mittet ipſi Aegyptius, & hic non ſolum ipſi non proderit, ſed etiam a radicibus euellet.

Et ecce bibet, num dirigetur?

Ecce plantata eſt, ergo ne proſperabitur? *Vulg.*

Et interim, inquit, auxilio confidit, ſed non perpetuo fruetur.

Nonne ſimul eam contigerit uentus urens, areſcet ariditate, cum gleba germinis ſui areſcet?

Nonne cum tetigerit eam uentus urens ſiccabitur, & in areis germinis ſui areſcet? *Vulg.*

E Statim enim cum Babyloniorum rex, inquit, aduenerit, & rex, & omnis ei ſubiectus populus in ſeruitutem redigetur. rurſus enim hic populum glebam appellauit, uentumque urentem Babylonii regis exercitum: ſicut enim uitem regem, & glebam populum, in quo plantatus fuerat, ita per translationem irrigationem Aegyptii auxilium, uentum autem urentem Babylonii impetum appellat.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis, dic ad domum irritantem, neſcitis quid ſint hæc? dic eis. Ecce uenit rex Babylo-

niſ ſuper Hieruſalem, & capiet regem ipſius, & principes eius, & abdu- F
cet ipſos ad ſe ipſum in Babylonem.

Vulg. Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, dic ad domum exaſperan tem: neſcitis quid iſta ſignificent? dic ecce ueniet rex Babylonis in Hieruſalem, & aſſumet regē & principes eius,& adducet eos ad ſemet ipſum in Babylonem.

Illud ecce uenit præſentis temporis, pro ecce uenit præteriti: interim enim, quæ iam facta ſunt, enarrat, & de Iechonia hæc recenſuit, & ſecundum proprium idioma, præterita ut nondum geſta commemorat. illa uero de Iechonia ab eo dicta G
fuiſſe, qui ſextum iam reliquum degebat annum captiuus, ſecundum ipſius prophetæ doctrinam ſequentia docent.

Et capiet, inquit, de ſemine regni, & diſponet cum eo fœdus, & introducet ipſum in maledictione, & duces terræ capiet, ut ſit in regem infirmum, & omnino non extollatur, ſed cuſtodiat teſtamentum eius, & ſtatuat illud.

Vulg. Et tollet de ſemine regni, ferietque cum eo fœdus, & ab eo accipiet iuſiurandum, ſed & fortes terræ tollet, ut ſit regnum humile, & non eleuetur, ſed cuſtodiat pactum eius, & ſeruet illud. H

Hæc de Sedecia dixit, quæ ſex annis ante acciderant. illud igitur, capiet diſponet & introducet, pro cepit diſpoſuit & introduxit: fœdera enim cum Sedecia percutiens, ab eo maxime horribile iuſiurandum exegit, ne pacta ſibi impoſita uiolaret, ſed ille ſtatim iuſiurandum conculcauit. ſubiiciens autem ipſum, inquit, regē omnes diuitiis ſuperbos in ſeruitutem captiuos abducet. Quod nos & quartus Re-
4.Reg. 25 gum, & ſecundus Paralipomenon docuit, itemque beatus Hieremias propheta. et
2.Para. 36 hæc omnia, inquit, Babylonius molitur, ut infirmum reddat regnum,ut perpetuo
Hiere. 39 obediat, neque ulla ei ſit ſeditionis occaſio. I

Et recedet ab eo, ut mittat homines in Aegyptum, ut det ſibi equos & populum multum.

Vulg. Qui recedens ab eo miſit nuncios ad Aegyptum, ut daret ſibi equos & populum multum.

Quæ ſupra adumbratim, et per ſimilitudinem dixerat, hic aperte docuit, deinde per interrogationem ſubiicit.

Num dirigetur, num ſaluabitur, faciens contraria, & uiolans fœdus? num effugiet? K

Vulg. Numquid proſperabitur, uel conſequetur ſalutem qui fecit hæc? & qui diſſoluit pactum, numquid effugiet?

Vobis, inquit, uſus ſum iudicibus, an iuſtum ſit eum qui iuſiurandum & fœdera uiolarit, pœnas effugientem conſequi ſalutem. quia uero nihil reſpondiſtis, ego ſententiam profero.

Viuo ego dicit Adonai dominus: Certe in loco regis, qui conſtituit eum regem, qui non honorauit maledictionem meam, & transgreſſus

eſt

A eſt teſtamentum meum cum eo, in medio Babylonis morietur, & non in exercitu magno, neque in turba multa.

Viuo ego dicit dominus Deus, quoniam in loco regis, qui conſtituit *Vulg.* eum regem, cuius fecit irritum iuramentum & ſoluit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur, & non in exercitu grandi, neque in populo multo.

Ignorans me Babyloniorum rex, inquit, meo impulſu ab iſto iuſiurandum exegit: ſed iſte qui ſub meis legibus degebat, iurisiurandi uiolator fuit: iccirco ei regi, qui
B ipſum delegerit, tradetur, & in Babylone ſortietur uitæ finem.

Faciet autem Pharao bellum in iactu aggeris, & in extructione uallorum, ut auferat animas multas.

Faciet contra eum Pharao prœlium in iactu aggeris, & in extructione uallorum, ut interficiat animas multas.

Et hoc item nos edocet beatus Hieremias propheta. cum enim Chaldæi Hieruſalē obſiderent, Aegyptiorum rex uenit auxilio Iudæis, cuius aduentum ueriti Chaldæi receſſerunt, uerum Sedeciæ per Hieremiam prophetam præcipit auctor omnium
C Deus, ne confideret Aegyptiorum ſuppetiis, ſtatim enim ueniet, inquit, rex Babylonis & capiet urbem. Hæc item hoc loco per Ezechielem ait Deus.

Et non honorauit iuramentum ut uiolaret fœdus, & ecce dedit manū ſuam, & omnia hæc fecit ei, num ſaluabitur?

Spreuerat enim iuramentum ut ſolueret fœdus, & ecce dedit manum *Vulg.* ſuam, & cum omnia hæc fecerit non effugiet.

Nullam, inquit, utilitatem ex Aegypti ſocietate percipiet, ſed uiolati fœderis pœnas perſoluet.

D Propterea dic, hæc dicit Adonai dominus: Amen, iuramentum meū quod inhonorauit, & teſtamentum meum quod transgreſſus eſt, & dabo illud in caput eius, & extendam ſuper eum rete meum, & capietur in complexione eius, & ducam ipſum in Babylonem, & diſceptabo cum eo illic de iniuſtitia eius, qua iniuſte egit in me in omnibus exiliis ſuis, & omnes electi eius cum omnibus aciebus eius in gladio cadent, & omnes reliquos ipſorum in omnem uentum diſſipabo. et cognoſcetis quia ego dominus locutus ſum.

E Propterea hæc dicit dominus Deus, uiuo ego quoniam iuramentum *Vulg.* quod ſpreuit, & fœdus quod præuaricatus eſt, ponam in caput eius, & expandam ſuper eum rete meum, & comprehendetur in ſagena mea, & adducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in præuaricatione qua deſpexit me, & omnes profugi eius cum uniuerſo agmine ſuo gladio cadent, reſidui autem in omnem uentum diſpergentur, & ſcietis quia ego dominus locutus ſum.

Fretus, inquit, Aegyptiorum auxilio meum iuſiurandum conculcauit, ſed ego

ueluti quodam rete uſus Chaldæorum exercitu, uiuum capiam ipſum, & in Baby- F
lonem transmittam, & profugos eius, & optimates exercitûs neci dabo, eos uero
qui e prœlio mortem effugerint, capiendos curabo, & ipſa experientia uos diſcetis
uerba mea carere mendacio. quod ſignificauit cum dixit, & cognoſcetis quia ego
dominus locutus ſum.

Hæc dicit Adonai dominus, capiam ego de electis cedri altæ de uerti-
ce, & dabo de capite ramorum eius, ex corde uerticis eius auellã, & plan
tabo ſuper montem excelſum ego, & ſuſpendam illud in monte ſublimi
Iſrael, & plantabo illud, & emittet germen, & faciet fructum, & erit in ce
drum magnã, & requieſcet ſub ea omnis auis, & omne uolatile ſub um- G
bra eius requieſcet, & rami eius reſtituentur.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus: & ſumam ego de medulla cedri ſublimis,
& ponam: de uertice ramorum eius tenerum diſpergam & plãtabo ſuper
montem excelſum & eminentem, in monte ſublimi Iſrael plantabo il-
lud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam
& habitabunt ſub ea omnes uolucres, & uniuerſum uolatile ſub umbra
frondium eius nidificabit.

H

Vere domus irritans Iſrael eſt, & oculos habent neque uident. quod ſi hæc non ita
ſe habent, nobis oſtendant, quiſnam iſte ſit ſumptus de electis cedri ſublimis ex
corde uerticis, & primum plantatus in excelſo monte, deinde ſuſpenſus in ſubli-
mi monte Iſrael, qui poſtquam ſuſpenſus fuit protulit germen, fecitque fructum,
magna cedrus euaſit, ita ut omnis auis, omneque alatum, nõ quadrupes, neque
reptile, ſed omnis auis, & uolatile, ſub eius umbra quieſcat? nam ſi hæc de Zoro-
babel dicta fuiſſe aſſeruerint, oſtendant, in quo monte Zorobabel ſuſpenſus ſit,
aut ſub umbra eius omnes aues uolucreſque requieuiſſe. Zorobabel enim populo
tantummodo, qui e captiuitate ſimul redierat, imperauit, aliæ uero nationes non
modo ipſi non obtemperarunt, ſed etiam continenter ei bellum faciebant: quam- I
obrem ne ædificatio quidem templi breui eſt abſoluta. quod ſi nequaquam Zoro-
babeli hæc congruunt, uix alii alicui poterunt conuenire. quod ſi conẽtur ad Mac-
cabæos, prophetiam hanc referre facile ipſorum mendacium coarguetur; neque
enim illi a regali ſed a ſacerdotali tribu oriundi fuere; hic autem cedrum regium ge
nus appellat, etenim de Iechonia ita dixit: aquila magna magnis alis prædita, te-
nera cedri auulſit, & in Babylonem abduxit: hoc eſt regium genus. Igitur ſi neque
Zorobabeli, neque Maccabæis conueniunt, quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt de do
mino ac ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto hæc fuiſſe prænunciata, qui a Dauid ſecun-
dum carnem genus duxit, non ex aliquibus regni ramis maiores habens, ſed ex
ipſa regum ſucceſſione. Idque nos beatus Matthæus accurate docet: qui cum dixe K
rit Salomonem Dauid filium, & illius Roboam, deinde ordine omnes genealo-
Matth.1 gias percucurrerit uſque ad tranſmigrationem Babylonis, ſubiicit: & poſt tranſmi
grationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel, iſte ipſe qui captiuus fuit, Sala-
thiel autem genuit Zorobabel, atque hic eſt, qui poſt reditum populo imperauit:
ab his dominus Chriſtus ſecũdum carnem genus ducit. Iccirco ait: capiam de ele-
ctis cedri ſublimis ex uertice, hoc eſt ex ipſa regia ſtirpe. & rurſus idem ſignificans:
& dabo a capite ramorum eius ex uertice capitis auellam. captiuos igitur Babylo-
nius auulſit, quam uero ſuſcepit carnem ipſe dominus, ut ante diximus, amputa-
uit:

A uit: ſibi enim humanum ædificauit templum: & plantabo ſuper montem excelſum
ego non Babylonius: montem autem excelſum Eccleſiæ nobilitatem uocat. ſic
enim Eſaias quoque & Michæas prædixerunt. & erit inquit in nouiſſimis diebus *Eſa.* 2
conſpicuus mons domini, & domus Dei in ſummitatibus montiũ, & quæ ſequun- *Mich.* 4
tur. ita oſtenſa ſua nobilitate per miracula atque præconia, prædicit etiam quod
ſubiturus erat ſupplicium: & ſuſpendam ipſum in mõte Iſrael, ipſius enim permiſ-
ſu eius quoque paſſio abſoluta eſt. & hoc ipſe dominus Pilato perſpicuũ fecit cum
eo colloquens. cum enim gloriaretur ille, quaſi poteſtatem haberet & puniendi,
& abſoluendi; non haberes dixit dominus poteſtatem, niſi tibi datúm eſſet deſu-
per. ut efficientem cauſam igitur permiſſionem appellauit: & ſuſpendam ipſum in
B monte excelſo Iſrael: excelſus autem Golgothas eſt, ubi ſalutaris infixa crux eſt.
deinde poſt paſſionem reſurrectionem, & euangelii propagationem: & plantabo
eum & producet germen, & faciet fructum, quem orbis terrarum uindemians, &
depaſcens æternam uitam ſperat, & requieſcet ſub eo omnis auis. tum apertius: &
omne uolatile ſub umbra eius requieſcet, nullum neque iumentum neque reptile,
aut abiectum humile, ſed ſi quid alatum eſt. & in aere incedens, & ad ſublimia na-
turalem habeat impetum. Tales enim ſunt fidei alumni, ad ſuperiora mẽtem tranſ-
mittentes, & cæleſtia cogitantes, & ſub nmbra maximæ cedri ſedentes: & cedrum
ipſum uocauit ſecundum humanitatem, Danidicum ſiquidem regnũ cedrum quo-
que nuncupauit: eaque eſt cedri natura, ut nunquam putreſcat, quemadmodum
C etiam dominus ſecundum humanitatem id habuit, ut peccare non poſſet. & rami
eius reſtituentur, inquit. hoc ſubiecit propter eam ſolitudinem Hieruſalem, quæ
tunc erat, hoc eſt, ne reſpiciatis in eam ſolitudinem, quæ futura eſt urbis poſt ca-
ptiuitatem. hic enim ſempiternus rex ab ea profectus regnabit, & ex ea accipiet ra-
mos. ſignificat autẽ apoſtolicũ chorum. reſtituetur igitur Dauidicæ tribui regnum
inquit, ſecundum ea pacta quæ cum Dauid pepigit ipſe Deus: deinde ſubiicit.

Et cognoſcent omnia ligna campi, quia ego dominus humilians li-
gnum excelſum, & exaltans humile lignum, & areſaciens lignum uiri-
de, & germinare faciens aridum lignum, ego dominus locutus ſum &
D faciam.

Et ſcient omnia ligna regionis, quia ego dominus humiliaui lignum *Vulg.*
ſublime, & exaltaui lignum humile, & ſiccaui lignum uiride, & fron-
dere feci lignum aridum. Ego dominus locutus ſum & feci.

Cognoſcent inquit omnes homines facile mihi eſſe & ea quæ alta ſunt humilia red-
dere, & quæ ſunt hnmilia extollere, humidaq; exſiccare, & ſicca florentia demon-
ſtrare, quando enim uiderint, poſt urbis ſolitudinem germen ex ea productum ſe-
cundum Eſaiæ prophetiam: egredietur enim uirga inquit de radice Ieſai, & flos de *Eſa.* 11
radice eius aſcendet, & hunc totius orbis terræ regem declaratum, cognoſcent o-
E mnes eſſe me dominum hæc prædicentem, & uerbum opere comprobantem.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis quæ uobis
parabola hæc in terra Iſrael? dicentium, patres comederunt uuam acer-
bam & dentes filiorum obſtupuerunt, uiuo ego dicit Adonai dominus,
ſi fuerit amplius parabola hæc in Iſrael, quia omnes animæ meæ ſunt,
quemadmodum anima patris ita etiam anima filii, omnes animæ meæ
ſunt, & anima peccans ipſa morietur.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, quid eſt, quod inter uos parabolam uertitis in prouerbium iſtud in terra Iſrael? dicentes, patres comederunt uuam acerbam & dentes filiorum obſtupeſcunt, uiuo ego dicit dominus Deus, ſi erit ultra uobis parabola hæc in prouerbiũ in Iſrael, ecce omnes animæ meæ ſunt, ut anima patris, ita & anima filii mea eſt, anima quæ peccaueit ipſa morietur. F

Quibuſdam uidetur ad aliud caput digreſſa eſſe prophetia, ſed cum iis quæ ante dicta ſunt, quæ modo dicuntur conſentanea uidere licet. Cum enim commemorata Sedeciæ fœderis uiolatione futurum ex ſemine regio orbis terrarum imperium uaticinatus ſit, neceſſario docet populum, non eſſe abutendum eo prouerbio, quod iniuſtitiæ Deum accuſet, uidelicet, cum patres uuam acerbam comederint, filiorũ dentes obſtupeſcere, uel ſecundum Symmachum confringi. ecce enim, cum reges illi, qui tunc regnabant, iniqui fuerint, ſemen ex ipſis orbis terrarum potietur imperio, non enim ſuſtinebo eorum quæ parentes deliquerint a filiis pœnas repetere, cum & horum & illorum ſim dominus, eandemque omnium curam habeam. omnes quippe animæ meæ ſunt, & anima peccans ipſas pœnas luet. tum iuſtitiæ nos genera docet, & qua ratione poſſint homines & uita frui, & a ſupplicio ſoluti ac liberi eſſe. G H

At homo, qui eſt iuſtus, faciens iudicium & iuſtitiam,

Vulg. Et uir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam.

Hoc eſt, æqua detinens iuſtitiæ pondera.

Super montes non comedet.

Vulg. In montibus non comederit.

Qui ab idolorum, inquit, cultu procul abfuerit, quorum templa in montibus erant poſita.

Et oculos ſuos non attollet ad cogitationes domus Iſrael.

Vulg. Et oculos ſuos non leuauerit ad idola domus Iſrael. I

Hoc eſt ſi non perſequetur mala Iſrael conſilia. & per hæc ſimiliter & impietatem & ſcelus declarauit.

Et uxorem proximi ſui non polluet, & ad mulierem in fluxu ſanguinis prope non acceſſerit.

Vulg. Et uxorem proximi ſui non uiolauerit, & ad mulierem menſtruatam non acceſſerit.

Oportet autem ipſum neque alienum cubile prædari, neque ad eam, quæ fluxu ſanguinis menſtruo laboret, prope accedere. etenim hoc quoque interdictũ lege fuit. K

Et hominem non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet.

Vulg. Et hominem non contriſtauerit, pignus debitori reddiderit, per uim nihil rapuerit.

Si ab omni inquit auaritia liber conſpectus fuerit. deinde ſequitur uirtutis incrementum.

Panem ſuum eſurienti dabit, & nudum induet ueſtimento.

Panem

A Panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit ueſtimento. *Vulg.*

Nō enim ſatis eſt nō rapuiſſe, ſed oportet facultatū participes indigentes accipere.

Argentum ſuum ad uſuram non dabit, & id quod amplius eſt non accipiet.

Ad uſuram non commodauerit, & amplius non acceperit. *Vulg.*

Etenim hæ quoque auaritiæ ſpecies.

Ab iniuria auertet manum ſuam.

Ab iniquitate auerterit manum ſuam. *Vulg.*

B Breuiter iniquitatem interdixit.

Et iudicium faciet inter uirum & proximum ſuum.

Et iudicium uerum fecerit inter uirum & uirum. *Vulg.*

Si iuſtum ſe iudicem præbuerit non gratia, neque odio ſententiam ferens. deinde breuiter.

Et in præceptis meis ambulauit, & iuſtificationes meas cuſtodiuit, ut faceret eas, iuſtus hic eſt, uita uiuet, dicit Adonai dominus.

C Et in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit ut faciat ueritatem, hic iuſtus eſt, uita uiuet, ait dominus Deus. *Vulg.*

Qui omnia inquit fecerit, quæ dicta ſunt, & ab omnibus quæ interdicta ſunt, liber fuerit, & iuſti cognomento dehoneſtabitur, & uitæ colliget fructum.

Et ſi genuerit filium, peſtem, effundentem ſanguinem, & facientem peccata.

Quod ſi genuerit filium latronem effundentem ſanguinem, & fecerit unum de iſtis. *Vulg.*

D Tum breuiter.

In uia patris ſui iuſti non ambulat.

Sed unumquodque eorum, quæ iam prohibita ſunt, patrauit, & contraria uia inceſſit.

Iniquitatem inquit fecit iſte uita non uiuet, omnes iniquitates has fecit, morte morietur, ſanguis eius ſuper ipſum erit.

Et hæc quidem omnia nō facientem, ſed in montibus comedentem, & uxorem proximis ſui polluentem, Egenum & pauperem contriſtantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola leuantē oculos ſuos, abominationem facientem, ad uſuram dantem & amplius accipientem, numquid uiuet? non uiuet, cum uniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur ſanguis eius in ipſo erit. *Vulg.*

E

Nihil inquit ſcelerato profuerit patria uirtus, qui aliam uitam atque ille uiuere inſtituat, ſed ſuorum ſeminum fructus percipiet.

Cum uero genuerit, inquit, filium, uideritque ille omnia parentis ſui peccata quæ fecit, & timuerit, neque fecerit ſecundum hæc,

Quod

Vulg. Quod ſi genuerit filium, qui uidens omnia peccata patris ſui quæ fecit, timuerit, & non fecerit ſimile eis, F

Deinde ordine perſequitur, quia ab idolorum cultu ſe liberum oſtendit, neq; ſcelerum domus Iſrael particeps fuit, alienisque nuptiis inſidiatus non eſt, omne genus auaritiæ odit, eamque, quam potuit, curam indigentibus adhibuit, aliorum famem expellens, alios induens & a nuditate liberans, omniaque ſimul præcepta ſeruauit.

Non morietur hic, inquit, in iniquitatibus patris ſui ſed uita uiuet.

Vulg. Super montes non comederit, & oculos ſuos non leuauerit ad idola domus Iſrael, & uxorem proximi ſui non uiolauerit, & uirum non contriſtauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panẽ ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit ueſtimento, a pauperis iniuria auerterit manum ſuam, uſuram, & ſuperabundantiam non acceperit, & iudicia mea fecerit, & in præceptis meis ambulauerit, hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed uita uiuet. G

Neque enim iuſtum eſt ab hoc pro ſceleribus illius exigi pœnas.

Pater autem, inquit, quando tribulationes tribulauit, & rapinam rapuit, & contraria fecit in medio populi, & mortuus eſt in iniquitate ſua, & dixiſtis, cur non tulit filius iniquitatem patris ſui? H

Vulg. Pater eius, quia calumniatus eſt, & uim fecit fratri, & malum operatus eſt in medio populi ſui, ecce mortuus eſt in iniquitate ſua, & dicitis, quare non portabit filius iniquitatem patris?

Vos autem iniuſte, inquit, iudicantes uultis filium pro parente ſcelerato ſupplicia ſubire, & uos inter uos percontamini, curnam pro ſceleribus patris haud ſoluit pœnas? ego autem uobis dico

Quia filius iudicium, & iuſtitiam, & miſericordiam fecit, omnia legitima mea cuſtodiuit & fecit ea, uita uiuet. I

Vulg. Videlicet, quia filius iudicium & iuſtitiam operatus eſt, omnia præcepta mea cuſtodiuit, & fecit illa, uiuet uita.

Quando non eandem uiam, quam pater ſecutus eſt, ſed meam uiam uiæ patris antepoſuit, dignum & repperit uiæ exitum.

Anima autem peccans ipſa morietur, filius non feret iniquitatem patris ſui, neque pater feret iniquitatem filii ſui. K

Vulg. Anima quæ peccaureit, ipſa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii.

Eadem rurſus apertius, breuiterque declarauit.

Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit.

Vulg. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum.

Sæpe eadem repetit, cum uelit in audientibus eorum ſtabiliri memoriam.

Et

A Et iniquus ſi conuerſus fuerit ex omnibus iniquitatibus ſuis quas fecit, & cuſtodierit omnia mandata mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, & miſericordiam, uita uiuet, & non morietur, omnia delicta eius, quæcunque fecit, non commemorabuntur ei, in iuſtitia ſua quam fecit uiuet.

Si autem impius egerit pænitentiã ab omnibus peccatis ſuis, quæ ope- *Vulg.*
ratus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam, uita uiuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius, quas ope-
B ratus eſt non recordabor, in iuſtitia ſua, quam operatus eſt, uiuet.

Tantum abeſt, inquit, ut ab alio pro alio pœnas repoſcam, ut etiam ipſum legis uiolatorem, quamuis infinita facinora patrarit, ſi tamen ille pænitens reſipiſcat, & iuſtitiæ uias perſequi inſtituat, & accipiam, & uita dignum cenſeam. deinde propriã bonitatem declarat.

Numquid uoluntate uolam mortem iniqui dicit Adonai dominus, quam ut conuertatur ipſe a uia ſua mala & uiuat ipſe?

Numquid uoluntatis meæ eſt mors impij dicit dominus Deus, & non *Vulg.*
ut conuertatur a uiis ſuis & uiuat?

C Non mortem, inquit, iniqui, ſed pænitentiam cupio, neque enim ut punirem hominem ipſum creaui, ſed ut cum eo uitam communicarem. et rebus uerba teſtimonium dant: ſiquidem neque prophetas ſuo nomine afflaſſet, aut apoſtolos miſiſſet, & ſcriptas leges tradidiſſet, polliceretur que bona, & gehennam minaretur, ſi punire cuperet, ſed permiſiſſet homines eò ferri, quocunque uellent. nunc autem omnia hæc facere perſeuerat, ut ab iis calamitatibus, quas minatus eſt, uindicet. eſſe autem quæ dicuntur non ſolum uerba, ſed res, quæ partim geſtæ ſint, partim gerantur teſtis eſt diuina ſcriptura. Ezecias enim ex impio patre Achaz natus, non ſolum pro parente non ſoluit pœnas, ſed etiam propria pietate nobiliſſimus euaſit.
D beatiſſimus autẽ Manaſſes omnino contrariam parenti uiam ingreſſus nihil a patria pietate utilitatis percepit, at ubi eum pænituit ſalutem eſt conſecutus. et Amos huius filius patriam improbitatem æmulatus, non item pænitentiam, malum habuit uitæ exitum. cuius filius Ioſias patris auerſatus impietatem, omni uirtutis genere anima inſtructa in ſanctorum numerum aſcriptus eſt, nullo ex iniquitate paterna contracto detrimẽto. at eius filii minime ipſum æmulati, ſed omni impietate abſtricti pœnas ſuorum delictorum perſoluerunt, nulla ex pietate patria utilitate percepta: & ex ipſa igitur ſanctarum ſcripturarum hiſtoria, uera oſtenſa ſunt eloquia domini. Age igitur ad ea quæ ſequuntur interpretanda reuertamur.

Et cum conuerſus fuerit iuſtus a iuſtitia ſua, & fecerit iniuſtitiam, ſe-
E cundum omnes iniuſtitias quas fecit iniquus, ſi fecerit non uiuet, omnes iuſtitiæ eius quas fecit, non memorabuntur in delicto, quo deliquit, & in peccatis ſuis, quæ peccauit, in ipſis morietur.

Si autem auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecun- *Vulg.*
dum omnes abominationes, quas operari ſolet impius, numquid uiuet? omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur, in præuaricatione qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo, quod peccauit in ipſis morietur.

H Quem-

Quemadmodum, inquit, ſi quis improbus priſtinam abominatus uitam, contrariã ſequi inſtituerit, admittam eius pœnitentiam, ipſumque uita dignabor; ita ſi quis omnino deſerta iuſtitiæ uia, aliam ingreſſus fuerit, omnem priſtinum curſum amittet, & idoneum reperiet uiæ exitum, in peccatis enim ſuis morietur. & ſciendum eſt, non ſimpliciter dixiſſe ſi peccarit, ſed ſi conuerſus fuerit a iuſtitia ſuã, & fecerit iniuſtitiam, ſecundum omnes iniuſtitias, quas fecit iniquus; quandoquidem offendunt etiam ex piis aliqui, ſed reſurgentes eadem rurſus incedunt uia, & pœnitentia ſalutem conſequuntur, at qui prorſus ab hac recedunt, contrariæ uiæ fructus percipiunt. F

Et dixiſtis, inquit, non eſt recta uia domini, audite quæſo domus Iſrael, numquid uia mea non eſt recta? G

Vulg. Et dixiſtis, non eſt æqua uia domini, audite ergo domus Iſrael, numquid uia mea non eſt æqua?

Hanc, inquit, meam iuſtam ſententiam cernentes, iniuſtitiæ audetis accuſare? atqui oportebat, ut uosmet ipſi accuſaretis, qui tali conſpecta iudicis iuſtitia, iniuſtiam prætuliſtis. deinde eadem rurſus breuiter enarrat, & iuſtus in contrariam uerſus morte peccati condemnabitur, & peccator rurſus pœnitentia adductus perque omnem uirtutem incedere inſtituens, uitam ex reſipiſcentia percipiet.

Hæc autem inquit uidens domus Iſrael ait, nõ eſt recta uia domini. numquid uia domini nõ eſt recta domus Iſrael? nonne uia ueſtra nõ eſt recta? H

Vulg. Et dicunt filii Iſrael, non eſt æqua uia domini, numquid uiæ meæ non ſunt æquæ domus Iſrael? & non magis uiæ ueſtræ prauæ?

Ipſæ, inquit, res exclamant, iudicia mea recta & iuſta eſſe, at ueſtrum inſtitutum improbitatis plenum.

Iccirco unumquemque ſecundum uiam ſuam iudicabo uos domus Iſrael, dicit Adonai dominus.

Vulg. Iccirco unumquemque iuxta uias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait dominus Deus. I

Ita minatus iuſta prolata ſententia ad admonitionem orationem conuertit.

Conuertimini, & reuertimini ab omnibus impietatibus ueſtris & non erunt uobis in tormentum iniquitatis, proijcite a uobis ipſis omnes impietates ueſtras, quibus impie egiſtis in me, & facite uobis ipſis cor nouum, & ſpiritum nouum, & ut quid morimini domus Iſrael?

Vulg. Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus ueſtris & non erit uobis in ruinam iniquitas, proijcite a uobis omnes iniquitates ueſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite uobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? K

Relinquite, inquit, impietatis uiam, & aliam ſuſcipite mentem, & ad meas leges declinate ne mortem ex improbitate percipiatis, & ſpiritum nouum animæ, ad meliora conuerſionem appellauit, deinde propriam quoque enudat bonitatem.

Quia nolo mortem morientis, dicit Adonai dominus, ut conuertatur

A tur ipſe a uia ſua, & uiuat anima eius, dicit Adonai dominus, reuertimi ni igitur & uiuetis.

Quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & uiuite. *Vulg.*

Scientes, inquit, me non pœnam, ſed pænitentiam peccatoris cupere, reſipiſcite & uitæ fructus percipite, hæc etiam nobis medicina congruit, non enim Iudæorum Deus tantum, ſed etiam gentium, & ipſe dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum, relinquamus igitur improbitatis uiam, cuius finis, interitus & perditio, & tandem uiam diuinam diſcamus, quæ ad cælos ducit, quæque no-
B bis ad Deum fiduciam præbet, quam utinam conſequamur in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum Amen.

SECTIO VII.

Et tu cape lamentationem ſuper principem Iſrael & dices quid mater tua leæna? *Cap. 19*

Et tu fili hominis aſſume planctum ſuper principes Iſrael & dices, quare mater tua leæna? *Vulg.*

C Quæ euentura ſunt inquit regi Iſrael, per quæ cum luges prædicito, & regem Iſrael, non eum qui in Samaria, pridem quippe regnum illud euerſum fuit, ſed eum qui in Hieruſalem iura dabat, intelligit, omnibus enim qui tunc reliqui fuerant rex Iuda imperabat, quod nos & quartus edocet regum liber, & paralipomenon ſecundus, matrem autem regis Hieruſalem nuncupauit, cum illinc reges proficiſceren-tur. et leænam ipſam uocat, non ſolum propter urbis regiam nobilitatem, ſed etiã propter morum audaciam.

In medio leonum pauit.

Inter leones cubauit. *Vulg.*

D Eorum regum qui in circuitu erant mores æmulata eſt.

In medio leonum multiplicauit catulos ſuos.

In medio leunculorum enutriuit catulos ſuos. *Vulg.*

Significat autem ea, quæ poſt Ioſiam acciderunt, quattuor enim reges breui tempore ipſi Hieruſalem dominati ſunt. Ioachaz, Ioacim: Iechonias, Sedecias.

Et exiliuit unus de catulis ſuis, leo factus eſt, & didicit rapere rapinas, homines comedit, & audierunt de eo gentes, & comprehenſus eſt in corruptione ſua, & adduxerunt eum in camo in terram Aegypti.

Et eduxit unum de leunculis ſuis, leo factus eſt, & didicit capere præ- *Vulg.*
E dam, hominemque comedere, & audierunt de eo gentes, & non abſq; uulneribus ſuis, ceperunt eum & adduxerunt eum in catenis in terram Aegypti.

De Ioachaz loquitur, qui cum Ioſiæ parenti ſucceſſiſſet, & in Deum impius fuit, & in ſibi ſubiectos iniquus, ſed hunc Pharao Nechao Aegyptiorum rex bello captum & compedibus uinctum introduxit in Aegyptum, ubi ille ſcelerum pœnas perſoluit. quod ſignificauit cum dixit, comprehenſus eſt in corruptione ſua. deinde ſubiicit.

Et uidit, quia repulſus eſt ab ea, & periit expectatio eius & cepit aliũ de catulis ſuis, leonem conſtituit eum, & uerſabatur in medio leonum, leo factus eſt & didicit rapere rapinas, & homines comedit, & paſcebatur in audacia ſua, & ciuitates eorum deſertas fecit, & deſolauit terram, & plenitudinem eius a uoce rugitus ſui. F

Vulg. Quæ cum uidiſſet quoniam infirmata eſt, & periit expectatio eius, tulit unum de leunculis ſuis, leonem conſtituit eum, qui incedebat inter leones, & factus eſt leo, & didicit prædam capere & homines deuorare, didicit uiduas facere, & ciuitates eorum in deſertum abducere, & deſolata eſt terra & plenitudo eius a uoce rugitus illius. G

His Iechoniam Ioacim filium declarauit: de iis enim qui captiui fuere & in externa regione ſortiti ſunt uitæ finem, uerba facit. Ideo Ioacim in præſenti mentionem omiſit, quia ipſe in Hieruſalem interfectus fuit. breuiter igitur recenſuit Iechoniæ ſcelera, qui menſes tres dies inſuper paucos cum regnaſſet, iniuſtis cædibus urbem cõpleuit, & his ab eo innui non Ioacim, ſed Iechoniã ſequentia teſtantur. ait enim

Et irruerunt ſuper eum undique ex regionibus gentes, & expanderunt ſuper eum retia ſua, & in corruptione earum comprehenſus eſt, & poſuerunt eum in camo, & in cauea, & adduxerunt eum ad regem Babylonis, & introduxerunt eum in cuſtodiam, ut ne audiatur uox eius amplius ſuper montes Iſrael. H

Vulg. Et conuenerunt aduerſus eum gentes undique de prouinciis & expanderunt ſuper rete ſuum, in uulneribus earum captus eſt, & miſerunt eũ in caueam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis, miſeruntq; eum in carcerem, ne audiretur uox eius ultra ſuper montes Iſrael.

Ioacim uero non captiuus abductus eſt, ſed in Hieruſalem fuit interfectus, at Iechonias, quæ modo dicta ſunt, omnia paſſus eſt. et iure tanquam contra leonem exercitus impetum retia nominauit, camumque & caueam, iniecta ipſi uincula. cum enim per translationem eum leonem uocarit, congruenter quoque ea, quæ ipſi acciderunt per translationem appellat, leoni enim & retia, & cauea conueniunt. his ita narratis tranſit ad aliud parabolæ genus, & ait. I

Mater tua uitis, ſicut flos mali granati in aqua plantati fructus eius, & germen ipſius factum eſt ex aqua multa & facta eſt uirga roboris in tribum ducum, & exaltata eſt in magnitudine ſua in medio ſtipitum, & uidit magnitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum.

Vulg. Mater tua quaſi uinea in ſanguine tuo ſuper aquam plantata eſt, fructus eius & frondes eius creuerunt ex aquis multis, & facta ſunt ei uirgæ ſolidæ in ſceptra dominantium, & exaltata eſt ſtatura eius inter frondes, & uidit altitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum. K

Viti ſimilis eſt, inquit, mater tua & malo granato apud ripam conſito, apud ripam inquit & propter eam irrigationem quæ inde proficiſcitur, uirenti & floribus ornato, multumque fructum producenti. et illud annotare oportet, non pulchrum fru-

ctum

A ctum appellaſſe. per aquam autem omnis generis dona Dei declarauit, & uirgam roboris regnum ipſum nuncupauit, eſt enim uirga corripiendi ui prædita. illud autẽ in tribum ducum appoſuit, quia non dominatus eſt omni Iſrael, ſed tribui Iudæ duci. & quod ait: uidit magnitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum, ſuperbiam illam declarat, quæ ex tranquillitate acceſſit ei. quare ſubiicit:

Et confracta eſt in furore, ſuper terram proiecta eſt, & uentus urens areſecit, electa eius, uindicatæ ſunt, & deſolatæ ſunt uirgæ roboris eius, ignis areſecit eam, ignis conſumpſit eam.

B Et euulſa eſt in ira, in terramque proiecta, & uentus urens ſiccauit fructum eius, marcuerunt & areſactæ ſunt uirgæ roboris eius, ignis comedit eam, *Vulg.*

Omnia per traslationem atque ſimilitudinem, tanquam de uite & malo granato, uentumque urentem hoſtium uocauit incurſum. ignem autem, ſupplicium, quod eos oppreſſit, a diuina ira profectum. & uirgas roboris eius exaruiſſe dixit, propterea quod extinctum fuit regnum. deinde rurſus docet, quæ poſt Sedeciæ captiuitatem mala ſint euentura.

Et nunc plantauerunt eam in deſerto, in terra ſine aqua & ſitienti.

C Et nunc tranſplantata eſt in deſertum in terra inuia & ſitienti. *Vulg.*

Poſt urbis & ſacri Dei templi incendium omnibus principibus partim interfectis, partim bello captis & abductis, relictis ibi pauperibus Nabuzardan Godoliam principem præfecit, & urbs omnino deſerta fuit, immo omnis Iudæa. & muris dirutis & ædificiis incenſis, & plurimis incolis aut cæſis aut in ſeruitutem redactis. iccirco ait, & nunc plantauerunt eam in deſerto, ſed ne ſic quidem permanebit, inquit, uerum reliquiæ quoque perimentur.

Egredietur enim ignis, inquit, ex uirgis electorũ eius, & deuorabit eã:

Et egreſſus eſt ignis de uirga ramorum eius, qui fructũ eius comedit. *Vulg.*

D Iſmael enim e regio genere oriundus Godoliæ inuidia adductus, fictaque erga eum amicitia uſus occulte inſidiatur, & eorum plurimos, qui eum ſequebantur, interficit, reliqui omnes Chaldæorum iram ueriti, cum Hieremia propheta in Aegyptũ ſe recepere. atque hoc declarauit cum dixit, & egredietur ignis de uirgis electorũ eius, & comedet eam. *4. Reg. 25*

Et non erit in ea uirga roboris tribus, ſceptrum ad habendam poteſtatem in parabolam lamentationum eſt, & erit in planctum.

Et non fuit in ea uirga fortis, ſceptrum dominantium, planctus eſt, & erit in planctum. *Vulg.*

E Perſpicuum eſt ante reditum hæc dicere, tunc enim a ſuis plorabatur, & alienis fuit lamentationis prouerbium. conſueuerunt enim homines de iis, qui in maximas incidunt calamitates, dicere: ne mihi talia eueniant, qualia iſte paſſus eſt. hoc igitur lamentationis prouerbium uocauit, adiecitque. non eſſe in ea uirgam roboris, aut tribum, aut ſceptrum: nullum enim principem habuit, aut agmen, quod tribũ facere poſſet ante reditum. poſt reditum uero priſtinum ſplendorem recepit. hæc ita uaticinatus interponit inter prophetiam breuem quandam narratiunculam, cum qua mox prophetiam coniungit.

Cap. 20 Et factum eſt in anno ſeptimo, in quinto menſe decima menſis uenerunt uiri de ſenioribus domus Iſrael, ut interrogarent dominum, & ſederunt ante faciem meam, & factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis loquere ad ſeniores Iſrael, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus: ſi ad interrogandum me uos uenitis, uiuo ego ſi reſpondebo uobis dicit dominus, ſi ultus fueris eos ultione, ſi ultus fueris eos. F

Vulg. Et factum eſt in anno ſeptimo, in quinto, in decima menſis uenerunt uiri de ſenioribus Iſrael, ut interrogarent dominum & ſederunt corã me. G
& factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis loquere ſenioribus Iſrael, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, numquid ad interrogandum me uos ueniſtis? uiuo ego, quia non reſpondebo uobis ait dominus Deus, ſi iudicas eos, ſi iudicas fili hominis.

Admodum congruit hiſce uerbis, quod a Deo & ſaluatore noſtro dictum eſt, non
Matth. 7 omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum Dei, ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum Dei. etenim iſti
quoque ſceleribus addicti, ac pænitentiæ remediis ſanari recuſantes, dominum in- H
terrogare tentarunt, non ut ea omnino facerent quæ ſibi imperarentur, ſed ut diſcerent an ſuis cogitationibus diuina oracula conſentirent. hoc item Sedecias ſæpius fecit, adactoque iureiurando Hieremia, ut quæ Deo uiſa eſſent, aperte ſibi prænunciaret, cum didiciſſet, quæ iuſſa fuerant, iis contraria patrauit, & qui in Aegytum poſt captiuitatem peruenere, hoc idem auſi ſunt. quare auctor omnium rerum Deus non uult his reſpondere, ipſe enim nouit ſecundum ſacrorum euangeliorum doctrinam, quid ſit in homine, iccirco ipſi quoque prophetæ præcipit, ut eos deſpiciat, neque ullas pro ipſis preces adhibeat. quod ſignificauit, cum dixit, ſi ultus fueris eos ultione fili hominis, ſi ultus fueris eos. hoc eſt, ne ullam habeas ipſorum rationem, ueluti curator ipſorum, ne admittas eorum interrogationem.

Iniquitates autem patrum ipſorum conteſtare eis, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus. a qua die elegi domum Iſrael, & cognitus ſum ſemini domus Iacob, & cognitus fui ipſis in Aegypto, et cepi manum ipſorum dicens, ego dominus Deus ueſter, in die illa apprehendi eos manu mea, ut educerem eos de terra Aegypti, in terram quam paraui eis, terram fluentem lac & mel, fauus eſt ultra omnem terram. I

Vulg. Abominationes patrum eorum oſtende eis, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, in die qua elegi Iſrael, & leuaui manum meam pro ſtirpe domus Iacob, & apparui eis in terra Aegypti, & leuaui manum meã pro
eis dicens: Ego dominus Deus ueſter, in die illa leuaui manum meam pro K
eis ut educerem eos de terra Aegypti, in terram quam prouideram eis fluentem lacte & melle, quæ eſt egregia inter omnes terras.

Iſtis, inquit, o propheta, qui ad te adierunt, & mea oſtendito beneficia, & parentum ipſorum ſcelera recenſeto, narrato item, quemadmodum in Aegypto parentibus ipſorum adhuc impie uiuentibus & Aegyptiorũ idola colentibus me ipſum oſtẽderim, eosque docuerim eſſe me Deum, ac dominum, quibus uerbis uſus ſum, cũ

&eos

A & eos a ſeruitute uindicare uellem, & quæ pollicitus eram, perficere, promiſſamq; illis infinitorum bonorum parentem terrã & omnis generis fructus incolis ſuis ferentem reddere. & quam nemo errarit omni regione præſtantiorem aſſerens, apumque opus appellans. hoc enim declarauit, cum dixit: fauus eſt ultra omnem terram. ita nuncupauit fauos mellis plenos.

Et dixi inquit, ad eos, unusquisq; abominationes ab oculis ſuis proiiciat, & in inſtitutis Aegypti ne polluamini, ego dominus Deus ueſter.

Et dixi ad eos, unuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abiiciat, & in idolis Aegypti nolite pollui, ego dominus Deus ueſter. *Vulg.*

B Admonui autem ipſos inquit, ut ſocietatem Aegyptiorum impietatis effugerent, meamque dominationem agnoſcerent, quam ipſos & ſignis & miraculis edocueram. at illi nequaquam meis præceptis animum adhibere uoluerunt. quod ſignificans adiecit:

Et receſſerunt a me & noluerunt obedire mihi, unusquisque abominationes oculorum ſuorum non abiecit, & inſtituta Aegypti non reliquerunt.

Et irritauerunt me, nolueruntque me audire unuſquiſque abominationes oculorum ſuorũ non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt. *Vulg.*

C Deinde docet iram ſuam iuſtam eſſe.

Et dixi ut effunderem furorem meum ſuper eos, ut complerem iram meam in ipſis in medio Aegypti.

Et dixi ut effunderem indignationem meam ſuper eos, & implerem iram meam in eis in medio terræ Aegypti. *Vulg.*

Tum clementiam, & longanimitatem docet, qua uſus humanam naturã gubernat.

D Et feci ut nomen meum non omnino profanum eſſet coram gentibus, in quarum medio ipſi ſunt, in quibus cognitus ſum eis, coram ipſis, ut educerem eos de terra Aegypti.

Et feci propter nomen meum ut non uiolaretur coram gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Aegypti. *Vulg.*

Volui, inquit, quod non obedierint ſtatim punire, ſed quando populus meus nuncupatus eſt, pœnas ab ipſis pro impie rebus geſtis haud exegi, ut ne omnino nomen meum pollueretur coram gentibus, quibus cum iſti habitabant: ne cauſa, inquit, in me maledicti, ipſorum foret ſupplicium. uolebam enim per beneficium in iſtos collatum, illorum quoque mentes immutari. atque hæc nos apertius docet Exodi liber. narrat enim beatus Moyſes ut ipſi populus attribuebat diuina uerba, quæ interpretem agens referebat Pharaoni. Hac igitur longanimitate adhibita inquit, hunc eduxi ex Aegypto.

E

Et adduxi eos in deſertum, & dedi eis præcepta mea, & iuſtificationes meas notas feci illis. quicunque homo fecerit ea, etiam uiuet in eis: & ſabbata mea dedi ipſis ut ſint in ſignum inter me & inter ipſos, ut cognoſce-

gnoſcerent, quia ego dominus ſanctificans ipſos. F

Vulg. Eieci ergo eos de terra Aegypti, & eduxi eos in deſertum, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo uiuet in eis, inſuper & ſabbata mea dedi eis ut eſſent ſignũ inter me & eos, & ſcirent quia ego dominus ſanctificans eos.

Liberatos inquit illos ab amara illa ſeruitute in deſerto tanquã in palæſtra aliqua probis & utilibus legibus, quaſi pueros inſtruebam, quibus ſeruandis uitam illis moliebar. leges enim erant uitæ conciliatrices. præcepta autem ipſa & iuſtificationes appellauit, non enim alia ſunt præcepta, alia iuſtificationes, ſed eadem diuerſis nominibus uocata ſunt. præcepta ſunt enim tanquam a Deo & domino ſcripta, G quæ iuſſi ſunt homines ſeruare: iuſtificationes uero non ſolũ ut iure ſcripta, & quod iuſtum eſt continentia, ſed etiam, ut quæ recte agentem iuſtificare poſſint. et illud ſcire neceſſe eſt ab his præceptis & iuſtificationibus, quæ poſſunt ea obſeruantibus uitam miniſtrare, ſabbata eum diſtinxiſſe. cũ dixiſſet enim dedi ipſis præcepta mea & iuſtificationes meas notas feci illis, declaraſſetque inde profectam utilitatem, qui fecerit ea homo, uiuet in ipſis, tunc ſubiecit, & ſabbata mea dedi eis, neque dixit, ut illis obſeruatis uiuant in eis, ſed ut ſint in ſignum inter me & inter ipſos, ut cognoſcant ipſi quia ego dominus ſanctificans eos. nam ſabbatorum ipſis otium lege præſcripſi non ut quod ipſis ſufficere uitam poſſet, ſed ut hæc ciuilis adminiſtrationis ratio peculiaris a gentium quidem eos diſtinguat inſtitutis, ſed meorum beneficiorum in memoriam adducat. otio enim & ceſſatione a carnis operibus, dum diuino cultui continenter uacarent, & diuina audirent eloquia, lucrum percipiebant cum diſcerent ex ipſis diuinis eloquiis & effectorem omnium Deum, & de omnibus benemeritum. non igitur ſimpliciter otium, uitæ auctor eſt, ſed Dei aſſiduus cultus. H

Et dixi, inquit, ad domum Iſrael in deſerto, in præceptis meis ambulare, & irritauerunt me domus Iſrael, in deſerto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iuſtificationes meas proiecerunt, quæ faciet homo & uiuet in eis. et ſabbata mea polluerunt uehementer. I

Vulg. Et irritauerunt me domus Iſrael in deſerto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo uiuet in eis.

Rurſus hic quoque ſabbatorum mentionem fecit, neque ea cum aliis iuſtificationibus coniunxit, neque enim hæc ut illæ uitam conciliant, ſed quendam peculiarem reipublicæ adminiſtrandæ characterem continent. illud enim non mœchaberis, non occides, non furaberis & alia cum his coniuncta alios quoque homines naturæ lex edocuit. at ſabbati obſeruandi non natura magiſtra, ſed latio legis. in aliis igitur cum aliis communione iuncti, in obſeruatione ſabbati propriam quandam uidebantur obtinere rempublicam: nulla enim alia gens hoc otium obſeruabat, neque circumciſio ita ipſos ab aliis diſtinguebat, ut ſabbatum, quippe circumciſionem Idumæi quoque habebant, qui ab Eſau genus ducebant, Et Iſmaelitæ ſimiliter, Aegyptii item a Iudæis hanc edocti obſeruare ſtudebant, K
Hiere. 9 quod per prophetam Hieremiam Deus declarauit cum dixit. Et uiſitabo ſuper omnes circumciſos præputium ipſorum, ſuper Aegyptum, & ſuper Edom, & quæ ſequuntur. ſabbati uero obſeruationem ſola Iudæorum natio cuſtodiebat. iccirco dixit Deus, quia ſabbata mea dedi eis, ut ſint in ſignum intra me, & inter ipſos, ut

A ut cognoſcant quia ego dominus ſanctificans eos. commemorata igitur illorum in Aegypto contumacia, ſuaque longanimitate rurſus earum legum quas tulit in ſolitudine & præceptorum mentionem fecit, & ut illi obedire recuſantes ea uiolarunt. deinde docet iuſtam ſuam iram, & ineffabilem bonitatem.

Et dixi ut effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto ut conſumerem eos, & feci ut nomen meum omnino non uiolaretur coram gentibus, a quibus eduxi eos, ante oculos earum.

Dixi ergo ut effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto & con- *Vulg.*
B ſumerem eos, & feci propter nomen meum ne uiolaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in conſpectu earum.

Et hæc item diuinus docet Moyſes cum ait dixiſſe Deum, & nunc dimitte me, & *Exod. 32*
iratus furore delebo eos, & faciam te in gentem magnam. deinde ſuam deprecationem exponit, & in fine adiicit, quia ſi percuſſeris eos audiet Aegyptus & dicet. eo quod nō potuerit dominus introducere eos in terram quam pollicitus eſt patribus *Num. 14*
eorum, conſumpſit eos in deſerto. hoc etiam declarauit hoc loco, cum dixit. et feci ut nomen meum omnino non uiolaretur corā gentibus a quibus eduxi eos ante oculos earū. tum diffuſius narrat, uoluiſſe ſe omnes ipſos in deſerto funditus perdere, ut qui iuſtificationes uitam ſubminiſtrantes conculcaſſent, ac ſabbata pol-
C luiſſent, rurſusque ſeparatim facta ſabbatorum mentione ſubiicit.

Et pepercit ipſis oculus meus ut non delerem eos, & non feci eos in conſumptionem in deſerto.

Et pepercit oculus meus ſuper eos, ut non interficerem eos, nec con- *Vulg.*
ſumpſi eos in deſerto.

Diuerſis enim ſuppliciis affectis improbis illis, liberos eorum qui tamen nihilo meliores ipſis erant euaſuri, ſeruauit, & in promiſſam parentibus terram introduxit.

D Et dixi inquit ad filios eorum in deſerto, in legitimis patrum ueſtrorum ne ambulate, & iuſtificationes eorum ne cuſtodite, et in inſtitutis eorum ne commiſceamini, ego dominus Deus ueſter, in præceptis meis ambulate, & iuſtificationes meas cuſtodite & facite eas, & ſabbata mea ſanctificate, & erunt in ſignum inter me & inter uos ut cognoſcatis quia ego dominus Deus ueſter.

Dixi autem ad filios eorum in ſolitudine in præceptis patrum ueſtro- *Vulg.*
rum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec in idolis eorum polluamini, ego dominus Deus ueſter, in præceptis meis ambulate, &
E iudicia mea cuſtodite & facite ea, & ſabbata mea ſanctificate, ut ſint ſignum inter me & uos, & ſciatis quia ego ſum dominus Deus ueſter.

Et filiis item ipſorum inquit a parentibus ſeparatis doctrinæ præcepta dedi in ſolitudine, conſuluique, ut a patriis moribus deſciſcerent, neque dominium agnoſcentes & mea præcepta ſequerentur, & datas ſibi iuſtificationes perficerent, ſabbatique obſeruatione peculiarem ſuam rempub. declararent, & per legem ducem ad legis latorem peruenirent. ſed iſti quoque has leges contempſerunt. quod declarans adiecit.

Et irritauerunt me etiam filii ipſorum, in præceptis meis non ambulauerunt, & iuſtificationes meas non cuſtodierunt ut facerent eas, quas faciet homo, & uiuet in eis, & ſabbata mea polluerunt. F

Vulg. Et exacerbauerunt me filii, & in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea non cuſtodierunt, ut facerent ea, quæ cum fecerit homo uiuet in eis, & ſabbata mea uiolauerunt.

Deinde addit, ab iſtis quoque rurſus impietatis pœnas ſe ſe exigere uoluiſſe, alios in ſeruitutem abduci, alios interfici permittentē. hoc enim ſignificauit, cum dixit.

Et ſuſtuli manum meam ſuper eos in deſerto, ut diſpergerem illos in gentibus, & diſſeminarem eos in regionibus. G

Vulg. Iterum leuaui manum meam in eos in ſolitudine, ut diſpergerem illos in nationes, & uentilarem in terras.

Ne uero aliquid hinc detrimenti & Aegyptiis & Chananæis accideret, hoc inquit non feci, ſed

Dedi eis præcepta non bona & iuſtificationes in quibus non uiuent.

Vulg. Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent. H

Quidam igitur hæc de idolorum cultu dicta acceperunt, dedi pro permiſi, intelligentes. ſed perſpicuum eſt eos, nequaquam eorum quæ dicta ſunt ſententiam percepiſſe. impiam enim idolorum religionem nemo recte ſentiens non bonam dixerit, ſed admodum malam. non ergo ſapientiæ fons, pietatis legis lator, impietatis accuſator, extremam impietatem non bonam appellauit, quam malitiæ terminum uocat. alia igitur hæc innuit oratio. cum enim dederim inquit iuſtificationes ipſis, quas faciet homo & uiuet in eis. & per hæc intelligit, decem uerba legis, a quibus migrarunt ipſi, atque ea ſine ullo metu aſpernari perſeuerarunt, aliis eos præceptis obſtrinxi ac ueluti affixi, quæ uitam nullam ipſis miniſtrare poterant, ſed ſua obſeruatione & in ipſis occupatione id efficiebant, ut neceſſarias leges illas uiolare deſiſterent, atq; his innuit præcepta de lepra, de oſſibus cadaueris, & morticino, & ſeminis fluxu laboranti, & de aliis huiuſcemodi, & crebras propter hæc expiationes, & ſacrificia, quæ pro his offeruntur. in his enim obſeruandis illi occupati, non amplius neceſſarias illas & utiles leges poterant aſpernari. iccirco non dixit dediſſe ſe illis mala præcepta ſed non bona. neque enim uitium edocebant, neque uirtutis ipſa per ſe erant efficientia, ſed crebro ad ſacrum Dei templum aduentare & Deo præſto eſſe cogebant. qui enim ſe pollutum credebat, is ad expiationem accurrebat, ad quam cum perueniſſet, in Dei memoriam redibat, atque hæc ipſa memoria impiam mentem exterminans diuinas leges obſeruandas perſuadebat, ipſa igitur per ſe non bona, quæ diuino conſilio haud conſentiebant, ſed eorum, quibus lex imponebatur, imbecillitati congruebant. non tamen ipſa pulchra neq; neceſſaria, ſed ad bona & neceſſaria adducebant. his ſubiicit. I K

Vulg. Et polluam eos in donis, cum traiecero ego omne aperiens uuluam, ut deleam eos, ut cognoſcant quia ego dominus.

Et pollui eos in muneribus ſuis, cum offerrent omne quod aperuit uuluam, propter delicta ſua, & ſcient quia ego dominus.

Hoc

A Hoc ſimile eſt illi, quod per beatum Dauid a Deo dictum eſt: Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, ibunt adinuentionibus ſuis. ubi enim uidi ipſos ex meis præceptis utilitatis nihil percipere permiſi eos deinceps ſua conſilia perſequi, haud ſuſtinens eos gubernare. quod hic quoque declarauit cum dixit, polluam eos in donis ſuis. ſed apertius hoc Aquilas interpretatus eſt, qui dixit, & pollui eos in dogmatibus ipſorum, cum traducerent ipſi omne aperiens uuluam. permiſi enim ipſos ſuis inquinari inſtitutis, cum per ignem traducerent filios, & pueros primogenitos dæmonibus offerrent, dignas ipſis in reliquum pœnas infligens. *Pſal. 80*

Iccirco loquere ad domum Iſrael, fili hominis & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus, uſque ad hoc etiam ad iracundiam incitarunt me
B patres ueſtri, in delictis ſuis, in quibus deliquerunt in me. & introduxi eos in terram, in quam ſuſtuli manum meam, ut darem eam ipſis, & uiderunt omnem collem excelſum, & omne lignum umbroſum, & ſacrificauerunt ibi dijs eorum, & poſuerunt ibi furorem munerũ ſuorũ, & poſuerunt illic odorem ſuauitatis ſuæ, & libauerunt illic libamina ſua.

Quamobrem loquere ad domum Iſrael fili hominis & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus. Adhuc & in hoc blaſphemauerunt me patres ueſtri, cum ſpreuiſſent me contemnentes, & induxiſſem eos in terram,
C ſuper quam leuaui manum meam ut darem illam eis, uiderunt omnem collem excelſum & omne lignum nemoroſum, & immolauerunt ibi uictimas ſuas & dederunt ibi irritationem oblationis ſuæ, & poſuerunt ibi odorem ſuauitatis ſuæ, & libauerunt libationes ſuas. *Vulg.*

Non contenti fuerunt, inquit, in Aegypto mihi ſua peruicacia reſtitiſſe, ſuiſque in deſerto facinoribus, ſed etiam ingreſſi in terram ſibi promiſſam multa eam impietate complerunt, in omnibus collibus, nemoribusque conſtructis aris, impoſitisq; idolis, quibus & libamina, & ſacrificia obtulerunt. illud autem, poſuerunt ibi furorem munerum ſuorum, hoc eſt, inquis ſuis illis donis iram meam concitarunt.
D

Et dixi ad eos, quid eſt Abama, uel ut Symmachus dixit, quid eſt Bama, ideſt excelſum, quia uos ingrediminí illuc? & uocauerunt nomen eius Bama uſque in hodiernum diem.

Et dixi ad eos, quid eſt excelſum, ad quod uos ingredimini? & uocatum eſt nomen eius excelſum uſque ad hanc diem. *Vulg.*

Locus iſte nobilis ex impietate erga idola factus eſt. dixit igitur ipſis, quodnam lucrum inde percipitis? quæ uobis ab ipſa Bama utilitas accidet, quam ita etiam illuſtrem reddidiſtis, ut cognomentum quoque illius uſque ad præſens tempus ſtabile
E permaneat?

Iccirco dic ad domum Iſrael. hæc dicit Adonai dominus: ſi in iniquitatibus patrum ueſtrorũ uos polluimini, & poſt abominationes ipſorum uos ambulatis, & in primitijs laborum ueſtrorum, & in ſeparationibus ueſtris, in traducendis filiis ueſtris in igne uos polluimini, & in omnibus cogitationibus ueſtris uſque in hodiernum diem, & ego reſpondebo uobis domus Iſrael, ſi reſpódebo uobis ſi aſcendet in ſpiritum ueſtrum hoc.

Propterea

Vulg. Propterea dic ad domum Iſrael, hæc dicit dominus Deus, Certe in uia F
patrum ueſtrorum uos polluimini, & poſt offendicula eorum uos fornicamini, & in oblatione donorum ueſtrorum cum traducitis filios ueſtros per ignem, uos polluimini in omnibus idolis ueſtris uſque hodie, & ego reſpondebo uobis domus Iſrael, uiuo ego dicit dominus Deus, quia non reſpondebo uobis, neque cogitatio mentis ueſtræ fiet.

Hoc ſperatis, inquit, uigente in repub. ueſtra patria iniquitate & impietate, & omnia iſta, quæ enarraui, audentibus uobis, reſponſum a me aliquod conſecuturos uos eſſe. ne fallite uos ipſos; ſiquidem fieri nequit, ut ueſtris ego interrogationibus reſpondeam, quas audet impietas ueſtra. ſed id uobis rebus ipſis perſuadeo, ut iſtiuſmodi quoque ſpem abiiciatis. hoc enim ſignificauit cum dixit, & ſi aſcendet in ſpiritum ueſtrum hoc. G

Et non erit, quemadmodum uos dicitis, erimus ſicut gentes & ſicut tribus terræ, ut ſeruiamus lignis & lapidibus.

Vulg. Dicentium, erimus ſicut gentes & ſicut cognationes terræ ut colamus ligna & lapides.

Verumtamen ne illud quidem ueſtrum ad exitum perducetur, ut ſimiliter, ſicut aliæ omnes gentes ligna & lapides Deos facientes ipſis Deo conueniens munus offeratis, & uſitato iureiurando rurſus uſus eſt, nam ſecundum beatum apoſtolum, H
Heb. 8 cum neminem habeat per quem iuret maiorem, ait.

Propterea uiuo ego dicit Adonai dominus, ſi non in manu forti, & in brachio excelſo, & in furore effuſo regnabo ſuper uos.

Viuo ego dicit dominus Deus, quoniam in manu forti & in brachio extento, & in furore effuſo regnabo ſuper uos.

Non amplius enim uſitatam, inquit, longanimitatem adhibebo, ſed regnum meum, meamque poteſtatem per caſtigationem enudabo: nam per manum fortem, & brachium excelſum poteſtatem ſimul, & uindicandi facultatem declarauit, deinde etiã modum, caſtigationis docet. I

Et educam uos de populis, & accipiam uos de regionibus, in quibus diſſeminati fuiſtis, in manu forti & in brachio excelſo, & in furore ſuccenſo.

Vulg. Et educam uos de populis & congregabo uos de terris in quibus diſperſi eſtis, in manu ualida, & in brachio extento, & in furore effuſo regnabo ſuper uos. K

Primum enim ab ea captiuitate, inquit, quæ nunc uos detinet, in libertatem uindicabo, & in priſtinam terram reducam.

Deinde adducam uos in ſolitudinem populorum, ibique iudicio diſceptabo uobiſcum facie ad faciem: quemadmodum iudicio diſceptaui cum patribus ueſtris in ſolitudine Aegypti, ita iudicabo uos dicit Adonai dominus.

Et

A Et adducam uos in deſertum populorum, & iudicabor uobiſcum ibi *Vulg.*
facie ad faciem, ſicut iudicio contendi aduerſum patres ueſtros in deſerto terræ Aegypti, ſic iudicabo uos dicit dominus Deus.

Deſertum autem populum uocat, gentes olim a Deo deſtitutas, & per hoc præſignificauit, fore, ut pietate in gentes introducta, iſti quoque ab idolorum cultu deſciſcant, earum gentium, quæ impiæ olim fuere, immutationem erubeſcentes. illud autem, iudicio diſceptabo uobiſcum facie ad faciem, reprehenſionem illam declarat, quæ rebus fit. ipſæ enim res, inquit, tantum non exclamantes ueſtram contu-
B macem & iniquam mentem redarguunt, populorum antiquitus deſtitutorum obedientiam præ ſe ferentes. ſicut igitur cum patribus ueſtris in ſolitudine iudicio diſceptans, funditus eos perdidi, ita uobis quoque inferam ſupplicium. quod apertius fecit, cum ea dixit, quæ ſequuntur.

Et tranſire faciam uos ſub uirga mea, & introducam uos in numero fœderis, & eligam ex uobis impios, & rebelles.

Et ſubiiciam uos ſceptro meo, & inducam uos in uinculis fœderis, & *Vulg.*
eligam de uobis trangreſſores & impios.

Impios enim, & qui a legibus a me latis diſceſſerint, adhibita uirga diſſipabo, eos
C uero, qui numero digni fuerint, quique meum fœdus obſeruauerint, introducam, meaque prouidentia dignos cenſebo. atque per hoc apoſtolicum ſignificauit chorum, & eos, qui diuino per eos præconio crediderint. deinde in improborũ commminatione commorans, adiicit.

Quia de terra incolatus eorum educam eos, & in terram Iſrael non ingredientur, & cognoſcent, quia ego dominus.

Et de terra incolatus eorum educam eos, & in terram Iſrael non ingre- *Vulg.*
dientur, & ſcietis quia ego dominus.

D Cum enim a captiuitate eos reduxero, hos eoſdem inquit impiis moribus uſos rurſus in omnes gentes diſſipabo. quod poſt ſaluatoris noſtri crucem ad exitum perductum eſt, quippe cum Romani ipſos in ſeruitutem redactos in omnem terrarũ orbem diſperſerint, a regia ipſorum urbe deiectos; ita prædictis calamitatibus admonitionem rurſus ipſis & conſilium dat, clemens, ſuarum enim pollicitationum meminit, qui dixit nolle ſe mortem peccatoris, ut conuertatur ipſe, & uiuat. ait igitur.

Et uos domus Iſrael, hæc dicit Adonai dominus. unuſquiſque excogitationes ſuas auferte, & poſt hæc, ſi uos audieritis me, & nomen meũ
E ſanctum non pollueritis amplius in donis ueſtris, & adinuentionibus ueſtris, quia in monte meo ſancto, in monte excelſo Iſrael, dicit Adonai dominus. illic ſeruient mihi omnis domus Iſrael, in finem in terra, & ibi ſuſcipiam eos, & illic uiſitabo primitias ueſtras, & primitias ſeparationum ueſtrarum in omnibus ſanctificationibus ueſtris.

Et uos domus Iſrael, hæc dicit dominus Deus: ſinguli poſt idola ueſtra *Vulg.*
ambulate & ſeruite eis, quod ſi & in hoc non audieritis me & nomen ſanctum meum pollueritis ultra in muneribus ueſtris, & in idolis ueſtris in

monte ſancto meo, in monte excelſo Iſrael ait dominus Deus, ibi ſeruiet mihi omnis domus Iſrael, omnes inquam in terra, in qua placebunt mihi, & ibi quæram primitias ueſtras, & initium decimarum ueſtrarum in omnibus ſanctificationibus ueſtris. F

Si enim adduci uolueritis ut obtemperetis, & deſieritis polluere nomen meum ſanctum, a me ſiquidem appellati & impie uiuentes muneraque idolis offerrentes mihi impietatis conuitium inuritis, in patriam terram reducemini, & uſitatæ prouidentiæ meæ fructus percipietis grato animo perceptorum bonorum primitias offerentes, meque eas benigne accipere cernentes.

G

In odore enim bonæ fragantiæ ſuſcipiam uos, cum eduxero ego uos de populis & ſuſcepero uos de regionibus, in quibus diſperſi fuiſtis, & ſanctificabor in uobis ante oculos populorum, & cognoſcetis quia ego dominus, cum introduxero uos in terram Iſrael, in terram in quam ſuſtuli manum meam, ut darem eam patribus ueſtris.

Vulg. In odorem ſuauitatis ſuſcipiam uos, cum eduxero uos de populis, & congregauero uos de terris, in quas diſperſi eſtis, ſanctificabor in uobis in oculis nationum, & ſcietis quia ego dominus cum induxero uos ad terram Iſrael, in terram pro qua leuaui manum meam, ut darem eam patribus ueſtris. H

Illud autem ſanctificabor, poſuit, ut ita intelligatur. omnes enim uidentes & mea beneficia, & ueſtram animi grati æquitatem, utilitatem multam percipient, eorum quos ipſi deos uocant imbecillitatem cernentes, & meam ex beneficiis in uos collatis poteſtatem contemplantes.

Et recordabimini ibi uiarum ueſtrarũ, & adinuentionum ueſtrarum omnium in quibus polluti eſtis, & percutietis facies ueſtras, in omnibus malitiis ueſtris quas feciſtis. I

Vulg. Et recordabimini ibi uiarum ueſtrarum, & omnium ſcelerum ueſtrorum, quibus polluti eſtis in eis, & diſplicebitis uobis in conſpectu ueſtro in omnibus malitiis, quas feciſtis.

Agnitio enim peccati pudoris eſt initium, icciro conſcientia ſtimulante frontem percutere conſueuimus, & hoc etiam his ſignificauit. cum enim receſſeritis inquit a priſtina iniquitate, & meum fueritis cultum amplexati, meam conſecuti prouidentiam priſtinorum ſcelerum impiorum percipietis ſenſum, & facies percutietis, quantis polluiti ſitis facinoribus ratiocinantes. K

Et cognoſcetis quia ego dominus cum fecero ego ſic uobis, ut nomen meum ne uioletur, non ſecundum uias ueſtras malas, neque ſecundũ adinuẽtiones ueſtras corruptas domus Iſrael, dicit Adonai dominus.

Vulg. Et ſcietis quia ego dominus cum benefecero uobis propter nomen meum, & non ſecundum uias ueſtras multas, neque ſecundum ſcelera ueſtra peſſima domus Iſrael, ait dominus Deus.

Hac

A Hac autem cura inquit uos dignos cenſebo alios etiam omnes homines per meum in uos beneficium ſtudens ad meam cognitionem traducere. neque enim uos clementia aut uenia digni eſtis, in impiis inſtitutis educati. Cum igitur didicerimus, quam impium ſit nomen domini polluere, caueamus ne domino conuitium inuramus, qui enim ab ipſo eius nomine dignati ſunt, ſeque indignos eo ciues præbent, in repub. degentes, ad eius conuitia ſtultorũ concitant linguas. quod etiam de Iudæis dicebat Deus. Et polluiſtis nomen meum in gentibus, cum diceretur uobis populus domini ipſi, & de terra eius egreſſi ſunt: nos autem idem quoque quod dominus cognomen obtinuimus, ſiquidem a Chriſto nominamur. iccirco decet omnes nos ſecundum apoſtolicam legem, ſiue manducemus, ſiue bibamus, *Ezech. 36* *1. Cor. 10*
B ſiue aliud quid faciamus, omnia in gloriã Dei facere, & ſine offenſione eſſe Iudæis & gentibus & eccleſiæ Dei, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO VIII.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam ſuper theman, & reſpice ad darum & propheta ſuper quercetum, ducem nagem.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens: fili hominis pone faciem *Vulg.*
C tuam contra uiam auſtri, & ſtilla ad africum, & propheta ad ſaltum agri meridiani.

Theman græcæ linguæ meridies eſt, & darum liba ſignificat, nagem uero notum. & ita Symmachus interpretatus eſt, fili hominis firma faciem tuam ſuper notum uiam libis, & propheta de ſilua in regione meridiana. et his omnibus innuit ipſam Hieruſalem, ad auſtrum enim & meridiem & liba Babylonis ſitum habet Hieruſalem. et quia non recta ad meridiem ſita eſt, ſed parumper nergit ad occidentem, neceſſario etiam liba talem ſitum habentem appoſuit, quercetumq; ducẽ appellauit Hieruſalem, & propter fructuum ſterilitatem, tale enim eſt quercetum, & propter mentis duritiam, talis enim eſt quercus natura, & præterea, quia non ordine
D conſita ſunt in querceto ligna, ſed multa eſt in illis confuſio, & inſuper, quia ferarum receptaculum eſt quercetum. et hæc omnia facile inuenientur id temporis in Hieruſalem fuiſſe.

Et dices ſiluæ nagem, audi uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus. ecce ego accendo in te ignem, & deuorabit in te omne lignum uiride, & omne lignum aridum non extinguetur flamma ſuccenſa.

Et dices ſaltui meridiano, audi uerbum domini hæc dicit dominus *Vulg.* Deus, ecce ego ſuccendam in te ignem, & comburam in te omne li-
E gnum uiride, & omne lignum aridum non extinguetur flamma ſuccenſionis.

Commoratus eſt in tranſlatione, & cum ſyluam Hieruſalem uocarit, iure etiam hoſtium exercitum ignem nuncupat, & ligna combuſta eos, qui ab ipſis interfecti ſint, lignumque uiride, & lignum aridum, & diuitiis elatos, & pauperie oppreſſos. deinde docet, intetiectas quoque gentes calamitatis participes futuras, ait enim.

Et comburetur in ea omnis facies ab apeliote, uſque ad aquilonem,

& cognoſcet omnis caro quia ego dominus ſuccendi ea & non extinguetur. F

Vulg. Et comburetur in ea omnis facies ab auſtro uſque ad aquilonem, & uidebit uniuerſa caro, quia ego dominus ſuccẽdi eam nec extinguetur.

Illud ab Apeliote, Symmachus rurſus a meridie interpretatus eſt, & docet a Chaldæorum terra uſque ad Hieroſolyma, ſe adhibiturum exercitus ignem, & interiectas gentes conſumpturum, ut ſaltem calamitate docti diſcant omnes ipſum eſſe, qui cuncto dominetur orbi terrarum.

Et dixi nequaquam Adonai domine, ipſi dicunt ad me nonne parabola hæc eſt quæ dicitur? G

Vulg. Et dixi A, a, a, domine Deus ipſi dicunt de me, numquid non per parabolas loquitur iſte?

His ita dictis, inquit, ego quidem populi incredulitatem domino indicaui cum dixi, eos opinari parabolam, non autem uera eſſe quæ dicerentur. ipſe uero deinceps dominus quæ parabolice dicta fuerant, apertius me proferre iuſſit, & ita ait.

Cap. 21 Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, ięcirco propheta fili hominis, & firma faciem tuam ſuper Hieruſalẽ, & reſpice ad ſancta eorum, & propheta de terra Iſrael. H

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam ad Hieruſalem, & ſtilla ad ſanctuaria, & propheta contra humum Iſrael.

Quando enim parabolam omnino, inquit, & non ueritatem eſſe ea quæ dicta ſunt opinantur, indicato ipſis aperte, Saltum Nagem, hoc eſt, meridianum & auſtralem, ipſam eſſe Hieruſalem.

Et dices ad terram Iſrael, Hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad te, & extraham gladium meum de uagina ſua, & exterminabo ex te iniuſtũ & iniquum. I

Vulg. Et dices terræ Iſrael hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te & eiiciam gladium meum de uagina ſua, & occidam in te iuſtum & impium.

Perſpicuum eſt ab eo gladium uocari ſupplicium. uaginam uero hoc eſt gladii thecam longanimitatem appellat, quam cum definit adhibere, apertum deinceps iis, qui commeruere, infertur ſupplicium. iuſtaſque oſtendens pœnas, recte appoſuit, exterminabo ex te iniuſtum & iniquum. tum docet, quæ aliis quoque interiectis gentibus illo tempore ſint euentura. K

Eo quod exterminabo ex te iniuſtum & iniquum, ita egredietur gladius meus de uagina ſua, & non reuertetur amplius.

Vulg. Pro eo autem quod occidi in te iuſtum & impium, iccirco egredietur gladius meus de uagina ſua ad omnem carnem, ab auſtro uſque ad aquilonem, ut ſciat omnis caro, quia ego dominus eduxi gladium meum de uagina ſua irreuocabilem.

Propter

A Propter ſcelera enim tua, inquit, ueluti gladiũ quendam e uagina educens Chaldæorum exercitum eisdem pœnis afficiam, eos quoque qui inter te & Chaldæos interiecti ſunt, idque efficiam ut omnes experientia docti omnia eſſe in poteſtate mea ſita cognoſcant, meque iure eos in talem calamitatem inieciſſe.

Et tu fili hominis ſuſpira in contritione lumbi tui, & in doloribus geme ante oculos ipſorum.

Et tu fili hominis ingemiſce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemiſce coram eis. *Vulg.*

B Conſequatur, inquit, ea quæ dicuntur, tua quoque animi affectio qua adduceris ad miſericordiam, & doceto eos tuis ſuſpiriis uera eſſe quæ dicantur.

Et erit ſi dixerint ad te, propter quid tu gemis, & dices ſuper nuncium, quia uenit & frangetur omne cor, & diſſoluentur omnes manus, & refrigeſcet omnis caro, & omnis ſpiritus & omnia femora polluentur humore. ecce uenit & erit dicit Adonai dominus.

Cumque dixerint ad te quare tu gemis? dices, pro auditu quia uenit, & tabeſcet omne cor, & diſſoluentur uniuerſæ manus, & infirmabitur C omnis ſpiritus, & per cuncta genua fluent aquæ, ecce uenit, & fiet ait dominus Deus. *Vulg.*

Te inquit ſuſpirantem neceſſario interrogabunt cupientes doloris cauſam cognoſcere. percontantibus igitur reſponde: quia futura prouidens mala, moleſtosque nuncios, atque hinc omnibus iniectum terrorem, ſuſpiro ac ploro cognatorũ meorum calamitates.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & dices, hæc dicit Adonai dominus, dic: glaudius, gladius, acuere, & iraD ſcere, ut iugules iugulationes, acuere ut ſis in ſplendorem paratus in diſſolutionem, iugula, deſpice, reiice omne lignum.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis propheta & dices, hæc dicit dominus Deus, loquere gladius, gladius exacutus eſt & limatus, ut cædat uictimas exacutus eſt, ut ſplendeat limatus eſt. qui moues ſceptrum filii mei ſuccidiſti omne lignum. *Vulg.*

Gladium rurſus per translationem ſupplicium uocat, per Babylonios & Iudæis, & aliis interiectis gentibus illatum, mihique uidetur ipſe cum præcipit acuere, nitiE dum reddere, iugulare, & omne lignum radicitus euellere, docere ſuo permiſſu hæc fore, & non propter Babyloniorum potentiam, ſed propter ſuam uirtutem, hæc omnia perfectum iri. tale eſt etiam, quod in Deuteronomio ab ipſo Deo dictum eſt, Quoniam acuam ut fulgur gladium meum, & arripiet iudicium manus mea, & ulciſcar, & reddam ultionem hoſtibus, & odientibus me retribuam: inebriabo ſagittas meas a ſanguine & gladius meus deuorabit carnes. in his enim gladium quoque & ſagittas puniendi facultatem appellauit, debitas a reis exigens pœnas. dein de ſubiicit.

Et dedit eum paratum, ut teneret manum eius, exacutus eſt, gladius

paratus eſt, ad dandum eum in manus occidentium. F

Vulg. Et dedi eum ad leuigandum ut teneatur manu, iſte exacutus eſt gladius, & iſte limatus eſt in manu interficientis.

Hunc enim paratum gladium, inquit, commiſit iis, qui ad puniendũ idonei ſunt, & Chaldæos ſignificat. ſimile eſt illud etiam apud Eſaiam a Deo in Babylonium ſiue
Eſa.10 Aſsyrium dictum. numquid gloribitur ſecuris ſine incidente cum ea? aut exaltabitur ſerra ſine trahente eam? ſimiliter ſiquis extulerit uirgam, uel lignum. et rur
Ibidem ſus: uæ Aſſyriis, uirga furoris mei & iræ meæ eſt in manibus eorum. quam igitur uirgam ad caſtigandum idoneam, & ſecurim, & ſerram, inſtrumenta, quæ plantas deſtruendi uim habeant, illic appellauit, hic gladium nuncupauit acutum nitidumq; G factum propter eorum, qui puniantur, ſupplicium, Babyloniis quaſi quibuſdam carnificibus traditum. atque hoc ſupplicium ſupra quoque ignem uocauit: multis nominibus eos deterrere, & ad pænitentiam cupiens adducere, qui ſunt impietati penitus addicti. His ſubiicit.

Exclama, & ulula fili hominis, quia hic factus eſt in populo, in omnibus ducibus Iſrael, qui prope habitabant mihi in gladium facti ſunt cum populo meo.

Vulg. Clama & ulula fili hominis, quia hic factus eſt in populo meo, hic in cunctis ducibus Iſrael, qui fugerant, gladio traditi ſunt cũ populo meo. H

Quid huius ſimile bonitatis? iuſte punit, & lugere prophetam iubet, non enim libens punit, ſed populi ſcelere coactus. præcipitque prophetæ, ut quaſi mulier, admiretur, quia non ſolus populus, ſed etiam eius principes gladio necati ſunt. & quod omnium maxime moleſtum, qui habitabant prope me, inquit, in gladium facti ſunt cum populo meo, cum enim ſacerdotes ſcelerum populi participes fuiſſent, participes item fuere ſupplicii, hoc ſiquidem prope habitantes nominauit, ut qui intus in ſacro Dei templo degerent, quibusq; ſacrificiorum miniſterium commiſſum eſſet.

Iccirco plaude ſuper manum tuam, quia iuſtificatus eſt, & quid ſi etiã tribus repulſa fuerint? non erit dicit Adonai dominus. I

Vulg. Iccirco plaude ſuper femur, quia probatus eſt, & hoc cum ſceptrum ſubuerterit, & non erit dicit dominus Deus.

Manuum plauſu, inquit, ſignificato calimitatis exuperantiam, & admirator iuſtas pœnas, neque enim mediocris iis, qui relicti fuerint ab hoc ſupplicio utilitas acciderit. principium enim hoc ipſius iuſtificationis conſtituetur. nam tametſi nunc reiecta fuerit, ab aliis gentibus ſeparata tribus & per hoc omne iudaicum populum ſignificat, attamen rurſus erit, conſequeturque ut in priſtinum ſtatum reuocetur. ſatis eſt enim ad ea confirmanda quæ dicuntur, ipſum hæc herum & dominũ dicere. K

Et tu fili hominis propheta & plaude manum ſuper manum & duplica gladium, tertius gladius interfectorum eſt gladius, interfectorum magnus.

Vulg. Tu ergo fili hominis propheta, & percute manu ad manum & duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum, hic eſt gladius occiſionis magnæ.

A Tertium gladium uocat eum exercitum, qui nono regni Sedeciæ anno contra Hie
ruſalem profectus eſt, uerum numero quidem ea profectio quarta eſt, ſed quia ea
quæ regnante Iechonia ſuſcepta expeditio eſt, incruenta fuit, ultro enim egreſſus
eſt rex ad Nabuchodonoſor, cum matre & uxore & principibus eius, & ita capti-
uus abductus eſt in Babylonem, merito tertium uocat gladium, cum regnante Se-
decia exercitus eſt eò profectus, congreſſus & prœlia non ſimpliciter hoſtiles nume-
rans incurſus, iccirco etiam dicit: tertius gladius occiſorum eſt magnus. deinde
docet cur nam iubeatur manibus plaudere.

Et obſtupeſcere facies eos ut frangatur cor eorum, & multiplicentur
B ægrotantes ſuper omnem portam eorum, & traditi ſunt in iugulatio-
nes gladii.

Qui obſtupeſcere eos facit & corde tabeſcere, & multiplicat ruinas, *Vulg.*
in omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti.

Et fac, inquit, & dic omnia, quæ eis queant terrorem iniicere, ut eorũ corda fran
gantur, hoc eſt ut molliatur ac ueluti conteratur aduerſaria cordis eorum contentio
calamitatum prædictione. ſatis eſt autem ad eos perterrendos, cum dixit eos inter-
fectum iri, & plenas futuras omnes portas occiſorum. deinde quadam proſopopeia
C ſuo permiſſu ea fieri ſignificat.

Bene acutus fuit in cædem, bene fuit in fulgorem, ſicut fulgur incede, *Vulg.*
acuere a dextris & ſiniſtris, quocunque facies tua excitetur.

Acuti, & limati ad fulgendum amicti ad cædem, exacuere uade ad
dexteram ſiue ad ſiniſtram, quocunque faciei tuæ eſt appetitus.

Anceps, inquit, gladius utrinque acutus, bene admodum in cuſpidem exacutus,
fulguris inſtar ſplendores emittens, quare in utramuis partem inquit, ſecede ſiue
ad dextram, ſiue ad ſiniſtram, habebis enim me quoque tibi auxilium ferentem.
D quod declarauit, cum ſubiecit.

Et ego autem plaudam manum meam ſuper manum, & immittam *Vulg.*
furorem meum, ego dominus locutus ſum.

Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem
meam, ego dominus locutus ſum.

Propterea etiam beatus Hieremias dicebat, Noui domine quia nõ eſt hominis uia *Hiere.10*
eius, neque ambulabit uir & diriget uiam ſuam. Vulg. Scio domine quia nõ
eſt hominis uia eius, nec uiri eſt ut ambulet & dirigat greſſus ſuos. docens hu-
E iuſcemodi abſque ſuperno Dei auxilio, aut permiſſu fieri nihil, qui quidem ea
efficit quæ decent, alia diuerſo adminiſtrationis ſuæ more permittit, & libero ho
minis concedens arbitrio, & in hunc modum peccatorum exigens pœnas.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens: & tu fili hominis, diſpo-
ne tibi ipſi duas uias, ut ingrediatur gladius regis Babylonis, e regione
una egredientur duo imperia, præpara manum pungẽtem in initio uiæ
uniuſcuiuſque ciuitatis, pungentem in principio uiæ ordinabis, ut in-

grediatur

grediatur gladius ad Rhabath, filiorum Ammon, & ad Iudam in Hieruſalem. F

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, & tu fili hominis pone tibi duas uias, ut ueniat gladius regis Babylonis, de terra una egredientur ambæ, & manu capiet cõiecturam, in capite uiæ ciuitatis coniiciet, uiam pones, ut ueniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Iudam in Hieruſalem munitiſſimam.

Tanquam in imagine inquit deſcribito uiam unam in duas

Partes diuiſam, quarum altera recta ferat ad Hieruſalem, altera uero G ad Rhabath filiorum Ammon pertineat.

Nam quia Nabuchodonoſor a Babylone profectus & contra Iudæam, & contra Ammanitas exercitum duxit, per prophetam hæc Deus prædicit. Rhabath autem filiorum Ammon dixit, quandoquidem altera quoque eſt, cognominis ipſius quæ Amman dicitur, & hanc ipſam, quæ dicitur Amman aiunt aliqui eam eſſe, quæ nunc in Arabia philadelphia uocatur, quæ uſque ad præſens tempus Amman indigenarum lingua appellatur. His adiicit.

Iccirco ſtabit rex Babylonis in antiquam uiam, in initio duarum uiarum, ad diuinandum diuinationem ut aſcendere faciat uirgas, & interroget in ſculptilibus, & iecur exploret. H

Vulg. Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarum uiarum diuinationem quærens, cõmiſcens ſagittas, interrogauit idola, exta conſuluit.

Occupata enim uia, inquit, in duas partes diuiſa, quarum altera in Iudæam, altera in Rhabath ducit: quæ per uirgas fit diuinatione utetur, & itidem uictimarum extiſpicio, ſcire cupiens, quò primum ſibi ſit cum exercitu proficiſcẽdum, & cum hæc inquit ab eo fierent,

A dextris eius facta eſt diuinatio ſuper Hieruſalem, ut circumdet uallum, & aperiat os in clamore, & exaltet uocem cum clamore tubæ, & ponat uallum contra portas eius, & iaciat aggerẽ, ut ædificet munitiones. I

Vulg. Ad dexteram eius facta eſt diuinatio ſuper Hieruſalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut eleuet uocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

Illud ſcire oportet, eorum quæ futura ſunt dæmones ſcire nihil, ſed e rebus coniecturam capientes prædicere conantur, & aliquando recta feruntur, ſæpius uero aberrant. & hoc non ſolum a rebus ipſis licet intelligere, ſed etiam a diuina ſcriptura docti ſumus. cum enim per Sedeciam pſeudoprophetam ipſi Achaab uictoriam prædixiſſent, a ueritate exciderunt, neque enim prœlio tantum uictus, ſed etiã interfectus fuit. Hic uero & datam Iſrael legem non ignorantes & eos cernentes aliter adminiſtrare rempub. quam ſibi legibus præſcriptum eſſet, & inſuper propheticas prædictiones exaudientes diuinam indignationem docebantur. Hanc igitur etiã per uaticinia impio regi præſignificabant, prius eſſe cum exercitu ad Hieruſalem proficiſcendum, & uallis atque aggeribus utendum, aliaſque omnes machinas ad oppugnandum idoneas adhibendas. uerum cum hæc ab iſto fiant, qui obſidentur contem- K

A contemnunt, non uirtute freti, ſed indolentiæ morbo laborantes. idque docens dixit.

Et ipſe eis diuinans diuinationes coram ipſis, hebdomazontes hebdomadas ſibi.

Eritque quaſi conſulens fruſtra oraculum in oculis eorum, & ſabbatorum otium imitans. *Vulg.*

Ita, inquit, affecti ſunt, quaſi uaticinia ipſis bona ſignificent, hoc enim innuit per illud coram ipſis. hoc eſt, quaſi pro ipſis uaticinia facta ſint, & ut hebdomada hebdomadum celebrantes ita degunt. hæc autem una erat ipſis ex tribus maximis cele

B britas, ſed eorum opiniones res ipſæ haud conſequentur.

Et ipſe enim commemorans inquit iniuſtitiam eorum, ut capiantur.

Ipſe autem recordabitur iniquitatis ad capiendum. *Vulg.*

Memoria enim improbitatis illorum cauſa erit, ut capiantur ipſi.

Iccirco hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod recordati eſtis iniuſtitias ueſtras, cum reuelarentur impietates ueſtræ, ut uiderentur peccata ueſtra in omnibus iniquitatibus ueſtris, & in omnibus inſtitutis ue-

C ſtris, pro eo quod recordati eſtis in iſtis capiemini in ipſis.

Iccirco hæc dicit dominus Deus, pro eo quod recordati eſtis iniquitatis ueſtræ, & reuelaſtis præuaricationes ueſtras, & apparuerunt peccata ueſtra in omnibus cogitationibus ueſtris, pro eo inquam quod recordati eſtis, manu capiemini. *Vulg.*

Vos inquit et hoſtium confidentiæ & dæmonum ueritatis auctores fuiſtis, ueſtrorum enim inſtitutorum improbitas, & impietatis exuperantia, & mea uos gratia orbauit, & in hoſtium poteſtatem redegit, qui per uaticinium in uos cum exercitu inuadentes uident uaticiniis res ipſas reſpondere. cum igitur uos illorum ueritatis

D auctores fueritis, merito capti ſupplicio afficiemini. hinc ad principes digreditur, & regem & ſacerdotes, aitque.

Et tu, profane, inique dux Iſrael, cuius uenit dies in tempore iniquitatis finis, hæc dicit Adonai dominus, aufer cidarim, & repelle coronam, ipſa non talis erit?

Tu autem profane impie dux Iſrael, cuius uenit dies in tempore iniquitatis præfinita, hæc dicit dominus Deus, aufer cidarim, tolle coronam, nonne hæc eſt?

E Tu quidem inquit ſacerdos propter improbitatem ſacerdotali cidari ſpoliatus fuiſti, tu autem rex impietati addictus te ipſum corona priuaſti, utrumque igitur imperium ſua deponat inſignia. hæc enim obſeſſio ſuperioribus haud ſimilis eſt, finis ſiquidem ueſtro regno impoſitus eſt, cauſamque docens,

Humiliaſti inquit excelſum, & exaltaſti humile iniuſtitia.

Quæ Humilem ſubleuauit, & ſublimem humiliauit. *Vulg.*

Aſcita enim tibi ſocia iniuſtitia, quod excelſum erat propter uirtutem, depreſſiſti. et quod humile erat propter iniuſtitiam, uerbis extuliſti corrupto iure. ideo ait.

Iniuſtitiam

Iniuſtitiam, iniuſtitiam ponam eam. F

Vulg. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam.

Hac de cauſa, inquit, iniuſtitiæ iſtius abs te pœnas exigam, deinde ſubiicit.

Neque hæc talis erit, donec uenerit, cui congruit, & tradam ei.

Vulg. Et hoc non factum eſt, donec ueniret, cuius eſt iudiciũ, & tradam ei.

Superiorum enim oppugnationum, inquit, hæc grauior erit, non tamen penitus extinguam regiæ cognationis ſcintillam, quoad uenerit, ad quem attinet, cuique

Gal. 3 conuenit, & ipſi tradam regnum. Hoc item beatus Paulus ait, donec ueniret ſemen, cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris. & Iacob item pa

Gen. 49 triarcha Iudæ benedicens dixit, non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec ueniat, cui repoſitum eſt, & ipſe expectatio gentium. Igitur hic quoque domini Chriſti regnum innuit cum dixit. neque hæc talis erit, donec uenerit, cui congruit, & tradam ei. nam tametſi obſidionem ſuſtinuit, & depopulationem Hieruſalem a Nabuchodonoſor, non tamen talem, qualem pertulit a Romanis poſt ſalutarem crucem. poſtquam enim primo capta fuit, cum ſeptuaginta tranſiſſent anni, rurſus inſtaurata eſt, & priſtinam recepit felicitatem. ſed poſt ſalutarem crucem extremam ſubiit ſolitudinem, ipſique Iudæi ne aſcendere quidem audent ad fines illos lege prohibiti, iccirco dixit, neq; hæc talis erit, hoc eſt, qualis futura. Seruabo enim genus, donec ueniat, cui conuenit, & tradam ei. cum enim apparuerit ille, inquit, in quem pollicitationes referuntur, tunc tradito ipſi regno, iſtos funditus exterminabo. Hinc contra Ammanitas prophetiam conuertit, qui male erga Iudæos animati in illorum calamitates inſultabant. H

Et tu fili hominis propheta & dices. Hæc dicit Adonai dominus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices, Gladius gladius extractus ad occiſiones, & enudatus ad conſumptionem, excitare ut ſplendeas in uiſione tua uana, & in diuinando mendacia.

Vulg. Et tu fili hominis propheta & dic, hæc dicit dominus Deus ad filios ammon, & ad opprobriũ eorum, & dices mucro, mucro euagina te ad occidendum, lima te ut interficias & fulgeas cum tibi uiderentur uana, & diuinarentur mendacia. I

Vaticinatus autem eſt non gladius, ſed ii, qui eo uſi ſunt, falſumque uaticinium, & uiſionem appellauit, tanquam a ueritate alienum. nam tametſi uera tunc præſignificabat, at diuinis prophetis diuinam ſententiam prænunciantibus quæ ab illis audiuit, ea ante indicare, uiſus eſt. Improbitati enim addicti peſſimi dæmones Nabuchodonoſor per uaticinia quæ a prophetis acciperent, renunciabant, & Iudæis per falſos prophetas contraria prædicebant, pacem ipſis & hoſtium fugam pollicentes, ut Deo non obedientes, & reſiſtentes: uſitataque prouidentia orbati, hoſtibus ab ipſa iuſtitia traderentur, & uera ipſorum declararentur oracula. cum ita præceperit gladio, ut imponeretur in ceruicibus eorum, qui iniuſte, impieq; uixiſſent, quaſi aduenerit exitus & finis ipſorum, eidem gladio hæc imperat. K

Reuertere in uaginam tuam, ne deſieris in loco iſto, ubi fuiſti, in terra propria tua iudicabo te.

Vulg. Vt dacetis ſuper colla uulneratorum impiorum, quorum ueniet dies in tempore iniquitatis præfinita. reuertere ad uaginam tuam in locum,

A in quo creatus es, in terra natiuitatis tuæ iudicabo te.

Vos autem inquit o Babylonii, quos gladium uoco, qui hæc feciſtis quæ præcepi, non hic ſed in propria terra impietatis pœnas a uobis repetam.

Et effundo ſuper te irã meam, in igne iracundiæ meæ inſufflabo in te.

Et effundam ſuper te indignationem meam, in igne furoris mei ſufflabo in te. *Vulg.*

Diuinæ potentiæ facultatem his declarauit, ſicut enim facile eſt, inquit inſufflare, ita prolixum & admodum promptum eſt, omnis te generis afficere ſupplicio.

B Et tradam te in manus uirorum barbarorum fabricantiũ interitum, in igne eris cibus, ſanguis tuus erit in medio terræ tuæ, non erit tui memoria, quia ego dominus locutus ſum.

Daboque te in manus hominum inſipientium, & fabricantium interitum, igni eris cibus, ſanguis tuus erit in medio terræ, obliuioni traderis, quia ego dominus locutus ſum. *Vulg.*

Per hæc innuit cum Medi & Perſæ in Babylonem inuaſerunt, qui omne machinarum genus ad mœnia, quæ obſidebant, admouerunt, & noctu, in ipſa celebritate,
C intra urbem ingreſſi, omnem quidem ciuitatem ſubegerunt, plurimam uero partem combuſſerunt, ac ſanguine & domos & uias omnes complerunt.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, an iudicas ciuitatem ſanguinum? an oſtendis ei omnes iniquitates eius? & dices, hæc dicit Adonai dominus.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, & tu fili hominis nonne iudicas ciuitatem ſanguinum? & oſtendis ei omnes abominationes ſuas? et dices: hæc dicit dominus Deus. *Vulg.*

D Traduxit rurſus orationem ad Hieruſalem, prophetæque præcipit ut iudicis inſtar redarguat, quæ ipſa ſcelerate audet facinora, ipſamque ciuitatem ſanguinum uocat, ut quæ multas iniuſta fecerit cædes, quamobrem rurſus eiſdem nominibus appellat, exclamatque his uerbis.

O ciuitas effundens ſanguinem in medio eius, ut ueniat tempus eius, & faciens cogitationes contra ſe ipſam, ut ſe ipſam polluat.

Ciuitas effundens ſanguinem in medio ſui, ut ueniat tempus eius & quæ fecit idola contra ſemet ipſam, ut pollueretur. *Vulg.*

Tu inquit attrahis calamitates, o ciuitas, quæ commenta meditata, ea in actum
E perducis, & his pollueris, iniuſtoque ſanguine expleris. tempus autem calamitatem nuncupauit,

In ſanguinibus tuis, quos effudiſti, deliquiſti, & in cogitationibus tuis, quas feciſti, polluta es. & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum.

In ſanguine tuo, qui a te effuſus eſt, deliquiſti, & in idolis tuis quæ feciſti polluta es. & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum. *Vulg.*

Tempus

Tempus enim certa quadam menſura præfinitum ſecundum diuinam longanimi- F
tatem, iniquitas amplior effecta contrahit, quod etiam factum fuiſſe Noe tempe-
ſtate uidere licet. cum enim centum & uiginti annorum tempus hominibus illis,
qui tunc uiuebant, ad pœnitentiam præfiniſſet, conſpicatus eorum impietatem au-
geſcere, præfinitum tempus illud contraxit, & anno centeſimo, per diluuium ſup-
plicium illis inflixit. Hoc etiã hic innuit, cum dixit, & appropinquare feciſti dies
tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum. deinde ſcelerum fructus recenſet.

Propterea dedi te in opprobrium gentibus, & in illuſionem omni-
bus regionibus appropinquantibus ad te, & iis, quæ procul abſunt a te.

Vulg. Propterea dedi te opprobrium gentibus & irriſionem uniuerſis terris G
quæ iuxta ſunt, & quæ procul a te.

Hac de cauſa te inquit eiuſmodi reddam, cui gentes illudant, quamque irrideant
omnes finitimi, & propter te incolentes, inſuper etiam ii, qui procul habitant.

Et illudent tibi, & clamabunt in te, impura, nominata eſt multa in
iniquitatibus tuis.

Vulg. Triumphabunt de te, ſordida, nobilis, grandis interitu.

Inſultantes enim in tuas miſerias, impuram te, & iniquam, & improbitate inſi-
gnem nominabunt. deinde ſcelerum ſpecies enumerat. H

Ecce duces domus Iſrael unuſquiſque ad cognatos ſuos cõmiſti ſunt
in te, ut effundant ſanguinem.

Vulg. Ecce principes Iſrael ſinguli in brachio ſuo fuerunt in te ad effunden-
dum ſanguinem.

A principibus exorſus eſt accuſationem, ut pote cum ſubiecti populi principes ſe-
quantur, capite enim male affecto, neceſſe eſt ut corpus illius ægrotationis parti-
ceps fiat. ait igitur, a cognatis eos nihil abſtinere, ſed cognationis iura confunde-
re iniuſtas cædes perpetrantes. quin etiam I

Patri, inquit, & matri maledicebant in te.

Vulg. Patrem & matrem contumeliis affecerunt in te.

Et hoc etiam unum eſt ex iis, quæ lege ſunt interdicta.

Et ad proſelitum, inquit, auertebant in iniuſtitia in te.
Aduenam calumniati ſunt in medio tui.

Exod. 22 Et hoc item lex prohibuerat, quæ ita dicit. Aduenam non affligetis, quia aduenæ
fuiſtis in terra Aegypti. ab iis quæ paſſi eſtis, inquit, diſcite humanitatem. ſed hanc K
quoque legem ſine metu uiolabant, deinde & aliam.

Pupillum & uiduam opprimebant in te.

Vulg. Pupillum & uiduam contriſtauerunt apud te.

Omnia autem contra bonus lege præcipit Deus, Iudicate enim pupillum inquit,
Deut. 24 & uiduam iuſtificate. & in lege: non iterum uindemiabis uineam tuam, & erit pu-
pillo, & uiduæ, & aduenæ: iſti autem non modo ipſis non communicarunt, ſed
male quoque tractarunt, & alia hoc grauiora commiſerunt.

Et ſancta

A Et ſancta mea ſpernebant, & ſabbata mea polluebant in te.
Sanctuaria mea ſpreuiſtis, & ſabbata mea polluiſtis. *Vulg.*

Meas enim leges inquit proſternebant, & diem illum qui quiete a laboribus honoratur, impiis operibus contumelia afficiebant. & his magis impia,

Viri latrones fuerunt in te, ut effunderent ſanguinem, in montibus comedebant in te.
Viri detractatores fuerunt in te, ad effundendum ſanguinem, & ſuper montes comederunt in te. *Vulg.*

B Improbitati enim addictos, homicidas, & ſanguinarios, & in montibus dæmonas colentes, quique templis idolorum cultui dedicatis gloriarentur, habebas in te uitam traducentes.

Et impia faciebant, inquit, in medio tui.
Scelus operati ſunt in medio tui. *Vulg.*
Deinde horum unumquodque narrat.
Verecundiam patris diſcooperuerunt in te, & in immunditijs ſedentem humiliabant in te.
C Verecundiora patris diſcooperuerunt in te, immunditiam menſtruatæ humiliauerunt in te. *Vulg.*

Cum nouercis, inquit, commiſcebant corpus. hoc enim reuelationem turpitudinis patris appellauit. ita enim hoc ipſum in lege nuncupauit, Turpitudinem enim uxoris, inquit, patris tui nō diſcooperies, turpitudo enim patris tui eſt. cum enim laſciuiſſimi eſſent & admodum incontinentes, ne a mulieribus quidem quæ fluxu menſtruo laborarent, quod non ſolum eſt contra legem, ſed etiam maxime impurum, abſtinebant. deinde in accuſanda libidine commoratur.

D Vnuſquiſque in uxorem proximi ſui inique agebat, & unuſquiſque nurum ſuam polluebat in impietate.
Et unuſquiſque in uxorem proximi ſui operatus eſt abominationem, & ſocer nurum ſuam polluit nefarie. *Vulg.*

Hoc autem iniquitatis eſt incrementum, neque enim æquale eſt cum aliena uxore miſceri, & proprii filii nuptiis inſidiari, ſed quanto fornicatione adulterium grauius, tanto adulterio cum nuru conſuetudo ſceleratior.

Et unuſquiſque ſororem ſuam filiam patris ſui humiliabat in te.
Frater ſororem ſuam filiam patris ſui oppreſſit in te. *Vulg.*

E Et hic item aperte oſtendit ſceleris exuperantiam, ex uno patre natos arguens, uirum & uxorem. hinc ad amplificationem accuſationis procedit.
Munera accipiebant in te, ut effunderent ſanguinem.
Munera accepērunt apud te ad effundendum ſanguinem. *Vulg.*

Iura, inquit, uendere perſeuerabant, & pecuniis uendebant inſontium cædes. tum ad extremum ueluti quendam colophonem ſcelerum imponit.

Vſuram & ſuperabundantiam accipiebant in te.

Vulg. Vſuram & ſuperabundantiam accepiſti. F

Quod ſi etiam non extremum ut grauius poſitum erat, & coniunctum tamen erat cum iis, quæ dicta ſunt, idoneum erat ad deterrendos eos, qui hoc uterentur, & ad perſuadendum, hoc auaritiæ genus effugiendum eſſe, utpote cum ſceleratiſſimis & impiis coniunctum: cum homicidis enim, & idololatris, & libidinoſiſſimis, atque intemperatiſſimis connumeratum eſt. ita narratis ſcelerum generibus, docet deinceps, ipſorum futurum ſupplicium.

Et conſummabo conſummationem malitiæ tuæ, in oppreſſione, mei autem oblita es dicit Adonai dominus: ecce igitur percutiam manũ meam ad manũ, in quibus cõſummata es, & quæ feciſti, & in ſanguinibus G factis in medio tui, ſi ſuſtinebit cor tuum, & ſi præualebunt manus tuæ in diebus, quibus ego facio in te?

Vulg. Et auare proximos tuos calumniabaris, meique oblita es ait dominus Deus, ecce comploſi manus meas ſuper auaritiam tuam, quam feciſti, & ſuper ſanguinem qui effuſus eſt in medio tui, numquid ſuſtinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi?

More domini ac iudicis ait ſe percuſſurum manus oſtendens iram: quando enim mei oblita es, inquit, neque in memoriam beneficia mea & leges reuocare uoluiſti; eiuſmodi tibi, inquit, afferam calamitates, ut manus tuæ diſſoluantur, & corde omni perturbatione completo ſalutem deſperes. deinde quæ dicta ſunt mendacio carere oſtendens ait. H

Ego dominus locutus ſum, & faciam.

Dicta confirmat eius, qui dixit, auctoritas, ſatis eſt enim uos eo cognito qui locutus eſt, dictis fidem habere.

Et diſpergam te in gentibus, & diſſeminabo te in regionibus.

Vulg. Et diſpergam te in nationes, & uentilabo te in terras. I

Tum quæ hinc proficiſcatur utilitas docet.

Et deficiet immunditia tua ex te, & hereditabo in te ante oculos gentium, quia ego dominus.

Vulg. Et deficere faciam immunditiam tuam a te, & poſſidebo te in conſpectu gentium, & ſcies quia ego dominus.

Quando enim in ſeruitutem redacti, inquit, exules eritis, tunc experientia docti reſipiſcere, priſtinis relictis ſceleribus percipietis eſſe me Deum ueſtrum ac dominum, & hereditas mea uocabimini, diſcentque per uos gentes, apud quas incoletis, dignitatem & potentiam meam. K

Et factum eſt uerbũ domini ad me dicens, fili hominis ecce facti ſunt mihi domus Iſrael, commiſti omnes ære, & ſtanno & ferro & plumbo in medio fornacis argenti commiſti ſunt.

Vulg. Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis, uerſa eſt mihi domus Iſrael in ſcoriam, omnes iſti æs, & ſtannum & ferrum & plumbum

A bum in medio fornacis, ſcoria argenti facti ſunt.

Similis eſt, inquit, populus iſte o propheta argento adulterino cui multum æris, & ferri, & ſtanni, ac plumbi commiſtum ſit. Hoc item Deus ait per Hieremiam prophetam. Argentum reprobatũ uocate eos, quia reprobauit eos dominus Deus. *Hiere. 6* & per horum, quæ dicta ſunt materiam, omnis generis ſcelerum ſpecies declarauit. quod rurſus per Hieremiam prophetam diſci poteſt, qui hoc eodem crimine Iudæos accuſans dixit. defecit ſufflatorium ab igne, defecit plumbum incaſſum ar- *Ibidem* gentarius, argentum cudit, malitiæ eorum non ſunt liquefactæ, ex quo ſubiecit. Argentum reprobatum uocate eos, quia reprobauit eos dominus Deus. Sufflatorium autem diuinæ uirtutis efficaciam uocauit, Ignem uero modo orationem, quæ

B inſtruit, & expurgat, modo ſupplicium, quod ipſis rebus adhibetur. utriſq; enim diuina uirtus ad aliquid efficiendum utitur. argentariumque rurſus propheticam doctrinam nuncupauit, & plumbum ſupplicium. nam quia plumbum in argentum quod conflatur infunditur, ut quod in ipſo adulterinum eſt conſumat, etiam ſupplicium iis, qui eo digni ſunt, infertur, ut a peccato puri reddantur. hoc etiam ſe hic facturum minatur.

Propterea dic, hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod facti eſtis omnes in commiſtionem unam, iccirco ecce ego ſuſcipiam uos in medio Hieruſalem, ſicut excipitur argentum, & æs, & ferrum, & plumbum,

C & ſtannum in medio fornacis, ad inſufflandum in eam ignem ad conflandum, ſic excipiam uos in ira mea, & in furore meo, & adducam, & dimittam, & conflabo uos, & inſufflabo uos in igne iræ meæ, & conflabimini in medio eius, quemadmodum conflatur argentum in medio fornacis, ita conflabimini in medio eius, & cognoſcetis quia ego dominus effudi furorem meum ſuper uos.

Propterea hæc dicit dominus Deus, Eo quod uerſi eſtis omnes in ſcoriam, propterea ecce ego congregabo uos in medio Hieruſalem congre- *Vulg.*

D gatione argenti, & æris, & ſtanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis ut ſuccendam in ea ignem ad conflandũ, ſic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requieſcam & conflabo uos, & congregabo uos, & ſuccendam uos in igne furoris mei, & conflabimini in medio eius, ut conflatur argẽtum in medio fornacis, ſic eritis in medio eius, & ſcietis quia ego dominus cum effuderim indignationem meam ſuper uos.

Quando, inquit, ſcelerum colluuionẽ admiſiſtis, & argento improbo ſimiles per omnis generis improbitatem adulterinos uos oſtendiſtis, fornacem uobis conſti-

E tuam ipſam Hieruſalem, & carbonum inſtar, hoſtes iniiciam, meamque uim & uoluntatem, ueluti quoddam ſufflatorium commouebo, & ſimul uos conflabo, ut eos qui inſanabili morbo laborarint, æque atque aliam materiam, conficiam, eos uero qui curationem admiſerint, ueluti quoddam purgatum argentum, reddam.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis dic ei, tu es terra non rigata, neque pluuia facta eſt in te, in die iræ, & ex bello inculta, & neque pluuiam, neque aratrum excipiens.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens fili hominis dic ei, tu es *Vulg.*

terra immunda & non compluta in die furoris. F

At qui doctrinæ pluuiam per ſanctos ipſi prophetas adhibebat, quam cum non exciperent, ſed repellerent ueluti ſaxum quoddam pluuiæ irrigationi haud præbens aditum, merito ipſam terram non irrigatam nominauit. deinde rurſus principes accuſat.

Cuius duces in medio eius tanquam leones rugientes, rapientes rapinas, animas deuorantes in potentatu, diuitias & honores accipientes, uiduas eius multiplicarunt, in medio eius.

Vulg. Coniuratio prophetarum in medio eius, ſicut leo rugiens rapiensque prædam, animas deuorauerunt, opes & pretium acceperũt, uiduas eius multiplicauerunt in medio illius. G

Viris enim interfectis perſpicuum eſt uiduitati locum datum eſſe. hinc in ſacerdotes accuſatoriam transfert orationem.

Et ſacerdotes eius ſpreuerunt legem meam.

Vulg. Sacerdotes eius contempſerunt legem meam.

Maximum hoc eſt ſcelus, quos enim aliis duces eſſe oportuit, ii cæci degere perſeuerabant.

Et profanabant ſancta mea. H

Et polluerunt ſanctuaria mea.

Haud rite inquit perficiebant, quæ ad eorum miniſterium pertinerent. tum ſcelerum genera recenſet.

Inter ſanctum, & profanum non diſtinguebant, & inter purum & impurum non diſtinguebant.

Vulg. Inter ſanctum & profanum nõ habuerunt diſtantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt.

Non diſtinguebant inquit, neque docebant, quid ſanctum, & diuinum, & quid profanum, & humanum. profanũ enim hoc loco, non impium uocat, ſed id quod commune eſt, & a rebus diuinis diſtinctum. purum & impurum, quæ ſecundum legem ſeparata ſunt, & quæ rurſus ſecundum legem interdicta. neque de cibis tantum & ſacrificiis loquitur, ſed etiam de indumentis & aliis quæ tum uoluntate, tum præter uoluntatem accidunt, fluxu ſeminis, & menſtruo laborante, & contactu lepræ, & contactu cadaueris, & morticini, & a fera capti, & de aliis omnibus, quæcunque lex prohibet. ad hæc addit. I

Et a ſabbatis meis cooperiebant oculos ſuos, & profanabant me in medio ipſorum.

Vulg. Et a ſabbatis meis auerterunt oculos ſuos, & coinquinabar in medio eorum. K

Videntes enim propalam ſabbatorum diem contumelia affici, & opus lege nõ permiſſum quietis die perfici arguere nolebant eos, qui delinquere audebant, ſed ueluti conniuentes oculis, diſſimulabant ea uidere, quæ continenter cernebant. rurſus ad principes reuerſus ait.

Principes eius in medio eius, ut lupi rapientes rapinas ad effundendum

A dum ſanguinem, ad perdendum animas, ut auaritia plus haberent.

Principes eius in medio illius, quaſi lupi rapientes prædam, ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & auare ſectanda lucra. *Vulg.*

Occaſionem lucri, inquit, faciebant imperium ſortiti iniuſtas cædes, & quos oportebat eorum quibus fieret iniuria propugnatores eſſe, ii eorum qui iniuriam faciebant, partes ſequebantur. Hinc ad prophetas digreditur hæc loquens.

Et prophetæ eius ungentes eos.

Prophetæ autem eius liniebant eos abſque temperamento. *Vulg.*

B Hoc item ſupra dixit, cum docuit male conſtructum murum a populo, peius a falſis prophetis inunctum. confirmabant, inquit, qui prophetæ uocabantur, ea quæ a principibus perperam fiebant, adulatoriis uerbis uſi, & principatus obſeruare edocti. deinde horum docet ſupplicium.

Cadent uidentes uana, diuinantes mendacia, dicentes hæc dicit Adonai dominus, & dominus non eſt locutus.

Videntes uana & diuinantes eis mendacium, cum dominus non ſit locutus. *Vulg.*

C Imitantes enim ueros prophetas Dei perſonæ falſa ſua oracula adſcripſerunt, & ueritatis fonti attribuerunt mendacium. hæc autem dicebant, inquit.

Populum terræ opprimentes iniuſtitia, & diripientes rapinas, mendicum & pauperem opprimentes, & ad aduenam non reuertentes cum iudicio.

Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant uiolenter, egenum & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia abſque iudicio. *Vulg.*

D Mendacio, inquit, utebantur, & ad uoluntatem principum diuinabant, ſecuritatem contra pauperes nanciſci ſtudentes, & occaſionem lucri mendacium facientes.

Et quærebam ex ipſis uirum conuerſantem recte, & ſtantem in interciſione ſæpis ante faciem meam in tempore terræ, ut ne in finem delerem eam, & non inueni.

Et quæſiui de eis uirum qui interponeret ſæpem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni. *Vulg.*

E Hæc etiam per Hieremiam docet cum ait, circumcurrite uias Hieruſalem, & aſpicite, & quæretis in plateis eius, ſi inueneritis unum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei. Igitur hic quoque ait, ex principibus, ex ſacerdotibus & ex aliis omnibus inquirebam unum certe uirum, qui poſſet in interciſione ſæpis ſtare. hoc eſt cohibere illata ſupplicia ſua iuſtitia ualentem, & eam interciſionem, quæ propter iniquitatem facta fuerat, & pœnarum introitum obturare. neque inueni. Iccirco *Hiere. 5*

Effudi, inquit, furorem meum ſuper eam, in rigore iræ meæ, ad conſumendum eos.

Vulg. Et effudi ſuper eos indignationem meam, & in igne iræ meæ conſumpſi eos. F

Iuſtaque oſtendens ſupplicia ſubiecit.

Vias ipſorum in capita eorum dedi dicit Adonai dominus.

Vulg. Viam eorum in caput eorum reddidi, ait dominus Deus.

Hinc percipi poteſt non ſolum diuinæ bonitatis exuperantia ſed etiã Iudæorum impietas, nam de Sodomis pollicitus fuit, ſi quinque iuſtos inueniret, omnem ſe urbem a ſupplicio illæſam conſeruaturum. Hic uero cum unum quæſiiſſet, non inuenit, quamobrem inimicis eam traditam curauit euertendam. decet igitur nos,qui
Pſal. 100 bus exploratum eſt, diuinam miſericordiam cum iudicio coniunctam eſſe, miſericordiam enim & iudicium, inquit, cantabo tibi domine; haud commorari in inſtitutis peccatorum, neque Dei longanimitatem contemnere, neque theſaurizare nobis ipſis iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet unicuiq; G
Rom. 2 ſecundum opera eius. ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO IX.

Cap. 23 Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis duæ mulieres erant filiæ matris unius, & fornicatæ ſunt in Aegypto.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt, & fornicatæ ſunt in Aegypto. H

In iis, quæ interpretati ſumus omnem populum unã meretricem nuncupauit, unus enim populus etiam a principio uocatus fuit. ubi uero regnante Roboam facta eſt diuiſio, & hi Ephraim, & Iſrael nominabantur,hi uero Iuda: iure etiam parabolica & tranſlationis formula ſecundum diuiſionem uſus eſt, uocatque ipſos a metropolibus decem quidem tribus a Samaria, Iudam autem & Beniamin a Hieruſalem, aſſeritque eas unius matris, non ſolum propter unam generis ſtirpem, ſed etiã quia ſecundum impietatem unam habuerunt parentem Aegyptum,etenim ſuperius per tranſlationem, matrem ipſorum Cethæam, & Ammorræum patrem appellauit. Hæ igitur I

Fornicatæ ſunt, inquit, in Aegypto.

Deinde etiam tempus declarat.

In adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt, ibi ceciderunt ubera eorum, ibiq; deuirginatæ ſunt.

Vulg. In adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt, ibi ſubacta ſunt ubera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum.

Patres enim ipſorum Abraham & Iſaac & Iacob pietate ſplenduerunt, eorumque filii ita permanſerunt ut idololatriæ myſteriis minime initiarentur. uerũ qui ex illis procreati ſunt, cum in Aegypto commorarentur, impietatem didicerunt. et adoleſcentiam eorum uocat, initium unde tanta creuit multitudo. corruptionem uero & mammarum caſum impiorum dogmatum doctrinam. quemadmodum enim uiolatam uirginitatem mammarum laxitas conſequitur, ita cum quis a Deo defecerit, ſequitur eius partis,quæ in nobis principatum obtinet,caſus. cuius ueluti tegumenta,& indumenta ſunt mammæ. tum quia per ſimilitudinem mulieres ipſas nominauit,mulierum quoque quarundam in Aegypto ob intemperantiam inſignium ipſis nomina imponit. aitque. K

Et nomina

A Et nomina earum Oolla ſenior, & Ooliba iunior ſoror eius.

Nomina autem earum Oolla maior, & Ooliba ſoror eius minor.

Cum ſuperiora ænigmatice dixiſſet, ad id quod apertius eſt, tranſtulit orationem, & meretricum illarum mulierum mentionem fecit, accuſationem amplificans, dum cupit in ipſis per exemplum impietatis ſenſum ingeneratum iri. deinde beneficium a ſe in eos profectum commemorat.

Et fuerunt mihi & pepererunt filios & filias, & nomina earum, Samaria Oolla, & Hieruſalem Ooliba.

B Et habui eas, & pepererunt filios & filias, porro earum nomina Samaria Oolla, & Hieruſalem Ooliba. *Vulg.*

Conſuetudinem autem & ſocietatem uocat eorum per legem conſenſum. ille enim leges ferebat, ipſi ſe leges latas obſeruaturos pollicebantur. illud uero, pepererunt mihi filios & filias, declarat, ad quoddam tempus eos ſub lege degentes pietate filios imbuiſſe. Hactenus igitur communiter utroſque accuſauit. deinceps uero facta tribuum diuiſione, Samariam prius accuſat, quam Oollam nominauit, etenim prior in uitulorum impietatem collapſa eſt, in duas partes regno diuiſo.

Et fornicata eſt Oolla a me, & adiuncta eſt ad amatores ſuos.

C Fornicata eſt igitur Oolla ſuper me, & inſaniuit in amatores ſuos. *Vulg.*

Tanquam de muliere loquens amatorum poſuit nomen, innuit autem ſignificatq; dæmonas, quos colere perſeuerauit, tum etiam impietatis genera docet.

Et Aſſyrios, inquit, appropinquantes ſibi, ueſtitos hyacinthinis principes, & duces, iuuenes electos omnes, equites equitantes in equis, & dedit fornicationem ſuam ſuper eos, ſuper electos filios Aſſyriorum omnes, ad quos appoſita eſt, in omnibus deſideriis ſuis polluebatur.

In Aſſyrios propinquantes ueſtitos hyacintho, principes & magiſtra- *Vulg.*
D tus, iuuenes cupidinis uniuerſos, equites aſcenſores equorum, & dedit fornicationes ſuas ſuper eos, electos filios Aſſyriorum uniuerſos, & in omnibus in quos inſaniuit, in immunditiis eorum polluta eſt.

Per ænigma iuuenes electos indutos hyacinthinis idola uocat ita ab ipſis picta, & figurata. etenim conſueuerant omnes antiquitus impietati dediti, habitus in ſua repub. uſitatos ſuis diis imponere. Græci ſiquidē & Romani Martem ſecundum propriam ſui habitus armant figuram, Perſæ autem ſecundam ſuam, & aliter Indi, aliter Aethiopes, & ſimiliter unaquæque earum quæ nominantur, natio. attamen docet ipſos priores ſibi auxilio Aſſyrios accerſiſſe, neglecta Dei ſocietate. accerſito
E enim Yphul, erat hic rex Aſſyriorum, auxilio contra Syros, tributū & uectigal ipſi pendere polliciti ſunt. hinc deinceps commercium impietatem introduxit. tum ſubiicit.

Et fornicationem ſuam ex Aegypto non dereliquit, quia cum ea dormiebant in adoleſcentia eius, & ipſi deuirginauerunt eam, & effuderunt fornicationem ſuam ſuper eam.

Inſuper & fornicationes ſuas, quas habuerat in Aegypto non reliquit, *Vulg.* nam & illi dormierunt cum ea in adoleſcentia ſua & illi confregerunt

ubera

ubera pubertatis eius, & effuderunt fornicationem ſuam ſuper eam. F

Copulata, inquit, cum Aſſyriis, eorumque ſuperſtitione perfuſa ne Aegyptiacas quidem diſciplinas neglexit, immo illas ſtudioſiſſime obſeruauit. ita narratis impietatis generibus, iuſtas etiam pœnas oſtendit.

Propterea tradidi eam in manus amatorū ſuorum, in manus filiorum Aſſyriorum ad quos adiuncta eſt.

Vulg. Propterea tradidi eam in manus amatorum ſuorū, in manus filiorum Aſſur, ſuper quorum inſaniuit libidinem.

Cum enim meas leges non retinuerit, ſed mihi dedicata alios amarit, mea ipſam prouidentia deſtitui, tradidique eam illis, quos meæ prætulit ſocietati. G

Ipſi, inquit, diſcooperuerunt uerecundiam eius, filios & filias ipſorum tulerunt, & ipſam in gladio occiderunt, & facta eſt locutio in mulieres. & ultiones fecerunt in ea, in filias.

Vulg. Ipſi diſcooperuerunt ignominiam eius, filios & filias eius tulerunt, & ipſam occiderunt gladio, & factæ ſunt famoſæ mulieres, & iudicia perpetrauerunt in ea.

Ita inquit a me proiecta experientia didicit, quænam mea ſit ſocietas, & quæ amatorum ſuorum improbitas. ſtatim enim, ut ipſam in ſeruitutem redegerunt, primum ſuppliciis, illius enudarunt adulteriū: deinde crudeliſſime & abſque ulla miſericordia interfecerūt, filioſque ipſius & filias bello captos abduxerunt: et omnis ciuitas ea diuulgat, quæ illi acciderunt, mulieres enim per translationem rurſus ciuitates nuncupauit. neque in ipſam ſolum crudelitatem hanc adhibuerunt, ſed etiā in illius filias: intelligit autem ſubiectas illi urbes, & pagos. hæc autem ſuſtinuere decem tribus, primum a Thetlathphalaſar, deinde a Salmanaſar, qui fuerunt reges Aſſyrii. ita narratis, quæ ad Samariam pertinent, ad Hieruſalem orationem transferens ait. H

I

Vulg. Et uidit ſoror eius Ooliba, & corrupit aggreſſum ſuum ſuper eam (Aquilas uero, τὴν ἐπιθυμίαν interpretatus eſt, deſiderium) & fornicationem ſuam, ſuper fornicationem ſororis ſuæ multiplicauit, ad filios Aſſyriorum adiuncta eſt, duces & præfectos prope ſe, & indutos ſpecioſis, equites equitantes in equis, iuuenes electos omnes.

Vulg. Quod cum uidiſſet ſoror eius Ooliba, pluſquam illa inſaniuit libidine, & fornicationem ſuam ſuper fornicationē ſororis ſuæ ad filios Aſſyriorum præbuit impudenter ducibus & magiſtratibus ad ſe uenientibus indutis ueſte uaria, equitibus qui uectabantur equis, & adoleſcentibus forma cunctis egregia. K

Eadem inquit Hieruſalem commiſit, quæ Samaria, & ſimiliter uiolato fœdere, quod meum inierat, Syriorum deos mihi antepoſuit, quorum freta fiducia opem meam contempſit, nam per ducem & præfectos initam cum illis innuit ſocietatem

Et uidi, inquit, ego, quia polluta eſt uia una duarum.

Vulg. Et uidi, quod polluta eſſet, uia una ambarum.

Paria

A Paria enim, & ſimilia, inquit, earum inſtituta.

Et addidit ad fornicationem ſuam & uidit uiros depictos in pariete imagines Chaldæorum depictas in coloribus in ſtilo accinctas, uariatæ ueſtes ſuper lumbos eorum, & tiaræ tinctæ ſuper capita eorum, aſpectus triplex omnium ſimilis filiorum Babylonis, Chaldæorum terræ patriæ eorum, & adiuncta eſt ad ipſos uiſione oculorum ſuorum.

Et auxit fornicationes ſuas, cumque uidiſſet uiros depictos in pariete *Vulg.* imagines Chaldæorum expreſſas coloribus, & accinctos baltheis renes, B & tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium ſimilitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti ſunt, inſaniuit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum.

Recte & admodum congruenter idolorum imbecillitatem reprehendit, nihil aliud eſſe docens, quam colores & figuras & artis opificia. illud autem, aſpectus omniū triplex, multas ipſorum formas ſignificat. Symmachus uero, aſpectus prædonum omnium, interpretatus eſt. Hos inquit cum conſpexiſſet, nihilque aliud cerneret, quam picturæ artis imagines, eorum amauit conſuetudinem. & ubique idolorum innuit cultum.

C Et miſit, inquit, nuncios ad eos in terram Chaldæorum & uenerunt ad eam filii Babylonis, ad cubile diuertentium, & polluerũt eam in fornicatione ſua, & polluta eſt in eis & receſſit anima eius ab eis.

Et miſit nuncios ad eos in Chaldæam, cũque ueniſſent ad eam filii Babylonis, ad cubile mammarum polluerunt eam ſtupris ſuis, & polluta eſt ab eis, & ſaturata eſt anima eius ab illis. *Vulg.*

Ipſa enim inquit, cum ipſos ut ſibi opem ferrent accerſiſſet, & ex eorum commercio contraxiſſet impietatem, rurſus ab illis defecit. defectionem autem hic non D a dæmonibus ait, ſed ab ipſis Babyloniis. etenim Ioacim, & Iechonias, & Sedecias, fœdera quæ cum Babyloniis percuſſerant, uiolarunt.

Et reuelauit fornicationem ſuam, & diſcooperuit uerecũdiam ſuam, & receſſit anima mea ab ea, quemadmodum receſſit anima mea a ſorore eius.

Denudauit quoque fornicationes ſuas, & diſcooperuit ignominiam ſuã, & receſſit anima mea ab ea ſicut receſſerat anima mea a ſorore eius. *Vulg.*

Conſpecta, inquit, impietatis ipſius exuperantia, mea prouidentia illam orbaui: E rurſus enim ſecundum allegoriæ ſpeciem, animam poſuit, non quia in animum & corpus numen diuiſum ſit, quod & a corpore & a compoſitione uacuum eſt, humanitus autem & uſitato hominum more colloquitur, hominum ſe ſe accommodans imbecillitati. Hactenus igitur cum propheta uiſus eſt uerba facere. deinceps uero quaſi in memoriam reuerſus per narrationem eorum quæ ipſa auſa eſt, ad eam tranſfert orationem.

Et multiplicaſti, inquit, fornicationẽ tuam, ut recordareris dierum adoleſcentiæ tuæ, in quibus fornicata es in Aegypto.

Et multi-

Vulg. Multiplicauit enim fornicationes ſuas recordans dies adoleſcentiæ F
ſuæ, quibus fornicata eſt in terra Aegypti.

Obliuioni, inquit, tradideram, quæ tu in Aegypto deliquiſti, uerum tu eorum memoriam poſterioribus tuis inſtitutis reuocaſti. conſueuit enim ſæpe priſtinorũ peccatorum reminiſci improbitatis ſimilitudo. deinde rurſus per allegoriam & translationem idolorum cultum accuſat.

Et adiuncta es ad Chaldæos, quorũ carnes ut carnes aſinorum, & pudenda equorum pudenda eorum, & uiſitaſti iniquitatem adoleſcentiæ tuæ, quæ faciebas in Aegypto in diuerſorio tuo, ubi ubera adoleſcentiæ
tuæ ceciderunt. G

Vulg. Et inſaniuit libidine ſuper concubitum eorum, quorum carnes ſunt ut carnes aſinorum, & ſicut fluxus equorum fluxus eorum. & uiſitaſti ſcelus adoloſcentiæ tuæ, quando ſubacta ſunt in Aegypto ubera tua, & confractæ ſunt mammæ pubertatis tuæ.

Et cum Chaldæis inquit, coniuncta, ne ægyptiaca quidem inſtituta negligebas, ſed & horum & illorum deos colebas, multam autem ipſorum impietatem, multorumq; deorum ſuperſtitionem pudendis equorum & aſinorum comparauit: quandoquidem fornicationem quoque idolorum cultum uocat. animæ enim quæ Deo H
coniunctæ & dedicatæ ſunt, cum deinde eo relicto dæmonum conſuetudinem amplectuntur, merito adulteræ nuncupantur.

Propterea hæc dicit Adonai dominus. Ecce ego excito amatores tuos contra te, a quibus defecit anima tua, & adducam eos ad te in circuitu, filios Babylonis, & omnes Chaldæos, Phacum, & Sud, & Cud, & omnes filios Aſsyriorum cum ipſis, iuuenes electos, duces, & præfectos, omnes triſtatas, ideſt regios ſatellites, & nominatos, equitantes in equis,
& uenient contra te omnes ab aquilone cum armis, & curribus, & ro- I
tis, & multitudine populorum, & thoracas, & clypeos, & galeas circumponent contra te, & iacient ſuper te cuſtodiam in circuitu.

Vulg. Propterea Ooliba, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ſuſcitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus ſatiata eſt anima tua, & congregabo eos aduerſum te in circuitu, filios Babylonis, & uniuerſos Chaldæos, nobiles, tyrannoſque, & principes omnes filios Aſsyriorum, iuuenes forma egregia, duces & magiſtratus uniuerſos, principes principum, & nominatos aſcenſores equorum, & uenient ſuper te inſtructi curru & ro-
ta, & multitudo populorum lorica, & clypeo, & galea armabuntur con K
tra te undique.

Ab ipſis, inquit, rebus percipies, quisnam ego ſim, & quinam amatores tui, ego enim a te neglectus longanimitatem adhibui: iſti autem ſimulatque tuam defectionem didicerint, omni armorum apparatu aduenient, equis & curribus inſtructi, ſubiectosque ſibi omnes adducentes, uallisque & aggeribus tuos aditus circumdabunt. hoc enim ſignificauit, cum dixit: Iacient ſuper te cuſtodiam in circuitu. deinde adiicit.

Et

A Et dabo ante faciem ipſorum iudicium, & uindicabunt te in iudiciis ſuis, & dabo zelum meum in te, & facient tecum in ira furoris mei.

Et dabo coram eis iudicium, & iudicabunt te iudiciis ſuis, & ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore. *Vulg.*

Quando enim illos meæ prouidentiæ prætuliſti, per eoſdem illos eorum quæ in me deliquiſti a te pœnas exigam, ipſorumque te iudiciis tradam. ſuppliciorum autem genera recenſet.

Nares tuas, & aures tuas auferent, & reliquos tuos gladio deiicient,
B ipſi filios tuos & filias tuas capient, & reliquos tuos deuorabit ignis, & exuent te ueſtimentum tuum, & capient uaſa gloriationis tuæ.

Naſum tuum, & aures tuas præcident, & quæ remanſerint gladio concident, ipſi filios tuos, & filias tuas capient, & nouiſſimum tuum deuorabitur igni, & denudabunt te ueſtimētis tuis, & tollent uaſa gloriæ tuæ. *Vulg.*

Alios enim bello captos abducent, inquit, alios in prœlio iaculis confodient, aliis extremas partes ſummo odio & crudelitate amputabunt, & omnia quæ ad te pertinent prædabuntur, & igne plurimas res tuas conſument. oſtendit item ex crudelitate futuram utilitatem.

C Et auertam impietates tuas a te, & fornicationem tuam de terra Aegypti non recordaberis amplius.

Et requieſcere faciam ſcelus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Aegypti, nec leuabis oculos tuos ad eos, & Aegypti non recordaberis amplius. *Vulg.*

In illis enim malis cum uerſaberis, tua ſcelera ſenties, & admodum ea abominaueris, quæ calamitatem iſtam tibi conciliarint.

Quia hæc dicit Adonai dominus, ecce ego trado te in manus eorum
D quos odiſti, a quibus defecit anima tua, & facient in te in odio, & capient omnes labores tuos, & defatigationes tuas, & eius nuda, & ignominioſa, & reuelabitur ignominia fornicationis tuæ, & impietatis tuæ.

Quia hæc dicit dominus Deus, ecce ego tradam te in manus eorum, quos odiſti, in manus de quibus ſatiata eſt anima tua, & agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam & ignominia plenam, & reuelabitur ignominia fornicationum tuarum, ſcelus tuum, & fornicationes tuæ. *Vulg.*

E Amore, inquit, Chaldæorum capta rurſus eos odiſti, uerum ego iſtis te tradam, per quos a te pœnas exigam & ſupplicia, quibus totam nudam impietatem tuam indicabo, diſcent enim ii, qui tuas conſpxerint calamitates, earum auctorem tuā fuiſſe iniquitatem. icci rco merito ſubiecit.

Fornicatio tua fecit tibi hæc, cum ambulares poſt gentes, & pollueberis in cogitationibus earum.

Fecerunt hæc tibi quia fornicata es poſt gentes, inter quas polluta es in idolis earum. *Vulg.*

Secuta

Secuta es, inquit, gentium inſtituta, quæ ſuis innixæ rationibus impietatem excogitarunt. quin etiam F

In uia ſororis tuæ ambulaſti, & dabo ego calicem eius in manus tuas.

Vulg. In uia ſororis tuæ ambulaſti, & dabo calicem eius in manu tua.

Quæcunque ſuſtinuit, inquit, Samaria, eadem tu quoque ſubibis: calicem enim ſupplicium uocauit, ut qui grauedinem & ebrietatem ingeneret.

Hæc dicit Adonai dominus. Calicem ſororis tuæ bibito profundum & latum, & erit in riſum & ſubſannationem, qui abundat, ut perficiat ebrietatem, & diſſolutione repleberis calicem perditionis & deletionis, calicem ſororis tuæ Samariæ, & bibes eum, & exhauries fæces, & teſtas ipſius deuorabis, & ubera tua dilacerabis. G

Vulg. Hæc dicit dominus Deus: calicem ſororis tuæ bibes profundum & latum, eris in deriſum, & in ſubſannationem, quæ eſt capaciſſima. ebrietate & dolore repleberis, calicem mæroris & triſtitiæ calicem ſororis tuæ Samariæ, & bibes illum & epotabis uſque ad fæces, & fragmenta eius deuorabis, ubera tua lacerabis.

Profundum calicem uocauit ob calamitatis magnitudinem, latum autem propter ſeptuaginta annorum tempus, deletionis uero calicem nuncupauit, propter ſolitudinem, quæ urbem occupauerat, & illud exhauries fæces, appoſuit quia extremam pertulit obſidionem, teſtasque ipſam uoraturam dixit, propter extrema, in quæ incidit mala, & ubera laceraturam propter eam pænitentiam, quam paritura eſſent mala. H

Et celebritates tuas, inquit, & neomenias tuas auertam, quia ego locutus ſum dicit Adonai dominus.

Omnem tuum publicum conuentum, omnemque lætitiam extinguam, & imponam uerbis finem, uerus enim ſum & mendacii expers dominus. I

Propterea hæc dicit Adonai dominus. eo quod oblita es mei, & proieciſti me poſt corpus tuum, & tu cape impietatem tuam, & fornicationem tuam.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, quia oblita es mei, & proieciſti me poſt corpus tuū, tu quoque porta ſcelus tuum & fornicationes tuas.

Quando meo cultui corporis uoluptates antepoſuiſti, ſuſcipe, inquit, intemperantiæ præmia. per hæc autem innuit, fundamentum impietatis ſcelera fuiſſe, inſeruientes enim uoluptatibus in idolorum prolapſi ſunt cultum. K

Et dixit dominus ad me, fili hominis, num iudicabis Oollam, & Oolibam, & annunciabis eis ſcelera earum quia adulterium commitebant, & ſanguis in manibus earum, & in cogitationibus ſuis adulterium cōmittebant, & filios ſuos, quos genuerunt mihi, traduxerunt per ignem?

Vulg. Et ait dominus ad me dicens, fili hominis numquid iudicas Oollam, & Oolibam & annuncias eis ſcelera earum, quia adulteratæ ſunt, & ſanguis

A guis in manibus earum, & cum idolis ſuis fornicatæ ſunt, inſuper & filios ſuos quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad deuorandum.

Illud, num iudicabis? alii interpretes interpretati ſunt, iudica. mea inquit, ſuſcepta perſona o propheta, fac iudicium de Samaria, & Hieruſalem, earumque ſcelera redarguito, ut uidelicet me relicto cum idolis commiſcebantur, & ut filios, qui a me illis concedebantur, ut ſacrificium illis offerebant, meas leges aſpernati, meaq; ſabbata profanantes. hoc enim ſubiecit.

Quo ad & iſta fecerunt mihi polluebant ſancta mea in die illa, & ſab-
B bata mea profanabant.

Sed & hoc fecerunt mihi, polluerunt ſanctuarium meum in die illa, & ſabbata mea profanauerunt. *Vulg.*

Tum docet profanationis modum.

Et cum iugularent ipſi filios ſuos idolis ſuis, & cum ingrederentur ipſi in ſancta mea in die illa profanabant ea.

Cumque immolarent filios ſuos idolis ſuis, & ingrederentur ſanctuarium meum in die illa, ut polluerent illud. *Vulg.*

Multa autem impietatis eſt exuperantia, primum enim, quod ipſi filios iugularint,
C extremus eſt impietatis terminus. quod uero etiam dæmonibus tales uictimas obtulerint, rurſus ſceleris eſt amplificatio. at quod etiã ſabbato hæc auſi fuerint, quo etiam opus neceſſarium fuerat interdictum, multo maiorem id impietatem demonſtrat, ſed quod poſt eiuſcemodi facinus etiã ad diuina ueſtibula conſcenderint, hoc uero cuinam talis exuperandæ impietatis locum relinquit? iccirco etiam extremo hoc loco poſuit, ac rurſus adiecit.

Et ecce ſic faciebant in medio domus meæ.

Etiam hæc fecerunt in medio domus meæ. *Vulg.*

Hoc inquit impium facinus in domo mihi dedicata auſi ſunt.

D Et mittebant uiris uenientibus de longe, ad quos nuncios mittebant, & ſimul ac uenirent ipſi ſtatim lauabaris, & ſtibio linebas oculos tuos, & ornabaris ornatu & ſedebas in lecto ſtrato, & menſa ornata ante ipſam.

Miſerunt ad uiros uenientes de longe ad quos nunciũ miſerant, itaq; ecce uenerunt, quibus te lauiſti, & circumliniſti ſtibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri, ſediſti in lecto pulcherrimo & menſa ornata eſt ante te. *Vulg.*

Omnia, quæ dicta ſunt, tanquam de muliere meretrice deſcripſit, ſignificatque ini-
E tam ab ipſis cum Aſſyriis & Chaldæis ſocietatem, & inde introductam impietatem. declarat inſuper laſciuos ornatus, quos in dæmonum celebritatibus adhibebant, & alia omnia, quæcunque in huiuſcemodi publicis conuentibus fieri conſueuerant. quod ea item ſignificant, quæ ſequuntur.

Et thymiama meum & oleum meum ponebas ante eos.

Thymiama meum & unguentum meum poſuiſti ſuper eam. *Vulg.*

Hoc eſt, ante idola.

Et lætabantur in eis.

Lætitia quippe dæmonum, hominum eſt interitus, ad hæc ait. F

Et uocem harmoniæ reſonabant ad uiros ex multitudine hominum uenientes ebrios ex deſerto.

Vulg. Et uox multitudinis exultantis erat in ea, & in uiris qui de multitudine hominum adducebantur, & ueniebant de deſerto.

Quid enim deſertius eſt iis, qui adorant idola? ex illis enim deſertis inquit animis impietatis tibi documenta afferebantur, quæ muſicis organis excipiebas iucundum ſuauemque ſonum reſonantibus.

Et dabas ipſis armillas in manus eorum, & coronam gloriationis in capita eorum. G

Vulg. Poſuerunt armillas in manibus eorum, & coronas ſpecioſas in capitibus eorum.

Nihil enim ab idolis accipiunt, qui eos ſibi colendos inſtituunt, immo dona ſibi a Deo conceſſa ipſis offerunt omnis generis ornatu eos inſtruentes.

Et dixi, non in his mœchantur, & opera meretricia hæc, & ipſa fornicata eſt.

Vulg. Et dixit ei, quæ attrita eſt in adulteriis, nunc fornicabitur in fornicatione ſua etiam hæc. H

Dicebam enim utens prophetis ut inſtrumentis, adulterium ueſtrum in rebus inanimis audacter committi, & meretricia hæc ueſtra eſſe inſtituta.

Et ipſi ingrediebantur ad eam, quemadmodum ingrediuntur ad mulierem meretricem, ita ingrediebantur ad Oollam, & ad Oolibam mulieres iniquas ut facerent iniquitatem.

Vulg. Et ingreſſi ſunt ad eam quaſi ad mulierem meretricem, ſic ingrediebantur ad Oollam, & ad Oolibam mulieres nefarias.

Licentiam, enim, in reliquum nacti ex horum iniquitate, tanquam ad mulieres meretrices, omnibusque proſtitutas, ita ad Samariam & Hieruſalem ingreſſi ſunt etiam animarum euerſores dæmones, quique eorum cultum docti fuere, Chaldæi. deinceps igitur ad hos transfert orationem & ait. I

Et uiri iuſti hi.

Vulg. Viri ergo iuſti ſunt.

Iuſti epitheton appoſuit, non eorum iuſtitiæ perhibens teſtimonium; erant enim iniuſtiſſimi, iniquiſſimi, & admodum impii; ſed ex cõparatione impiorum iſtius facinorum, appoſuit, iuſtum. hoc eſt, ſi tecum conferantur hi iuſti ſunt, quod etiam ſuperius fecit, cum de Hieruſalem loqueretur, dixit enim, & iuſtificaſti ſorores tuas in peccatis tuis, & in iniquitatibus tuis, quas feciſti, & hic item uiri iuſti hi, ait, ideſt, iuſtiores te ſunt. K

Et ulciſcentur eas ultione adulterarum, & iudicio effundunt ſanguinem, quia adulteræ ſunt, & ſanguis in manibus earum.

Vulg. Hi iudicabunt eas iudicio adulterarum & iudicio effundentium ſanguinem, quia adulteræ ſunt & ſanguis in manibus earum.

Homicidii

A Homicidii inquit & adulterii pœnas luent ſuos amatores iudices ſortiti, & ea patientur, quæ adulteræ mulieres & homicidæ iure perferunt. ita abſoluta ænigmatica narratione contra ipſos ſententiam pronunciat.

Hæc dicit Adonai dominus, adduc ad eas multitudines, & da in ipſis perturbationem, & direptionem, & lapidentur lapidibus turbarum, & confodiant eas gladiis ſuis, filios eorum & filias interficient, & domos earum incendent igne.

Hæc enim dicit dominus Deus, adduc ad eas multitudinem & trade *Vulg.*
B eas in tumultum & rapinam, & lapidentur lapidibus populorum,& con fodiantur gladiis eorum, filios, & filias earum interficient, & domos ea rum igne ſuccendent.

Deinde oſtendit ex his rebus utilitatem futuram.

Et auertam impietatem de terra, & erudientur omnes mulieres, & non facient ſecundum impietates earum.

Et auferam ſcelus de terra, & dicent omnes mulieres ne faciant ſecun *Vulg.*
dum ſcelus earum.

C His enim hæc inquit ſuſtinentibus, lapidibusque, & gladiis & igne conſumptis, omnis ciuitas percipiet utilitatem, diſcens, qualia ſint impietatis præmia. atque hic rurſus mulieres nuncupauit ciuitates.

Et dabitur impietas ueſtra ſuper uos, & omnia peccata cogitationum accipietis, & cognoſcetis quia ego dominus.

Et dabunt ſcelus ueſtrum ſuper uos, & peccata idolorum ueſtrorum *Vulg.*
portabitis, & ſcietis quia ego dominus Deus.

Impietatis ueſtræ fructus, inquit, feretis, non enim coacti ipſam ſuſcepiſtis, ſed uoluntate atq; cupiditate. uerum ex ipſo ſupplicio maximam colligetis utilitatem,
D qua me dominum agnoſcetis. quam utinam agnitionem nos conſequamur, non malorum experientia docti, ſed diuina beneficia ſentientes, & ingratum animum abominantes,& ob Dei memoriam in ſingulos dies renouati, & ſanctiſſimi ſpiritus uirtute in Dei caritatem inflammati, & domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum expe ctantes, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO X.

Et factum eſt uerbum domini ad me in anno nono, in menſe decimo *Cap. 24*
E decima menſis dicens, fili hominis ſcribe tibi ipſi nomen diei huius, a qua confirmatus eſt rex Babylonis ſuper Hieruſalem a die hodierna.

Et factum eſt uerbum domini ad me in anno nono in menſe decimo, *Vulg.*
decima die menſis dicens, fili hominis ſcribe tibi nomen diei huius, in qua confirmatus eſt rex Babylonis aduerſum Hieruſalem hodie.

Docuit nos, quo tempore contra Hieruſalem Babylonius cum exercitu eſt profectus. illo autem urbem obſidente propheta iis, qui iam bello capti fuerant, impen dentia mala præſignificat, icirco prophetiæ quoque ueritatē oſtendens dominus,

annotari iubet diem, qua hoſtis aggredi cœpit urbem, ut tum ex tempore tum ex F
euentu rerum, diſcant, & ii qui iam in ſeruitutem redacti ſunt, & ii qui obſiden-
tur, ab initio hæc de ipſis Deum prædixiſſe: et non propter hoſtium uirtutem ſe ui
ctos eſſe, ſed ſuorum peccatorum pœnas perſoluere.

Et dic ad domum exaſperantem parabolam.

Vulg. Et dices per prouerbium ad domum irritatricem parabolam.

Poſt annotatum tempus per ſimilitudinem & ænigma iubetur propheta, quæ ciui-
tati euentura ſint edocere, ut propter eorum quæ dicuntur obſcuritatem, ſtudioſio
res ad interrogandum auditores effecti exploratius oracula diuina percipiant.

Et dices ad eos, Hæc dicit Adonai dominus. ſtatue lebetem, ſtatue, G
effunde in ipſum aquam, & immitte in eum diuiſiones in duas partes,
omnem diuiſionem bonam crus, & humerum a carnibus ſeparata, ab
oſſibus delectis pecoribus aſſumptis, & ſuccende oſſa ſub eis.

Vulg. Et loqueris ad eos, hæc dicit dominus Deus, pone ollam, pone in-
quam, & mitte in eam aquam, congere fruſta eius in eam, omnem par-
tem bonam femur, & armum electa, & oſſibus plena, pinguiſſimum
pecus aſſume, compone quoque ſtrues oſſium ſub ea.

Lebetem appellat urbem, aquam effuſam, omnis generis calamitates, diuiſiones H
autem partium, & crura, & humeros ex electis pecoribus, abundantia rerum ac di
uitiis & opibus affluentes principes & duces ac ſacerdotes, eiſdem ſimul calamita-
tibus affectos, oſſa uero ſuccenſa paupertate oppreſſos, primum fame conſumptos
ignem Babylonium uocat, eiusque prœlium. his adiicit.

Efferbuit, efferbuit, & cocta ſunt oſſa ipſius in medio eius.
Efferbuit coctio eius, & diſcocta ſunt oſſa illius in medio eius.

Igne enim iniecto, inquit, oſſa ſuccenſa conſumpta ſunt, famis enim conſumptio
fuit, quique effugerunt famis impetum, ad ſummum malorum peruenere obſiden I
tium oppugnationes ſuſtinentes.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, o ciuitas ſanguinum lebes, in
quo eſt rubigo, & rubigo non egreſſa eſt ex ea, per membrum ſuum pro
tulit, non cecidit ſuper eam ſors.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, uæ ciuitati ſanguinum, ollæ cuius
rubigo in ea eſt, & rubigo eius non exiuit de ea, per partes, & per partes
ſuas eiice eam, non cecidit ſuper eam ſors.

Docuit hic nos etiam ſupra ſe lebetem urbem nominaſſe: rubiginemque lebetis pec
catum uocat, & maxima eſt accuſatio, quod ne tantus quidem calamitatum ignis K
lebetis rubiginem conſumpſit. illud autem, per membrum ſuum protulit, non ce
cidit ſuper eam ſors, declarat neminem illatas effugiſſe calamitates, neque ſorte de
lectos fuiſſe alios ad perniciem, alios ad ſalutem, ſicuti in quibuſdam priſtinis iam
uſu uenerat calamitatibus. ſed omnes omnino partim fame, partim peſte conſum-
ptos, eosque qui hæc euaſiſſent, uel prœliantes interfectos, uel expugnatos obſi-
dione in ſeruitutem redactos. cauſamque malorum docens.

Quia ſanguis, inquit, eius in medio eius fuit.

Sanguis

A Sanguis enim eius in medio eius eſt.

Hæc autem ſuſtinent, inquit, eximiæ cædis pœnas luentes. *Vulg.*

Super leuem petram poſui illum, non effudi ipſum in terram, ut operiret ipſe terram, ut aſcenderet furor in ultionem, ut ulciſcatur, dedi ſanguinem eius, ſuper leuem petram dedi ipſum, ne operiret ipſum.

Super limpidiſſimam petram effudit illum, nō effudit illum ſuper terram, ut poſſit operiri puluere, ut ſuperinducerem indignationem meam, & uindicta ulciſcerer, dedi ſanguinem eius ſuper petram limpidiſſimā B ne operiretur. *Vulg.*

Non cooperiam, inquit, ea facinora, quæ ipſi auſi ſunt, ſed ipſa enudabo, omnibusque oſtendam, quaſi ſanguinem non in terra effuſum, & ab ea abſorptum, ſed ſuper leuem lapidem iniectum, qui continenter ſeruatur, ut eos accuſet, qui illum effundere auſi ſunt.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, o ciuitas ſanguinum & ego magnificabo torram, & multiplicabo ligna, & incendam ignem, ut tabeſcant carnes, & minuatur ius, & oſſa torreantur, & ſtet ſuper carbones C ſuos inanis, incenſa eſt, ut comburatur, & calefiat, & torreatur æs eius, & liquefiat in medio eius immunditia eius, & deficiat rubigo eius, & humilietur rubigo eius, & non exeat ex ea.

Propterea hæc dicit dominus Deus, uæ ciuitati ſanguinum cuius ego grandem faciam pyram, congere oſſa quæ igne ſuccendam, conſumentur carnes, & coquetur uniuerſa compoſitio, & oſſa tabeſcent: pone quoque eam ſuper prunas uacuam ut incaleſcat, & liquefiat æs eius, & confletur in medio eius inquinamentū eius, & conſummatur rubigo eius, D multo labore ſudatum eſt, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. *Vulg.*

Magnificabo, inquit, torrem. i. deſt, augebo malorum principium, & ligna multiplicabo, hoc eſt multas occaſiones præbebo, multamque materiam malorum igni, ut hunc incendam, & carnes coctas, homines uidelicet in urbe tabeſcere faciam, ita ut alii fame conficiantur oſſium inſtar aſſati, alii omnis generis calamitatibus, ueluti coctæ carnes comburantur, multoque ignis impetu etiam ius cōſummatur. omne uidelicet quod ad refrigerandum uſui eſſe poſſit, eiusque rei cauſa, ut deinceps ipſum per ſe æs igni appropinquans liquefiat, & cum rubigine ſimul abſumatur. uictis enim iis, qui pro urbe propugnabant, capta deinde urbs euerſa fuit, & incendio conſumpta. uerumtamen, quamuis tot eam mala oppreſſerint, non eſt a E rubigine liberata, ſed in ea remanſit ad peccandum propenſio. iccirco ſubiicit.

Multa rubigo eius, confundetur rubigo illius, in immunditia tua feruor.

Neque per ignem, immunditia tua execrabilis. *Vulg.*

Tu inquit in ſceleribus tuis ebullitionem hanc, & ignis flammam incendiſti, multam enim obtinebas rubiginem, quæ in præſenti pateſacta ignominia perſundetur.

Pro eo quod polluebaris tu, & non es emundata ab immunditia tua,

& non eris emundata amplius, donec implebo furorem meum in te. F

Vulg. Quia mundare te uolui, & non es mundata a ſordibus tuis, ſed nec mundaberis prius, donec quieſcere faciam indignationem meam in te.

Cum enim tua uulnera pænitentia ſanari nolueris, ueniam minime conſequeris, neque item id obtinebis, ut emunderis, quoad pœnas dederis pro iis, quæ deliquiſti. deinde uera eſſe quæ dicta ſunt, oſtendit perſonæ qualitate.

Ego dominus locutus ſum.

Quæque futura ſint abſque ulla controuerſia

Et ueniet, & faciam, non differam, non parcam neque conſolabor. G

Vulg. Venit, & faciam, non tranſeam, nec parcam, nec placabor.

Non enim alios dimittam, alios affligam, ſed omnes iis malis, quæ minatus ſum afficiam. indicat etiam iuſta ſupplicia.

Secundum uias tuas, & ſecundum cogitationes tuas iudicabo te dicit Adonai dominus.

Vulg. Iuxta uias tuas, & iuxta adinuentiones tuas iudicabo te dicit dominus. H

Atque hoc idem diffuſius.

Propterea ecce ego iudicabo te ſecundũ cogitationes tuas, & ſecundũ ſanguines tuos iudicabo te, immũda & nominata, multaq; ad irritandũ.

Inſignis inquit, ob improbitatem facta es, tuorum autem ſcelerum cauſa hæc eſt, quod improbas perſequeris cogitationes. quod declarauit cum dixit, ſecundum cogitationes tuas, & ſecundum ſanguines tuos iudicabo te: prius enim ratiocinantes cogitamus, bona ne an mala ſint, tum opus cogitationibus adhibemus. hinc ad aliud genus prophetiam transfert & ait.

Factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis: ecce ego auferro a te deſideria oculorum tuorum. non planges, neque plorabis, nec uenient tibi lacrymæ, geme tacens, gemitus ſanguinis luctus lumbi eſt. I

Vulg. Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis ecce ego tollo a te deſiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ, ingemiſce tacens, mortuorum luctum non facies.

Cogitationes ſeu deſideria oculorum, ita enim quædam habent exemplaria, coniugem uocat mulierem, qua mortua propheta iubetur neque plorare, neque lamentari, ſed ſilentio gemere, præſertim cum luctus ſit circa lumbos, per lumbos enim K procreandæ ſobolis appetitum declarauit, ita enim diuus quoque apoſtolus de Le-
Heb. 7 ui uerba faciens dixit, adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchiſedech, eique benedixit. iccirco etiam lumbos præcingere iubemur, ut cupiditatis comprimamus, coerceamusque impetus. cum uellet igitur affectionis exuperantiam indicare, merito dixit, gemitus ſanguinis luctus lumborum eſt. hoc eſt, mortis gemitus, & luctus circa lumbos eſt. uerumtamen cum talis eſſet calamitas iubetur non lamentari.

A Humanum enim luctum non facies.
Tum etiam modum docet.

Erunt crines tui cōplicati ſuper te,& calciamenta tua in pedibus tuis, *Vulg.*
& non conſolaberis in labiis eorum, & panem uirorum non comedes.

Corona tua circumligata ſit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora uelabis, nec cibos lugentium comedes.

Nihil, inquit, eorum, quæ lugentes facere conſueuerunt, facere ſuſtineas, neque caput detondere, neque pedibus nudis incedere, ſed neque per funebres epulas,
B quæ parentalia uocantur, conſolationem ullam accipere. uidetur autem propheta etiam Nazaræus eſſe, erunt enim, inquit, capilli tui complicati ſuper te. & ſupe tius item non uinum ſed aquam bibere iuſſus fuerat: & horum utrumque Nazaræorum proprium eſt.

Et locutus ſum ad populum mane, quemadmodū mandauerat mihi, & mortua eſt uxor mea ueſperi, & feci mane quemadmodum imperatum fuerat mihi.

Locutus ſum ergo ad populum mane & mortua eſt uxor mea ueſpere,
C fecique mane ſicut præceperat mihi.

Typum quendam auctoris omnium rerū Dei perfecte exprimit propheta. cū enim populus Iſraelita pro ſponſa domino copulatus eſſet, & ſic in ſeruitutem redigendus foret, & interficiendus, diuinum quoque templum comburendum, formam quandam futurorum præbet prophetam. cuius repente mortua uxore, præcipit ei ne lugeat, ne ploret, ne ue luctuoſum ſuſcipiat habitum, ne ad eam menſam accedat, quæ conſolationis ergo inſtruitur, uerum ſilentio gemat, oſtendens fore ut ipſe nulla clementia, qui ſibi coniuncti erant, dignos cenſeat, præter uoluntatem tamen ipſis infligat ſupplicium. non enim uult mortem peccatoris, ut conuertatur ipſe & uiuat. qua de cauſa prophetæ quoque ut ſilentio gemat, præcipit, hoc ipſo
D ſignificans etiam ſe præter uoluntatem ſuſtinere illatas populo calamitates, cum & multa bonitate præſtet, qua ad clementiam propenſus eſt, & punire propter improbitatis exuperantiam cogatur.

Et dixit, inquit, ad me populus meus, non renunciabis nobis, quæ ſint hæc, quæ tu facis? & dixi ad eos, uerbum domini factum eſt ad me dicens, dic ad domum Iſrael, hæc dicit Adonai dominus, Ecce ego profano ſancta mea, ſuperbiam roboris ueſtri, deſideria oculorum ueſtrorum, & pro quibus parcunt animæ ueſtræ, & filii ueſtri, & filiæ ueſtræ
E quas reliquiſtis, gladio concident, & facietis quemadmodum feci, ab ore ipſorum non conſolabimini, & panem uirorum non comedetis, & comæ ueſtræ ſuper caput ueſtrum, & calciamenta ueſtra in pedibus ueſtris, neque plangetis, neque flebitis, & tabeſcetis in cordibus ueſtris, & non conſolabimini unuſquiſque fratrem ſuum, & erit uobis Ezechiel in portentum. ſecundum omnia quæcunque feci facietis, quando uenerint hæc, & cognoſcetis, quia ego Adonai dominus.

Et dixit ad me populus, quare non indicas nobis quid iſta ſignificent, *Vulg.*
quæ

quæ tu facis? Et dixi ad eos: ſermo domini factus eſt ad me dicēs, loque- F
re domui Iſrael, Hæc dicit dominus Deus, Ecce ego polluam ſanctuariū
meum, ſuperbiam imperii ueſtri, & deſiderabile oculorum ueſtrorum,
& ſuper quo pauet anima ueſtra, & filii ueſtri, & filiæ ueſtræ, quas reli-
quiſtis gladio cadent, & facietis ſicut fecit, ora amictu non uelabitis, &
cibos lugentium non comedetis, coronas habebitis in capitibus ue-
ſtris, & calciamenta in pedibus, non plangetis, neque flebitis, ſed tabe
ſcetis in iniquitatibus ueſtris, & unuſquiſque gemet ad fratrem ſuum,
eritque Ezechiel uobis in portentum, iuxta omnia quæ fecit, facient, G
cum uenerit iſtud, & ſcietis quia ego dominus Deus.

Per ipſas res inquit uobis prophetiam oſtendi, & in meipſo quæ futura ſunt adum-
braui. quemadmodum enim ego mortua coniuge, nihil eorum feci, quæ pro mor-
tuis fieri conſueuerunt, non lamentatus ſum, non ploraui, non lugubrem ueſtem
ſumpſi, ita etiam uos filiis & filiabus ueſtris interfectis, ſanctoque templo profana-
to, impiorum barbarorum ingreſſu, pro quo ad hoc uſque tempus ſuperbia elati
gloriabamini, & inſuper, infinitis aliis malis oppreſſi, neque lamentandi faculta-
tem conſequemini, neque uſitata faciendi uobis poteſtas concedetur, non capitis
detondendi, non calciamentis pedes exuendi, neque lacrymarum fontibus do-
loris acerbitatem leniendi, neque illius fruendæ menſæ, quæ conſolationis ergo H
inſtruitur: neque demum aliud quippiam eorum, quæ uſitata ſunt faciendi. & re-
cordabimini eorum, quæ a propheta facta ſunt, & ex euentu rerum cognoſcetis
tanquam portētum quoddam & ſignum fuiſſe uobis prophetam, qui per ipſas res
futura uobis prædixerit.

Et tu fili hominis, nonne in die quando capio ab ipſis robur eorum,
elationem gloriationis eorum, deſideria oculorum ipſorum, & elationē
animæ ipſorum, filios ipſorum, & filias eorum in die illa, ueniet ſalua-
tus ad te, ut renunciet tibi in aures, in illa die aperietur os tuum ad ſalua- I
tum, & loqueris, & non eris mutus amplius, & eris ipſis in portentum,
& cognoſcent quia ego Adonai dominus.

Vulg. Et tu fili hominis ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum,
& gaudium dignitatis, & deſiderium oculorum eorum, ſuper quo re-
quieſcunt animæ eorum, filios & filias eorum, in die illa cum uenerit fu-
giens ad te, ut annunciet tibi, in die inquam illa aperietur os tuum, cum
eo qui fugit, & loqueris, & non ſilebis ultra. eriſque eis in portentum &
ſcietis quia ego dominus. K

Non ſolum in præſenti hæc ipſos edocebis, ſed etiam quando prædictio euentu fue
rit comprobata, & impüs barbaris tradita fuerint quæ ſancta ſunt, ac filii ipſorum
& filiæ occiſi, & aduenerit inde aliquis qui facta doceat, tunc in memoriam illis
redigens prædictiones haud ſuſtinebis tacere, ut percipiant mea uoluntate, meo-
que permiſſu facta hæc fuiſſe. pœnasque impiorum facinorum luent, non autem
propter hoſtium uires ſed propter iuſtam meam iram, paſſi ſunt, quæcunq; per-
tulerunt. deinceps ad eos qui finitimi erant Iſrael, quique propter eos lætabantur,
prophetiam conuertit: primosque filios Ammon in medium producit.

Et factum

A Et factum eſt uerbũ domini ad me dicens, fili hominis firma faciem *Cap. 25*
tuam ſuper filios Ammon, & propheta ſuper eos, & dices filiis Ammon,
audite uerbum Adonai domini, Hæc dicit Adonai dominus, eo quod
gauiſi eſtis ſuper ſancta mea, quia profanata ſunt, & ſuper terram Iſrael,
quia deſolata eſt, & ſuper domum Iuda, quia abiit in captiuitatem pro-
pterea ecce ego trado uos filiis Cedem in hereditatem, & firmabunt ten
toria in peccato eorũ in te & dabunt in te tabernacula ſua, & comedent
fructus tuos, & ipſi bibent pinguedinem tuã. et dabo ciuitatem Ammon
B in paſcua camelorum & filios Ammon in paſcua ouium, & cognoſcetis
quia ego Adonai dominus.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens fili hominis pone faciem tuã *Vulg.*
contra filios Ammon, & prophetabis de eis, & dices filiis Ammon, au-
dite uerbum domini Dei, Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod dixi-
ſti Euge euge ſuper ſanctuarium meum, quia pollutum eſt, & ſuper ter-
ram Iſrael, quoniam deſolata eſt, & ſuper domum Iuda, quoniam ducti
ſunt in captiuitatem, iccirco ego tradam te filiis orientalibus in heredi-
C tatem & collocabunt caulas ſuas in te, & ponent in te tentoria ſua, ipſi co
medent fruges tuas, & ipſi bibent lac tuum, daboque Rabbath in habi-
taculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorum, & ſcietis quia
ego dominus.

Filios Cedem alii interpretes filios orientis interpretati ſunt, hi autem ſunt qui ab
Iſmael genus ducunt. dicit igitur auctor omnium rerum Deus per prophetam ad
filios Ammon, quando gauiſi eſtis, dedicatum mihi templum ab improbis nefa-
riisque hominibus conculcatum cernentes, ac terram Iſrael deſolatam, tribumque
Iuda in ſeruitutem redactam, uos in eorum redigam poteſtatem, qui Babyloniis
D multo fuerint inferiores & imbecilliores, qui quidem uos multis afficient calamita-
tibus, tentoria in urbibus tuis collocantes, camelorum autem greges in tuis agris
paſcentes, uoſque ipſos ouium conſtituentes paſtores. cum hæc igitur uobis acci-
derint, intelligetis non propter meam imbecillitatem perpeſſum eſſe, quæ paſſus
eſt populus meus, ſed propter ſuam improbitatem.

Iccirco hæc dicit Adonai dominus eo quod plauſiſti manu tua, & ga-
uiſa es anima tua, & inſonuiſti pede tuo ſuper terram Iſrael, propterea ec
ce ego extendam manum meam ſuper te, & dabo te in direptionem in
gentibus, & exterminabo te de populis, & perdam te de regionibus per-
E ditione, & cognoſces quia ego Adonai dominus.

Quia hæc dicit dominus Deus, pro eo quod plauſiſti manu, & per- *Vulg.*
cuſſiſti pede & gauiſa es ex toto affectu ſuper terram Iſrael, iccirco ecce
ego extendam manum meam ſuper te, & tradam te in direptionem gen-
tium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram, &
ſcietis quia ego dominns.

Quando inquit tu gauiſus & admodum lætatus populi mei malis & manibus plau-
debas

debas, & pedibus edebas ſonitum, ſaltans, & tripudians, iccirco grauiora patieris, & ipſis rebus diſces eſſe me dominum. Hinc ad Moab fratrem Ammon & finitimum prophetiam transfert. F

Hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod dixit Moab & Seir ecce quemadmodum omnes gentes, domus Iſrael & Iuda, iccirco ecce ego diſſoluo humerum Moab ab hoſtibus ipſius, a promontoriis eius, electam terram Bethiaſimuth ſuper fontem ciuitatis maritimæ Baelmon & Cariathem filios Cedem ſuper filios Ammon dedi ipſos in hereditatẽ & dabo eam in ablationem, ut ne ſit memoria filiorum Ammon in gentibus, & in Moab faciam ultiones & cognoſcetis quia ego dominus. G

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod dixerunt Moab & Seir, ecce ſicut omnes gentes domus Iuda, iccirco ecce ego aperiam humerum Moab de ciuitatibus, de ciuitatibus inquam eius, & de finibus eius inclytas terræ Bethieſimoth Beelmeon, & Cariathaim, filios orientis cum filiis Ammon, & dabo eam in hereditatem, ut non ſit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus, & in Moab faciam iudicia, & ſcient quia ego dominus.

Seir cum Moab coniunxit, quia ipſi quoque finitimi erant, & Seir uocat ab Eſau oriundos: uocabatur autem Edom flauum uidelicet aut rubrum, & Seir denſum, & hirſutum. & utrumque horum habuit Eſau frater Iacob. egreſſus eſt enim primogenitus inquit rufus totus & tanquam pellis hirſutus. patriarcha item Iacob de ipſo cum matre loquens ait, eſt Eſau frater meus uir piloſus, ego autem homo leuis. quando igitur Seir & Moab inſultantes populi mei mala dicere auſi ſunt, nihil intereſſe inter meum populum & reliquas gẽtes, & hoc maledictum in me coniectum eſt, ſiquidem perinde atque aliarum gentium idola præ imbecillitate populo auxiliari nequiui, hac de cauſa diſſoluo humerum Moab ab hoſtibus ipſius. hoc eſt robur ipſorum deſtruam, neq; ſolum in promontoriis poſitas ſed etiam maritimas ipſius urbes auertendas curabo; maritimas autem uocat ad mare mortuum ſitas, procul enim ab alio mari incolebant Moabitæ, & urbium quoque profert nomina. quarum ad præſens uſque tempus exiguæ reliquiæ permãſerunt, & aliæ ſunt huius, aliæ illius Arabiæ, addit item iſtos ſe hoſtibus traditurum, eiſdem, quibus fratres etiam ipſorum filios Ammon, & experientia eos percepturos eſſe dominum potentem, qui opem ferre ualeat, ſed propter populi ſcelera id facere recuſet, iccirco ſubiecit, & cognoſcent quia ego dominus. ita prædictis iis, quæ ſint Moab euentura, ad Seir, qui idem eſt Edom, transfert orationem.

(Margin: *Gen.25*, *Gen.27*; H, I)

Hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod fecit Idumæa in ulciſcendo eos ultione in ira in domo Iuda, & memoriam malorum retinuerunt, & ulti ſunt ultionem ab eis, Iccirco hæc dicit Adonai dominus. & extendam manum meam ſuper Idumæam, & exterminabo ab ea hominem & pecus, & ponam eam deſertam, & de Thæmam & Dædan fugientes in gladio cadent, & dabo ultionem meam ſuper Idumæam in manu populi mei Iſrael, & facient in Idumæa, ſecundum iram meam, & cognoſcent ultionem meam dicit Adonai dominus. K

Hæc

A Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut ſe *Vulg.*
uindicaret de filiis Iuda, peccauitque delinquens, & uindictam expe-
tiuit de eis, iccirco hæc dicit dominus Deus, extendam manum meam
ſuper Idumæam, & auferam de ea hominem & iumentum, & faciã eam
deſertam ab auſtro, & qui ſunt in Dædan gladio cadent: Et dabo ultio-
nem meam ſuper Idumæam per manum populi mei Iſrael, & facient in
Edom iuxta iram meam & furorem meum, & ſcient uindictam meam
dicit dominus Deus.

B Cum enim non ut Moabitæ ſolum & Ammanitæ lætati ſint, ſed etiam factis ſuam
improbitatem indicarint, priſtina illa ſeruata ira: iratus eſt enim ipſi Iacob, inquit,
pro benedictione qua benedixit ei pater eius. quamobrem non aliis ipſos hoſtibus
tradam, ſed ipſi populo meo ab eo iniuria affecto, ut per ſolitudinem qua penitus
deſerentur, diſcant ipſi mei dominii potentiam. Thæman autem urbs eſt Idumææ
& Dædan, eorum itidem qui a Chettura nati ſunt patriarchæ Abrahæ, & cognomi
nes fuere habitatorum. & propinqua erat Dædan Idumææ & cum ea conſentiebat.
ita quæ ad hos pertinent prædictis ad alienigenas transfert prædictionem, Idumæi
enim cum ab Iſaac oriundi ſint, non ſunt alienigenæ, neque item Ammanitæ, aut
Moabitæ, qui a Lot genus ducunt. Alienigenæ igitur erant Tyrii & Sydonii & alii
C omnes horum finitimi, ſed præcipue alienigenas diuina ſcriptura uocat Aſcaloni-
tas & Gazzœos, Metthæos, & Acaronitas & Azotios, quandoquidem Iudæ tribui
coniunctam habebant terram, & ualde finitimi erant, & in propinquis regionibus
incolentes. dicit igitur etiam ea quæ his euentura ſunt.

Hæc dicit Adonai dominus, eo quod fecerunt alienigenæ in ira, & ſu
ſcitauerunt ultionem gaudentes ex tota anima, ut corrumperent ex ani-
mo ſecundum odium ſempiternum: iccirco hæc dicit Adonai dominus,
ecce ego extendam manus meas ſuper alienigenas, & exterminabo Cre-
tenſes & perdam reliquos habitantes maritimam, & faciam in ipſos ul-
D tiones magnas in redargutionibus furoris, et cognoſcent quia ego Ado
nai dominus cum dedero ultionem meam ſuper eos.

Pro eo quod fecerunt Palæſtini uindictam, & ulti ſe ſunt toto animo *Vulg.*
interficientes, & implentes inimicitias ueteres, propterea hæc dicit do-
minus Deus, ecce ego extendam manum meam ſuper Palæſtinos, & in-
terficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis, faciamq;
in eis ultiones magnas arguens in furore, & ſciẽt quia ego dominus cum
dedero uindictam meam ſuper eos.

E His quoque æque atque Idumæis odium uitio uertit, memores enim iniuriarũ a po
pulo meo acceptarum, quaſi a uictore & proprio regno potito, calamitatis tempus
ultionis tempus fecerunt, & in eos inuadentes infinitis eos malis affecere. hac de
cauſa ego pœnas odii ab illis exigam, & diuinitus illis plagas infligam, & una cum
principibus ſubiectos illis interficiam, & in mala, quæ euadere nequierint, impel
lam; ut per ea quæ ſuſtinuerint mei dominii iura cognoſcant. nos autem ne expe-
ctemus dum malorum experientia dominum noſtrum agnoſcamus, ſed a ſempiter-
nis illius donis percepta cognitione erga illius beneficia gratos nos præbeamus, ul-
tionisque cupiditatem cognitis ipſius pernicioſis fructibus euitemus, apoſtolicoq;
præcepto

præcepto pareamus, haud expectantes ut ſuper mutuas offenſas occidat ſol, ſed ante illius occaſum iram ſedemus, ita enim iram contra nos iuſti iudicis mitigabimus amabilique illa & optatiſſima beneuolentia fruemur. cuius utinam compotes omnes ſimus gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſæcula. Amen. F

SECTIO XI.

Cap. 26 Et factum eſt in undecimo anno una menſis, factum eſt uerbum domini ad me dicens, eo quod dixit Sor ſuper Hieruſalem Euge, contrita eſt, periit, gentes conuerſæ ſunt ad me, quæ plena eſt deſerta fuit. G

Vulg. Et factum eſt in undecimo anno prima menſis factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pro eo quod dixit Tyrus de Hieruſalem, Euge, confractæ ſunt portæ populorum, conuerſa eſt ad me, implebor, deſerta eſt.

Anno undecimo captiuitatis Iechoniæ, regni uero Sedeciæ menſe quarto, quarta menſis, a Babyloniis Hieruſalem capta eſt. paucis igitur diebus antequam capiatur, iubetur propheta contra Tyrum prophetica uerba facere, Tyrus enim Sor incolarum lingua uocatur, ipſa autem obſidione Hieruſalem lætata fuerat & opinata eſt fore ut nobiliſſima illa urbe euerſa ipſa in omnes finitimas gẽtes potiretur imperio. H

Propterea hæc dicit Adonai dominus, ecce ego induco ſuper Sor, & adducam ſuper te gentes multas, ſicut aſcendit mare fluctibus ſuis, & diruent muros tuos, & deſtruent turres tuas, & uentilabo puluerem eius ab ea, & dabo eam in leuem petram, exſiccatio ſagenarum erit in medio maris, quia ego locutus ſum, dicit Adonai dominus, & erit in prædam gentibus, & filiæ ipſius in agro gladio interficientur, & cognoſcent quia ego dominus.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego ſuper te Tyre, & aſcendere faciam ad te gentes multas, ſicut aſcendit mare fluctuans, & diſſipabunt muros Tyri, & deſtruent turres eius, & radam puluerem eius de ea, & dabo eam in limpidiſſimam petram, ſiccatio ſagenarum erit in medio maris, quia locutus ſum ait dominus Deus, & erit in direptionem gentibus, filiæ quoque eius quæ ſunt in agro gladio interficientur, & ſcient quia ego dominus. I

Per hæc Babylonum cum exercitu profectionem ipſi minatur, aitque dirutis muris ipſam ita deſertam fore, ut quibuſdam leuibus lapidibus comparari poſſit, quibus explicare ſagenas piſcatores cõſueuere. aſſerit item ſubiectas illi urbes & uicos euerſum iri, has enim filias eius nuncupat, ſignificat præterea utilitatem a calamitatibus futuram cum dicit, cognoſcent quia ego dominus. K

Quia hæc dicit Adonai dominus: ecce ego adduco ſuper te Sor Nabuchodonoſor regem Babylonis ab aquilone, rex regum eſt, cum equis & curribus, & equitibus, & congregatione gentium multarum ualde, iſte filias tuas quæ in campo ſunt gladio interficiet, & dabit ſuper te præcau-

tionem

A tionem, & circumædificabit te, & ponet tibi uallum, & circumædifica bit ſuper te in circuitu, & uallum, & circumſtantiam armorum, & lanceas eius contra dabit.

Quia hæc dicit dominus Deus, ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonoſor regem Babylonis ab aquilone regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu populoque magno. filias tuas quæ ſunt in agro, gladio interficiet, & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro, & eleuabit contra te clypeum. *Vulg.*

B Speculam, uocat arces quas inuadentes hoſtes ædificare conſueuerunt, ut & quæ foris ſunt prædentur, & rerum neceſſariarum inopia obſeſſos interficiant. circumædificare autem ea quæ extra ab hoſtibus ædificantur mœnia nuncupat. & addet inquit ad hanc ædificationem uallum & foſſas & aggeres, ut nemo exire audeat, & facile inde omnis generis tela coniici poſſint. deinde ſubiicit.

Muros tuos, & turres tuas deſtruet in armis ſuis, a multitudine equorum eius, operiet te puluis eorum, & a uoce equitum eius, & rotarum curruum ipſius, commouebuntur muri tui, ingrediente illo portas tuas tanquam ingrediente in urbem de campo, in ungulis equorũ ſuorum, C conculcabunt omnes plateas tuas, populum tuum gladio interficiet, & ſubſtantiam roboris tui in terram deducet, & deprædabitur potentiam tuam, & ſpoliabit facultates tuas, & deſtruet muros tuos, & domos tuas deſiderabiles euertet, & lapides tuos, & ligna tua, & puluerem tuum in medio maris iniiciet, & diſſoluet multitudinem muſicorum tuorum, & uox pſalteriorum tuorum non audietur amplius, & dabo te in leuem petram, exſiccatio ſagenarum eris, & non ædificaberis amplius, quia ego locutus ſum dicit Adonai dominus.

D Et uineas & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas deſtruet in armatura ſua, inundatione equorum eius operiet te puluis eorum, a ſonitu equitum, & rotarum & curruum mouebuntur muri tui, cum ingreſſus fuerit portas tuas quaſi per introitum urbis deſſipatæ. ungulis equorum ſuorum conculcabit omnes plateas tuas, populum tuum gladio cædet, & ſtatuæ tuæ nobiles in terram corruent, uaſtabunt omnes opes tuas, diripiẽt negotiationes tuas, & deſtruẽt muros tuos, & domos tuas præclaras ſubuertent, & lapides tuos & ligna tua, & puluerem tuum E in medio aquarum ponent, & quieſcere faciam multitudinem canticorum tuorum, & ſonitus cithararum tuarum non audietur amplius, & dabo te in limpidiſſimam petram: ſiccatio ſagenarum eris, nec ædificaberis ultra, quia ego dominus locutus ſum ait dominus Deus. *Vulg.*

Vera, inquit, omnia ſunt quæ a me prædicuntur, igitur ut a mendacio uacuam excipe prædictionem, nam muros tuos diruent Babylonii, & domos tuas euerſas, quæ illis propinquæ ſunt, lapidibus complebunt, tantusque erit equorum & curruum ſtrepitus, ut uideatur quodã ueluti terræ motu urbs commoueri, & facultates tuas

diripient, & incolas tuos redigent in ſeruitutem, tantaque ſolitudine occupaberis, ut in te piſcatores ſagenas madefactas exſiccent, & quæ in leuibus ſaxis mari propinquis facere conſueuerunt, ea in te præ multa ſolitudine faciant. illud autem non amplius ædificaberis, ex beati Eſaiæ prophetæ prophetia cognoſcemus. etenim propheta ille itidem calamitates Tyro uaticinatus eſt. uerum tempore quodã F
Eſa. 23. definito miſerias terminauit. derelinquetur enim Tyrus, inquit, ſeptuaginta annis, ſicut tempus regis unius, ſicut tempus hominis, & erit poſt ſeptuaginta annos, ſpeculationem Deus faciet Tyri, & rurſus reſtituetur in antiquum, & erit emporiũ omnibus regnis orbis terræ, ſuper faciem totius terræ, & erit negotiatio eius ſancta domino, & quæ ſequuntur. illud igitur non ædificatur, morum innuit mutationem quia ſecundum priſtinam impietatem non ædificabitur, ſed aliam & aperte contrariam ædificationem nanciſcetur, quæ ſecundum prophetam Eſaiam ſancta erit domino, & res teſtantur, atque ea quæ nunc uiget pietas: a priſtina enim ſuperſtitione, & errore circa idola ad Deum conuerſa diuinæ cognitionis lumen excepit. G

Quia hæc dicit dominus Sor, nonne a uoce ruinæ tuæ, cum gemuerint uulnerati tui, cum interfecti fuerint gladiis in medio tui, commouebuntur inſulæ, & deſcendent de thronis ſuis omnes principes gentium maris, & auferent mitras de capitibus ſuis, & ueſtimentum ſuum uarium exuentur, furore inſanient, ſuper terram ſedebunt, & uerebuntur perditionem ſuam, & ſuſpirabunt ſuper te? H

Vulg. Hæc dicit dominus Deus de Tyro, numquid non a ſonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum, cum occiſi fuerint in medio tui commouebuntur inſulæ, & deſcendent de ſedibus ſuis omnes principes maris, & auferent exuuias ſuas, & ueſtimẽta ſua uaria abiicient, & induentur ſtupore in terra ſedebunt, & attoniti ſuper repentino caſu tuo admirabuntur?

Illuſtris fuit Tyrus a principio non in Aſia tantum ſed etiam in Europa, neceſſario igitur, quæ ei accidit calamitas, nota fuit. qua percepta, inquit, inſulas habitantes perterrebuntur, & eorum reges præ triſtitia & mærore, etiam diadematis capita ſpoliabunt, hæc enim mitras uocauit, & ſumptuoſa depoſita ueſte, lugubrem habitum aſſument, eadem ſe paſſuros ſperantes. quod ſignificauit cum dixit, & uerebuntur perditionem ipſorum, itaque eos cruciabit malorum nuncius, ut etiam I

Lamentum ſuper te aſſumant, & dicant: quo modo periiſti, & euerſa es ex mari, ciuitas laudabilis? quæ fuit fortis in mari ipſa, & habitantes eam, quæ dedit timorem ſuum omnibus habitantibus eam, & uerebuntur inſulæ a die ruinæ tuæ, & turbabuntur inſulæ a poteſtate tua in mari. K

Vulg. Et aſſumentes ſuper te lamentum dicent tibi, quo modo periſti quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuiſti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant uniuerſi, nunc ſtupebunt naues in die pauoris tui, & turbabuntur inſulæ in mari, eo quod nullus egrediatur ex te?

Reputantes inquit tuam priſtinam poteſtatem, & eam quæ te in præſenti calamitas occupauit, conſpicientes, te quidem lamentis proſequentur urbem olim nobiliſſimam

A mam ac celeberrimam, res uero ſuas, per ſe ipſi cogitabunt, ueriti ne in eadem incidant mala.

Quia hæc dicit Adonai dominus, cum dedero te urbem deſolatam, ſicut urbes quæ non habitabuntur, cum reduxero ego ſuper te abyſſum, & cooperiet te aqua multa, & deducam te ad deſcendentes in puteum, ad populum ſæculi, & collocabo te in profunda terræ, ſicut ſolitudinẽ æternam cum deſcendentibus in foueam, ut ne habiteris, neque reſurgas ſuper terram uitæ.

B Quia hæc dicit dominus Deus, cum dedero te urbem deſolatam ſicut ciuitates quæ non habitantur, & adduxero ſuper te abyſſum, & operuerint te aquæ multæ, & detraxero te cum his, qui deſcendunt in lacum ad populum ſempiternum, & collocauero te in terra nouiſſima ſicut ſolitũdines ueteres, cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris, porro cum dedero gloriam in terra uiuentium: *Vulg.*

Abyſſum uocauit Babylonii exercitum propter multitudinem, cũ enim ipſa quoq; circumflua ſit & rotunda inſula & tota intus in mari ſita, unum a terra aditum habens, congrua uſus eſt translatione, aquam multam & abyſſum cum hoſtium uim C nuncupauit, illud autem, deducam ad deſcendentes in foueam ad populum ſæculi, mortem ſignificat, ſub qua omnes præſens æuum tranſigunt, quicunque e uita deceſſerunt, populum igitur ſæculi mortuos nominauit; illud uero neque reſurgas ſuper terram uitæ, id quod in pſalmis habetur declarat, ideo non reſurgent impii in iudicio, neque peccatores in conſilio iuſtorum, cũque impii fuerint, qui eo tempore Tyrum incoluere in terram uitæ non reſurgent, quam beatus Dauid uiuentiũ nominat regionem, quia eripuit, inquit, animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapſu, ut placeam coram domino in regione uiuentium: & dominus in ſacris euangeliis hanc facit diuiſionem. hi enim reſurgent, inquit, in uitam æternam, & hi in pœnam, & dedecus ſempirernũ. minatur igitur iis quoq; D qui tunc Tyrum incolebant, impie degentes non ſolum Babylonii euentum, & futuram per illum perniciem, ſed etiam in futura uita, triſtes cruciatus, & moleſtias. quid enim triſtius, quam ſuper terram uitæ non reſurgere? ad hæc adiicit. *Pſal. 1* *Pſal. 114*

Perditioni te dabo, & non eris ultra, & quæreris, neque inuenieris in ſæculum, dicit Adonai dominus.

In nihilum redigam te & non eris, requiſita non inuenieris ultra in ſempiternum, dicit dominus Deus. *Vulg.*

Omnes diuini prophetæ ſacrique apoſtoli eundem ſpiritum percepere, non igitur ea quæ inter ſe diſcrepent, loquuntur. ſpiritus enim ueritatis Spiritus ſanctus eſt, E quod ſi eodẽ ſpiritu diuini prophetæ dignati ſunt, & ueritatis ſpiritus Spiritus ſanctus eſt, inter ſe prophetarũ oracula conſentiunt, & quãuis inueniamus definitam Tyri ſolitudinem apud Eſaiam prophetam, & audiamus prophetam Ezechielem, cum Tyro dicit, quæreris, neque inuenieris in ſæculum dicit Adonai dominus: nõ tamen diſcrepare inter ſe prophetas aſſeremus, ſed ex idiomatis ſcripturæ, id quod quæritur diſſoluemus, conſueuit enim diuina ſcriptura ſæpe etiam breue tempus ſæculum uocare. tale eſt & illud quod a beato Dauid dictum eſt, ſæculum noſtrum & in illuminatione uultus tui. & idem inſuper dies inquit annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni, ſi autem in potentatibus octuaginta anni, & amplius eorum *Pſal. 84* *Ibidem*

 labor

labor & dolor, tantam igitur cum noſſet humanam uitam, ſæculum eam nominauit: ergo illud non inuenieris in ſæculum, hoc eſt, in definitũ tibi ſolitudinis tempus, definitum autem ipſi fuit ſeptuaginta annorum tempus, per Eſaiam prophetam. quod ſi quis hunc locum magis ſecundũ ſpiritũ uelit intelligere, ſic quoque ueram comperiet prophetiam, ſi quis enim quæſierit Tyrũ, non inueniet illam priorem, illa enim impia fecit, quæ uero poſt illam deſertam, floruit, ac pullulauit, pia conſpicitur diuinæ cognitionis lumine illuſtrata. ſiue igitur ſecundum id quod dictum eſt uelit aliquis prophetiam intelligere, comperiet ſæculum nominatum tempus ipſi definitum, ſiue in penitiorem partem uelit quis penetrare, reperiet rurſus Tyrum non illam eſſe, ſed illi omnino contrariam. F

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, & tu fili hominis aſſume ſuper Sor planctum, & dices Sor habitanti in introitu maris emporio populorum ab inſulis multis. G

Vulg. Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, tu ergo fili hominis aſſume ſuper Tyrum lamentum, & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad inſulas multas.

Clementiæ Dei bonitatiſque exuperantiam ſignificant ea quæ dicta ſunt, docet autem nos hæc oratio, cum peccanribus correctionem quandam adhibemus, non odio aliquo aut inimicitia id facere, ſed commiſerantes, & admodum dolentes, etenim ipſe iure & iuſtiſſime iudicans prophetæ præcipit ut ciuitatem punitam lamentetur, declarans qua animi affectione illam puniret. H

Hæc dicit Adonai dominus Sor, tu dixiſti ego circumdedi mihi ipſi decorem meum, in corde maris Baalim.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus o Tyre tu dixiſti, perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita.

His ingrati eius animi uitium redarguit, ut ſuperbiam, quæ a Deo acceptis decoris occaſionibus ingrata erga bonorum largitorem fuit. propriæque ſapientiæ ac uiribus, quæ ſibi acceſſit, bonorum aſcripſit abundantiam, quam item Baalim attribuit, ita autem idola ſacra nuncupat ſcriptura. duplex igitur impietas, non enim ſolum bonorum datorem ignorauit, ſed etiam iis, qui prorſus imbecilles, ne pulchritudinem quidem, quæ ſenſu percipiatur, ſibi uindicare poſſunt, eorum ſubminiſtrationem aſſignare auſa eſt. deinde narrat, quot & qualia dona perceperit, & ex quot gentibus ipſi abundantiæ occaſiones afferentur. I

Filii tui circumdederunt tibi pulchritudinē, cedrus ex Sanir ædificata eſt tibi, tæniæ tabularum cypariſſi ex Libano captæ ſunt, ut facerent in abiegnos ex Baſanitide fecerunt remos tuos. K

Vulg. Finitimi tui, qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum, abietibus de Sanir extruxerunt te, cum omnibus tabulatis maris, cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum, quercus de Baſan dolauerunt in remos tuos.

Hi montes diuerſa ligna producunt, enumerat igitur, quæ undique ipſi afferebantur, & malos, inquit a Libano exciſos comportabas, & a Baſanitide remos, & ædificia a Sanir. ad hæc adiicit.

Templa

A Templa tua fecerunt ex ebore,domos nemoroſas ab inſulis Chettiim.

Et tranſtra tua fecerunt tibi ex ebore indico, & prætoriola de inſulis Italiæ. *Vulg.*

Pro templa tua alii interpretes cornu tuum, poſuerunt, ut ea quæ ante dicta ſunt, conſequatur. malum enim & remos antenna quoque conſequitur. quod ſi etiam de idolis dictum ſit, a ratione non abhorret, eburnea enim conſtruxit, inquit, ido la, & domos nemoroſas. id eſt, tabulis contectas, ita enim Aquilas interpretatus eſt. declaransque quam pretioſa eſſent ligna illa, eorũ loca ſignificauit. hæc enim afferebas,inquit,ab inſulis Chettiim,Chettiim uero græcas inſulas appellat,etenim

B per Hieremiam Deus ait: Tranſite ad inſulam Chettiim, & uidete, & in Cedar mit tite & conſiderate ualde ſi facta ſunt talia, ſi mutabunt gentes Deos ſuos, & ipſi nõ ſunt dii: & per Cedar ſitas ad orientẽ gentes declarat, per Chettiim ad occidentem. Cittium uero oppidum in Cypro eſt,& ad hoc uſque tempus ita nuncupatur,quod aſpirationis nota ſignatum ſecundum Hebræorum idioma cum Chettiim cognatio nem oſtendit, & Cyprus eo tempore inſularum imperio potiebatur.iccirco græcas inſulas Chettiim uocat. ex his inquit, inſulis pretioſa tibi ligna afferebantur. his ſubiicit. *Hiere.2.*

Byſſus cum uarietate ex Aegypto, facta eſt ſtratum ut circumdaret ti

C bi gloriam, & operiret te hyacinthus & purpura, ex inſulis Eliſa facta ſunt indumenta tua.

Byſſus uaria de Aegypto texta eſt tibi in uelum, ut poneretur in malo, hyacinthus & purpura de inſulis Eliſa facta ſunt operimentum tuum. *Vulg.*

Aegyptus, inquit, tibi uaria ſtrata omniſque generis afferebat, indicat autem tapetas, & alia inde allata, Græcia uero indumenta tibi mittebat, omnis quidem generis purpurea, ſed hyacinthino quædam colore tincta, Eliſa enim Græciam uocat.

D Et principes tui habitantes Sidona, & Aradij fuerunt remiges tui.

Habitatores Sidonis & Aradii fuerunt remiges tui. *Vulg.*

Hebræorum & Syrorum uolumina non habent principes tui, ſed finitimi tui,ut ue ro etiam ſeptuaginta interpretationem intelligamus, ita accipiamus,Sydonii olim tibi imperantes nunc una cum iis, qui Aradum colunt,naualem tuam claſſem com plent tuas remis naues impellentes, & qui apud te ſapientes ſunt, hi gubernatoris obeunt munus.

Sapientes enim tui, inquit,Sor, qui erant in te, iſti gubernatores tui, ſeniores Bybli, & ſapientes eorum, qui erant in te, iſti corroborabant

E conſilium tuum.

Sapientes tui Tyre facti ſunt gubernatores tui, ſenes Biblij & pruden tes eius habuerunt nautas ad miniſterium uariæ ſuppellectilis tuæ. *Vulg.*

Non propriam urbem confirmabant, ſed tibi optima conſilia couſultationiſque afferebant.

Et omnia nauigia maris, & remiges earum fuerunt in te permutantes commercio tuo, & facti ſunt tibi in occidentem occidentis.

Vulg. Omnes naues maris, & nautæ parum fuerunt in populo negotiationis tuæ. F

Vndique, inquit, ad te mercatores confluebant, tum uendentes, tum ementes. hoc enim ſignificat, permutantes commercio tuo, & non ſolum finitimi tui ad portus appellebantur, ſed etiam extremas occidentis partes incolentes: illud enim ad occidentem occidentis hoc declarat. quia non ſolum illi, inquit, qui habitant tibi ad occidentem, ſed etiam ii, qui illis magis incolunt ad occaſum.

Perſæ, & Libyes, & Lydi erant in exercitu tuo uiri bellatores tui, qui peltas & galeas ſuſpenderunt in te, iſti dederunt gloriam tuam, filii Aradiorum, & exercitus tuus in muris in circuitu erant, ſed etiam Medi in turribus tuis erant cuſtodes, pharetras ſuas ſuſpenderunt ſuper humeros tuos in circuitu. iſti perfecerunt pulchritudinem tuam. G

Vulg. Perſæ & Lydi & Libyes erant in exercitu tuo uiri bellatores tui, clypeũ & galeam ſuſpenderunt in te pro ornatu tuo. filii Aradij cũ exercitu ſuo erant ſuper muros tuos in circuitu, ſed & pygmæi qui erant in turribus tuis pharetras ſuas ſuſpenderunt in muris tuis per gyrum: ipſi compleuerunt pulchritudinem tuam. H

Enarrata lignorum diuerſitate, ueſtium item uarietatibus, nautis gubernationibus, cõſiliariis, qui quid facto opus eſſet indicarent, mercatoribus undique aduentantibus, militarẽ quoque cœtum recenſet, e diuerſis nationibus & ciuilia inſtituta edoctis profectum Perſis & Lydis & Libybus, Aradiiſque, & Medis. commemorat autem & omnis armaturæ genera pharetras, peltas, & galeas. pelta uero paruum eſt ſcutum, quod leuis armaturæ milites inter hoſtes ferunt, quo item utuntur pyrricham ludentes.

Chartaginienſes mercatores tui a multitudine totius potentiæ tuæ, argentum & aurum, & æs & ferrum & ſtannum & plumbum, dederunt forum tuum. I

Vulg. Chartaginienſes negotiatores tui a multitudine cunctarum diuitiarũ argento, ferro, ſtanno, plumboque repleuerunt nundinas tuas.

Chartaginem, metropolis hæc eſt illius quæ olim Libya nunc Africa nominatur, & Syrus & Hebræus Tharſis appellat, & per metropolim negotiationem earum rerũ, quæ ex omni natione afferebantur, e multiplici materia ibi inuentarum declarauit.

Græcia omnis, & pertinentia ad eam negotiati ſunt in te in animalibus hominum, & uaſa ærea dederunt forum tuum. K

Vulg. Græcia, & Thubal, & Moſoch, ipſi inſtitores tui, mancipia & uaſa ærea adduxerunt populo tuo.

Mancipia inquit & uaſa ærea, a Græcia finitimiſque regionibus afferebantur tibi.

E domo Thorgoma equos & equites, & mulos dederunt forũ tuũ.

Vulg. De domo Thogormæ equos & equites & mulos adduxerunt ad forum tuum,

Equos

A Equos autem inquit, & equites & mulos tibi Phrygia mittebat; ita enim domum Thorgoma interpretantur.

Filij Rhodiorum mercatores tui ab inſulis multiplicarunt negotiationem tuam, cornua & dentes elephantinos.

Filii Dædan negotiatores tui inſulæ multæ negotiatio manus tuæ, dentes eburneos, & hebeninos commutauerunt in pretio tuo. *Vulg.*

Cornua Symmachus hebenos interpretatus eſt, a quibus ea fiunt, quæ hebenia uocantur. hæc inquit Rhodii mare transmittentes afferebant tibi, & horum tibi uſum B ſupplebant.

Et ijs, qui introducebantur, reddebas mercedes tuas homines negotiationis tuæ a multitudine commiſtos tuos.

Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum. *Vulg.*

Hæc autem omnia inquit tu ſuſcipiens reddebas comportantibus mancipia, cum colonos plurimos haberes. hos enim commiſtos uocauit ex aliis quidem gentibus profectos, ſed cum ipſis habitare non recuſantibus.

Guttam, & purpuram, & uariatas ueſtes, & byſſum e Tharſis & rhaa-
C moth, & Choth dederunt forum tuum.

Guttam & purpuram & ſcutulata, & byſſum, & ſericũ, & chodchod propoſuerunt in mercatu tuo. *Vulg.*

Habebas item, præter ea, quæ iam dicta ſunt, alia a Chartagine bona, quæ non ſolum ueſtibus te exornarent, & uariis indumentis inducerent, ſed etiam unguenta multam tibi odoris ſuauitatem afferentia, guttam enim nominat id, quod balſamum uocatur, choth autem, gemmam quæ onyx dicitur, & rhaamoth, alia aromata.

Iudas & Iſrael, iſti mercatores tui in frumenti uenditione, & unguen-
D torum & caſiæ, & primum mel & oleum, & reſinam dederunt in commercium tuum.

Iuda & terra Iſrael ipſi inſtitores tui in frumento primo balſamum & mel, & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis. *Vulg.*

Tanta enim erat inquit ex iudaica negotiatione, quæ ad te afferebatur, abundantia, ut indigenæ tui, & hoſpites, & coloni comportatis bonis fruerentur, aliis ad uſum edendi, aliis ad odoris delicias.

Damaſcus negotiatio tua in multitudine operum tuorum, in multitudine potentiæ tuæ.

E Damaſcenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuerſarum opum. *Vulg.*

A multitudine, inquit, omnium opum tuarum, quæ apud te gignebantur, emebat Damaſcus, negotiabaris igitur cum ipſa quoque ei uendens, quæ tibi ſuperabant, & inde aurum cogens.

Vinum pingue ex Chelbon, & lanam lucidam e Mileto, & uinum Dædan, & Ioanan, & Mezzel in forum tuum dederunt.

In uino

Vulg. In uino pingui, in lanis coloris optimi, Dan & Græcia & Morel in nundinis tuis propoſuerunt. F

Ioanan Ioniam uoeat, Dædan uero urbem Idumææ, & Chelban uicus quidam erat ipſi finitimus. undique tibi inquit bona afferebantur, uinum dulce, & odoratum, ex hac gente, optimaque lana e Mileto, hæe autem urbs olim quidem & ipſa Ioniæ, nunc uero Cariæ eſt. Chelbon Symmachus Chalen, interpretatus eſt.

Ex Aſel ferrum elaboratum, & rotæ in commiſtione tua ſunt, Dædan negotiatores tui, cum iumentis electis ad currus, Arabia, & omnes principes Cedar, iſti negotiatores per manus tuas Camelos et Arietes, et agnos in quibus negotiantur tibi. G

Vulg. Ferrum fabrefactum, ſtacte & calamus in negotiatione tua Dædan, inſtitores tui in tapetibus ad ſedendum, Arabia & uniuerſi principes Cedar, ipſi negotiatores manus tuæ, cum agnis & arietibus, & hædis uenerunt ad te negotiatores tui.

Alii quidem tibi inquit ferrum elaboratum afferebant, alii autem mulos & equos ad currus. alii uero camelos, & arietes & agnos, ut illis ad onera ferenda, his ad cibos & ueſtes utereris. Cedar uero ab Iſmaele oriundos uocat, & Dædan Idumææ urbem H ſicut iam etiam paulo ante diximus. ita enim & apud Hieremiã & apud ipſum Ezechielem in uiſione contra Idumæam inuenimus Theman cum Dædan cõiunctam, & Aſel Aſiam quidam eſſe opinati ſunt, optimos habentem ferri artifices, & e ferro uaſa optime conſtruentem.

Mercatores Saba & Rhegma & ipſi mercatores tui cũ primis unguentis, & lapidibus pretioſis, qui etiam aurum dederunt mercatum tuum.

Vulg. Venditores Saba & Reema ipſi negotiatores tui, cum uniuerſis primis aromaticis, & lapide pretioſo & auro, quod propoſuerunt in mercatu tuo. I

Saba & Rhegma a Chuz genus ducunt, Chuz autem Cham primogenitus fuit. Aethiopiæ igitur hæ & Indiæ gentes, declaratque ea quæ inde comportabantur.

Lapides pretioſi & aurum & ungenta, Charran, & Chalan, & Dædan, iſti mercatores tui.

Vulg. Haran, & Chenne, & Eden negotiatores tui.

Charran, Caræ, & Challan, Chalane eſt, ubi turris ædificata fuit, Dædan uero, ſæpe interpretati ſumus.

K

Saba, & Aſſur, & Cham, negotiatores tui ferentes negotiationem in Mehallim, & Galima, hyacinthum & uarietatem, & theſauros electos in Magozis compoſitos, colligatos in funiculis, & in cypariſſinis nauigijs, in ipſis negotiatio tua.

Vulg. Saba, Aſſur, & Chelma uenditores tui, ipſi negotiatores tui multifariam inuolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretioſarum, quæ obuolutæ & aſtrictæ erant funibus: cedros quoque habebant

bant

A bant in negotiationi bus tuis, naues maris principes tui in negotiatione tua.

Saba Indicam nationem appellat, comperimus enim hoc nomen in ipſius Sem geneologia, & Aſſur, Aſſyrium, Charman uero eam, quæ Carmaene nuncupatur. & illud, in Machalim, & in Galima, hyacinthum & uarietatē, & theſauros electos in Magozis compoſitos. Aquilas ita interpretatus eſt. conſtructis inuolucris hyacinthi & uarietatis, & in Magozis compoſitis. & in Magozis ab hebræo in græcam linguam uertit, ſignificatque in ocultis uaſis. ita enim Syrus quoque in hanc ſententiam interpretatus eſt. ſtatim autem ſumptuoſa inquit, & uaria pretioſis inuolucris
B contecta, & in uaſis optime inſtructis repoſita, funiculisq; deuincta tibi afferebātur.

Naues Chartaginienſium in negotiatione tua in multitudine commiſtorum tuorum.

Et ad negotiationem uſa es Chartaginienſium nauibus infinitam habens multitudinem non ſolum domeſticam, ſed etiam aduentitiam.

Et repleta es, & grauata es ualde in cordibus marium, in aqua multa duxerunt te remiges tui.

Et repleta es & glorificata es nimis in corde maris, in aquis multis ad- *Vulg.*
C duxerunt te remiges tui.

Satietas, inquit, te ad exultandum induxit, perceptisque bonis auctorem beneficiorū ignoraſti. hoc quoque nomine Iſrael accuſauit. comedit enim Iacob inquit, & expletus eſt & recalcitrauit dilectus. quia uero nihil ex tranquillitate utilitatis per cepiſti, contrariis te reſipiſcere docebo.

Spiritus enim auſtri inquit contriuit te in corde maris.

Ventus auſter contriuit te in corde maris. *Vulg.*

Per translationem Babylonium ita appellauit, quando maximos excitare fluctus
D auſter conſueuit, & difficilem contra nauigantes ſuſcitare tempeſtatem. per translationem quaſi contra maritimam urbem auſtrum uocat, hoſtium incurſum, tum dicit, at ne eiſdem immoremur, & te & inquilinos tuos & remiges, & gubernatores, & conſiliarios & mercatores, & bellicos ſupplentes cœtus pernicies opprimet, hoc enim ſignificauit cum dixit.

Cadent in medio cordis marium.

Cadent in corde maris. *Vulg.*

Ad hæc addit ita fore ut obſeſſa & capta urbe procul degētes gubernatores tui, multo terrore affecti in fugam uertantur, eademque nautæ facient cum iis, qui ad pro-
E ram imperant, relictisque nauigiis lamentantes & lugentes in terram deſcendant, & terra caput conculcent, atque in ipſo ſolo recumbant puluerem inde extergentes capitaque capillorum ſpolient ornatu, ſaccisque induti lamentari & lugere perſeuerent. deinde lamentationem, quam ipſi adhibebant enarrat.

Quis ſicut Tyrus quæ conticuit in medio maris?

Quæ eſt ut Tyrus quæ obmutuit in medio mari. *Vulg.*

In otio inquit & pace omne hoc tempus tranſegiſti, quo nemo tibi perturbationem excitare auſus eſt.

Quantam

Quantam inueniſti mercedem a mari? F

Satis hoc eſt ad docendos omnes homines ne ſuperbia efferantur propter eam, quæ uidetur, felicitatē, propterea quod mutatio conſequitur. hoc enim ipſi Tyro ait. Quid tanto tempore a negotiatione tua lucrata es? atqui inquit.

Et a commiſtione tua, & a commercio ditaſti omnes reges terræ, nunc autem contrita es in mari, in profundo aquæ, commiſtio tua & omnis congregatio tua in medio tui ceciderunt, & omnes remiges tui, habitantes inſulas triſtabuntur ſuper te, & reges ipſorum ſtupore obſtupeſcent, & flebit facies eorum, mercatores a gentibus ſibilabunt ſuper te, perditio facta es, & non ultra eris in æternum. G

Vulg. Quæ in exitu negotiationū tuarū de mari impleſti populos multos, in multitudine diuitiarum tuarum, & populorum tuorum ditaſti reges terræ, nunc contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuæ & omnis multitudo tua quæ erant in medio tui ceciderūt, uniuerſi habitatores inſularum obſtupuerunt ſuper te, & reges earum omnes tempeſtate perculſi mutauerunt uultus, negotiatores populorum ſibilauerunt ſuper te: ad nihilum deducta es, & non eris uſque in perpetuum. H

Conſiderato, inquit, ut nihil tibi negotiationis labor profuit, neque ad te omniū gentium concurſus, inſtar enim nauigii demerſi malorum deformitate cooperta es ueluti quoſdam fluctus excipiens hoſtilium legionum defluxus. quamobrem omnes inſulani, maritimique cum ſuis te regibus lugent, conſpicati nobiliſſimam olim urbem repente deletam, & ad mihilum redactam, admirantesque in extremam te ſolitudinem mutatam, ſibilo ſuæ mentis ſtuporem ſignificabunt. illud autē non eris amplius in ſæculum, ſecundum eam interpretationem, quæ iam a nobis allata eſt intelligemus. quod ſi altera quoque ad ea quæ dicta ſunt addenda eſt, id facere nos non pigebit. audiuimus auctorem omnium rerum Deum per Hieremiam prophe-
Hiere. 18 tam dicentem: finem loquar ſuper gentem & regnum, ut auferam eos, & deſtruam, & perdam, & ſi conuerſa fuerit gens illa a malis ſuis, pænitentiam agam de malis, quæ cogitaui facere illis, & finem loquar ſuper gentem & regnum, ut iterum ædificetur, et plantetur, & ſi fecerint mala coram me ut non audiant uocem meam, pænitentiam agam de bonis quæ locutus ſum, ut facerem eis. Igitur et fert dominus ſententiam, & latam antiquat, neque ueritas mentitur, fert enim ſententiam contra non pænitentes, in iis uero, qui pænitentiæ remedium exceperunt, ſupplicii decretum nullum habet locum. hoc uenit uſui Nineuitis, quos damnauerat exitio, cum dixit. Adhuc tres dies & Nineue ſubuertetur, uerum facti pænitentes excepit, ſententiamque diſſoluit. Hic igitur itidem longi ſupplicii decretum abrogauit poſterorum commutatio. I K

Cap. 28 Et factum eſt uerbū domini ad me dicens, & tu fili hominis dic principi Tiri, hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod exaltatum eſt cor tuum, & dixiſti Deus ego ſum, habitationem Dei, habitaui in corde maris, tu autem es homo, & non Deus, & dediſti cor tuum, quaſi cor Dei.

Vulg. Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, fili hominis dic principi Tyri, hæc dicit dominus Deus, eo quod eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti,

A dixiſti, Deus ego ſum & in cathedra Dei ſedi in corde maris, cum ſis ho mo & non Deus, & dediſti cor tuum, quaſi cor Dei.

Execranda quidem omnia peccatorum genera, ſed omnium maxime deteſtabilis ſuperbia, omne enim excelſum, inquit, abominatio coram domino, & ſuperbis Deus reſiſtit. & diuus apoſtolus, non neophytum, inquit, ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat diaboli. hoc morbo laborabat etiam princeps Tyri, tum is qui uidebatur, tum is qui cerni non poterat, etenim nos pii regimur proprie ac uere ab auctore omnium rerum Deo, regemur item ab hominibus pietate præditis: & Tyrus igitur nunc quidem perinde ac nos, regem Deum habet, & eos homines qui- *1. Tim. 3*
B bus ab eo in ipſam regnum commiſſum eſt, olim uero Dei ignoratione quaſi morbo laborans, & impietati addicta, principem habuit & regem, ſcelerum impietatiſque auctorem & magiſtrum diabolum, habuit item & principem qui conſpiciebatur, ab iſto male uexatum. contra utrumque igitur oratio, ſed neque in hunc neque in illum omnia conueniunt, quædam autem in utroſque, & alia in alterum tantum, & quæ nunc lecta ſunt in utrumque. diabolus enim in illam inſaniã lapſus eſt, & rabie percitus Deum ſe ipſum appellauit, hominibuſque, ut hunc ſibi cultũ adhiberent perſuaſit. et qui cernebatur Tyriorum princeps, hoc faſtu laborans cum in multam reſpiceret felicitatem, opinabatur eſſe ſe Deum, iccirco ad ipſum Deus ait, tu autem es homo & non Deus, & per comparationem

C Numquid ſapientior es tu Daniele? ſapiẽtes non erudierunt te ſapientia ſua.

Ecce ſapientior es tu Daniele? omne ſecretum nõ eſt abſconditũ a te. *Vulg.*

Tantum abeſt, inquit, ut res tuas cum diuina natura comparem, ut etiam te prudentibus hominibus longe inferiorem oſtendam, Daniel enim & diuina ſapientia præditus fuit, & Chaldæorum ſcientiam ſibi comparauit, tu uero & diuina gratia orbatus es, & ab hominibus ſapientibus haud percepiſti ſcientiam. deinde a rebus redarguit.

D Numquid in ſcientia tua, aut in prudẽtia tua feciſti tibi uires? et comparaſti argentum & aurum in theſauris tuis, aut in multa ſcientia tua, & negotiatione tua multiplicaſti potentiam tuam, exaltatum eſt cor tuum in potentia tua?

In ſapientia tua, & prudentia tua feciſti tibi fortitudinem & acquiſiſti aurũ & argentũ in theſauris tuis, & multitudine ſapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicaſti tibi fortitudinem, & eleuatum eſt cor tuum in robore tuo. *Vulg.*

E Ipſis inquit rebus diſce, non tua ſapientia, ſed me ſubminiſtrante fuiſſe tibi hanc negotiationem, bonorumque abundantiam, nam ſi uoluero ego ſtatim te his omnibus orbabo, magiſtramque tibi rerum experientiam præficiam. ſi enim tua ſapientia iſtam poſſeſſionem adeptus eſſes, eadem ſapientia, iis, quæ poſſediſti, haud fuiſſes orbatus, ſed ſpoliatus uacuuſque ab iſtis omnibus redditus inſanas abiicito cogitationes, & cognoſce eum eſſe me qui dederim, quique iſta rurſus ademerim. cũ enim non nóueris me quando ea accepiſti, diſces quando ipſis ſpoliatus fueris.

Propterea hæc dicit Adonai dominus: quia dediſti cor tuum, ſicut cor Dei propter hoc, ecce ego adduco ſuper te alienas peſtilentias de gẽtibus.

euaginabunt

euaginabũt gladios ſuos ſuper te, & ſuper pulchritudinẽ ſcientiæ tuæ, & F
ſternent pulchritudinem tuam in perditionem, & deducent te,& morie
ris morte uulneratorum in corde maris. num loquens dices Deus ſum
coram interficientibus te? tu autem es homo & non Deus, in manu uul
nerantium te, mortibus incircumciſorum morieris, in manu alienorũ,
quia ego locutus ſum dicit Adonai dominus.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, eo quod eleuatum eſt cor tuum,
quaſi cor Dei, iccirco ecce ego adducam ſuper te alienos robuſtiſſimos
gentium,& nudabunt gladios ſuos ſuper pulchritudinem ſapientiæ tuæ G
& polluent decorem tuũ,interficient & detrahent te &, morieris in in-
teritu occiſorum in corde maris. nũquid dicens loqueris Deus ego ſum
coram interficientibus te, cum ſis homo & non Deus, in manu occiden
tium te? morte incircumciſorum morieris in manu alienorum, quia
ego locutus ſum ait dominus Deus.

Quando te, inquit, regia poteſtate priuabunt ii, quos contra te hoſtes miſero,teq; interficient, num fremens et arrogantia inſolens rurſus Deum te ipſum nominabis, quaſi eos Dei appellatione perterrefaciens? uerum hoc fieri nequit,rerũ enim H commutatio ſuperbiæ quoque mutationem afferet, diſceſque hominem eſſe te, non Deum, cum uulneratus, & cæſus, æque atque incircumciſi tibi ſubiecti,occideris, ualida eſt enim, & cui reſiſti nequit mea ſententia, quod ſignificauit, cum dixit: quia ego locutus ſum dicit Adonai dominus. Hæc etiam improbo dæmoni, qui improbitatem in principe, qui cernebatur Tyriorum,molitus fuerat,conueniunt. iccirco ab alienis quoque ipſi minatur exitium,& peſtilentiis & gentibus. Tales autem olim fuere,qui per euãgelicum præconium ad pænitentiã adducti Deum *ad Tit. 3* agnouere, quare diuus quoque apoſtolus ait: Eramus enim aliquando & nos inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſideriis & uoluptatibus uariis in malitia & inuidia agentes odibiles odientes inuicem. & ipſe Deus per magnum Moy- I *Deut. 32* ſem, iſti inquit prouocauerunt me in non Deo, irritauerunt me in idolis ſuis, & ego prouocabo eos in gente, in gente ſtulta irritabo illos. Per hos igitur qui olim fuere inſipientes & ſtulti erranteſque & odibiles, & peſtilentes, & alieni, & gentiles, diabolum deſtruendum prophetica prænunciat oratio. & licet inuenire piis *Ephes. 1* quoque, qui credidere, alienorum nomen impoſitum, uos enim inquit,qui olim longe eratis, facti eſtis prope: Hos ait ſuis gladiis diaboli ſcientiæ pulchritudinem deletum ire,& ad nihilũ eam redacturos, hoc eſt tuas machinas deſtruent, & inſidias, quas contra homines molitus fueris, ſedabunt, quæque ab ipſis tibi cõſtru- *Luc. 10* cta fuerint delubra, a fundamentis euertent, & ueluti cuidam morti obliuioni tradent accepta poteſtate calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem tu- K am uirtutem, atque ipſis rebus diſces incaſſum te hominibus perſuaſiſſe eſſe te Deum, & hæc patieris, quia incircumciſam mentem habuiſti, grauemque tuæ arrogantiæ morbum nequaquam circumcidiſti.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicẽs, fili hominis aſſume lamen
tationem ſuper principem Tyri, & dic ei, hæc dicit Adonai dominus: tu
es ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientiæ, & corona pulchritudinis,
& in deliciis paradiſi Dei fuiſti, omnem lapidem præcioſum indutus es,
ſardium

A ſardium, & topazium, & ſmaragdum, & hyacinthum,& carbunculum & ſapphirum, & iaſpidem, & argentum,& aurum,& ligurium, & achatem, & amethyſtum, & chryſolithum, berillum, & onychium, & auro impleuiſti theſauros tuos, & apothecas tuas in te,a qua die creatus es.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis leua planctum ſuper regem Tyri, & dices ei hæc dicit dominus Deus, tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientia perfectus decore, in deliciis paradiſi Dei fuiſti, omnis lapis pretioſus operimentum tuum, ſardius, topazius, & iaſpis, chryſolitus, & onyx, & berillus, ſapphirus,& carbunculus,& ſmaragdus, aurum quoque decoris tui, & foramina tua, in die qua conditus es, præparata ſunt. *Vulg.*

B

Hæc extorquens aliquis de eo, qui cernebatur, principe Tyri dicta acceperit, proprie tamen & uere conueniunt pernitioſo dæmoni, qui in illo ſuam uim exercebat. ſi igitur de principe Tyri, qui uidebatur, hæc accipiamus, ita intelligemus, tu es ſignaculum ſimilitudinis, ad imaginem enim Dei plenus ſapientia conditus eſt homo, rationis capax, & oratione inſtructus, pulchritudiniſque corona, omnibus quippe rationis expertibus præſtans, pedeſtribus & uolucribus, aquatilibus & amphibiis, ideſt ancipitibus beſtiis tum in aqua tum in terra degētibus: et in deliciis paradiſi Dei fuiſti, a primo ſiquidem parente genus ducis, qui ſimulatque creatus eſt, in paradiſo deliciarum poſitus fuit, ut operaretur & cuſtodiret illum. et iure etiam Hieruſalem, quæ ſacra & diuina urbs appellabatur, paradiſum uocat habentem & Dei prophetiæ, & pontificatus maximi arbores, uitam ſalutemque ſubminiſtrantes. olim uero Tyriorum regi cum rege Iſraelitarum intercedebat amicitia, eratque mutuum quoddam inter ipſos commercium, quod ex libris regnorum facile eſt percipere. illud autem, omnē lapidem pretioſum indutus eſt, perſpicuum ſi ſecundum litteram intelligatur, & de rege dictum accipiatur, infinitis enim te bonis inſtructum curaui, & omnis generis undique tibi materiam ſuppeditaui, unde diadematis & coronis, fibuliſque & zonis annuliſq; conſtructis, & penibus completis, propter horū abundantiam et ornatum contraria ſentire perſeueraſti. quod ſi ad diabolum hæc referantur non ita intelligenda ſunt, uerum illud: Tu es ſignaculum ſimilitudinis, de regno ipſi olim tradito & poteſtate conceſſa dictum accipiemus, ait enim diuus apoſtolus, ſecundum principem poteſtatis aeris huius, ſpiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ. ut perſpicuum ſit antiquitus huius aeris adminiſtrationem illi commiſſam fuiſſe, ſed propter ſuperbiam principatu deiectum in iis qui non credunt præconii uerbo ſuam uim patefacere. plenus ſapientia, & corona pulchritudinis, & in deliciis paradiſi fuiſti. priſtinā per hæc illius innuit uirtutem. uidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. et iſte quoq; unus erat eorum, quæ facta ſunt, cum in deteriorem partem nondum mentē commutaſſet. per lapides autem qui commemorati ſunt, omnis generis ſapientiā,ſcientiamque illius ſignificat. etenim ſacerdotum princeps, rationale iudicii, in quo poſiti erant hi lapides in pectore geſtans, in ſancta ſanctorum ingrediebatur, pectus uero eſt ueluti quoddam cordis penu, & phylacterium. et quæ ſequuntur omnia, non principi Tyri, qui cernebatur,ſed ei, qui uideri non poteſt, conueniunt.

C — *Gen. 2*

D — *Eph. 2*

E — *Gen. 1*

Præparatus enim fuiſti, inquit, cum Cherub unctus a Deo in tabernaculo habitante.

In Cherub extentus, & protegens. F

Cum ſanctis enim illis & auguſtis poteſtatibus & opificio & unctione dignatus es. & unctionem hoc loco uocat ſanctificationem a diuino ſpiritu, corporis expertibus & ſanctis poteſtatibus ſubminiſtratam.

Et poſui te in monte ſancto Dei, factus es in medio lapidum ignitorū.

Vulg. In medio lapidum ignitorum ambulaſti.

Montem ſanctum Dei cognitionis celſitatem uocat, & lapides ingnitos, ſanctiſſimas poteſtates, etenim id quod pretioſum eſt continent, & illuſtrandi ui præditæ ſunt. conſueuitque ſæpe diuina ſcriptura, pios quoque homines ſanctos lapides G nuncupare. lapides enim ſancti inquit uoluuntur ſuper terrā, ſed hi ſancti quidem, non tamen igniti. de ſuperioribus uero poteſtatibus audiamus Dauid loquentem,

Pſal. 130 qui facit angelos ſuos ſpiritus & miniſtros ſuos flammam ignis. Horum nihil in Tyriorum principem, qui cernebatur, conuenit, etiam ſi millies litigioſi quidam contendentes dixerint, lapides ignitos Iudæos eſſe & Tyriorum cum ipſis commercium: neque enim Iudæi lapides igniti. quod ſi prophetas, qui in ipſis fuere, lapides ignitos aliquis nominarit, tu uero ita ſententiam obſirmato, nulla enim intercedebat impie uiuentibus Tyriis cum prophetis conſuetudo, ſed cōmercia negotiationum cum abiectiſſimis, & humilibus Iudæis habebant, quos nullus unquam ſanæ mentis lapides ignitos auſus fuerit appellare, diuinam legem uiolantes, & præ- H ter illius ſententiam cum gentibus commercia inſtituentes. immo ne illud quidem poſui te in monte ſancto Dei, huic conuenire, uideri poteſt. neque enim in Hieroſolymis degebat, ut concedamus etiam de Sion hæc monte dici, & quæ ſequuntur hoc aperte declarant.

Ambulaſti enim immaculatus, inquit, in diebus tuis, a qua die creatus es tu, quoad inuentæ ſunt iniquitates in te.

Vulg. Perfectus in uijs tuis, a die conditionis tuæ, donec inuenta eſt iniquitas in te. I

Talis enim fuit ante lapſum diabolus, de hominibus uero audiuimus, nemo mundus a ſorde, ne ſi unius diei quidem fuerit uita ipſius ſuper terram. Hic autem cum corporis expers eſſet, immaculatus fuit a principio, ubi uero in deteriorem partem inclinatione uoluntatis lapſus eſt, uia penitus contraria inceſſit.

A multitudine enim circuitus tui repleſti cellaria tua iniquitate, & peccaſti, & uulneratus es.

Vulg. In multitudine negotiationis tuæ repleta ſunt interiora tua iniquitate & peccaſti.

Non contentus enim data tibi ſapientia & poteſtate, ſed maiorum cupiditate incenſus, iniquitate repletus es, & peccati uulnera accepiſti. Hæc item propheta Eſaias K de ipſo loquitur, quo modo cecidit de cælo lucifer mane exoriens, contritus eſt in terram, qui mittebat ad omnes gentes, cum enim omnes ſibi ſubiectos haberet, per ſalutarem crucem a Tyrannide deiectus eſt, deinde priſtinam ipſius narrat inſaniam, & ingentem arrogantiam. tu autem dixiſti in corde tuo, in cælum aſcendam,

Eſa. 14 ſuper aſtra cæli ponam thronum meum, ſedebo in monte alto, ſuper montes excelſos ad aquilonem, aſcendam ſupra nubes, ero ſimilis altiſſimo: montes autem ad aquilonem uocat, ſcelerum occaſiones, ab aquilone enim ſecundum prophetam exardeſcent

A exardeſcent mala ſuper omnes habitantes terram. & ita patefacta illius ſuperbia, prædicit etiam euerſionem . nunc autem in infernum deſcendes in fundamenta terræ. hoc item diuinus Ezechiel a Deo loqui docetur.

A monte enim Dei inquit, deduxit te cherub, obumbrans de medio lapidum ignitorum.

Et eieci te de monte Dei, & perdidi te o cherub protegens de medio lapidum ignitorum. *Vulg.*

Tunc igitur cherub, quod ut diuinam gloriam ferret, dignum effectum fuerat, ipſum a ſanctis poteſtatibus ſeparauit, quæ etiam ignitæ appellantur, nunc uero ii, B qui ſunt diuino aſcenſu digni, propter animi munditiem, in quorū cordibus ſunt aſcenſus Dei ſecundum diuinum prophetam, poteſtatem ipſum conculcandi pedibus accepere.

Eleutaum eſt cor tuum, propter pulchritudinem tuam.
Et eleuatum eſt cor tuum in decore tuo. *Vulg.*

Ingenti inquit ſuper elatus es conſpectis iis bonis, quæ a me tibi ſuppeditata ſunt.

Corrupta eſt ſcientia tua cum pulchritudine tua.
C Perdidiſti ſapientiam tuam in decore tuo.

Omnibus, inquit, orbatus fuiſti, cum aſſignatum tibi ordinem reliquiſti.

Propter multitudinem peccatorum tuorum in terram proieci te. coram regibus dedi te ut traducereris.

In terram proieci te ante, faciem regum dedi te, ut cernerent te. *Vulg.*

Multa inquit, improbitate a ſuperiore ordine excidiſti, & deorſum proiectus es, ut ab iis, qui aſſignatum ſibi ordinem ſeruaſſent, quique recte ſuis affectionibus imperare nouiſſent, rideреris.

D Propter multitudinem peccatorum tuorum, & iniquitatum negotiationis tuæ, profanaſti ſanctificationem tuam.

In multitudine iniquitatum tuarum, & in iniquitate negotiationis tuæ polluiſti ſanctificationem tuam. *Vulg.*

Dicant ii qui repugnant, quam ſanctificationem habuerit impius Tyri rex, uerum non poterunt oſtendere. iſte autem, de quo nunc loquimur, quando unus ſanctorum archangelorum erat, omnis ſāctificationis erat particeps, ſed ipſe profanata ſanctificatione, uſus mala negotiatione maioraque expetens etiam conceſſis ſibi E bonis excidit, & hoc ut itidem pateretur homo auctor fuit, ille enim ſecundum imaginem Dei quoque factus, blandis ipſius uerbis deceptus cum concupiiſſet Deum ſe fieri, illud etiam quod erat, imago ſcilicet Dei, amiſit.

Et educam ignem de medio tui.
Producam ergo ignem de medio tui. *Vulg.*

Hoc utrique conuenit, & ei, qui operatus eſt malitiam, & ei in quo id factum eſt, Tyriorum regi, utrique enim illati ſibi ſupplicii præbuerunt occaſiones. tale eſt quod per prophetam Eſaiam ad Iudæos dictum eſt. ecce omnes uos ignem incen- *Eſa. 50*

ditis & confortatis flammam, ambulate lumine ignis ueſtri, & flamma quam ſuccendiſtis. & hic quoque ait, educam ignem de medio tui. F

Hic deuorabit te.

Vulg. Qui comedat te.

Hoc eſt tuis ſceleribus, quaſi materia utar ad inferenda tibi ſupplicia.

Et dabo te in cinerem ſuper terram tuam, in conſpectu omnium uidentium te.

Et hoc itē utriſque conuenit, etenim homo in ſua terra lapſus, puluis factus eſt, & diabolus qui orbi terrarum imperare uidebatur, a Deo & ſaluatore noſtro euerſus cineris inſtar, ab impiis conculcatur. G

Et omnes ſcientes te in gentibus contriſtabuntur ſuper te.

Vulg. Omnes qui uiderint te in gentibus obſtupeſcent ſuper te.

Qui enim adhuc tibi ſeruiunt idolorum euerſionem cernentes, eorumque delubra penitus euerſa, cum mæſtitia degunt animum deſpondentes & cōtinenter dolētes.

Perditio factus es, & non eris amplius in ſæculum.

Nihil factus es, & non eris in perpetuum.

Illum omnino euerſum iri per hæc declarauit. ita abſoluta lamentatione Tyri, ad Sidonē tranſit item finitimam, & breui, quæ ipſi quoque euentura ſunt, prædicit. H

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, firma faciem tuam ſuper Sidonem, & propheta ſuper eam & dic, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in te, & cognoſces quia ego ſum dominus, cum fecero ego in te iudicia, & ſanctificabor in te, & emittam in te mortem & ſanguinem, in plateis tuis, & cadent uulnerati in medio tui in gladiis in te, & in circuitu tuo, & cognoſcent quia ego dominus.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuā contra Sidonem, & prophetabis de ea & dices, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te Sidon & gloriabor in medio tui, & ſcient quia ego dominus cum fecero in ea iudicia, et ſanctificatus fuero in ea, & immittam ei peſtilentiam & ſanguinem in plateis eius, & corruent interfecti in medio eius gladio per circuitum, & ſcient quia ego dominus. I

Quando inquit in tranquillitate degens ignoraſti me, multis te omniſque generis malis afficiam, fame & hoſtium cædibus, ut calamitatibus diſcas eſſe me dominum. narrat etiam interitus cauſas. K

Et non erunt amplius domui Iſrael palus amaritudinis & ſpina doloris, ab omnibus qui ſunt in circuitu eorum, qui ignominia affecerunt eos, & cognoſcent quia ego ſum Adonai dominus.

Vulg. Et non erit ultra domui Iſrael offendiculum, amaritudinis, & ſpina dolorem inferens, undique per circuitum eorum qui aduerſantur eis, & ſcient quia ego dominus Deus.

Hæc

A Hæc inquit & Tyro & aliegenis & omnibus finitima loca incolentibus inferam, ut neque exemplar impietatis uos habeat populus meus, neque hoſtes crebro in ſe inuadentes, & continenter eos excruciantes. ita calamitates uaticinatus, Iſrael bona prænunciat, augens in eos miſerias: inimice enim animati occaſionem doloris ipſius Iſrael felicitatem faciebant.

Hæc dicit Adonai dominus & cōgregabo domum Iſrael de gentibus in quibus diſperſi ſunt, & ſanctificabor in eis coram populis & gentibus, & habitabunt in terra ſua, quam dedi ſeruo meo Iacob, & habitabunt in ea in ſpe, & ædificabunt domos & plantabunt uineas, & habitabunt B in ſpe, quando fecero iudicia in omnibus qui ignomina affecerunt eos, in circuitu ipſorum, & cognoſcent quia ego ſum dominus Deus ipſorum, & Deus patrum eorum.

Hæc dicit dominus Deus, quando cōgregauero domum Iſrael de populis in quibus diſperſi ſunt, ſanctificabor in eis coram gentibus, & habitabunt in terra ſua quam dedi ſeruo meo Iacob, & habitabunt in ea ſecuri, & ædificabunt domos, & plantabunt uineas, & habitabunt confidenter, cum fecero iudicia in omnibus qui aduerſantur eis per circuitum, & ſcient quia ego dominus Deus eorum. *Vulg.* C

Non æque omnes peccantes auctor omnium rerum Deus corripit, ſed ſibi amicos adhibita medici more curatione, alios uero more iudicis condemnatione. quamobrem etiam propheta ſupplicans ita dicebat: corripe nos domine, uerumtamen in iudicio & non in furore. quod idem quoque Dauid petebat, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Hoc diſcrimen in iis etiam, quæ paulo ante interpretati ſumus uidere licet. aliis enim interim nihil pollicitus eſt boni, ſed Iſrael ab exilio reuocationem, & reditum in patriam, domorum ædificationem, terræ cultum, arborum ſationes, & bonorum ſpem, quodque omnium eſt D bonorū caput, Dei cognitionem. His enim geſtis inquit cognoſcēt me ipſorum eſſe dominum, Deumque patrum ipſorum. Hanc nobis quoque contingat continenter adeſſe cognitionem, ut ipſum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis uiribus, & ex toto robore diligamus, non in partes beneuolentiam diuidentes, ſed totam ibi collocantes, ut ipſum ſpiremus, & indelebilē ipſius memoriam retineamus, & ſedentes, & reſurgentes, dormientes & ambulantes in uia, ſic enim continua illius quoque prouidentia fruemur, & promiſſa bona conſequemur, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen. *Hiere. 10* *Pſal. 6*

E

SECTIO XII.

In anno duodecimo, in duodecimo menſe una menſis factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam ſuper regem Aegypti, & propheta ſuper eum, & ſuper Aegyptum totam loquere. *Cap. 29*

In anno decimo, decimo menſe una die menſis factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti & prophetabis de eo & de Aegypto uniuerſa.

Prædictionibus de Tyro impoſito fine ad Aegyptum prophetiæ uerba transfert. F

Et dic, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draconem magnum ſedentẽ in medio fluuiorum, & dicentem, mea ſunt flumina & ego feci ea.

Vulg. Et dices, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis, meus eſt fluuius, & ego feci memet ipſum,

Quidam interpretes ſingulari numero fluuium dixerunt, alii uero numero multitudinis fluuios, & utrumque uerum eſt, unus enim nilus, ſed illius foſſæ plurimæ: et fluuius unaquæque foſſa ab indigenis uocatur. reprehendit igitur Pharaonis arrogantiam, oſtenditque ipſum propter flumina gloriantẽ, quaſi ab ipſo confecta: draconem autem eum uocat propter tyrannidem, & potentiā qua ſe Deo opponebat. ita enim diabolum quoque diuina nuncupat ſcriptura. die enim illa inquit induet Deus gladium ſanctum, & magnum & fortem, ſuper draconem, ſerpentem, & quæ ſequuntur. G

Et ego dabo frenum in maxillas tuas, & adglutinabo piſces fluminis ad alas tuas, & extraham te de medio fluminis tui, & omnes piſces fluminis ſquammis tuis adglutinabuntur, & proiiciam in deſertum te & omnes piſces fluminis, & deiiciam te celeritate, & omnes piſces fluminis tui, ſuper faciem campi cades, & non congregaberis, & non colligeris, beſtiis terræ & uolatilibus cæli dedi te in deuorationem, & cognoſcent omnes habitantes Aegyptum, quia ego ſum dominus. H

Vulg. Et ponam frenum in maxillis tuis, & adglutinabo piſces fluminum tuorum ſquammis tuis, & extraham te de medio fluminum tuorum, & uniuerſi piſces tui ſquammis tuis adhærebunt, & proiiciam te in deſertum, & omnes piſces fluminis tui, ſuper faciem terræ cades, non colligeris, neque congregaberis, beſtiis terræ & uolatilibus cæli dedi te ad deuorandum, & ſcient omnes habitatores Aegypti quia ego dominus. I

Terribilia ſunt, quæ minatus eſt, & horroris plena, non ſolum ipſum enim, ſed illi quoque ſubiectos, minatus eſt ſe neci daturum. piſces quippe adglutinatos ſubiectos appellauit. et quemadmodum de Tyro loquens, translationis occaſiones a mari ſumpſit, maritima enim urbs erat, ita hic translatione a flumine ſumpta uſus eſt, ſquammas autem eius & alas, imperium & poteſtatem nuncupauit, quibus neceſſario regi ſubiecti illius ſupplicii participes fuere. et abūde per frenum innuit, ſaltationes ante frenum. et minatus eſt alios in deſertam regionem ſe bello captos emiſſurum, alios interfecturum beſtiiſque eſcam relicturum. cauſam quoque ſubiecit. K

Pro eo quod fuiſti uirga arundinea domui Iſrael, quando apprehenderunt te manu ſua, & confractus es, & quando plauſit ſuper eos omnis manus, & quando requieuerunt ſuper te, contritus es, & confregiſti omnem lumbum eorum.

Vulg. Pro eo quod fuiſti baculus arundineus domui Iſrael, quādo apprehenderunt te manu, & confractus es, & laceraſti omnem humerum eorum, & ini-

A & in nitentibus eis ſuper te, cōminatus es, & diſſoluiſti omnes renes eorũ.

Tyro igitur & alienigenis de quibus ſuperius diximus, minatus eſt ſe calamitates illaturum, ut qui lætarentur iis malis, quæ Iſrael eueniſſent. ſed Aegyptum non ob hanc cauſam reprehendit, ſed omnia potius contra. quia cum operam dediſſet ut populus ſuo confideret nixus auxilio, diuina eum prouidentia priuauit, nihilque ipſum ſua ope iuuit, quod per arundineam uirgam declarauit, contritam confractamque ob imbecillitatem. ita etiam Sennacherim apud Eſaiam Aegyptiorum auxilium appellauit, confiſus eſt enim ſuper uirgam inquit arundineam fractam, ſuper Aegyptum, ſuper qua ſi innixus fuerit uir, ingredietur in manum eius. ſic eſt rex Aegypti & omnes qui confidunt in eo. hoc item hic dixit, apprehenderunt te manu ſua, confractus es & plauſit ſuper eos omnis manus, ridiculi inquit & eiuſmodi facti ſunt, quibus hoſtes illuderent, te inſtar arundineæ uirgæ confracto uictoque. Eſa. 36

B

Propterea hæc dicit Adonai dominus: ecce ego adduco ſuper te gladium, & perdam homines a te, & iumenta, & erit Aegyptus in perditionem & deſertum & cognoſcent quia ego ſum dominus.

Propterea hæc dicit dominus Deus. ecce ego adducam ſuper te gladium, & interficiam de te hominem & iumentum, & erit terra Aegypti in deſertum & in ſolitudinem, & ſcient quia ego dominus. Vulg.

C

Cum enim ſuperbia elatus aliis quoque te opem laturum pollicearis, experientia diſces ne pro tua quidem terra propugnare te poſſe me tibi ſupplicium inferente, cognoſcetque populus meus meam potentiam. deinde rurſus facta illius arrogantium uerborum mentione,

Dicebas enim flumina, inquit, mea ſunt, & ego feci illa,

Pro eo quod dixeris fluuius meus eſt, & ego feci eum, Vulg.

Solitudinem Aegypto minatur, non omni, ſed ei quæ eſt a Magdolo & Syene uſq; ad fines Aethiopum. & neque his urbibus perpetuam ſolitudinem, ſed ad quoddã tempus.

D

Iccirco ecce ego ad te & ad flumina tua, & dabo terram Aegypti in deſertum, gladium, & perditionem, a Magdolo & Syene uſque ad terminos Aethiopum.

Iccirco ecce ego ad te, & ad omnia flumina tua, daboque terram Aegypti in ſolitudinem gladio diſſipatam a turre Syenes, uſque ad terminos Aethiopum. Vulg.

Non tranſibit eam inquit pes hominis, & pes iumenti non tranſibit

E ſuper eam, & non habitabitur quadraginta annis, & diſpergam Aegyptum in gentibus, & uentilabo eos in regionibus.

Non pertranſibit eam pes hominis, neque pes iumenti gradietur in ea, & non habitabitur quadraginta annis. Vulg.

Ineffabilis eſt Dei clementia quæ menſura quadam & pondere infert ſupplicia, & rurſus ea ſanat, quæ percuſſit, eius enim dictum illud eſt, ego occidam, & uiuere faciam, percutiam & ego ſanabo. & hic igitur captiuitatem Aegyptiis minatur, & diſperſionem, & ſolitudinem, quam breui tempore definit. quadraginta inquit annos

annos erit eiuſmodi ad quam nemo accedat, neque omnis Aegyptus,ſed a Magdo lo, & Syene uſque ad terminos Aethiopum, ſtatimque fore promittit ut reuocentur. F

Poſt quadraginta enim annos inquit congregabo Aegyptios de gentibus, in quibus diſperſi ſunt, & reducam captiuitatem Aegyptiorum, & collocabo eos in terra pathures, in terra unde capti fuere.

Vulg. Poſt finem quadraginta annorum congregabo Aegyptum de populis in quibus diſperſi fuerant, & reducam captiuitatem Aegypti, & colloca bo eos in terra phatures, in terra natiuitatis ſuæ, in terra de qua ſumpti ſunt. G

Ita pollicitus liberationem a captiuitate, prædicit etiã futurã regni illius tenuitatẽ.

Et erit enim regnum humile inquit ibi præter omnia regna & erit hu millima, ut non extollatur amplius ſuper gentes, & pauciſſimos eos faciam, ne ſint ipſi plures in gentibus.

Vulg. Et erunt ibi in regnum humile, & inter cetera regna erit humillima, & non eleuabitur ultra ſuper nationes, & imminuam eos ne imperent gentibus. H

Res prophetiæ ueritatem teſtantur, euerſum enim a Nabuchodonoſor Aegyptiorũ regnum, rurſus Cyro Perſa regnante floruit, uerum priſtinã potentiam minime recuperauit, interiecto enim haud multo tempore, Cambyſes Cyri eodem rurſus euer ſo regno in ſuam poteſtatẽ redegit Aegyptum, ſibique ferre coegit tributum. deinde Macedonas quoque reges accepit, Aegyptiis regibus omnino ſublatis.

Et non erunt amplius domui Iſrael in ſpem reminiſcentem iniquitatem, ut ſequantur poſt eos, & cognoſcent quia ego ſum dominus.

Vulg. Neque erunt ultra domui Iſrael in confidentia docentes iniquitatem ut fugiant, & ſequantur eos, & ſcient quia ego dominus Deus. I

Ita enim Aegyptiorum inquit regnum imminuam, ut non amplius meus populus illorum ope confidat, & impietatis ab illis capiat occaſiones, uerum meam inquirat prudentiam, ſiquidem me dominum eſſe percipient.

Et factum eſt in ſeptimo & uiceſimo anno in una mẽſis primi, factum eſt uerbum domini ad me dicens fili hominis, Nabuchodonoſor rex Ba bylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna contra Tirũ. om ne caput caluities, & omnis humerus depilatus, & merces non fuit ei, & exercitui eius ſuper Tyro, & ſeruitute qua ſeruiuit propter eam. K

Vulg. Et factum eſt in uiceſimo & ſeptimo anno in primo in una menſis, factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis Nabuchodonor rex ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum, omne ca put decaluatum & omnis humerus depilatus eſt, & merces non eſt reddi ta ei, neque exercitui eius de Tyro, pro ſeruitute qua ſeruiuit mihi aduerſus eam.

Illa

A Illa decimo anno captiuitatis Iechoniæ prædixit, ſiue duodecimô, ita enim & Hebræus dicit & Syrus. hæc uero ſeptimo & uigeſimo poſt captam Tyrum, & longam obſidionem, propter quã etiam omne caput caluum factum eſſe ait, omnemque humerum depilatum. commoratiõ enim diutina ſubdiuo talia facere conſueuit, æſtu ſæpe cutem deſtrahente partibus illis, quæ nudæ membris corporis propoſitæ ſunt. pollicetur autem Nabuchodonoſor ſe mercedem daturum Aegyptum, pro laboribus ad oppugnationem Tyri ſuſceptis, non quia, animo diuinæ miniſtrans uoluntati, hæc molitus fuit, ſuo enim conatu contra omnes has gentes adduxit exercitum, uerum per hæc declarat, nihil ſe inuito factum iri. duo enim paſſeres inquit, aſſe ueneunt & unus ex illis non cadet ſine patre ueſtro qui in cælis eſt, quem *Matth.* 10
B nihil latet eorũ quæ fiunt, uerum alia quidem ipſe moderatur, alia uero fieri permittit, modo libero hominis cedens arbitrio, modo eos, qui digni ſunt, per alios puniri concedens. Igitur ut oſtenderet ſuo permiſſu hanc Nabuchodonoſor potentiam adeptum, promittit etiam mercedem ei ſe daturum, pro Tyriorum oppugnatione, Aegyptiorum ſeruitutem.

Hæc dicit Adonai dominus: ecce do Nabuchodonoſor regi Babylonis terram Aegypti: & capiet multitudinem eius, & diripiet ſpolia eius, & prædabitur prædam eius, & erit merces exercitui illius, pro miniſterio eius, quo ſeruiuit contra Tyrum, dedi ei terram Aegypti pro omnibus
C quæcunque fecit.

Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Bdbylonis in terra Aegypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius, & erit merces exercitui illius, & operi pro quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laborauerint mihi. *Vulg.*

Rurſus eadem dixit, repetitione atque iteratione prædictionem confirmans.

D Hæc dicit Adonai dominus, in die illa orietur cornu omni domui Iſrael, & tibi dabo os apertum in medio ipſorum & cognoſcent, quia ego dominus.

Ait dominus Deus. In die illo pullulabit cornu domui Iſrael & tibi dabo apertum os in medio eorum, & ſcient quia ego dominus. *Vulg.*

Cornu diuina ſcriptura alias pietatem uocat, alias potentiam, alias regnum. hoc autem, orietur cornu per translationem a uitulis ſumptam poſuit. qui ante cornuum productionem ſunt imbecilles, ſed poſtquam ea creauerint, multum roboris nanciſcuntur. Aegypto igitur euerſa, inquit, meus populus efflorefcet, pietateque
E potietur, non habens ſibi magiſtram improbitatem. præbebunt autem propheticis uerbis aures, quod me dominum eſſe perceperint. hoc enim declarauit cum dixit, & dabo os apertum in medio eorum. nam per Ezechielem omnem propheticum chorum ſignificauit.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & dic: hæc dicit Adonai dominus, ululate, o, o, dies, quia prope dies domini, & appropinquat dies nubis & tempus gentium erit. *Cap.* 30

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & *Vulg.*
dic

dic, hæc dicit dominus Deus, ululate, uæ, uæ diei, quia iuxta eſt dies, F
& appropinquabit dies domini, dies nubis, tempus gentium erit.

His omnibus quæ dicta ſunt terrorem incutit, lamentari & lugere iubens. diem uocat ſupplicii tempus, nubem autem animis offuſas a calamitate tanebras; & tempus gentium ſupplicium gentibus illatum nuncupauit. non ſolum enim meus inquit, populus in hæc incidet mala, ſed etiam gentes impietatis pœnas dabunt.

Et ueniet gladius ſuper Aegyptios, & erit perturbatio in Aethiopia, & cadent uulnerati in Aegypto, & capietur multitudo ipſorum, & corruent fundamenta eius, & capientur Perſæ & Cretes & Libyes & Aethiopes G
& Lydi & omnis Arabia, & omnes commiſti, & ex filiis teſtamenti mei in ipſo gladio cadent cum ea.

Vulg. Et ueniet gladius in Aegyptum & erit pauor in Aethiopia cum ceciderint uulnerati in Aegypto, & ablata fuerit multitudo illius, & deſtructa fundamenta eius, Aethiopia & Libya, & Lydi, & omne reliquum uulgus, & Chub & filii terræ fœderis cum eis gladio cadent.

Quæ Aegypto, inquit, euentura ſunt, perturbationem Aethiopiæ quoque afferent, quæ finitima illius ſollicita erit ne eadem patiatur. deinde narrat Aegyptiorum adiutores cum Aegyptiis interfectum iri, Cretenſes & Libyas, & Aethiopas, & H
& Lydos & Arabas. græcorumq; hiſtoriæ Lydorum & Aegyptiorum docent ſocietatem, Perſas autem nō eos qui e Perſide eſſent ipſis auxilio ueniſſe dicit, qui enim fieri poterat, ut Aſſyriis & Chaldæis cum ipſis bellantibus ſocios Perſas haberent, ſed eos qui olim inde coloni deducti in Aegypto inquilini erant. aiuntque hac de cauſa etiam Aegyptiacam Babylonem Perſicæ cognominem fuiſſe, ut pote quam Perſæ incoluiſſent, filios uero fœderis Iudæos ipſos uocat, qui poſt obſidionem Hieruſalem, in Aegyptum aſſumpto ſecum Hieremia propheta deſcenderunt, & his ſimiliter pœnas minatur, quandoquidem præter ſuā uoluntatem relicta Iudæa contenderunt in Aegyptum. atq; hæc item per Hieremiam prophetam dicta ſunt. I
Hiere. 44 cognoſcent enim omnes inquit reliqui Iuda habitantes in terra Aegypti, cuius nam uerbum maneat, meum an ipſorum, & hoc uobis ſignum, dicit dominus, ecce ego do Pharaonem Vaphrem regem Babylonis, traditum in manus inimicorum ſuorū, & in manus quærentium animam eius, ſicut dedi Sedeciam regem Iuda in manus Nabuchodonoſor regis Babylonis inimici eius, & quærentis animam eius. conſentiunt igitur inter ſe quæ diuinis prædicta ſunt prophetis, unius enim ſpiritus uerba ſunt. ita rurſus prædicta Aegypti ſolitudine definiti temporis, nuncupatoq; igne Aſſyriorum rege, ſubiicit.

In die illa egredientur nuncii a facie mea in Sim, feſtinantes delere Aethiopiæ ſpem, & erit perturbatio ipſis in die Aegypti, quia ecce uenit. K

Vulg. In die illa egredientur nuncii a facie mea, in trieribus ad conterendam Aethyiopiæ confidentiam, & erit pauor in eis in die Aegypti, quia abſq; dubio ueniet.

Spem Aethiopiam uocauit, eo quod Aegyptii illorum ope confiderent, Sim autem græca lingua, in robore declaratur. hæc autem Aegyptiis inquit ſuſtinentibus perturbabuntur eorum adiutores Aethiopes, non ſolum propter ea mala, quæ illos inuaſerint,

A uaſerint, ſed propter ſibi ipſis imminentes calamitates, quæ eos occupabunt per nuncios quoſdam a me miſſos feſtinanteſque imperata perficere.

Hæc dicit Adonai dominus, & perdam multitudinem Aegyptiorum per manum Nabuchodonoſor regis Babylonis, ipſius & populi eius cũ eo, peſtes a gentibus miſſæ ad perdendam terrã, & euaginabunt omnes gladios ſuos ſuper Aegyptum, & implebitur terra uulneratis, & dabo flumina eorum deſerta, & reddam terram in manus improborum, & perdam terram, & plenitudinem eius in manibus alienorum, ego dominus

B locutus ſum.

Hæc dicit dominus Deus, & ceſſare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis, ipſe & populus eius cũ eo fortiſſimi gentium adducentur ad diſpergendam terram, & euaginabunt gladios ſuos ſuper Aegyptum, & implebunt terram interfectis, & faciam alueos fluminum aridos, & tradam terram in manus peſſimorum, & diſſipabo terram & plenitudinem eius in manus alienorum, ego dominus locutus ſum. *Vulg.*

C Omnibus inquit gentibus crudelioribus Babyloniis Aegyptum tradam, ut omnis eorum terra cædibus compleatur, & flumina ab incolis deſerantur. illud autem & reddam terram in manus improborum, pro tradam poſuit. conuenit hoc iis etiam, quæ ante dicta ſunt, mercedem ſe daturum dixit Nabuchodonoſor Aegypti ſeruitutem, pro exhauſtis ab ipſo laboribus in oppugnatione Tyri. deinde prædicit abominationes ipſorum, ideſt ſimulacra abominationis plena, ab hoſtibus euerſum iri.

Et ceſſabunt Memphis principes.

D Quibus tunc Aegypti habenæ creditæ fuerint. et terror omnes inuadet Aegyptios, ipſa Tane incenſa, & Dioſpoli funditus deleta, potentiſſimaque Saitarum urbe in difficillimas calamitates collapſa, & omnino ignis inſtar hoſtibus omnem uaſtantibus Aegyptum ita ut etiã Syene in intimis eius partibus ſita hinc maxime perturbetur, & repentinum incurſum ſatis declarauit cum dixit, erunt in Memphi bella eadẽ die, nam ſimulatque nuncius allatus fuerit, prœlium committetur. illud autem in Dioſpoli erit ſciſſura, & diffundentur aquæ, murorum innuit demolitionem, & hoſtium aduentum inſtar aquæ influentium, & in omnes eius uicos domoſque diffuſorum. ad hæc addidit,

Iuuenes Heliopoleos & Bubaſti gladio cadent.

E Perſpicuum autem eſt, propter hos tanquam optimates & potentes eos gloriari, quin etiam

Mulieres inquit in captiuitate ibunt.

Et ipſæ captiuæ ducentur.

Tum adiicit.

Et in Taphnis obtenebreſcet dies.

Et in Taphnis nigreſcet dies.

Signifi-

Significans tenebras a calamitatibus profectas, quod idem rurſus ſignificauit, F
cum dixit, & ipſam nubes operiet, qui enim in mala inciderunt, haud æque lumen uident, ſed omnibus tenebris obſcuriorem diem opinantur. deinde eorum quæ fiant propoſitum ſibi finem declarauit.

Et faciam iudicia in Aegypto, & cognoſcent Aegyptii quia ego ſum dominus.

Vulg. Et iudicia faciam in Aegypto & ſcient quia ego dominus.

Hæc enim omnia inquit fieri permittam, ut etiam Aegyptii diſcant, non propter ſe ipſos gloriari, ſed meæ dominationis ius agnoſcere.

Et factum eſt in undecimo anno, in primo menſe in ſeptima menſis factum eſt uerbum domini ad me dicens. G

Hoc loquendi genus apud Hieremiam quoque prophetam reperitur, etenim ille ſparſim apponit tempora, & priore loco poſitis quæ regnante Sedecia geſta ſunt, qui poſtremus regnauit, rurſus quæ ad Ioacim pertinent, recenſet, qui quidem ante illum regnum adminiſtrauit. atque huiuſce rei cauſa hæc eſt, quod non ſimpliciter ipſi hiſtoriam conſcribunt, ſed prophetias quibuſdam temporibus factas. neceſſario uero, & iure optimo huius temporis nunc mentionē fecit. cum enim tantam calamitatum nubem ſit Aegypto minatus, ſeptimo & uigeſimo anno, iuſtum illud eſſe nos edocet ſupplicium. H

In decimo enim anno, inquit, dixit dominus ad me, fili hominis brachia Pharaonis regis Aegypti contriui, & ecce non eſt colligatus, ut daretur ei ſanitas, ut imponeretur ei malagma, ut colligaretur & corroboraretur, & apprehendent gladium.

Vulg. Fili hominis brachium Pharaonis regis Aegypti confregi, & ecce non eſt obuolutum ut reſtitueretur ei ſanitas, ut ligaretur pannis, & faſciaretur linteolis, & recepto robore poſſit tenere gladium. I

Mediocre inquit ipſi ſupplicium intuli, neq; pænitentiæ remediis uti uoluit, ut priſtinam rurſus potentiam recuperaret.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti, & conteram brachia eius fortia, & extenta, & contrita, & deiiciam gladium eius de manu eius, & diſſeminabo Aegyptum in gentes, & uentilabo eos in regiones, & corroborabo brachia regis Babylonis.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti & comminuam brachium eius forte, ſed confractum, & deiiciam gladium de manu eius, & diſpergam Aegyptum in gentibus, & uentilabo eos in terris, & confortabo brachia regis Babylonis. K

Cum noluerit mediocribus caſtigationibus reſipiſcere maximis illum pœnis afficiā, omnique eum robore priuabo, ut ne bellicis quidē inſtrumentis uti queat, omniq; robore, & uirtute inbuam Babylonium: per brachia ſiquidem, & de Aegyptio & de Babylonio loquens uires indicauit, quandoquidem brachiis res bellicæ perfici conſueuere.

Et da-

A Et dabo inquit gladium meum in manus eius, & inducet eam ſuper Aegyptum, & prædabitur prædam eius, & ſpoliabit ſpolia eius.

Daboque gladium meum in manu eius, & confringam brachiũ Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie eius. *Vulg.*

Ego inquit ulciſcendi facultatem ei committam, ut omnia quæ prædicta ſunt, faciat Aegypto, & hæc denuo adiecit iteratione priora confirmans, quamobrem ut perſpicua & aperta, ex iis, quæ ante interpretati ſumus interpretari ſuperſedimus.

Et factum eſt in decimo anno in tertio menſe una menſis factum eſt *Cap.13.*
B uerbum domini ad me dicens, fili hominis dic ad Pharaonem regem Aegypti, & ad multitudinẽ eius, cui aſſimilaſti te ipſum in altitudine tua?

Et factum eſt in anno undecimo tertio menſe una menſis factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis dic Pharaoni regi Aegypti, & populo eius, cui ſimilis factus es? *Vulg.*

Quando longanimitate, cum opus erat, uti noluit, ſed faſtu ſuperbiaque inſoleſcere perſeuerauit, per interrogationem cum eo colloquitur: dic inquit o rex Aegypti quibus te ipſum comparas, & cui nam regum eſſe te ſimilem cenſes? qui tanta ſuperbia abuteris? deinde ſubiicit.

C Ecce Aſſur cypariſſus in Libano pulcher propaginibus, & altus magnitudine, & denſus tegumento, & in medium nubium factum eſt imperium eius.

Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſusque altitudine, & inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius. *Vulg.*

Tranſlationis rurſus uſus eſt charactere, aitq; Aſſyriorum regem cypreſſo in Libano natæ ſimilem fuiſſe & magnitudine celſitatis, & frequentia, & copia ſibi ſubiectorum, & decore prætorum & ducum, hos enim propagines uocauit. illud autem, in medium nubium factum eſt imperium eius, non ſolum hyperbolice ſecundum hominum ita loquentium idioma poſuit, plerique enim dicere conſueuere, uſque ad nubes elatus eſt hic, ſed etiam cogitationum eius arrogantiam patefecit, eius quippe dictum: illud eſt aſcendam ſuper nubes, ſuper aſtra cæli ponam thronum meum. quod undique e diuina ſcriptura percipere licet. nam Sennacherim exclamabat, numquid eruet dominus Hieruſalem de manu mea? Nabuchodonoſor uero conſtructam imaginem auream, omnes ſibi ſubiectos, & principes, & principum parentes imperio præcepit adorare. Igitur hic quoque ſuperbam illius mentem per ænigmata declarauit. ad hæc adiicit.

E Aqua enutriuit illum, abyſſus exaltauit eum, fluuios eius duxit in circuitu plantarum eius, & omnes congregationes eius emiſit ad omnia ligna campi.

Aquæ nutrierunt illum, abyſſus exaltauit illum, flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos ſuos emiſit ad uniuerſa ligna regionis. *Vulg.*

Aquam & Abyſſum infinitas gentes ab eo in ſeruitutem redactas appellauit, quas

uectigal & tributum quaſi quandam irrigationem exercitui afferentes ueluti arbores quaſdam enutriuit, effecitque, ut eius cœtus, id eſt, ordines milirares ad omnia ligna campi mitterentur, hoc eſt, ad eos qui nec dum ſubacti, neque in ſeruitutem redacti eſſent, ut illi etiam ſubiicerentur. F

Propter hoc exaltata eſt magitudo eius, ultra omnia ligna campi, & inde dilatati ſunt rami eius, & exaltatæ ſunt propagines eius, ab aqua multa, cum extenderet ſe.

Vulg. Propterea eleuata eſt altitudo eius ſuper omnia ligna regionis, & multiplicata ſunt arbuſta eius, & eleuati ſunt rami eius præ aquis multis. G

Hoc inquit ipſi arrogantiæ & ſuperbiæ cauſa fuit: ab infinitis enim gentibus excipiens irrigationem cum propaginibus auctus eſt.

In propaginibus eius, inquit, nidos ſtruxerunt omnia uolatilia cæli.

Vulg. Cumque extendiſſet umbram ſuam in ramis eius fecerunt nidos omnia uolatilia cæli.

Per hoc prudentiores homines, & ueluti mente uolantes ac celeres indicauit.

Et ſub ramis eius gignebant omnes beſtiæ campi.

Vulg. Et ſub frondibus eius genuerunt omnes beſtiæ ſaltuum. H

His barbaras gentes ſignificauit, & ferinas, & humilia ſentientes, quod ipſe quoque interpretatus eſt cum dixit.

In umbra illius habitauit omnis multitudo gentium.

Vulg. Sub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.

Et quod ſupra diuiſim & per translationem dixit, hoc communiter & aperte hic adiecit. umbramque ipſius & propagines & ramos, non ſolum prætores, & duces, ſed etiam gentibus imperantes ſatrapas uocauit, quibus ſubiecti populi ſeruiebant. Hæc item Nabuchodonoſor ipſe uidit in ſomnis, & beatus Daniel arboris interpretatus eſt ſomnium. I

Et fuit inquit pulchritudo in altitudine eius propter multitudinem ramorum ſuorum.

Vulg. Eratque pulcherrimus in magnitudine ſua, & in dilatatione arbuſtorum ſuorum.

Docet autem nos ramorum multitudinem beatus Daniel, qui dixit centum uiginti ſatrapas Dario fuiſſe, qui Baltaſar regnum, illi ſuccedens, excepit. deinde cauſam quoque multitudinis docet. K

Quia factę ſunt radices eius in aquam multam.

Vulg. Erat enim radix illius iuxta aquas multas.

Extenſis enim circumquaque radicibus, multaque excepta irrigatione hos ramos enutriuit. & in translatione commorans,

Cypariſſo, inquit, non ſuperextulerunt eum in paradiſo Dei.

Vulg. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei.

Nemo

A Nemo enim ex iis, qui tunc per orbem terrarum regnabant, illuſtrior illo fuit: paradiſum quippe hoc loco orbem terrarum nuncupauit, nanque omnia modo per translationem narrat.

Et pinus inquit non ſimiles ramis eius, & abietes non fuerunt ſimiles propaginibus eius.

Abietes non adæquauerunt ſummitatem eius, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius. *Vulg.*

Non ſolum autem ipſe, inquit, illuſtrior aliis omnibus regibus fuit, ſed etiam eius B rami, propaginesque longo interuallo & proceritate & denſitate aliarum gentium reges uicerunt. pinusq; & abietes per translationem minorum gentium reges appellauit, quibus ſatrapas præfecit, quorum munus erat ut hos obedire cogerent. ait igitur maximis regibus maiorem illum fuiſſe, inferioribus autem non ipſum tantum, ſed etiam eius præfectos potentiores nobilioresque extitiſſe. deinde compendio quodam

Omne lignum in paradiſo Dei non aſſimilatum eſt ei in pulchritudine eius propter multitudinem ramorum eius.

Omne lignũ paradiſi Dei nõ eſt aſſimilatum illi & pulchritudini eius. *Vulg.*

C Pulchritudinem illam dicit, quæ circa corporis ornatum conſpicitur, purpuream ueſtem, coronas, ſedes lapidibus ornatas, haſtatos, ſcutatosque ſatellites, & alia omnia quæ conſueuerunt coram inſpectantibus reges illuſtrare. aſſerit igitur neminem eorum qui tunc terrarum regno potiti ſunt, ipſi æquatum fuiſſe. additq; eiuſmodi fuiſſe, quem omnes illi æmularentur.

Aemulata enim ſunt ipſum, inquit, omnia ligna deliciarum paradiſi Dei.

Quoniam ſpecioſum feci eum & multis condenſisque frondibus, & æmulata ſunt eum omnia ligna uoluptatis, quæ erant in paradiſo Dei. *Vulg.*

D Deinde animi illius faſtum enudat.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod factus eſt magnus magnitudine, & dedit principatum ſuum in medium nubium, & exaltatum eſt cor eius in exaltatione ipſius, & uidi, cum extolleretur ipſe, & & tradidi eum in manus principis gentium, & fecit perditionem ipſius ſecundum impietatem eius.

Propterea hæc dicit dominus Deus, pro eo quod ſublimatus eſt in altitudine, & dedit ſummitatem ſuam uirentem atque condenſam, & eleuatum eſt cor eius in altitudine ſua, tradidi eum in manus fortiſſimi gentium, faciens faciet ei iuxta impietatem eius, & eieci eum. *Vulg.* E

Quando inquit, haud contentus fuit in homines imperio, ſed etiam contra me ſuperbia abuſus eſt, tradidi eum in manus principis gentium, Cyrumque intelligit, qui materno genere Medus, paterno Perſes erat, & a duabus nationibus profectus Aſsyriorum & Babyloniorum regnum obtinuit. Et fecit inquit perditionem ipſius, ſecundum impietatem eius, digna enim iis quæ admiſit ſupplicia pertulit. Secun-

dum hiſtoriam igitur hæc Nabuchodonoſor accidere, qui tantæ crudelitatis ſuperbiæque & impietatis morbo laborauit. ſi uero hæc accurate aliquis uelit inſpicere, comperiet etiam communem hominum peſtem, Deo infeſtum, & inimicum diabolum per hæc indicari, qui recte & pulchre fabrefactus, principibusque poteſtatibus exæquatus, inferioribusque nobilior, paradiſum enim deliciarum, & ligna in ipſo ſecundum allegoriæ leges, corporis expertes naturas uocauit, contra opificem ſuum, quique ſibi talem decorem, poteſtatemque tribuerat, ueluti rabie exarſit, meditatusque tyrannidem, cum ſe Deum fore ſommiaſſet, excidit. hoc item beatus Paulus innuit, cum dicit, non neophytum ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat diaboli: neſciens enim perinde ut opus eſt honore uti, ſimilia iis patietur, quæ diabolus paſſus eſt, qui tributum ſibi honorem faſtus & arrogãtiæ fecit occaſionem, hunc ait principi gentium traditum iri, quis autem hic princeps gentiũ, an unigenitus Dei uerbum, Chriſtus dominus? ad quem propheta ait. quis non timebit te rex gentium? et beatus Iacob, non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec ueniat cui repoſitum eſt, & ipſe expectatio gentium. hæc itẽ Eſaias exclamat, erit enim radix, inquit, Ieſſe, & qui conſurgit ut princeps ſit gentium, in ipſo gentes ſperabunt. & pater ad eum, dedi te in fœdus generis, in lucem gentium, ut ſis tu in ſalutem uſque ad extremam terram. & ipſe rurſus propheta ei dicit, laborauit Aegyptus, & negotiatio Aethiopum, & Sabain uiri excelſi ad te aſcendent & tibi erunt ſerui, poſt te ſequentur, uincti compedibus, & in te ſupplicabunt quia in te Deus eſt & non eſt Deus præter te, & quæ ſequuntur. ipſe quoque beatus Dauid ait, populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, & infinita alia licet inueniri teſtimonia hoc idem docentia. Huic igitur traditum eſſe aſſerit communem peſtem, & hoſtem, & ab hoc perditum illum fuiſſe ſecundum impietatem ſuam. his ſubiicit.

Tim. 3. — *Hiere. 10.* — *Eſa. 11.* — *Eſa. 42.*

F G H

Et eieci eum ego & exterminauerunt eum alieni peſtilentes a gentibus, & deiecerunt eum ſuper montes.

Vulg. Et eieci eum, & ſuccident eum alieni, & crudeliſſimi nationum, & proiicient eum ſuper montes.

I

Cum enim dominus illum uiciſſet, & principatu ac Tyrannide deieciſſet, qui olim peſtilentes erant & a Deo alieni ex gentibus, & diuino præconio crediderunt, ii prorſus eum exterminarunt, & radicitus eius tyrannidem extirparunt, & deiecerunt eum in montibus, ubi prius habebat delubra, araſque, erectis philoſophiæ columnis.

Et in cunctis uallibus ceciderunt rami eius, & contritæ ſunt ſtirpes eius in omni campo terræ.

Vulg. In cunctis conuallibus corruent rami eius & confringentur arbuſta eius in uniuerſis rupibus terræ.

K

Ramos autem & ſtipites omnis generis idolorum templa nuncupauit, quæ ab ipſo occaſionem, ut erigerentur, acceperant, quæque a montibus & campis omnino deleta ſunt, per eos qui pridem peſtilentes erant, ſed poſtea fideles fuere gentes.

Et deſcenderunt ab umbraculo eius omnes populi terræ, & ſtrauerunt eum.

Vulg. Et recedent de umbraculo eius omnes populi terræ & relinquent eũ.

Cognita enim eius fraude non ſolum illius dominium effugerunt, ſed etiam uſque ad ipſum

A ad ipſum ſolum proſtrauerunt domini mandatum illud exequentes. ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones & ſuper omnem uirtutem inimici. *Luc.10.*

Super ruina eius requieuerunt omnia uolatilia cæli, & ſuper truncis eius fuerunt omnes beſtiæ agri.

In ruina eius habitauerunt omnia uolatilia cæli, & in ramis eius fuerunt uniuerſæ beſtiæ regionis. *Vulg.*

Si quis enim in ſublime uolat, ad cælum mentis oculos intendēs, is lætatur eius con
B templans interitum, impietatisq; abrogationem. et qui prius ferino more uiuebant, in eius ramos inuadent, idolorumque ſuis manibus templa ſubuertent: quæ ſtipites nominauit.

Et non exaltentur magnitudine ſua omnia ligna quæ ſunt in aqua, neque dent principatum ſuum in medio nubium, neque ſtent in excelſitate ſua ad eum bibentes aquam.

Quamobrem non eleuabuntur in altitudine ſua omnia ligna aquarū, nec ponent ſublimitatem ſuam inter nemoroſa, atque frondoſa, nec ſtabunt in ſublimitate ſua omnia, quæ irrigantur aquis. *Vulg.*

C Iſtius, inquit, pernicies, & principatus eius euerſio proderit aliis, & ſecuritatis erit occaſio, qui ea cernentes, quæ ipſi acciderint, haud ſuſtinebunt immerito ſuperbia abuti. neque tentabunt imperium ſibi nequaquam decorum uſurpare. occaſionem ad tyrannidem nacti, quaſi irrigationem quandam honorem ſibi a me ſubminiſtratum.

Quia omnes dati ſunt in mortem.

Quia omnes traditi ſunt in mortem. *Vulg.*

Non enim ipſe ſolum diabolus, ſed etiam qui eius tyrannidis participes fuere dæ
D mones, funditus interiere. Sed rurſus ad hiſtoriam redire tempus eſt, ſatis enim ſunt ea quæ dicta ſunt ad hoc docendum, non tantum de Nabuchodonoſor ſuperiora fuiſſe dicta, ſed etiam de illo qui in eo operatus eſt, quique eum ſua ſuperbia inſtruxit: ait igitur ipſum Nabuchodonoſor & omnes qui cum eo fuerint morituros, atque eadem, quæ alii homines, perpeſſuros.

In terram profunditatis inquit in medio filiorum hominum qui abducuntur in foueam.

Ad terram ultimam in medio filiorum hominum ad eos qui deſcendunt in lacum. *Vulg.*

E Ad hæc adiicit.

Hæc dicit Adonai dominus, in qua die deductus eſt in infernum, luxit eum abyſſus, prohibuit & ſtatuit flumina ſua, circumdedit multitudinem aquæ.

Hæc dicit dominus Deus, In die quando deſcendit ad inferos, indixi luctum, operui eum abyſſo, & prohibui flumina eius, & coercui aquas multas. *Vulg.*

Abyſſum uocauit ſubiectas illi gentes, quæ cum eo militaria munera exequebantur, F
lugebantque non illius cædem, ſed ſuam cladem, & euerſionem. illum enim non luxiſſe eos abunde declarauit cum dixit: prohibuit multitudinem aquæ, hoc eſt, non amplius tibi mittere tributa ſuſtinebit.

Obtenebratus eſt ſuper eum Libanus, omnia ligna campi ſuper eum ſoluta ſunt.

Vulg. Contriſtatus eſt ſuper eum Libanus, & omnia ligna agri cõcuſſa ſunt.

Libanũ autem non montẽ uocat, ſed regni denſitatem, & ligna agri, principes, qui ſub eo erant, præfectis inferiores, ueluti in agro quodam conſitos. intelligit autem ſatrapas præfectis & ducibus ſubiectos, & in Libano cõſitos maiores principes. ſicut igitur non Libanũ Libanum, neque agrum agrum, neque item ligna ligna hic intelligimus, ita neque paradiſum deliciarum, eum qui paradiſus Dei uocatus eſt. ſed ſi de Nabuchodonoſor dictum accipiamus, regna orbis terrarum, ſi de diabolo, intelligentes & corporis expertes poteſtates. G

A uoce ruinæ eius, inquit, commotæ ſunt gentes, quando deducebam eum in infernum cum deſcendentibus in lacum.

Vulg. A ſonitu ruinæ eius commoui gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his qui deſcendebant in lacum. H

Propter utrumque hoc accidit, etenim interfecto Babyloniorum rege, fama, quæ circumquaque peruaſerat, ſubiectas illi gentes perturbauit, & diabolo profligato commotæ ſunt gentes, & a priſtina fraude ad ſalutarium dogmatum ueritatem deſciuere, namque beatus Paulus commotionem, defectionem uocat.

Et conſolabantur eum, inquit, in terra ima omnia ligna deliciarum, & delecta & pulcherrima Libani, omnia bibentia aquam, etenim & ipſa deſcenderunt cum eo in infernum, cum uulneratis a gladio.

Vulg. Et conſolata ſunt in terra infima omnia ligna uoluptatis egregia atque præclara in Libano, uniuerſa quæ irrigabantur aquis, nam & ipſi cum eo deſcendent ad infernum ad interfectos gladio. I

Imam autem terram & lacum & foueam, cum de Nabuchodonoſor loquitur, mortem appellat, cum de diabolo in extrema deiectionem. ait igitur horum & illorum participes fore interitus, qui cum eo regnarint: euerſo enim regno neceſſe eſt etiã magiſtratus, qui ſub eo degunt, commutari. illud uero conſolabuntur ipſum, ab iis quæ apud nos accidunt, dictum eſt. conſueuit enim quodam modo calamitatũ communio iis, qui animum deſponderunt, aliquid conſolationis afferre. non ſolum autem ab ipſo delecti principes euertentur, ſed etiam

Semen eius habitantes ſub umbraculo eius, in medio uitæ eorum perierunt. K

Vulg. Et brachium uniuſcuiuſque ſedebit ſub umbraculo eius in medio nationum eius.

Baltaſar enim ſemen & filius Nabuchodonoſor propter ingentem impietatem haud permiſſus eſt ad ſenectutem peruenire, ſed cum iam medium hominibus definiti temporis curſum tranſigeret interfectus eſt. ſi uero ad diabolum hæc referas, opus

A eſt intelligere, ſemen, diſſeminatam ab ipſo impietatis doctrinã, quia ipſa quoq; funditus delebitur, quique pro ea propugnare contenderint, deinde ad ipſum ora tionem conuertit.

Cui aſſimilatus es in uirtute, & in gloria, & in magnitudine inter ligna deliciarum, deſcende, & deducaris cum lignis deliciarum in terræ profundum.

Cui aſſimilatus es o inclyte atque ſublimis inter ligna uoluptatis, ecce deductus es cum lignis uuluptatis ad terram ultimam. *Vulg.*

B Cum enim nolueris iis lignis, quæ ſimul tecum ſata ſunt, ſimilis eſſe, ſed ipſi ſatori, cum iiſdem lignis, quæ eadem quæ tu cogitarunt, iubeo te proiici, proiiciq; in terræ profundum. Hoc igitur utrique item conuenit. His ſubiicit.

In medio incircumciſotum dormies cum uulnetatis gladio.

In medio incircumciſorũ dormies, cũ eis, qui interfecti ſunt gladio. *Vulg.*

Incircumciſorum, non corpore, ſed corde dixit, nouit enim non ſolum noua ſed etiam uetus ſcriptura cordis circumciſionem, quod per prophetam Deus ait, quia omnes gentes incircumciſæ carne, domus autem Iſrael incircumciſi corde ſuo. *Hiere. 9* quando igitur ſuperbiam circumcidere noluiſti, uerũ in te ſuperbiæ remanſit abun
C dantia, eadem ſuſtinebis, quæ ii, qui hæc commiſere. deinde ſententiam abſoluit.

Sic Pharao & omnis multitudo roboris eius, dicit Adonai dominus.

Ipſe eſt Pharao & omnis multitudo eius dicit dominus Deus. *Vulg.*

Cum enim ſupra dixerit, cui aſſimilaſti teipſum in excelſitate tua, narraueritque ea quæ pertinerent ad Aſſyrium ſiue Babylonium, ſubiecit ita Pharao, & omnis multitudo roboris eius: nam ſi ille inquit multo te maior & illuſtrior hæc patietur, tu quoque idem expectato ſupplicium, eadem præditus impietate.

Et factum eſt in decimo anno, in decimo menſe, una menſis, factũ eſt
D uerbũ domini ad me dicens, fili hominis aſſume lamentum ſuper regem Aegypti, & dices ei, leoni gentium aſſimilatus es, tu, & ut draco in mari, & uentilabas cornu ipſis fluminibus tuis, & cõturbabas aquam pedibus tuis, & conculcabas flumina tua.

Et factum eſt duodecimo anno in menſe duodecimo, in una menſis factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis aſſume lamentum ſuper Pharaonem regem Aegypti, & dices ad eum: leoni gentium aſſimilatus es, & draconi qui eſt in mari, & uentilabas cornu in fluminibus
E tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earũ. *Vulg.*

Iſtius arrogantiam rurſus & faſtum accuſat, aitque æmulatum eum fuiſſe draconis qui eſt in mari ſuperbiam, docti ſumus autem iſtum eſſe diabolum, qui olim in triſti gentium & amara ſuperbia commoratus eſt. & Eſaias ait, inducturũ Deum gladium ſanctum ſuper draconem qui eſt in mari, aſſeritque illum tentaſſe, & ſimilem factum eſſe leoni, leonem uero gentium regno potientem dominũ eſſe didicimus, recumbens enim requieuit inquit ut leo, & ut catulus leonis, quis excitabit eum? *Gen. 49* Hoc igitur dicit, quia tentaſti ſimilis fieri gentium leoni perinde atq; draco qui eſt

in mari, & contra auctorem omnium rerum Deum ſuperbia inflatus es, fluuio fretus, eiusque foſſis, ut qui non indigeres neque nubibus, neque pluuia, neque ſuperna prouidentia & cura, uerum pedibus aquam conturbans eam deriuares ad agros irrigandos. hac de cauſa F

Circumiiciam, inquit, ſuper te retia mea in eccleſia multorum, & extraham te in hamo meo.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, expandam ſuper te rete meum, in multitudine populorum multorum & extraham te in ſagena mea.

Congruenter fluuio, & admodum appoſite hamum commemorauit & rete, quæ interpretatus eſt cum dixit in eccleſia multorum, nam ueluti quodam rete adhibito hoſtium exercitu, & quaſi quodam hamo mea uoluntate capiam te, & piſcis inſtar uenabor. G

Et extendam te inquit ſuper terram, & campi tui replebuntur, & ſedere faciam ſuper te omnia uolatilia cæli, & implebo ex medio tui omnes beſtias terræ, & dabo carnes tuas ſuper montes, & implebo a ſanguine tuo campos, & potabitur terra a ſtercoribus tuis ſuper montes, & ualles implebo a te.

Vulg. Et proiiciam te in terram, ſuper faciem agri abiiciam te, & habitare faciam ſuper te omnia uolatilia cæli, & ſaturabo de te beſtias uniuerſæ terræ, & dabo carnes tuas ſuper montes, & implebo colles tuos ſanie tua, & irrigabo terram fœtore ſanguinis tui ſuper montes, & ualles implebuntur ex te. H

Quando inquit ab hoſtibus captus & interfectus eris, inſepultus permanebis, beſtiarumque & uolucrum uentres implebis, ſanguiniſque riui, & putrefacti cruores, hos enim ſtercora uocabit, & agros & montes complebunt.

Et cooperiam cælum, cum extinctus fueris tu, & obtenebrabo aſtra eius, ſolem in nube tegam, & luna non oſtendet lumen ſuum, omnia quæ lucent in cælo obtenebrabo ſuper te & dabo tenebras ſuper terram tuam dicit Adonai dominus. I

Vulg. Et operiam cum extinctus fueris cælos, & nigreſcere faciã ſtellas eius, ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum, omnia luminaria cæli mærere faciam ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam, dicit dominus Deus.

Non natura hæc ait accidiſſe, ſed propter eorum, qui cruciabantur affectionem, ſi quidem calamitatibus oppreſſi nocte obſcuriorem diem opinantur, quod quidem docens ait, & dabo tenebras ſuper terram tuam, non ſuper omnem terram. quod ſi quis re uera dicat tenebras in Aegypto fuiſſe belli tempore, ipſo Deo oſtendente ſe Babyloniis ad Aegyptios puniendos uſum fuiſſe, a pia mente non aberrabit. K

Et irritabo cor populorum multorum, quando induxero captiuitatem tuam in gentes, in terram quam non cognouiſti, & contriſtabuntur ſuper te gentes multæ, & reges ipſorum ſtupore conſtupeſcent, cum extraxero

A extraxero ego gladium meum contra facies ipſorum expectantes ruinam ſuam, a die ruinæ tuæ.

Et irritabo cor populorum multorum cum induxero contritionem tuam, in gentibus ſuper terras, quas neſcis, & ſtupeſcere faciam ſuper te populos multos, & reges eorum horrore nimio formidabunt ſuper te, propter uniuerſas iniquitates quas operatus es cum uolare cœperit gladius meus ſuper facies eorum, & obſtupeſcent repente ſinguli pro anima ſua, in die ruinæ ſuæ. *Vulg.*

B Cum captus inquit fueris, alii quidem ~~qui~~ priſtinæ tuæ recordati audaciæ, ſe immites erga te & abſque miſericordia præbebunt, alii uero lugebunt cruciabunturq; ex iis quæ tibi acciderint impendentia ſibi mala coniicientes. tum docet, Babyloniorum exercitum uenturum cum anteſignanis optimatibus quibuſdam, hos enim gigantes uocauit, ut qui etiam ſint omnibus gentibus crudeliores. pœnas inquit a te o Aegypte ſuperbiæ exigent, namque hanc contumeliam nuncupauit, contumelioſus enim ſuperbus & arrogans, aitque fore, ut ipſorum robur deſtruant, & eos captiuos abducant, iumentaque diripiant, ac diutius imperturbatum fluminis permaneat fluentum, neque iumento neque homine eo perturbante propter
C eam ſolitudinem, quam captiuitas attulerit, & ut deſinentes huc atq; illuc deriuari riui quaſi oleum incedant, hoc eſt, leniter & placide nulla re impediente. atque hæc inquit erunt cum ipſam ſolitudo occuparit, & incolæ eius bello capti in ſeruitutem abducti fuerint.

Et cognoſcent, inquit, quia ego ſum dominus.

Et ſcient quia ego dominus. *Vulg.*

Experientia enim malorum & ſuam docebuntur tenuitatem, & meum dominium agnoſcent. deinde ait, etiam

D Filiæ gentium (intelligit autem urbes & uicos) lamentabuntur ſuper Aegyptum, & ſuper omne robur eius, & lamentabuntur ipſum, dicit Adonai dominus.

Planctus eſt, & plangent eum filiæ gentium ſuper Aegyptum & ſuper multitudinem eius plangent eum, ait dominus Deus. *Vulg.*

Non ſolum inquit Aegyptiorum nationem ſed etiam ipſorum regem lamentabuntur, aliarum gentium urbes priſtinam felicitatem reputantes, & repentinam factam commutationem cernentes.

E Et factum eſt in decimo anno in primo menſe in quintadecima menſis factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis lamentare ſuper robur Aegypti, & declinans attrahe ipſum.

Et factum eſt in duodecimo anno in quintadecima menſis factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis cane carmen lugubre ſuper multitudinem Aegypti, & detrahe eam ipſam. *Vulg.*

Verbis inquit prophetiæ de ſtatu ipſum declinato, & a regia ſede eum detrahito atque deducito.

Et deducent filias eius gentes mortuas in profundum terræ ad deſcendentes in foueam. F

Vulg. Et filias gentium robuſtarum ad terram ultimam cum iis, qui deſcendunt in lacum.

Filias rurſus urbes & uicos uocat, quas ait interfectum iri, foueam enim mortem a ſepulcro impoſito nomine nuncupauit.

Ex aquis pulchris deſcende, & dormi cum incircumciſis.

Vulg. Quo pulchrior es deſcende & dormi cum incircumciſis.

Quæ olim inquit aquis fluminis oblectata ex fructibus qui inde naſcebantur, honorem adepta es, neque cordis impietatem circumcidiſti, cum iis, quibus te ſimilem præſtitiſti, cædis particeps fias. tum rurſus eisdem commemoratis adiecit. G

Et dicent tibi gigantes, qui ſunt in profundo foueæ, ſis, quo enim melior es? deſcende, dormi cum incircumciſis in medio uulneratorum gladio.

Vulg. Loquentur ei potentisſimi robuſtorum de medio inferni, qui cum auxiliantibus eius deſcenderunt & dormierunt incircumciſi interfectique gladio. H

Eſa. 14. Hæc item beatus Eſaias de Babylonio ait, & dicent tibi principes qui a ſæculo ſunt, & tu captus es, ſicut & nos, in nobis autem connumeratus es, deſcendit in infernum gloria tua, & multa lætitia tua, ſubter te ſternent tineam & operimentum tuum uermis. et hic quoque dicent tibi inquit, qui fuerunt potentia illuſtres, & olim mortui ſunt, hos enim gigantes uocauit, ſis, ideſt ſimilis nobis mortuus, quo enim præſtantior es, qui tentaris fieri immortalis? deſcende igitur, & fini uitam, & cum iis, qui eadem quæ tu auſi ſunt, ſimili cæde perimaris, tum commemorat eos, qui potentia illuſtres fuere.

Ibi Aſſur & omnis congregatio eius, omnes uulnerati illi traditi ſunt, & ſepulcrum eorum in profundo foueæ, & facta eſt congregatio eius in circuitu monumenti eius. I

Vulg. Ibi Aſſur & omnis multitudo eius in circuitu illius ſepulcra eorum, omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio, quorum data ſunt ſepulcra in nouiſſimis laci.

Quis inquit fuit adeo celeber ut Aſsyriorũ rex? uerumtamen iſte quoque ſortitus eſt uitæ finem. et omnis eius exercitus mortis illius particeps fuit.

Omnes uulnerati qui ceciderunt gladio, qui dederunt ſepulcra ſua in femoribus lacus. K

Vulg. Omnes interfecti & qui ceciderunt gladio, quorum data ſunt ſepulcra in nouiſſimis laci.

Sepulcrorum formam ita nuncupauit, longa enim ſepulcra & femoribus ſimilia.

Et facta eſt eccleſia in circuitu ſepulcri eius, omnes uulnerati cadentes gladio.

A Et facta eſt multitudo eius per gyrum ſepulcri eius uniuerſi interfe- *Vulg.* cti, cadentesque gladio.

Quemadmodum enim rex ipſorum, ita ipſi quoque interfecti ſunt, & apud illius ſepulcrum necati. et hæc inquit, paſſi ſunt uiri,

Qui uiderunt timorem ſuum in terra uitæ,

Qui dederant quondam formidinem ſuam in terra uiuentium. *Vulg.*

Attamen illi omnes perterrentes & territi capient, inquit, dedecus ſuum cum iis, qui deducuntur in foueam. Illa enim gloria priuati, cum dedecore uitam finient ca-
B dem cæde interfecti, qua alios ipſi occidere. deinde commemorat gentium monumenta.

Ibi Elam, & omnis potentia eius in circuitu monumenti eius, & omnis multitudo eius, & omnes uulnerati qui ceciderunt gladio, & qui deſcenderunt incircumciſi in terræ profundum.

Ibi Elam & omnis multitudo eius per gyrum ſepulcri ſui, omnes hi in- *Vulg.* terfecti ruentesque gladio, quia deſcenderunt in circumciſi ad terram ultimam.

C Mos erat in bellis, ut ſecundum gentes, ſtruerentur ſepulcra, propinquos enim coactos cognati uni ſepulturæ mandabant. hoc igitur indicauit hic quoque gentem Elam feciſſe, quæ Aſsyriis proxima eſt, docetque etiam incircumciſos periiſſe, cum ab impietate nequaquam receſſerint. deinde cum rurſus dixerit eos, qui formidabiles olim omnibus fuere proprio tormēto punitos, & æque atque alios mortuos eſſe, adiecit.

Vnicuique in circuitu ſepultura eius, omnium incircumciſorum uulneratorum gladio.

D In medio interfectorū poſuerunt cubile eius in uniuerſis populis eius *Vulg.* in circuitu eius ſepulcrū illius omnes hi incircumciſi interfectiq; gladio.

Aliasque gentes enumerat, quæ hac cæde ſunt interfectæ.

Ibi traditi ſunt Moſoch & Thobel.

Ibi Moſoch, & Thubal. *Vulg.*

Thobel uocantur Iberes, Moſoch Cappadoces. eiſdemque repetitis, quæ de Elamitis dixerat, ſubiecit.

Et poſuerunt gladios ſuos ſub capitibus ſuis.

E Superuacua enim arma ſunt iis interfectis, qui ipſis uterentur. narrat etiam cædis cauſam.

Et factæ ſunt iniquitates eorum in oſſibus eorum.

Et fuerunt iniquitates eorum. *Vulg.*

Pœnas inquit impietatis perſoluerunt. deinde etiam impietatis genus declarat.

Quia terruerunt gigantes in uita ſua, & timor dominantium fuit, in terra uiuentium.

Quia

Vulg. Quia terror fortium facti ſunt in terra uiuentium. F

Tantam inquit crudelitatem adhibuere, atq; temeritatem ut omnibus terrorem incuterent, non ſolum tenuibus ſed iis quoq; qui robore & potentia gloriabantur, Iccircó inquit, ſimili cæde peribis, qua ii, quos ipſe occidiſti. hæc autem ſuſtinuere aliæ quoque gentes.

Ibi enim Edom, & reges ipſius, & omnes principes eius qui dederunt robur ſuum in uulnera gladii.

Vulg. Ibi Idumen & reges eius, & omnes duces eius, qui dati ſunt cum exercitu ſuo cum interfectis gladio. G

Hoc eſt, qui ad cædes uiribus abuſi ſunt. cumque oſtenderit iſtos ſimiliter interfectos itidem ſubiecit.

Ibi principes aquilonis omnes ipſi, omnes duces Aſſur, qui deducti ſunt cum uulneratis cum timore ſuo.

Vulg. Ibi principes aquilonis omnes & uniuerſi uenatores, qui deducti ſunt cum interfectis pauentes & in ſua fortitudine confuſi.

Exibit enim ſpiritus eius & reuertetúr in terrã ſuam ut inquit diuinus Dauid, in illa die peribunt omnes cogitationes eius, hoc etiam hic Deus ait, qui deducti ſunt cum uulneratis, cum timore ſuo, morte enim etiam potentiæ terror euertitur, uicti inquit a robore ipſorum, id eſt, nudi & uacui a robore fuerunt. dedecore affecti dormierunt incircumciſi, nihil enim ita ignominia afficit, ut illius, qui ſibi ſceleris eſt conſcius, accuſatio. & incircumciſos denuo uocauit eos qui peccati non amputent excrementa. deinde cum dixerit H

Acceperunt tormentum ſuum, cum deſcendentibus in foueam,

Hoc eſt, ſupplicium, ſubiecit,

Illos uidebit rex Pharao, & conſolabitur ſuper omne robur ipſorum, uulnerati gladio Pharao, & omnis exercitus eius dicit Adonai dominus, quia dedit timorem ſuum ſuper terram uitæ. & dormiet in medio incircumciſorum uulneratorum gladio, Pharao & omnis multitudo eius dicit Adonai dominus. I

Vulg. Vidit eos Pharao & conſolatus eſt ſuper uniuerſa multitudine ſua, quæ interfecta eſt gladio Pharao & omnis exercitus eius ait dominus Deus, quia dedit terrorem ſuum in terra uiuentiũ & dormiuit in medio incircumciſorum cum interfectis gladio, Pharao & omnis multitudo eius ait dominus Deus. K

In illos enim reſpiciens, inquit Pharao, qui maiores fuerunt, & longe potentiores, aliqua conſolatione afficietur, & una illi ſubiecti, dabit tamen impietatis pœnas, quia multo ſibi ſubiectis incuſſo metu, ipſe legem meam non admiſit, ſed animam reliquit incircumciſam. quamobrem cum talibus ipſe quoque & una qui eadem ſentientes ſimiliter uixerunt, occidentur. His igitur perceptis cum cognouerimus ex diuinis oraculis, quales pœnas luant, qui animam non circumcidunt, accipiamus, hortor, ſanctiſsimi ſpiritus haud manu factam circumciſionem: de qua

A de qua beatus Paulus ait: & circumciſio cordis in ſpiritu, non littera, cuius laus non ex hominibus ſed ex Deo eſt. circumciſionem uero cordis edocti ſumus peccati ablationem, & improbarum mentis affectionum amputationem eſſe. quod dominus docebat, cum diceret: ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, excide, & proiice a te: & de manu ac pede idem dixit, addiditque: expedit tibi ut pereat unum membrorum tuorum, & non totum corpus tuum proiiciatur in gehēnam. & membra hoc loco, membrorum actiones uocauit, quæ circumcidere opus eſt, & excidere, & partem in qua ratio ineſt expurgare, totumque diuinis legibus dedicare & conſecrare. ita enim ab aduerſarii communione alieni erimus, & dominum noſtrum, & beneficiorum nobis auctorem in nobis habitantem excipiemus: quem B decet gloria in ſæcula. Amen.

SECTIO. XIII.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens: fili hominis loquere filijs populi tui. *Cap. 33.*

Loquere ad filios populi tui. *Vulg.*

Beneuolus Deus ſuum populum, populum uocat; ſed propter ſcelera eum aduerſatus non amplius domeſtico nomine uſus eſt, quod erga magnum Moyſem feciſſe conſpicere licet: ſiquidem ante ſcelus admiſſum dixit Pharaoni, dimitte populum meum, ut ſeruiat mihi: ſed poſt uituli cultum Moyſi dicit, feſtina deſcende celeriter C hinc, peccauit enim populus tuus. Ita igitur hic quoque non ſuum populum, ſed prophetæ populum uocat.

Et dices ad eos, terra ſuper quam ego induco gladium, & capiet populus terræ uirum unum ex ipſis, & dabit eum ſibi in ſpeculatorem, & uiderit gladium uenientem ſuper terram, & canet tuba, & ſignificabit populo, & audierit audiens tubam, & non obſeruauerit, & uenerit gladius, & comprehenderit eum, ſanguis eius ſuper caput eius erit, quia uoce tubæ audita, non obſeruauit ſe, ſanguis eius ſuper eum erit.

D Et dices ad eos, terra cum induxero ſuper eam gladium, & tulerit populus terræ uirum unum de nouiſsimis ſuis, & conſtituerit eum ſuper ſe ſpeculatorem, & ille uiderit gladium uenientem ſuper terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: audiens autem quiſquis ille eſt ſonitum buccinæ, & non obſeruauerit, ueneritque gladius & tulerit eum, ſanguis ipſius ſuper caput eius erit, ſonum buccinæ audiuit & non ſe obſeruauit, ſanguis eius in ipſo erit. *Vulg.*

Gladium dicit bellum, ſpeculatorem uero exploratorem: docetque nos oratio, E ipſum eſſe qui pacem hominibus præbet propter bonitatem, & bellum fieri permittit propter hominum ſcelera, quæ ad calamitates trahunt. ſi igitur ſuſcepto inquit bello contra urbem aliquam, ſpeculatorem in tumulo aliquo conſtituerint ii, quibus bellum infertur, deinde ille conſpecto adueniente exercitu ſignum tuba dederit, neque contempſerit neglexeritue eos, qui ſe hac de cauſa ibi illum propoſuerunt, ipſe quidem inquit inſons erit, cum commiſſum ſibi munus executus fuerit: qui uero noluerit obſeruare, neque ſuæ ſalutis rationem ducere, ſibi & cædem & captiuitatem conciliabit. iccirco ait, ſanguis eius ſuper eum erit, ſibi inquit, cædis cauſas attribuat. ille autem quia obſeruauit, animam ſuam liberauit:

ſi uero inquit obſeruarit, ſalutis ſibi auctor erit. F

Et ſpeculator ſi uiderit gladium uenientem & non cecinerit tuba, & non ſignificauerit populo, & populus non obſeruauerit, & gladius ueniens ceperit ex ipſis animam, ipſa quidem propter ſuam iniquitatem capta eſt, ſanginem autem eius de manu exploratoris requiram.

Vulg. Quod ſi ſpeculator uiderit gladium uenientem,& non inſonuerit buccina, & populus ſe non cuſtodierit, ueneritque gladius & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. G

Quod ſi,inquit, delectus ſpeculator neglexerit, neq; populo ſignificauerit hoſtium aduentum, capti quidem pœnas eorum quæ deliquerint perſoluent: ſed proditionis quam ſpeculator fecerit, pœnas ipſe ſuſtinebit. atque hæc dixit ut magis attentum prophetam, ac ſtudioſiorem in diſpenſatione uerbi redderet. Iccirco ſubiicit.

Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, & audies ex ore meo ſermonem, & præcuſtodies ipſum a me.

Vulg. Audiens ergo de ore meo ſermonem annunciabis eis ex me.

Quod in hoſtibus obſeruandis facere ſpeculator conſueuit, hoc te facere o propheta decet, & quæ a me dicuntur omni animi alacritate renunciare. H

Cum dixero ego peccatori, peccator morte morieris, & non diſtinxeris peccatori ut cuſtodiat ſe impius, & reuertatur ipſe a uia ſua, ut uiuat ipſe,ipſe impius impietate ſua morietur,ſanguinem eius de manu tua requiram.

Vulg. Si me dicente ad impium, impie morte morieris, non fueris locutus ut ſe cuſtodiat impius a uia ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. I

Si aliquem inquit morte damnaro,neque ei latam contra ipſum ſententiam indicaueris, ut pænitentia ſententiam euertat, ille quidem dignum uitæ finem inueniet, ſed a te interitus illius exigam pœnas: ſi uero tu, inquit, omnia quæ a me decreta ſunt, indicaris impie uiuenti, & ille tuis contemptis uerbis in ſuo ſcelere permanſerit, ille iuſtum ſubibit ſupplicium, tu uero te ipſum a pœnis liberabis.

Et tu fili hominis dic domui Iſrael: ita locuti eſtis dicentes, peccata noſtra & iniquitates noſtræ in nobis ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus, & quo modo uiuemus?

Vulg. Tu ergo fili hominis dic ad domum Iſrael, ſic locuti eſtis dicentes: K Iniquitates noſtræ & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus,quo modo ergo uiuere poterimus?

Me inquit omnia pro ſalute Iſrael moliente, nolenteque eos repudiare,ipſi uerbis utuntur, quibus ſe repudiant, & fieri non poſſe exiſtimant, ut pænitentia ſalutem conſequantur, grauiſsimum peccatorum pondus ſibi impoſitum aſſerentes, & hodie quoque ſceleri & iniquitate ſe obſtrictos, aiuntque non poſſe ita affectos, pænitentia ſalutem adipiſci.

Dic

A Dic igitur eis, uiuo ego dicit Adonai dominus, quia nolo mortem peccatoris, ut conuertatur ipſe a uia ſua, & uiuat ipſe.

Dic ad eos, uiuo ego dicit dominus, nolo mortem impii, ſed ut conuertatur impius a uia ſua, & uiuat. *Vulg.*

Quis pro dignitate admirari poterit domini bonitatem? qui neglectus ab iis, quos beneficiis affecit ſibi admodum ingratis, tamen ingratiſſimi animi crimine execrandos omni prouidentia proſequitur, ut eorum conſpiciat mutationem. Iccirco ſubiicit paternam, & beneuolentiæ plenam admonitionem.

B Conuerſione conuertimini a uia ueſtra mala, & ut quid moriemini domus Iſrael?

Conuertimini a uijs ueſtris peſsimis, & quare moriemini domus Iſrael? *Vulg.*

Conduplicatio hebræorum linguæ idioma eſt declaratque ingenuã conuerſionem.

Et tu fili hominis dic ad filios populi tui: iuſtitia iuſti non liberabit eum in qua die errauerit, & iniquitas iniqui non occidet eum in qua die reuertetur ab iniquitate ſua.

C Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit, & impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. *Vulg.*

Cum perſuadere uelit acceptam ſibi eſſe peccatoris pœnitentiam a contrario hoc oſtendit. quemadmodum enim ſi quis eorum, inquit, qui cum uirtute uixerunt hac uia relicta, alterã uitiorum illi antepoſuerit, neceſſe eſt ut dignum uiæ exitum inueniat: ita ſi quis in ſceleribus educatus ad uirtutis uiam redire uoluerit, ab eo ſupplicio quod ſceleratis definitum eſt, liber prorſus erit.

D Cum dixero ego iuſto quia uita uiuet, & iſte confiſus eſt in iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius non memorabuntur: in iniuſtitia ſua quam fecit, in ipſa morietur. & cum dixero ego impio morte morieris, & reuerſus fuerit ab iniquitate ſua, & faciet iudicium & iuſtitiam, & pignus debitoris reddiderit, & rapinam reſtituet, iniquus in præceptis uitæ ambulauit, ut non faciat iniuſtum, uita uiuet & non morietur.

Etiam ſi dixero iuſto quod uita uiuet, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatẽ, omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur. ſi autem dixero impio morte morieris, & egerit pænitentiam a peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis uitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum, uita uiuet & non morietur. *Vulg.*

E

Neque iuſto inquit profuerit ea quæ facta eſt a me bonorũ pollicitatio niſi in bonis operibus exercendis perſeuerauerit, ſed pro eorũ, quæ in uita egerit, dignitate pœ-

nas dabit,neque peccatori ſupplicii ſententia nocuerit,qui pænitentiæ remediis uti non recuſarit, & ab omni impio ſcelere deſciuerit, & clementiam erga eum qui ſibi proximus eſt, adhibuerit, & omnino obſeruare ea inſtituerit, quæ a me præcepta ſunt: pænitentia ſiquidem ſententiam euertet, ac uita fruetur. quodque omnium amabiliſsimum eſt, F

Omnia, inquit, peccata eius, quæ peccauit, non memorabuntur ei, quia iudicium & iuſtitiam fecit,in ipſis uiuet,

Vulg. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei, iudicium & iuſtitiam fecit, uita uiuet.

Ita oſtenſa ſua bonitate, iniqui & ingrati populi crimen redarguit. G

Et dicunt filii populi tui, non recta uia domini, & hæc uia ipſorum non recta.

Vulg. Et dixerunt filii populi tui,non eſt æqui ponderis uia domini, & ipſorum uia iniuſta eſt.

Tanta inquit a me propoſita bonitate atque clementia, accuſare meas adminiſtrandi rationes, ut minus rectas, audent: atqui oportebat eos a rebus ipſis intelligere mea quidem omnia & recta & iuſta eſſe,ſua uero peruerſa.deinde idem apertius per interrogationem dicit. H

Audite domus Iſrael,num uia mea non recta, nonne uiæ ueſtræ non rectæ?

Tum repetens ea quæ dicta ſunt ait: iuſtus, qui ſcelera perſequi inſtituerit, punietur. & peccator ad inſtitiam reuerſus ſalutem conſequetur. uobis autem hoc inquit haud iuſtum uiſum eſt, icciréo ſubiecit.

Et hoc eſt quod dixiſtis, non recta uia domini.

Vulg. Et dicitis non eſt recta uia domini.

Deinde per ſententiæ prolationem. I

Vnumquemque ſecundum uias ueſtras iudicabo uos domus Iſrael.

Vulg. Vnumquemque iuxta uias ſuas iudicabo de uobis domus Iſrael.

Satis hoc eſt ad perſuadendum uel iis,qui adamantini ſint,ut relictis ſceleribus uitæ in melius mutationem complectantur.

Et factum eſt in duodecimo anno in duodecimo menſe, quinta menſis captiuitatis noſtræ,uenit ſaluatus ad me de Hieruſalem dicens: capta eſt ciuitas,& manus domini facta eſt ſuper me ueſpere,antequam ueniret ſaluatus, & aperuit meum os donec uenit ad me mane, & apertum os meum non ſe continuit amplius. K

Vulg. Et factum eſt in duodecimo anno, in decimo menſe, in quinta menſis tranſmigrationis noſtræ, uenit ad me qui fugerat de Hieruſalem dicens, uaſtata eſt ciuitas, manus autem domini facta fuerat ad me,ueſpere antequam ueniret, qui fugerat, aperuitque os meum donec ueniret ad me mane, & aperto ore meo non ſilui amplius.

Syrus

A Syrus ait undecimo anno, & duodecimo menſe, idque magis conſequi uidetur; anno enim undecimo capta eſt ciuitas. aſſeritque eo tempore, quod dictum eſt, ueniſſe quendam, qui captam Hieruſalem renunciaret, ſed anteueniens dominus ueſpere impoſuit mihi prophetiæ uerba. cumque mane ille apparuiſſet, non amplius me ſilentio prophetica uerba continere permiſit, ſed indeſinenter ea proferre me iuſſit, idque ipſe effecit, omnium quippe maxime & ſilentii & locutionis tempus nouit dominus.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis habitantes deſertas has in terra Iſrael dicentes, aiunt, unus erat Abraham, & obti-
B nuit terram, & nos plures ſumus, nobis data eſt terra in poſſeſſionem.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis qui habitant in ruinoſis his, ſuper humum Iſrael loquentes aiunt, unus erat Abraham, & hereditate poſſedit terram, nos autem multi ſumus, nobis data eſt terra in poſſeſſionem. *Vulg.*

Stultitiæ morbo ita laborant, ut nihil ſupra poſſit, qui poſt tot, tantaque ſupplicia adhuc temerarii ſunt, & ſolitudinem Iudææ conſpicantes dicere audent: ſi ſolus cum eſſet Abraham, hanc terram poſsedit, multo magis nos qui plures ſumus,
C ipſius compotes erimus. oportebat autem ſimul nouiſſe Abrahæ uirtutem, ſuumq; uitium, neque multitudine confidere, ſed iuſtitiam inquirere. quare etiam dominus hanc ipſis adhibet correctionem.

Propterea dic eis, hæc dicit Adonai dominus: quia ſanguinem comeditis, & oculos ueſtros attollitis ad idola ueſtra, & ſanginem effunditis, & terram hereditate obtinebitis? ſtetiſtis in gladio ueſtro, feciſtis abominationes & unuſquiſque uxorem proximi ſui polluiſtis, & terram hereditate obtinebitis?

Iccirco dices ad eos hæc dicit dominus Deus: qui in ſanguine comedi- *Vulg.*
D tis, & oculos ueſtros leuatis ad immunditias ueſtras, & ſanguinem funditis, numquid terram hereditate poſsidebitis? ſtetiſtis in gladijs ueſtris, feciſtis abominationes, & unusquiſque uxorem proximi ſui polluit, & terram hereditate poſſidebitis?

Propriis inquit confidentes operibus ſperatis patria uos terra potituros, & tamen ſcelerata ueſtra eſt uita, ea enim facitis, quæ lege uobis interdicta ſunt: ſanguinem quippe comeditis, quod legem ferens ipſi Noe interdixi, & per Moyſem in terram effundi præcepi: & idolorum cultum plurimi facitis, & cædes atque adulteria patrare perſeueratis. hæc igitur audentes ne ſperate terram uos hereditate poſ-
E ſeſſuros.

Hæc dicit Adonai dominus. Viuo ego uere, qui in deſertis cadent gladio, & qui in facie campi beſtijs agri tradentur ad deuorationem, & eos qui fuerint in urbibus muro munitis, & qui in ſpeluncis, morte interficiam & dabo terram in ſolitudinem.

Sic dicit dominus Deus; uiuo ego quia qui in ruinoſis habitant gladio cadent, & qui in agro eſt beſtiis tradetur ad deuorandum, qui au- *Vulg.*

tem in præſidiis & ſpeluncis ſunt peſte morientur: & dabo terram in ſolitudinem & deſertum. F

Eorum quæ dicta ſunt obſignatio eſt, uiuo ego, & aſſerit eos qui muro munitas incoluerint urbes, quique in ſpeluncis & deſertis locis degent, modo dictas pœnas perſoluturos. cauſamque oſtendens ſubiicit.

Et peribit contumelia roboris eius, & deſolabuntur montes Iſrael, eo quod non ſit pertranſiens, & cognoſcent quia ego dominus, & faciam terram ipſorum deſertam, & deſolabitur propter omnes abominationes ſuas quas fecerunt. G

Vulg. Et deficiet ſuperba fortitudo eius, & deſolabuntur montes Iſrael, eo quod nullus ſit, qui per eos tranſeat, & ſcient quia ego dominus, cum dedero terram eorum deſolatam & deſertam, propter uniuerſas abominationes ſuas, quas operati ſunt.

His omnibus & illi & nos docti ſumus, qui ſcelerate uiuimus, ne multis quidem & innumerabilibus nos confidere oportere hominum millibus, ſed ſolis pœnitentiæ remediis, quæ anteuertens dominus oſtendit.

Et tu fili hominis filij populi tui loquentur de te apud parietes, & in oſtiis domorũ, & loquentur unuſquiſque proximo ſuo, & unuſquiſque fratri ſuo dicentes, congrediamur, quod uerbum egrediens a domino, & ueniunt ad te, ſicuti conuenit populus, & ſedet coram te populus meus, & audiunt uerba tua, & non facient ea. H

Vulg. Et tu fili hominis filij populi tui qui loquuntur de te iuxta muros & in oſtijs domorum, & dicunt unus ad alterum uir ad proximum ſuum loquentes, uenite & audiamus quis ſit ſermo egrediens a domino, & ueniunt ad te quaſi ſi ingrediatur populus, & ſedent corã te populus meus, & audiunt ſermones tuos & non faciunt eos. I

Igitur omnia quæ ante dicta ſunt, de ijs qui in Iudæa erant dicta ſunt. hæc uero de iis qui iam captiui abducti fuerant, & Babylonem incolebant, qui audire quidem ſtudebant prophetarum oracula, ſed iis quæ dicerentur, non item obtemperare. uerum in ſuis conciliis ſe mutuo hortati ut ad prophetam accurrentes, quæ a Deo iuberentur ediſcerent, repugnare perſeuerabant. iccirco neque facient ea inquit,

Quia mendacium in ore ipſorum.

Vulg. Quia in canticum oris ſui uertunt illos.

Non conſentit, inquit, lingua cum corde. K

Poſt pollutiones enim cor eorum graditur.

Vulg. Et auaritiam ſuam ſequitur cor eorum.

Iucunda enim tantum, non utilia uerba audiunt, quare congruenter adiecit.

Et es eis quaſi uox pſalterij dulciſoni concinni.

Vulg. Et es eis quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulcique ſono canitur.

Sicut muſicum, inquit, quoddam inſtrumentum concinnam uocem reddens, audientes inde oblectantur, non tamen ſonorum percipiunt diſciplinam, ita etiam

uerba

A uerba tua o propheta aures tantum ipſorum delectatione afficiunt, animã uero improbitati addictam minime demulcent: hoc enim ſubiecit.

Et audient uerba tua & nõ facient ea, quia mendaciũ in ore ipſorum.

Sed nunc, inquit, haud credentes, cum uiderint euentum experientia credent.

Quando enim uenerint, inquit, dicent, ecce uenit, & cognoſcent, quia propheta erat in medio eorum.

Et cum uenerit quod prædictum eſt, ecce enim uenit, tunc ſcient, *Vulg.* quod prophetes fuerit inter eos.

B Iis enim, quibus nullam nunc fidem habent, rebus ipſis credent, & tunc propheticam uim percipient. Hinc ad paſtores transfert orationem, uocatque paſtores nõ ſolum reges, ſed etiam ſacerdotes. quorum accuſat impudentiam, & ſegnitiem, ouium proditionem.

Fili enim hominis, inquit, propheta ſuper paſtores Iſrael, propheta *Cap. 34.* & dic paſtoribus, hæc dicit Adonai dominus: o paſtores iſrael, num paſcunt paſtores ſeipſos? nonne oues paſcunt paſtores?

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta de *Vulg.* C paſtoribus Iſrael, propheta & dices paſtoribus. Hæc dicit dominus Deus, uæ paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges a paſtoribus paſcuntur?

Dicite, inquit, uos, quod nam proprium paſtoris munus eſt, ſeipſum paſcere, an oues?

Ecce lac comedebatis, & lanis induebamini, & craſſum occidebatis, & oues meas non paſcebatis.

Lac comedebatis & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occide- *Vulg.* batis, gregem autem meum non paſcebatis.

D Omnia per translationem dicit, uos enim ſacerdotes primitias, & decimas, & ſacrificiorum partes a uictimis ablatas percipiebatis, uos autem reges tributum & uectigal exigentes haud quaquam his contenti fuiſtis, ſed occiſis ditioribus eorum diuitiis fruebamini, neque ſacerdotes ueſtri, neque uos ullam curam ouium curandarum habebatis. deinde ſigillatim ipſorum negligentiam recenſet.

Quod infirmum fuit non corroboraſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, & contritum non colligaſtis, quodque male ſe habebat, non in unum redegiſtis, & errans non reduxiſtis, & quod perierat, non inqui- E ſiſtis, & quod omnium grauiſſimum, ualidum oppreſſiſtis labore, & in potentia inſtruxiſtis eas, & in ludo.

Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſana- *Vulg.* ſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia.

Non enim infirmis tantum idoneum non attribuiſtis remedium, ſed etiam ualentibus multos impoſuiſtis labores; quod ex hiſtoriis facile eſt percipere. nãque eos, qui

qui idola colerent, ſceleribus addicti, curare, & ad Deum transferre improbi paſtores recuſarunt, diuinosque prophetas ſumma uirtute præditos, flagris cædere, & in uincula conicere, infinitis malis opprimere perſeuerarunt, atque hæc facientes ipſis illudebant, ea quæ ab ipſis dicerentur, reprehendentes. iccirco ait: in potentia inſtruxiſtis eas, & in ludo; oſtendens ſimul eos calamitates intuliſſe ſanctis, & iocum ac ludum quæ fierent duxiſſe. F

Propter hos improbos inquit paſtores, diſperſi oues meas, & factæ ſunt in deuorationem omnibus beſtijs agri.

Vulg. Et diſperſæ ſunt oues meæ eo quod non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri. G

Per translationem rurſus beſtias uocauit: quādoquidem hac ratione oues quoque nuncupauit. appellat autem beſtias intelligentia quidem præditos dæmonas, animarum interfectores, ſenſiles uero feras undique in ipſas hoſtes aduentantes.

Et diſperſæ ſunt & errauerunt oues meæ in omni monte, & in omni colle excelſo, & ſuper faciem totius terræ diſperſæ ſunt oues meæ, & nō erat exquirens, neque reducens.

Vulg. Diſperſæ ſunt, errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in uniuerſo colle excelſo, & ſuper omnem faciem terræ, diſperſi ſunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat inquam qui requireret. H

Montes, & colles, & alia quæcunque dixit, cultum ab eis idolis adhibitum nuncupauit, in montibus enim & collibus, atque adeo in omni loco, idolorum templa poſuerant, neque regibus, neque ipſis ſacerdotibus impietatem prohibentibus: qua de cauſa non erat inquit exquirens, neque reducens. ita abſoluta accuſatione, paſtoribus pœnas minatur, aitque: Cum propter facilitatem, ac negligentiam a beſtiis captæ fuerint oues meæ, neque ullum ueſtræ curæ aut prouidentiæ fructum perceperint, ſolam enim uoluptatem propriam, & corporis ueſtri cultum curaſtis;

Propterea o paſtores audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ſuper paſtores, & requiram oues meas de manibus eorum, & deſiſtere faciam eos paſcere oues meas, neque paſcent eas amplius paſtores, & liberabo oues meas de ore ipſorum, & non amplius erunt eis in deuorationem. I

Vulg. Propterea paſtores audite uerbum domini, Hæc dicit dominus Deus: ecce ego ipſe ſuper paſtores, requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam eos, ut ultra non paſcant gregem meū, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos. & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in eſcam. K

Per hæc uerba præſignificauit & regni Iudæorū & ſacerdotii finem: liberabo enim oues meas, inquit, a mala iſtorum cura, qui nulla eas unquam prouidentia gubernarunt, ſed tantum eas comedere perſeuerabant. deinde per ſaluatorem noſtrum ſalutem pollicetur.

Quia hæc dicit Adonai dominus; ecce ego requiram oues meas & uiſitabo eas, ſicut uiſitat paſtor gregem ſuum, in die quando fuerit caligo

A & nubes in medio ouium ipſius ſeparatarum, ita requiram oues meas, & eruam eas ex omni loco, ubi diſperſæ fuerunt, in die nebulæ & caliginis.

Quia hæc dicit dominus Deus, Ecce ego ipſe requiram oues meas, & uiſitabo eas, ſicut uiſitat paſtor gregem ſuum in die quando fuerit in medio ouium ſuarum diſſipatarum, ſic uiſitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus diſperſæ fuerant in die nubis & caliginis. *Vulg.*

Nubem hic & caliginem inſcitiæ tenebras appellauit, quæ per orbem terrarum, antequam ſaluator noſter homo fieret, diffuſæ erant, ita igitur aſſerit: Inſtar diligentis paſtoris, ſuarum ouium maximam curam habentis, cum imminentem nubem conſpexerit, quæ lupis ac furibus ſecuritatem præbet, ego quoque ſatagam ouium mearum, eaſque diſſipatas cogam, & diſperſas unum ouile efficiam. talis eſt ex Iudæis & gentibus coacta eccleſia. Deinde duplicat prophetiam: quod enim aſpectu ſe oſtendit ſolis conuenit Iudæis, quod autem quaſi myſterium occultum eſt, omnibus hominibus: typus præſertim cum ſint rerum noſtrarum, quæ Iudæis accidere. cum illorum enim ab exilio reuocatione, & a captiuitate liberatione, noſter quoque a diabolo ad Deum reditus, & a tyrannica illa ſeruitute in libertatem uindicatio conſentit. B

C Et educam eos de gentibus, & congregabo eos de regionibus, & introducam eos in terram ipſorum, & paſcam eos in montibus Iſrael, & in uallibus, & in omni habitatione terræ, in paſtu bono paſcam eos.

Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram ſuam, & paſcam eas in montibus Iſrael in riuis, & in cunctis ſedibus terræ, in paſcuis uberrimis paſcam eas. *Vulg.*

Atqui bona lex & mandatum ſecundum apoſtolum, ſanctum & iuſtum & bonum, ſed aliud ipſis pabulum promittit, nam legalem paſtum habebant. quis autem hic ultra legalem bonus paſtus? an perſpicuum eſt diuinorum euangeliorum hic innui doctrinam, quam depaſcentes oues Dei nutriuntur, & pingueſcunt, & ſatulem conſequuntur? quod apertius declarans, *Pſal. 67* D

In monte, inquit, excelſo Iſrael erit decor ipſarum.

Et in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua earum. *Vulg.*

Atqui mentionem fecit multorum montium, & uallium, attamen montem quendam excelſum præcipue commemorat, in quo prædicit, eorum qui paſcantur, decorem futurum. Huius item montis beatus Dauid meminit, cum dicit. Mons Dei mons pinguis, mons coagulatus, mons pinguis. tum Iſraeliticis montibus huic ipſi monti inuidentibus ait: ut quid ſuſpicamini montes coagulatos, mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo, etenim dominus habitabit in finem. fruſtra inquit huic monti inuidetis, ſiquidem in ipſo habitare Deus decreuit, quod perpetuo faciet. atque ita nos intelligere alii interpretes docuerunt. Aquilas quidem cum dixit, ut quid contenditis montes coagulati: Theodotion uero, ut quid iudicatis. de hoc monte Eſaias quoq; exclamat, & Michæas itidem. Erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons domini, & domus domini in ſummis montium, & uenient ad eum omnes gentes: & quæ ſequuntur. & dominus in ſacris euangeliis, non poteſt, inquit, ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. excelſum igitur & conſpicuum euangelicæ doctrinæ montem, hic quoque nominauit, in *Rom. 7.* E *Eſa. 2.* *Mich. 4.* *Matth. 5.*

quo

quo futurum ouium decorem pollicitus eſt. tum ſubiicit: F

Et erunt ouilia eorum illic.

Et hoc aperte nobis, non autem Iudæis conuenit: illi enim unum ouile quod fuit in Hieroſolymis templum habuerunt, nos autem innumerabiles per totum orbem terrarum eccleſias.

Et dormient, & requieſcent illic, & in delicijs bonis & in paſtu pingui paſcentur in montibus Iſrael, & ego paſcam oues meas.

Vulg. Ibi requieſcent in herbis uirentibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſuper montes Iſrael, ego paſcam oues meas. G

Pſal.36. Delicias bonas & pingues diuina nuncupat oracula: delectare enim in domino inquit, & dabit tibi petitiones cordis tui: mõtes autẽ Iſrael propheticos libros, in quibus rurſus depaſcimur acceſſum quendam per illos ad maximum montem habentes. a propheticis enim oraculis ad euangelicam ducimur doctrinam quam illa teſtantur, habemuſque paſtorem ipſum herum ac dominum exclamantem, ego ſum paſtor bonus. quod hoc quoque loco prædicẽs, & ego inquit paſcam oues meas.

Et ego requieſcere faciam eas, & cognoſcẽt, quia ego ſum dominus.

Vulg. Et ego eas accubare faciam dicit dominus Deus.

Ab ipſo enim paſti & in eius doctrina ueluti in quadam herba quieſcentes ipſum eſſe dominum agnoſcimus. H

Hæc dicit Adonai dominus, quod perierat requiram, & errans reducam.

Vt Paulum, quique eum ſequebantur: & contritum colligabo, ut publicanum & meretricem, & latronem, & ſimiles illorum: & quod infirmum fuerat corroborabo, ut Petrum qui negauit: & pingue & ualidum cuſtodiam, ut ſanctos apoſtolos, & eos qui ſibi illorum uitam ad imitandum delegere: & paſcam eas cum iudicio, bona ſubminiſtrans, & cum opus fuerit erudiens. Ita abſoluta contra improbos paſtores oratione, & futuræ ſuæ diligentiæ prædictione ad oues transfert orationem, I docetq; paſtorum ignauiam nullam ouibus ad ſe defendendum relinquere excuſationem, etenim oues ratione prædità uim diſcernendi habent, poſſuntque & mala fugere, & bona ſectari. Iccirco,

Et uos oues meæ, inquit, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego iudicó inter ouem & ouem, arietem & hircum.

Vulg. Vos autem greges mei hæc dicit dominus Deus, ecce ego iudico inter pecus & pecùs, arietum & hircorum.

Sicut enim paſtores inquit & oues iudico, itaetiam ouium iudex ero, & peccantes puniam. K

Et nonne ſatis uobis quia bonũ paſtum paſcebatis? & reliquias paſtus ueſtri conculcabatis pedibus ueſtris, & conſiſtẽtem aquam bibebatis, & reliquum pedibus ueſtris turbabatis, & oues meæ cõculcationes pedum ueſtrorum paſcebantur, & turbatam aquam a pedibus ueſtris bibebant,

Vulg. Nonne ſatis uobis erat paſcua bona depaſci? inſuper & reliquias paſcuarum

A ſcuarum ueſtrarum conculcaſtis pedibus ueſtris, & cum puriſsimam aquam biberetis, reliquam pedibus ueſtris turbaſtis, & oues meæ, his, quæ conculcata pedibus ueſtris fuerant paſcebantur, & quæ pedes ueſtri turbauerant hæc bibebant.

Contra locupletes hæc habetur oratio, qui diuitiis ad laſciuiam abutebantur, neque id ſolum quod ſibi uſui eſſet ex ipſis percipiebant, ſed etiam ultra eorum, quibus opus haberent, fines egrediebantur. quod in præſenti quoque ab aliquibus fieri uidemus. teſtatur etiam Lazari parabola, quæ diuitem illum oſtendit, B ne de micis quidem e menſa cadentibus pauperi impertitum fuiſſe. illud uero, conculcabatis reliquias pedibus, per translationem tanquam de ouibus dictum eſt herbam comedentibus, reliquam conculcantibus, ut primo aquam bibentibus deinde pedibus eam ſuis turbantibus.

Propterea hæc dicit Adonai Domiuus: ecce ego ad uos & iudicabo inter ouem fortem & imbecillem.

Propterea hæc dicit dominus Deus ad uos, ecce ego ipſe iudico inter pecus pingue & macilentum. *Vulg.*

Deinde ualidarum confidentiam narrat.

C Quia lateribus ueſtris, & humeris ueſtris impellebatis, & cornibus ueſtris uentilabatis, omnesque deficientes affligebatis, quoad expuliſtis ipſas foras, & diſperſæ ſunt oues meæ omni pertranſeunti, & ſaluabo oues meas, & non amplius erunt in prædam.

Pro eo quod lateribus & humeris impingebatis, & cornibus ueſtris uentilabatis omnia infirma pecora, donec diſpergerentur foras, ſaluabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam. *Vulg.*

D Omnia hæc ut de ouibus dixit, humeros & cornua & latera, & his omnibus, eorum qui in imperio conſtituti eſſent, iniuſtam potentiam redarguit, attamen ouibus ſecuritatem pollicetur.

Et iudicabo inter ouem & ouem, & inter arietem & arietem.

Et iudicabo inter pecus & pecus. *Vulg.*

Iudicabo inquit neque negligam qui iniuria affecti fuerint, ſed ab iis qui læſerint exigam pœnas. deinde communis omnium ſalutis pollicitatio ſequitur.

Et ſuſcitabo ſuper eos paſtorem unum, qui paſcet eos ſeruum meum E Dauid, ipſe paſcet eos, & ipſe requieſcere faciet eos, & erit eorũ paſtor.

Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem unum, qui paſcat eas ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem. *Vulg.*

Cum ſupra dixerit ego paſcam, hic ipſum Dauid paſtorem ait fore, quem etiam ſeruum appellat. quis autem hic eſt? an perſpicuum eum eſſe dominum Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundum carnem natum? & propterea tanquam homo ipſe ſeruus eſt, idque ſecundum naturam, non ſecundum dignitatem: ſi enim qui in ipſum credidere non ſerui ſed filii, multo magis ipſe, per quem ſerui in libertatẽ uindicati

ſunt,

ſunt, non ſeruus ſed filius. quod item beatus Paulus aſſerit, cum dicit, qui cum F
in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. & Eſaias ex perſona ipſius exclamat: ſic dicit dominus, qui formauit me ex utero ſeruum ſibi, ut congregarem Iacob, & Iſrael congregabitur ad eum, ecce dedi te in teſtamentum generis in lucem gẽtium ut ſis tu in ſalutem uſque ad extremum terræ: & Iacob autem puer meus aſſumam eum.apud Hebræum ponitur, ſeruus meus: atque hoc teſtimonium etiam diuus Euangeliſta ſumpſit in dominum noſtrum Ieſum. ſeruus igitur uocatus eſt ut homo, & hoc ſicut dixi, non ſecundum dignitatem, ſed ſecundum naturam, ſerui enim formam aſſumpſit. unum uero eſſe paſtorem ouium dominus item in euangeliis dixit, & alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unũ ouile, & unus paſtor.deinde ſubiicit. G

Eſa.49. *Eſa.42.*

Et ego Dominus ero ipſis in Deum,& ſeruus meus Dauid princeps in medio ipſorum.

Vulg. Ego autem dominus ero eis in Deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum.

Et ea quæ dicta ſunt a mendacio uacua eſſe oſtendit iis, quæ ſequuntur.

Ego dominus locutus ſum.

Satis eſt enim ad confirmanda uerba illius qui ea dixit auctoritas.

Et diſponam Dauid teſtamentum pacis. H

Vulg. Et faciam cum eis pactum pacis.

Ephe.2. Huius rei Paulus interpres eſt, cum de Chriſto exclamat, ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum & medium parietem maceriæ ſoluens. hoc itidem ſupra dixit, & ſuſcitabo ſuper eos paſtorẽ unum: unus enim tum eos qui ex gentibus, tum qui ex Iudæis credidere, paſcit.

Et delebo beſtias malas de terra.

Vulg. Et ceſſare faciam beſtias peſſimas de terra.

Et malorum dæmonum cœtus, & feritatis morbo laborantes homines partim de I
ſententia deductos, & ad rationem redactos, ac penitus, ne beſtiæ omnino eſſent, liberatos, partim uero morte conſumptos.

Et habitabunt in deſerto confidentes, & dormient in ſiluis.

Vulg. Et qui habitant in deſerto ſecuri dormient in ſaltibus.

Vtrunque horum fructuum expers. dicit autem fore ut ſolitudinem gentium obtineant, & earum terram colant, & in ſilua Iudæorum quietem, & curationem cõſequantur. Et ſupra item cum uellet Hieruſalem ſterilitatem oſtendere, propheta inquit fili hominis ſuper ſaltum Nagem: indicat autem, ut prædiximus, auſtrum. K

Et dabo in circuitu montis mei benedictionem, & deducam pluuiam uobis in tempore ſuo, pluuiæ benedictionis erunt.

Vulg. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore ſuo, & pluuiæ benedictionis erunt.

Talia enim diuinorum apoſtolorum documẽta irrigationem benedictione plenam credentium animis afferentia, & ſæpe in diuina ſcriptura pluuiam doctrinam uocari, teſtis eſt propheta Eſaias, qui ex perſona Dei antiquæ uineæ minatur. non pu-

Eſa.5.

tabitur,

A tabitur, neque fodietur, & nubibus mandabo ne pluant ſuper eam imbrem.

Et ligna in agro dabunt fructum ſuum, & terra dabit robur ſuum.

Et dabit lignum agri fructum ſuum, & terra dabit germen ſuum. *Vulg.*

Nam & ii, qui animo terreni ſunt, ideſt ex gentibus profecti, & Iudæi inſtar arborum ſterilium infecundi ad fidem accedentes, & huiuſmodi irrigatione fruentes mihi præbebunt pietatis fructum.

Et habitabunt in terra ſua in ſpe pacis.

Et erunt in terra ſua abſque timore. *Vulg.*

Et non dixit in pace, ſed in ſpe pacis. his enim, qui in ipſum credidere dominus
B dixit; in mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego uici mundum. & diuus *Ioan.16.*
item apoſtolus; ſpe enim ſalui, inquit, facti ſumus, ſpes autem quæ uidetur, nõ eſt *Rom.8.*
ſpes: quod enim uidet quis, quid etiam ſperat? ſi autem quod non uidemus ſperamus, per patientiam expectamus. & rurſus: non ſolum autem ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectãtes redemptionem corporis noſtri. Deinde, quod omnium quæſtuoſiſſimum eſt,

Et cognoſcent quia ego ſum dominus, cum contriuero ego catenas iugi eorum, & liberabo eos de manu eorum, qui eos in ſeruitutem redegerunt, & non erunt amplius in prædam gentibus, & beſtiæ terræ non
C amplius comedent eos.

Et ſcient quia ego dominus, cum contriuero catenas iugi eorum, & eruero eos de manu imperantium ſibi, & non erunt ultra in rapinam in gentibus, neque beſtiæ terræ deuorabunt eos. *Vulg.*

Et iam dixi duplicem eſſe prophetiam, & alteram Iudæis, alteram omnibus hominibus conuenire: etenim Iudæos a Babyloniorum captiuitate uindicauit, & omnes nos a diaboli tyrannide liberauit: catenas autem iugi, ſeruitutis neceſſitatem uocauit. gentes autem & beſtias, ſi ad Iudæos hæc referamus, ferinos hoſtes; ſi ad nos ipſos, uarias dæmonum legiones, qui inſtar ferarum agreſtium homines inuadunt.
D deinde etiam ſcutum oſtendit inexpugnabile, ſpem inquam in ipſum.

Et habitabunt in ſpe, & non erit qui deterreat ipſos.

Sed habitabunt confidenter abſque ullo terrore. *Vulg.*

Bonum eſt enim ſperare in domino, quam ſperare in homine; quia qui hanc ſpem habet exclamat, omnes gentes, & nomine domini ultus ſum eos.

Et ſuſcitabo eis plantam pacis in nomen.

Et ſuſcitabo eis germen nominatum. *Vulg.*

E Hoc item Eſaias prædicit, Egredietur uirga de radice Ieſai & flos de radice eius *Eſa.11.*
aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei: & quæ ſequũtur. & rurſus: Erit radix Ieſai, & qui conſurgit ut princeps ſit gentium, in ipſo gentes ſperabunt, & erit requies eius honor. hoc interpretans dominus dixit: Ego ſum uitis uera, uos palmites. & in canticis canticorum comperimus ſponſam dicentem: ſicut malum in *Cant.2.*
lignis ſiluæ, ſic nepos meus in medio filiorum. Igitur hic quoque, ſuſcitabo eis, inquit, plantam pacis in nomen, id eſt, nobiliſſimam, glorioſam, celeberrimam. Et fortaſſe aliud quoque innuit oratio, ſcilicet a planta eos nomen adeptum iri, a Chriſto enim omnes pii chriſtiani.

Et non amplius erunt pauci numero in terra. F

Hoc eſt, pii, qui admodum exigui fuerunt ante Chriſti aduentum.

Et non amplius erunt fame pereuntes in terra.

Vulg. Et non erunt ultra imminuti fame in terra.

Omni inquit ſpiritali fruentur alimento. hic enim famem uerbi indigentiam uocat, *Amos.8* quam per prophetas minatus eſt Deus: Inducam enim non famem panis, inquit, neque ſitim aquæ, ſed famem audiendi uerbum domini.

Et non portabunt amplius opprobrium gentium. G

Vulg. Neque portabunt ultra opprobrium gentium.

Et hoc rurſus tum nobis, tum Iudæis conuenit; nos enim in multitudinem aucti, cum orbem terrarum compleuerimus, non amplius ab iis, qui in impietate permanſerunt, conuitiis afficimur, immo potius nobis inuidetur, & alii nos æmulantur: Iudæi uero poſt reditum e Babylone a captiuitate liberati ſuam exiſtimationem receperunt.

Et cognoſcent quia ego ſum dominus Deus ipſorum, & ipſi populus meus, domus Iſrael, dicit Adonai dominus.

Vulg. Et ſcient quia ego dominus Deus eorũ cum eis, & ipſi populus meus domus Iſrael, ait dominus Deus. H

Rom.9. Neceſſe eſt apoſtoli uerba meminiſſe: quia non omnes qui ex Hieruſalem, ii Iſrael, neque, quia ſunt ſemen Abrahæ, omnes filii. ad quæ addere oportet ea quæ a diuino Ioanne Baptiſta phariſæis fuere dicta: quoniam potẽs eſt Deus de lapidibus iſtis *Matth.3* ſuſcitare filios Abrahæ. Ex quibus perſpicuum eſt omnes illos, qui credidere, & auctorem omnium rerum Deum per fidem uident, ſicuti uideri poteſt, Iſrael nuncupari. Hoc enim nomen interpretatur, & illis hoc accidit poſt reditum, & nobis magis proprie utriuſque cõuenit prophetia, quando nõ figura noſtra ſunt, ſed ueritas.

Et uos oues meæ, inquit, & oues paſcuæ meæ. I

Vulg. Vos autem greges mei, greges paſcuæ meæ.

Oſtendenſque non ſolum ſe cum Iſrael colloqui, ſed cum omni humana natura, neceſſario appoſuit.

Homines eſtis, & ego dominus Deus ueſter, dicit Adonai dominus.

Vos enim a feritate liberati conuenientem hominum naturæ ſenſum adepti eſtis, ego autem ero Deus ueſter & dominus, qui omni uos prouidentia & cura complectar. prophetia igitur talem habet ſenſum. Ego uero Iudæos quidem uſitato more deſipere, nihil noui arbitror; admiror autem, quod ex noſtris audeant quidam omnia hæc de Zorobabel accipere, cum non intelligant, eorum quæ dicta ſunt plurima aperte iis eſſe contraria, quæ ab illo geſta ſunt. illud enim; Diſponam Dauid teſtamentum pacis; & exterminabo beſtias malas de terra; & habitabunt in deſerto confidentes; & dormient in ſaltibus; & habitabunt in ſpe; & non erit qui exterreat eos; & ſuſcitabo eis plantam pacis in nomen; & non amplius erunt pereuntes fame in terra; & non portabunt amplius opprobrium gentium, hiſtoriæ, quæ de illo habetur, ſunt omnino contraria. ille enim e Babylone reuerſus, cum cœpiſſet ſacrum Dei templum rurſus ædificare, a finitimis gentibus prohibitus K

tus

A tus eſt operi finem imponere. quare cum ſex & quadraginta præteriiſſent anni, & ſecundum antiquam hiſtoriam & ſecundum euangeliorum teſtimonium ſolum templum recens factum eſt, poſt uero alios duos & octuaginta annos, urbs muros recepit, quos Neemias erexit altero & trigeſimo Artaxerxis regni. docetque nos Eſdræ hiſtoria tantum metum ædificantes inuaſiſſe, ut cogerentur arma geſtantes ædificare, eodemque tempore & lapides afferre, & in hoſtes tela iaculari. quo modo igitur his conueniunt, non erit qui exterreat eos, uel ſuſcitabo eis plantam pacis, uel non erunt pauci in numero? docet item nos rurſus Eſdras, ut multo labore Neemias uis ſacerdotibus perſuaſit, ut deſinentes in agris degere urbem incolerent, & alia ſimiliter diſcendi ſtudioſis facile eſt hiſtoriæ apponere, di-
B ſcrepantiamque percipere. Igitur aliqua illis conueniunt, plurima uero orbis terrarum ſaluti. Itaque relictis Iudæorum nugis, qui ad animam tranſtulerunt, corporis oculum, ſuæ matris, Liæ inquam imbecillitatem, neque ueritatem uolunt inſpicere, qui nobiſcum fideles ſunt adhortemur, ut omnia probent, & quod bonum eſt, ſecundum diuum Apoſtolum teneant, & quod in cibis facere conſueuimus, ut ei, quod iniucundum eſt iucundum anteponamus, & tamen etiam iucundo iucundius præferentes: hoc etiam in diuinis oraculis faciant, mens enim ſicut Iob ait, uerba diſcernit, guttur autem cibos guſtat, & in multo tempore ſapientia inuenitur, in longa autē & multa uita ſcientia, accurata enim experientia magiſtra eſt ſuperne adepta adiutricem reuelationem quā conſecuti, & ab illius ſplendore il-
C luſtrati, nunquam a ueritate aberrabimus, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO. XIIII.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis conuerte faciem tuam ad montem Seir, & propheta ſuper eum, & dic illi, hæc dicit Adonai dominus: ecce ego ſuper te mons Seir, & extendam manum meam ſuper te, & dabo te deſertum & deſolaberis, & in urbibus tuis ſo-
D litudinem faciam, & tu in deſertum eris, & cognoſces quia ego ſum dominus.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam aduerſum montem Seir & prophetabis de eo et dices illi, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam ſuper te, & dabo te deſolatum atque deſertum, urbes tuas demoliar, & tu deſertus eris, & ſcies quia ego dominus. *Vulg.*

Seir mons eſt Idumææ, ſicuti etiam ante diximus, Idumæi uero ab Eſau oriundi
E inimice admodum & hoſtiliter erga Iudæos affecti erant, quare etiam illatis ipſis calamitatibus gauiſi ſunt. his minatur auctor omnium rerum Deus extremam ſolitudinem. illud uero: extendam manum meam ſuper te, per tranſlationem eorum qui manibus percutiunt, poſuit, iræ uehementiam oſtendens. nouimus tamen diuinam naturam omnis affectionis expertem, & huiuſcemodi uerba auditorum uiribus metienda. ita ſupplicium minatus cauſam etiam ſubiicit.

Eo quod fuerit in te inimicitia ſempiterna, & aſſediſti domui Iſrael in dolo in manu inimicorum gladio in tempore tribulationis eorum, &

in tempore iniuſtitiæ in extremo. F

Vulg. Eo quod fueris inimicus ſempiternus, & concluſeris filios Iſrael in manus gladij, in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.

Reprehendit Idumæos, eis obiicit iniuriarum memoriam, & inſidias arguit, quas occulte contra Iſrael moliti ſunt: hæc enim indicauit cum dixit; aſſediſti domui Iſrael in dolo in manu inimicorum, gladio in tempore tribulationis eorum, hoc eſt, cum in ipſos hoſtes inuaſerunt, inſidiis, & cohortibus uias eorum obſtruebas, ut ne fugiendi quidem facultatem ipſis concederes: ita enim alii etiam interpretes G interpretati ſunt, & concluſiſti inquit filios Iſrael, in manum gladii in tempore tribulationis ipſorum, in tempore iniquitatis coram me. iniquitatis enim uel ſecundum ſeptuaginta, iniuſtitiæ in me perpetratæ pœnas luentes inquit domus Iſrael, incrementum habuere calamitatum, tuos dolos, & cum hoſtibus inſidias. docet igitur nos prophetica oratio, non inſultandum eſſe in eos, qui propter peccata puniuntur, ſed cum flentibus ſecundum apoſtolicam admonitionem flendum.

Propterea uiuo ego dicit Adonai dominus, uere in ſanguinem peccaſti, & ſanguis perſequetur te, ſanguinem enim tuum odiſti, ſanguis tuus perſequetur te. H

Vulg. Propterea uiuo ego dicit dominus Deus, quoniam ſanguini tradam te & ſanguis te perſequetur, & cum ſanguinē oderis ſanguis perſequetur te

Sanguinem autem hoc loco non bellum ſed cognationem nominat, quando enim generi tuo bellū inquit prætuliſti, merito ab ipſo debellaberis, & cognati quos odiſti excitabunt hoſtes. cognati autem Idumæorum ſunt Iudæi, qui a duobus fratribus genus ducunt, hi quidem ab Edom, qui & Eſau dictus eſt, illi uero a Iacob, qui item Iſrael eſt appellatus.

Et dabo montem Seir in deſertum & deſolatum. I

Vulg. Et dabo montem Seir deſolatum atque deſertum.

Deinde narrat deſolationis modum.

Et perdam ab eo hominem & iumenta & prætereuntē & redeuntem.

Vulg. Et auferam de eo euntem & redeuntem.

Hæc autem declarant ſolitudinis exuperantiam, quia non ſolum ipſum incolis ſpoliabit, ſed etiam uiatoribus prætereuntibus. prædicitque qua ratione incolas delebit.

Et implebo uulneratis tuis colles tuos, & ualles tuas, & in omnibus K agris tuis uulnerati gladio cadent in te, & ſolitudinem ſempiternam ponam te, & urbes tuæ non habitabuntur amplius, & cognoſces quia ego ſum dominus.

Vulg. Et implebo montes eius occiſorum ſuorum in collibus tuis, & in uallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent, in ſolitudines ſempiternas tradam te, & ciuitates tuæ non habitabuntur, & ſcietis quia ego dominus Deus.

Rurſus

A Rurſus ſolitudinem ſempiternam, & non habitabuntur amplius, ſecundum ſcripturæ idioma poſuit, ab iis quæ iã interpretati ſumus in ſolitudine Tyri hæc etiam intelligemus, ita ſupplicium minatus, denuo improbitatem patefacit.

Propterea quod dixeris tu duæ gentes, & duæ regiones meæ erunt, & hereditate poſſidebo eas, & dominus illic eſt.

Eo quod dixeris duæ gentes, & duæ terræ meæ erunt, & hereditate poſſidebo eas, cum dominus eſſet ibi. *Vulg.*

B Vel ſecundum alios interpretes, & dominus ibi es. hoc autem non ſolum inſatiabilem cupiditatem, & auaritiam arguit, ſed etiam impietatis oſtendit exuperantiam: & inſolentibus atque arrogãtibus Sennacherim uerbis hæc ſimilia ſunt. etenim ille dicebat, numquid liberabit dominus Hieruſalem de manu mea? & ſimiliter Idumæi temerarie loquebantur: etiam ſi dominus fuerit in Hieruſalem, duas nos obtinebimus regiones. & tamen auctor omnium rerum Deus cum eduxiſſet Iſrael ex Aegypto, non permiſit ipſum bellum facere Idumæis: non pugnabis enim aduerſus eum inquit, quia frater tuus eſt, iccirco etiam ab itinere excluſi circuierunt montem & ſolitudinem, ut iuſſi fuerant. & de omni illa terra dixit Deus Iſrael, non dabo tibi eam, Eſau enim dedi eam in hereditatem. uerumtamen haud contenti Idumæi bonis ſibi a Deo conceſſis ſperarunt etiam ſe hereditate Iudæorum regionem obtenturos. quare merito auctor omnium rerum Deus & pœnas minatur, & iureiurando ſententiam ſuam confirmat. *Deut. 2.*

C

Propterea enim uiuo inquit ego dicit Adonai dominus, & faciam tibi ſecundum inimicitiam tuam, & ſecundum zelum tuum, quem feciſti, cum tu odiſſes eos.

Propterea uiuo ego dicit dominus Deus, quia faciam iuxta iram tuã, & ſecundum zelum tuum, quem feciſti, odio habens eos. *Vulg.*

Inuidia, inquit, & odio digna patieris.

D Et notus ero tibi cum iudicabo te, & cognoſces quia ego ſum dominus.

Et notus efficiar per eos cũ te iudicauero, & ſcies quia ego dominus. *Vulg.*

Illatis tibi ſuppliciis, me ipſum inquit perſpicuum faciam, ne exiſtimes aliunde eas tibi calamitates. ſed cum cognoueris me dominum eſſe, ab ea cognitione utilitatem percipias.

Audiui uocem omnium blaſphemiarum tuarum, quas dicebas de montibus Iſrael dicens, Montes Iſrael excelſi, ſempiterni, deſerti nobis
E dati ſunt in poſſeſſionem, & magnifice locutus es ſuper me ore tuo, & multiplicaſti ſuper me uerba tua quæ ego audiui.

Audiui uniuerſa opprobria tua quæ locutus es de montibus Iſrael dicens; Deſerti nobis ad deuorandum dati ſunt, & inſurrexiſtis ſuper me ore neſtro, & derogaſtis aduerſum me uerba ueſtra, ego audiui. *Vulg.*

Verba maledica ne commemorare quidem ſuſtinet, docens nos aliorum maledicta minime lingua proferre, meminiſſe uero dicti illius prophetici, ut non loquantur

os meum opera hominum. his omnibus autem non ſolum ipſorum odium, & iniuriarum memoriam oſtendit, ſed etiam arrogantiam, & contra Deum rabiem & inſaniam. & utiliſſime appoſuit, multiplicaſti ſuper me uerba tua, quæ ego audiui, ut doceat nos nihil eſſe eorum, quæ uel dicuntur uel aguntur a nobis, quod ipſius uidendi uel audiendi uim latere poſſit. F

Hæc dicit Adonai dominus: in lætitia omnis terræ deſertum te faciã ſempiternum, ſicut gauiſus es hereditate domus Iſrael, quia deleta eſt, ita faciam tibi, in deſertum eris mons Seir, & omnis Idumæa conſumetur, & cognoſcent quia ego ſum dominus Deus ipſorum.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus: lætãte uniuerſa terra in ſolitudinem te redigam, ſicuti gauiſus es ſuper hereditatem domus Iſrael, eo quod fuerit diſſipata, ſic faciam tibi, diſſipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis, & ſcient quia ego dominus Deus. G

Supplicium eiuſmodi minatus eſt, cui remediũ adhiberi non poſſit. omnibus enim inquit in pace & tranquillitate animi degentibus, te calamitatibus afficiam, ut ne ab iis quidem qui ſocii ſint malorum conſolationem queas percipere, quam oble-ctationem habuit Iſrael, cum Nabuchodonoſor nõ ſolum ipſos, ſed etiam Tyrios, & Sidonios, & Palæſtinos atque Aegyptios inuaſiſſet. attamen ad hæc pollicetur per ſupplicia beneficium. Cognoſcent enim quia ego ſum, inquit, dominus Deus ipſorum. utilitatem igitur affert diſciplina, quæ ſecundum prophetam Eſaiam, noſtras aures aperit, efficitque ut proprium dominum agnoſcamus percutientem & ſanantem. H

Cap. 36. Et tu fili hominis propheta ſuper montes Iſrael, audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod dixit inimicus ſuper uos Euge, ſolitudines ſempiternæ in poſſeſſionem nobis factæ ſunt, iccirco propheta & dic: Hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod fuiſtis uos in deſolationem omnibus gentibus, & pro eo quod inhonorati fuiſtis uos, ab omnibus qui in circuitu ueſtro ſunt, ut ſitis uos in poſſeſſionem omnibus reliquis gentibus, & aſcendiſtis loquela linguæ in labiis, & in opprobrium gentibus. I

Vulg. Tu autem fili hominis propheta ſuper montes Iſrael & dices: Montes Iſrael audite uerbum domini, Hæc dicit dominus Deus, eo quod dixerit inimicus de uobis; Euge, altitudines ſempiternæ in hereditatẽ datæ ſunt uobis, propterea uaticinare & dic. Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod deſolati eſtis, & conculcati per circuitum, & facti in hereditatem reliquis gentibus, & aſcendiſtis ſuper labium linguæ, & opprobrium populi. K

Triſtibus atque moleſtis Idumæis prænunciatis ad montes Iſrael uerba transfert, ipſiſque bona pollicetur, iubetque bono animo eſſe, quod quæ ab inimicis dicta ſint, ea falſa ſint ac uana. non enim diutius inquit ſolitudo permanebit, ſed gentium quæ uobis finitimæ ſunt opprobria redarguam: ipſarumque contra uos audaciam ita comprimam, ut non amplius ueſtras enarrent calamitates, ueſtraque mala diuulgent. His ſubiicit,

Propterea

A Propterea montes Iſrael audite uerbum domini. hæc dicit Adonai dominus, montibus, & torrentibus, & uallibus, & ſaltibus, & deſertis, & deſolatis, & urbibus derelictis, quæ factæ ſunt in prædam, & in conculcationem reliquis gentibus, quæ ſunt in circuitu ipſorum.

Propterea montes Iſrael audite uerbum domini Dei, Hæc dicit dominus Deus montibus & collibus, torrentibus, uallibusque, & deſertis parietinis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ ſunt, & ſubſannatæ a reliquis gentibus per circuitum. *Vulg.*

B Facile erat & admodum in promptu omni terræ Iſrael ſummatim bona polliceri, uerum ſigillatim montium & uallium, & collium, & urbium atque aliorũ omnium meminit, ut eos, qui animum propter ſolitudinem deſponderant, conſoletur.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, uere in igne zeli mei locutus ſum, ſuper reliquas gentes, & ſuper Idumæam omnem, quia dederunt poſſeſſionem meam ſibi in hereditatem cum lætitia, ex toto corde inhonorantes animas, ut delerent in præda.

Propterea hæc dicit dominus Deus: quoniam in igne zeli mei locutus ſum de reliquis gentibus & de Idumæa uniuerſa, quæ dederunt terram meam ſibi in hereditatem cum gaudio & toto corde & ex animo, et eiecerunt eam ut uaſtarent. *Vulg.* C

Me ualde inquit irritauit Idumææ & aliarum gentium audacia, quæ contra meam terram, ipſius ſolitudine exultantes abuſi ſunt, cum ſperarẽt ea ſe potituros, & animas, quæ in ipſa incolerent, ſe in ſeruitutem redacturos. quamobrem contra eos ſententiam tuli.

Propheta igitur, propheta rurſus ſuper terram Iſrael & dic montibus & collibus, & rupibus, & uallibus, hæc dicit Adonai dominus. Ecce ego D in zelo meo, & in furore meo locutus ſum, eo quod opprobria gentium tuleritis uos, propterea hæc dicit Adonai dominus: Ecce ego extollo manum meam ſuper gentes quæ ſunt in circuitu ueſtro: iſti ignominiam ſuam capient.

Iccirco uaticinare ſuper humum Iſrael, & dices montibus & collibus, iugis & uallibus, hæc dicit dominus Deus, ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus ſum, eo quod confuſionem gentium ſuſtinueritis, iccirco hæc dicit dominus Deus: ego leuaui manum meam, ut gentes, E quæ in circuitu ueſtro ſunt, ipſæ confuſionem ſuam portent. *Vulg.*

Opprobrium contra uos illatum, inquit, cauſa fuit ut contra eos, qui probris laceſſerunt, ſententia lata ſit, & illi quidem impietatis in me, & memoriæ iniuriarum ueſtrarum, atque audaciæ fructus ferent.

Veſtram autem montes Iſrael uuam, & fructum ueſtrum comedet populus meus Iſrael, quia ſperant ut ueniant.

Vos autem montes Iſrael ramos ueſtros germinetis, & fructum ue- *Vulg.*

ſtrum

ſtrum afferatis populo meo Iſrael, prope enim eſt ut ueniat. F

Confirmabo, inquit, populi ſpem, ſtabiliamque ipſius bonam expectationem, & reuertetur, & iis fructibus qui a uobis producuntur, fruetur, perſpicuum eſt autem non cum montibus ut animatis eum colloqui, qui & ratione, & animo uacant, ſed ipſo cum inanimis colloquio eorum incolas bona promittens conſolatur.

Ecce ego ſuper uos, & reſpiciam ad uos, & cole mini, & ſeminabitur in uobis, & multiplicabo ſuper uos homines omnem domum Iſrael in finem, & habitabuntur urbes, & deſerta ædificabuntur, & multiplicabo homines ſuper uos, & iumenta, & augebuntur, & multiplicabuntur, G & habitare faciam ſuper uos, ſicut in principio ueſtro, & bene faciam uobis, ſicut annis ſuperioribus ueſtris, & cognoſcetis, quia ego ſum dominus.

Vulg. Quia ecce ego ad uos, & conuertar ad uos, & arabimini, & accipietis ſementem. & multiplicabo in uobis homines omnemque domũ Iſrael, & habitabuntur ciuitates, & ruinoſa inſtaurabuntur: & replebo uos hominibus & iumentis: & multiplicabuntur, & creſcent, & habitare uos faciam ſicut a principio, boniſque donabo maioribus quam habuiſtis H ab initio, & ſcietis quia ego dominus.

Non montes cognoſcent, ſed in montibus incolentes, hæc autem ad exitum poſt reditum e Babylone perducta ſunt, & res ipſæ teſtantur, incolis enim refertæ ſunt palæſtinæ urbes: omnesque inſtauratæ ita ſunt, ut nobilitate ſplendeant, illa autem ſola deſerta permanſit, in qna contra dominum & ſaluatorem rabie perciti Iudæi crucis audax facinus patrarunt, omnibus quidem hominibus ſalutem, ſibi uero exitium machinati. ut uero omnis Iſrael reditum conſequeretur, & pollicitus eſt dominus, & promiſſum ſeruauit; effecit enim ut Cyrus omnibus reditum concederet: ſed ii, qui uſitato contumaciæ morbo laborabant, imperatis reſtitere, & ſuæ externam patriam prætulere. I.

Hæc dicit Adonai dominus, eo quod dixerunt tibi terra comedens homines tu es, & a liberis ſpoliata a gente tua fuiſti, propterea homines non amplius comedes, & gentem tuam non abſq; filijs facies, amplius, dicit dominus, non audietur amplius ſuper uos ignominia gentium, & opprobrium non amplius portabitis, & gens tua non abſque filijs fiet, amplius dicit Adonai dominus.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod dicunt de uobis, deuoratrix K hominum es, & ſuffocans gentem tuam, propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis, ultra ait dominus Deus, nec auditam faciam in te amplius confuſionem gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes amplius ait dominus Deus.

Hæc item ad exitum perueniſſent ſi Iudæi uoluiſſent: quia uero quaſi canes rabie furentes in dominum inſanierunt, ipſi auctores fuere, ut quæ prophetia prædixit, minime

A minime perficerentur, atque ita mendacii expers eſt prædictio. anteuertens quippe auctor omnium rerum Deus, per Hieremiam prophetam dixit: finem loquar ſuper gentem & ſuper regnum ut iterum ædificetur, & plãtetur, & facient mala coram me, ut non audiant uocem meam, & pœnitentiam agam de bonis, quæ locutus ſum ut facerem eis. Iudæi igitur in culpa fuere, ne per prophetiam promiſſa ſibi conſequerentur bona. *Hiere. 18.*

Et factum eſt uerbum domini ad me dicẽs, fili hominis domus Iſrael habitauit in terra ſua, & polluerunt eam in uia ſua, & in idolis ſuis, & in immunditiis ſuis, ſecundum immunditiam menſtruatæ facta eſt uia eorum ante faciem meam, & effudi furorem meum ſuper eos.

B Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis domus Iſrael habitauerunt in humo ſua, & polluerunt eam in uiis ſuis, & in ſtudiis ſuis iuxta immunditiam menſtruatæ facta eſt uia eorum coram me, & effudi indignationem meam ſuper eos. *Vulg.*

Ipſæ inquit res iuſtum eſſe ſupplicium teſtantur, neque enim ſolum omnis generis idola colere perſeuerarunt, ſed etiam omne ſceleris genus perſecuti ſunt, ita ut omni execratione & odio imbuerentur, & quando ſecundum legem admodum impu C ra menſtruata habebatur, hoc eſt, cui ſanguis flueret, illi excremento ſceleris comparat execrationem, deinde rurſus in accuſatione commorans,

Eo quod effuderũt ſanguinem, inquit, in terra, & in idolis ſuis polluerunt eam, & diſſipaui eos in gentes, & uentilaui eos in regiones.

Pro ſanguine, quem fuderunt ſuper terram, & in idolis ſuis polluerunt eam, & diſperſi eos in gentes, & uentilati ſunt in terras. *Vulg.*

Ac rurſus iuſtum oſtendit ſupplicium.

Secundum uiam ipſorum, & ſecundum inſtituta eorum iudicaui eos.

Iuxta uias eorum, & ad inuentiones eorum iudicaui eos. *Vulg.*

D Collegerunt, inquit, quos ſeuere fructus, ſanguinem hoc loco uocauit non ſolum alias cædes, ſed etiam filiorum ſacrificia, quæ cruda uorantibus, & improbis dæmonibus adhibebant. non contenti enim fuere, inquit, ſceleribus ante captiuitatem admiſſis, ſed etiam poſtquam bello capti exules fuere in eiſdem facinoribus permanſere.

Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & profanarunt nomen meum ſanctum, cũ diceretur ipſis populus domini iſti, & de terra eius exierunt.

E Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur de eis populus domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. *Vulg.*

In improbitate, inquit, degentes auctores fuerunt, ut in me maledicta coniicerentur: primum ſiquidem opinatæ ſunt gentes propter meam imbecillitatem iſtos uictos fuiſſe, & in hoſtium poteſtatem redactos: deinde experiẽtia, cognita ipſorum improbitate contra me conuicia congeſſere, ut qui talibus inſtitutis gauderem, & adeo ſceleſtos homines meum populum nominarim, uerumtamen eorumdem ipſorum habita ratione,

Peperci eis propter nomen meum ſanctum, quod profanauit domus Iſrael, quò ingreſſi ſunt. F

Vulg. Et peperci nomini ſancto meo, quod polluerat domus Iſrael in gentibus, ad quas ingreſſi ſunt.

Cũ eos, inquit, docere uelim meas uires, iſtos ab imminentibus malis uindicabo:

Propterea dic domui Iſrael, hæc dicit Adonai dominus; nõ uobis ego facio domus Iſrael, ſed propter nomen meum ſanctum, quod profanaſtis in gentibus, ad quas ingreſſi eſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum profanatum in gentibus, quod profanaſtis in medio ipſarum, & cognoſcent gentes, quia ego ſum dominus, dicit Adonai dominus, cum ſanctificatus fuero ego in uobis ante oculos ipſorum. G

Vulg. Iccirco dices domui Iſrael, hæc dicit dominus Deus, non propter uos ego faciam domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis in gentibus, ad quas intraſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum eſt inter gẽtes, quod polluiſtis in medio earum, ut ſciant gentes, quia ego dominus, ait dominus exercituum, cum ſanctificatus fuero in uobis coram eis. H

Non uos, inquit, ſalute digni eſtis, ſed decet gentes, quæ a uobis in me maledicti occaſionem accepere conſequi remedium, ueſtra autem ſalute, qua mea uirtus indicabitur, hoc ipſorum maledictum opprimetur. nam cum didicerint quodammodo meum magnum eſſe nomen, & eiuſmodi, quòd idoneum ſit ad opem domeſticis ſuis ferendam, meam potentiam laudabunt, & celebrabunt. hoc enim declarauit, cum dixit, & cognoſcent gentes, quia ego ſum dominus Deus, cum ſan ctificatus fuero ego in uobis ante oculos ipſorum.

Et accipiam uos de gentibus, & congregabo uos ex omnibus generationibus, & introducam uos in terram ueſtram. I

Vulg. Tollam quippe uos de gentibus, & congregabo uos de uniuerſis terris, & adducam uos in terram ueſtram.

Hoc in omnes eos conuenit, qui redierunt: quicunque enim redire uoluerunt, reditum conſecuti ſunt, ea uero quæ ſequuntur non item in omnes, ſed in eos tantũ, qui euangelico præconio fidem inſtituerunt habere. ait enim.

Et ſpargam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis ueſtris, & ab omnibus idolis ueſtris mundabo uos.

Vulg. Et effundam ſuper uos aquam mundam, & mũdabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris, & ab uniuerſis idolis ueſtris mundabo uos. K

Aquam autem mundam regenerationis aquam nũcupauit, in qua baptizati remiſſionem peccatorum accepimus. & quæ ſequuntur ea confirmant, quæ dicta ſunt.

Et dabo uobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo uobis.

Vulg. Et dabo uobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio ueſtri.

Per

A Per hæc mentis mutationem ſignificauit, ad meliora enim cor ueſtrum inclinabit, non item ſecundum priſtinam conſuetudinem ad deteriora propendens. illud uero, dabo, nequaquam libera læditur uoluntate, uerbis enim, & operibus, & infinitis adhibitis miraculis non illis tantum, ſed etiam omnibus gentibus, ut ad pietatem accederent, perſuaſit, non coegit: & tamen, quamuis non coegerit, ſed perſuaſerit, ſe, ait dediſſe animis ad meliora propenſionem: quippe ipſe auctor huiuſce rei, tum his, quæ dixit, tum quæ fecit, effectus.

Et auferam cor lapideum de carne ueſtra, & dabo uobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo in uobis.

B Et ſpiritum meum ponam in medio ueſtri. *Vulg.*

Ne hæc quidem ante Chriſti domini aduentum facta ſunt: cum enim tres dumtaxat poſt reditum prophetas habiſſent, Aggæum, & Zachariam, & Malachiam, poſt ipſos ſtatim prophetico munere ſpoliati ſunt: ſed poſtquam Deus ſaluator noſter homo factus eſt, & ad cælos aſcendit, aduenit ſuper ſacros apoſtolos Spiritus ſanctus per quos gratia non Iudæis ſolis ſed etiam omnibus his, qui ex gentibus ad fidem conuenere, ſubminiſtrata fuit. lapideum autem cor uocat aduerſarium, & rebelle, carneum uero obediens, & dicto parens, quodque diuinarum litterarum figuras poſſit excipere.

C Et faciam, ut in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & faciatis ea.

Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini. *Vulg.*

Hoc autem ſpiritus gratiæ proprium eſt, quæ noſtrum adiuuans liberum arbitrium efficit, ut recte procedant quæ dicta ſunt.

Et habitabitis in terra, quam dedi patribus ueſtris.

D Rurſus ad communem redit orationem, quam a ſpiritalibus ad ea, quæ corporis ſunt, transfert.

Et eritis mihi in populum, & ego ero uobis in Deum, & mundabo uos ab omnibus peccatis ueſtris, & uocabo frumentum, & multiplicabo ipſum, & non dabo ſuper uos famem, & multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, ut non accipiatis amplius opprobrium famis in gentibus.

Et ſaluabo uos ex uniuerſis inquinamentis ueſtris, & uocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam uobis famem, & multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus. *Vulg.* E

Noui igitur unumquodque horum etiam ſecundum ſpiritum exponi poſſe: attamen exiſtimo propheticam orationem ea, quæ corporis ſunt Iudæis nunc polliceri: cum enim multa ſolitudo terram eo tempore occupaſſet, pollicetur ipſis omnis generis fructuum abundantiam, & futuram hinc utilitatem prædicit.

Et recordabimini, inquit, uias ueſtras malas, & inſtituta ueſtra non

bona

bona, & odio erunt uobis ante faciem ipſorum ſcelera ueſtra, & abominationes ueſtræ. F

Vulg. Et recordabimini uiarum ueſtrarum peſſimarum, ſtudiorumque non bonorum, & diſplicebunt uobis iniquitates ueſtræ & ſcelera ueſtra.

His, inquit, bonis fruentes, & quantos afferat iuſtitia fructus diſcentes priſtinæ reminiſcemini improbitatis, & illius ſupplicii, quod propter illam uobis fuerit illatum, & priora ſcelera ſummo uobis erunt odio. illud enim abominabimini, pro execrabimini poſuit. tale eſt illud, quod de improbo dictum eſt a Dauid, aſtitit omni uiæ non bonæ, malitiam autem non odiuit, hoc eſt malitiam non eſt execratus. ita ipſis bona pollicitus, eorum denuo ſuperbiam deprimit, cum dicit. G

Non propter uos ego facio domus Iſrael, dicit Adonai dominus, notum ſit uobis domus Iſrael.

Vulg. Non propter uos ego faciam, ait dominus Deus, notum ſit uobis.

Non uos inquit promiſſis bonis digni eſtis, ſed ego ea facio quæ meam decent naturam. deinde admonens ſimul ac redarguens.

Erubeſcite & conuertimini, inquit, a uiis ueſtris domus Iſrael.

Vulg. Confundimini & erubeſcite ſuper uijs ueſtris domus Iſrael.

Ne ſtulte, inquit, neue abſque ſenſu uaria ueſtra ſupplicia feratis, ſed ſero tandem ueſtrorum inſtitutorum improbitate in mentem reuocata pro iis quæ auſi eſtis erubeſcite. H

Hæc dicit dominus, in die qua mundauero uos ab omnibus iniquitatibus ueſtris & habitari faciam urbes, & ædificabuntur deſerta, & terra deſolata coletur, eo quod deſolata fuit ante oculos omnis tranſeuntis.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, in die qua mundauero uos ex omnibus iniquitatibus ueſtris, & inhabitari fecero urbes: & inſtaurauero ruinoſa, & terra deſerta fuerit exculta, quæ quondam erat deſolata in oculis omnis uiatoris. I

Quando, inquit, remiſſionem uobis peccatorum gratificabor, uoſque puros igno ſcendo efficiam, tum & urbibus ædificia, & terræ conſitiones præbebo, & pro priſtina ſolitudine, quam omnes uiatores conſpicabantur, ut incolantur, auctor ero.

Et dicent, terra illa deſolata, facta eſt ut paradiſus deliciarum, & urbes deſertæ & deſolatæ, & effoſſæ in muris munitæ ſederunt.

Vulg. Dicent, terra illa inculta, facta eſt ut hortus uoluptatis, & ciuitates deſertæ, & deſtitutæ atque ſuffoſſæ, munitæ ſederunt.

Quemadmodum enim omnes, inquit, olim tuam ſolitudinem in ore habentes diuulgabāt, ita nunc eris celeberrima, omnibusque afferes admirationem cum deſerta tua terra paradiſo uoluptatis æquiperabitur, & urbes ab incolis uacuæ, atq; adeo euerſæ ualidis communientur muris. K

Et cognoſcent gentes, quæcumque relictæ fuerint in circuitu ueſtro, quia ego dominus ædificaui deſertas, plantaui deſolatas: ego dominus locutus ſum & faciam.

Et ſcient

A Et ſcient gentes, quæcunque derelictæ fuerint in circuitu ueſtro, quia ego dominus ædificaui diſſipata, plantauique inculta, ego dominus locutus ſim, & fecerim. *Vulg.*

Diſcent autem finitimæ gentes me eum eſſe, qui triſtia prius, & nunc iucunda ac læta præbuerim, atque ea, quæ dicta ſunt illius qui dixit auctoritate confirmantur, ego dominus locutus ſum & faciam: dominus enim cum ſim ac facere poſſim, ea quæ dixi ad exitum perducam.

Hæc dicit Adonai dominus: Adhuc hoc quærar domui Iſrael ut faciam eis.

B Hæc dicit dominus Deus, adhuc in hoc inuenient me, domus Iſrael ut faciam eis. *Vulg.*

Illud quærar, Symmachus inueniar dixit. ad priſtina inquit beneficia hoc quoque addam, ut eos reuocandos cenſeam.

Et multiplicabo eos ut oues ſanctas.

Multiplicabo eos ſicut gregem hominum, ſicut gregem ſanctum. *Vulg.*

Cum enim ouium inſtar ſub meam tutelam eos ſegregarim, paſtoritiam ipſis curã

C impertiar.

Sicut oues Hieruſalem in ſollemnitatibus ipſius, ſic erunt urbes deſertæ plenæ ouium, & hominum, & cognoſcent quia ego dominus.

Vt gregem Hieruſalem in ſollemnitatibus eius, ſic erunt ciuitates deſertæ, plenæ gregibus hominum, & ſcient quia ego dominus. *Vulg.*

Sicut enim Hieruſalem ante oppugnationem referta erat ouibus in maximis eorum publicis celebritatibus, ita omnes ipſorum urbes & hominibus & ouibus & aliis bonis complebo, & ipſis rebus intelligent, eſſe me dominum ac Deum, occidentem & uiuere facientem, percutientem & ſanãtem. Cognita igitur domini noſtri bo-

D nitate & potentia, propter eam amemus, propter hanc metuamus, ut & amantes & timentes ipſius mandata obſeruemus, & promiſſa bona cõſequamur, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria cum Sancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum, Amen.

SECTIO XV.

Et facta eſt ſuper me manus domini. *Cap. 37*

Manum rurſus diuinam uim uocat.

Et eduxit me in ſpiritu domini, & poſuit me in medio campi.

E Et dimiſit me in medio campi. *Vulg.*

Spiritalis hæc rurſus cõtemplatio eſt, neque enim oculis corporis ea cernebat, quæ ſibi oſtendebantur, ſed ſanctiſſimi Spiritus reuelationem percipiebat.

Et hic erat plenus oſſibus, & circumduxit me ſuper ea per gyrum in circuitu, & ecce ualde multa ſuper faciem campi.

Qui erat plenus oſſibus & circumduxit me per ea in gyro, erãt autem multa ualde ſuper faciem campi. *Vulg.*

Conſentaneas rebus accipit reuelationes: cum enim propter perfidiam, cuius morbo laborabant, meliora deſperaſſent Iudæi illi, qui ex Iudæa captiui abducti fuerant, ſuam ipſis auctor omnium rerum Deus potentiam oſtendit, & longe difficiliorem illa in priſtinum ſtatum ipſorum reſtitutione, mortuorum corporum reſurrectionem indicat prophetæ: per quem omnem populum docet, omnia ſibi eſſe facilia uolenti. Iudæos igitur & alios Iſraelitas, per hunc docuit, facillimum eſſe uolenti Deo, in ſeruitutem redactos in priſtinam libertatem uindicare, nobis autem & omnibus omnino, qui præconium euangelicum cum fide excepimus, reſurrectionis corporum noſtrorum oſtendit facilitatem, diuinoque uerbo ac nutui rerum obſequi naturam. F

Et dixit ad me, fili hominis, an uiuent oſſa hæc? & dixi domine Deus tu ſcis hæc. G

Vulg. Et dixit ad me, fili hominis putasne uiuent oſſa iſta? Et dixi domine Deus tu noſti.

Non dubitauit propheta, ſed accuratiorem cognitionem Deo conceſſit, cum optime quidem noſſet illius potentiam, ſed uoluntatem ignoraret.

Et dixit ad me: propheta ſuper oſſa hæc, propheta fili hominis, & dices ad ea, oſſa arida hæc audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus oſſibus iſtis. Ecce ego introduco in uos ſpiritum uitæ, & dabo ſuper uos neruos, & reducam ſuper uos carnes, & extendam ſuper uos pellem, & dabo ſpiritum meum in uos, & uiuetis, & cognoſcetis quia ego ſum dominus. H

Vulg. Et dixit ad me, uaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis, oſſa arida audite uerbum domini, Hæc dicit dominus Deus oſſibus his, ecce ego intromittam in uos ſpiritum, & uiuetis, & dabo ſuper uos neruos, & ſuccreſcere faciam ſuper uos carnes, & ſuperextendam in uobis cutem, & dabo uobis ſpiritum, & uiuetis, & ſcietis quia ego dominus. I

Miniſtro propheta, ac ueluti quodam reſurrectionis in uiſione uſus eſt inſtrumento, & linguæ uerbo, illis inanimis & prorſus mortuis oſſibus, præcipit ut carnes producant, & neruos, atque cutem, uitalemque ſpiritum excipiant. Et fuerunt hæc non ſolum reuocationis in priſtinum ſtatum Iudæorum, ſed etiam reſurrectionis omnium hominum figura. canet enim tuba inquit diuus Apoſtolus, & mortui reſurgent incorrupti. *Cor. 11.*

Et prophetaui, ſicut mandauerat mihi dominus, & facta eſt uox cum prophetarem ego, & ecce commotio, & acceſſerũt oſſa os ad os, unumquodque ad iuncturam ſuam. K

Vulg. Et prophetaui ſicut præceperat mihi, factus eſt autem ſonitus prophetante me, & ecce commotio, & acceſſerunt oſſa ad oſſa, unumquodque ad iuncturam ſuam.

Propheta quidem diuino inſeruiens præcepto, quæ iuſſus fuerat uerba protulit, uerba autem opus eſt ſubſecutum, & commotio Dei aduentum declarabat, uox uero angelorum diuinæ uoluntati miniſtrantium munus: oſſaque uidebam inquit accu-

A accurrentia, & propriam commiſſuram capientia, & quam a principio compoſitionem ſortita fuerant, adipiſcentia.

Et uidi & ecce accedebant ſuper ea nerui, & carnes naſcebantur, & aſcendebant ſuper ea, & circumſtetit ea cutis deſuper, & ſpiritus non erat in eis.

Et uidi & ecce ſuper ea nerui & carnes aſcenderunt, & extēta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritum non habebant. *Vulg.*

Priſtinum opificium altera inſtauratio cōſequitur, ſicut enim primi parentis Adam
B corpus prius effiđum fuit deinde in ipſum anima inſpirata, ita hic quoque utraque conuenere ad propriam compagem. produxerunt autem carnes & neruos, & cute cooperta ſunt, uerum quædam ſine ſpiritu, & motus expertia iacebant: quæ rurſus uitam & ſenſum diuina uoluntate conſequuntur.

Et dixit ad me, propheta ſuper ſpiritum, propheta fili hominis & dic ſpiritui, hæc dicit Adonai dominus, a quattuor uentis ueni ſpiritus, & inſufflato in mortuos iſtos & uiuant.

Et dixit ad me, uaticinare ad ſpiritum, uaticinare fili hominis, & dices *Vulg.*
C ad ſpiritum, Hæc dicit dominus Deus, a quattuor uentis ueni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant.

Docet nos hæc oratio, quam facilia omnia diuinæ ſint poteſtati, omniaque in manu eius eſſe: in manu enim eius anima inquit omnium uiuentium: iccirco prophetæ præcipit, ut iubeat omnes animas, ubicumque ſint, redire, & ſua rurſus corpora habitare. *Iob 12.*

Et prophetaui ſicut mandauerat mihi, & ingreſſus eſt in eos ſpiritus, & uixerunt, & ſteterunt in pedibus ſuis congregatio multa ualde.

Et prophetaui ſicut præceperat mihi, & ingreſſus eſt in ea ſpiritus, & *Vulg.*
D reuixerunt, ſteteruntque ſuper pedes ſuos exercitus grādis nimis ualde.

Renunciato inquit a me diuino præcepto, reuixerunt oſſa deuincta, & reſurrectionem conſecuta, neque exigua erat eorum, qui reſurrexere, multitudo. ita reuelatione conſpecta eius docetur interpretationem.

Et locutus eſt dominus ad me dicens, fili hominis oſſa hæc domus Iſrael eſt. & ipſi dicunt, arida facta ſunt oſſa noſtra, periit ſpes noſtra, diſſenſimus.

Et dixit ad me, fili hominis oſſa hæc uniuerſa domus Iſrael eſt, ipſi di- *Vulg.*
E cunt, Aruerunt oſſa noſtra, periit ſpes noſtra & abſciſſi ſumus.

Figura, inquit, hæc ſunt Iſrael o propheta, ſed illi quidem per ſe ſpem abiecerunt, hæc autem figura bonorum ſpem oſtendit.

Propterea propheta fili hominis & dic ad eos, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego aperiam monumenta ueſtra populе meus, & reducam uos de ſepulcris ueſtris, & introducam uos in terram Iſrael, & cognoſcetis quia ego ſum dominus cum aperuero ego ſepulcra ueſtra, & cū eduxero

ego uos de ſepulcris ueſtris populum meum, & dabo ſpiritum meum F
ſuper uos, & uiuetis, & ponam uos ſuper terram ueſtram, & cognoſcetis quia ego dominus locutus ſum & faciam, dicit Adonai dominus.

Vulg. Propterea uaticinare & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, ecce ego aperiam tumulos ueſtros,& educam uos de ſepulcris ueſtris populus meus, & inducam uos in terram Iſrael, & ſcietis quia ego dominus cum aperuero ſepulcra ueſtra,& eduxero uos de tumulis ueſtris popule meus, & dedero ſpiritum meum in uobis, & uixeritis, & requieſcere uos faciã ſuper humum ueſtram, & ſcietis quia ego dominus locutus ſum, & feci, G
ait dominus Deus.

Si id, quod uobis multo difficilius uidetur, admodum facile a me fieri poſſe oſtendi, ſane perſpicuum eſt, hoc item me facillime ac nullo negotio facturum, qui uos e captiuitatis uinculis ueluti e quibuſdam ſepulcris eductos in propriã patriam reducam: mendacium a ueritate alienum. ita reditum pollicitus, futuram poſt reditum tribuum concordiam prædicit.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens,fili hominis cape tibi uirgam unam, & ſcribe ſuper eam Iudam & filios Iſrael appoſitos ad ipſum, H
& uirgam alteram cape tibi ipſi, & ſcribes eam Ioſeph uirgam Ephraim, & omnes filios Iſrael appoſitos ad eos, & cõiunges eas inter ſe,tibi ipſi in uirgam unam, ut colliges eas, & erunt ſimul in manu tua.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, & tu fili hominis ſume tibi lignum unum, & ſcribe ſuper illud, Iudæ & filiorum Iſrael ſociorũ eius, & tolle lignum alterum, & ſcribe ſuper illud Ioſeph lignum Ephraim, & cunctæ domus Iſrael, ſociorumque eius, & adiunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum, & erunt in unionem in manu tua.

I

Regnante Roboam diuiſæ fuere tribus, & decem per ſe ſeorſum in unam urbium Ephraim Samariam cum ſe recepiſſent, ibi regiam conſtituendam curarunt. tribus uero Iuda & ſuæ, & Beniamin tribui imperauit.uerum poſt reditum ſub uno omnes imperio degere, iccirco prophetæ Deus, ut duas uirgas caperet, præcepit, & alteram inſcriberet Ephraim, & illi ſubiectas tribus adiiceret, alteram uero Iuda,& eorum qui cum illo conſentiebant. deinde uirgas ſimul coniungeret, ut in poſterum finita diuiſione, futuraque unitate: tum prophetæ præcipit, ut percontanti populo & cognoſcere cupienti, interpretationem aperte renunciet.

Ecce ego capiam tribum Ioſeph per manum Ephraim, & tribus Iſrael K
appoſitas ad ipſum, & dabo eas ſub tribum Iuda, & erunt in uirgam unã in manu Iuda,

Vulg. Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim, & tribus Iſrael, quæ ſunt ei adiunctæ, & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum unum, & erunt unum in manu eius.

Eos inquit qui olim ſeipſos a Iudæ regno ſepararunt, ita comparabo,ut rurſus illius agnoſcant imperium, & factam diuiſionem finiam, efficiamque ut omnes tribus

ipſi

A ipſi Iuda communi conſenſu obediant, quod item apertius interpretatur.

Ecce ego aſſumo omnem domum Iſrael de medio gentium, ad quas ingreſſi ſunt, & congregabo ipſos in terram Iſrael, & dabo eos in gentem unam in terra mea & in montibus Iſrael, & princeps unus erit omnium ipſorum in regem.

Ecce ego aſſumam filios Iſrael de medio nationum ad quas abierunt, & congregabo eos undique, & adducam eos ad humum ſuam, & faciam eos in gentem unam in terra in montibus Iſrael, & rex unus erit imperans. *Vulg.*

B Hæc exitum conſecuta ſunt, ſecundum figuram in Zorobabel, accurate autem & uere in domino Chriſto, neque enim rex fuit Zorobabel, ſed populi atque exercitus ductor.

Et non erunt amplius in duas gentes, neque diuidentur amplius in duos reges ut ne polluantur amplius in idolis ſuis, & in offenſionibus eorum, & in omnibus impietatibus ſuis: & eruam eos ab omnibus impietatibus eorum, in quibus peccauerunt, & mundabo eos, & erunt mi
C hi in populum, & ego ero eis in Deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio ipſorum, & paſtor unus erit omnibus ipſis.

Et non erunt ultra duæ gentes, nec diuidentur amplius in duo regna neque polluentur ultra in idolis ſuis, & abominationibus & cunctis iniquitatibus ſuis, & ſaluos eos faciam de uniuerſis ſedibus ſuis, in quibus peccauerunt, & emundabo eos, & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus: & ſeruus meus Dauid rex ſuper eos & paſtor unus erit omnium eorum. *Vulg.*

D His etiam ea congrunt, quæ a domino Chriſto in ſacris euangeliis dicta ſunt: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus paſtor. Dauid autem dominum dicit Chriſtum, ut ex Dauid ſecundum carnem oriundum: ſeruum uero propter humanam naturam, cum enim in forma Dei eſſet, formam ſerui accepit. ut aſſumptam igitur naturam oſtendat, ſeruum nuncupauit; hoc eſt, e ſeruili ſecundum carnem ille natura genitus eſt, non enim ſeruus eſt omnium dominus unigenitus, neque item, qua Deus, Dauid nominatur, ſed qua ex Dauid, Dauid appellatur; neque ſecundum aſſumptionem autem ſeruus eſt. quod ſi e ſeruo hanc etiam naturam uerbum Deus homo factus ſuſcepit, non amiſit quod erat, ſed unitam cum di
E uina natura humanitatem noſtram glorioſam reddidit. docet igitur prophetica oratio impietatem extinctum iri, & colendorum idolorum errorem, regnorumque diuiſionem uno tandem imperio terminandam, ſub quo degentes ii, qui etiam ab uno paſtore ſignificantur, ſuum & Deum & dominum agnoſcent. *Ioan. 10*

Et in præceptis meis ambulabunt, & iudicia mea cuſtodient, & facient ea, & habitabunt in terra ſua, quam dedi ſeruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres ipſorum, & habitabunt in ea ipſi & filij eorum, &

filij filiorum ipſorum uſque in ſæculum, & Dauid ſeruus meus princeps F
eorum erit in ſæculum.

Vulg. In iudiciis meis ambulabunt, & mandata mea cuſtodient & facient ea, & habitabunt ſuper terram quam dedi ſeruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres ueſtri, & habitabunt ſuper eam ipſi, & fili eorum, & filii filiorum eorum uſque in ſempiternum, & Dauid ſeruus meus princeps eorum in perpetuum.

Dicant Iudæi, quis ſempiternus ipſorum rex ſit, qui Dauid appelletur? nequaquam enim Zorobabeli huiuſcemodi appellationes conuenire, ipſi quoque con G
fitebuntur. primum enim haud regnauit ille, ſed populi ductor fuit, deinde etiam illud ipſum imperium morte finitum eſt: quod ſi de genere dauidico hunc ſempiternum intelligunt Dauid, oſtendant Dauid genus regnare, quod ſi præter regnum ipſum quoque Dauid genus incertum eſt, in præſenti duorum alterum neceſſe eſt, uel falſam prophetiam opinari, uel domini Chriſti ex Dauid ſecundum carnem nati regnum adorare; uerum a mendacio uacuam eſſe prophetiam, ipſi itidem fatebuntur. quod ſi uera eſt, quemadmodum igitur mendacii expers eſt, neque uidemus aliud Iudæorum regnum, neque inſuper ipſum genus Dauid, clarum eſt & perſpicuum, & ipſe regnat, ut ex Dauid ſecundum carnem, filius autem Dei ſecundum diuinitatem, etiam ſempiternum obtinet imperium. perſpicua & aperta H
eſt & illorum deliratio, perfidiaque, & noſtra Dei cognitio; confirmantur enim quæ dicta ſunt in iis, quæ ſequuntur. etenim

Diſponam, inquit, ipſis teſtamentum pacis, teſtamentum æternum erit cum ipſis.

Vulg. Et percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis.

Oſtendant igitur nobis, uel pacis, uel ſempiternum teſtamentum: at non poterūt, cum utroque priuati ſint: nobis autem utrunque dedit dominus. namque & ſempiterna nobis bona pollicitus eſt, & id nobis eſt elargitus, ut cum ipſo reconcilia-
1.Tim.2 remur. ipſe enim eſt pax noſtra, ſicut auctor eſt diuus Apoſtolus, & rurſus unus I
ac mediator Deus homo, Chriſtus Ieſus, qui dedit ſeipſum redemptionem pro omnibus; & quæ ſequuntur item iis conſentiunt, quæ dicta ſunt.

Et ordinabo eos, inquit, & multiplicabo eos, & ponam ſancta mea in medio ipſorum, in ſæculum, & erit tabernaculum meum in eis, & ero ipſis Deus, & ipſi erunt mihi populus.

Vulg. Et fundabo eos, & multiplicabo, & dabo ſanctificationem meam in medio eorum in perpetuum, & erit tabernaculum meum in eis, & ero eis Deus, & ipſi erunt mihi populus. K

Atqui deſertum templum, & quæ antiquitus ſancta erant, quo modo igitur promiſit ſe poſiturum ſancta ſua in medio ipſorum in ſæculum, & tabernaculum ſuum in ipſis? igitur cum neque horum cernamus euentum, ſecundum Iudæorum ſententiam, nouerimusque ſpiritalium uerborum ueritatem, ita hæc intelligemus ut iis congruant, quæ ante interpretati ſumus. habemus enim etiam rerum ipſarum conſentiens teſtimonium: neque enim ſolum ſanctæ domus Dei, ſed etiam diuina altaria omnibus hominibus donata ſunt: neque ſolum iis qui ex gentibus, uerum

A iis qui e Iudæis credidere: & unus idemque & horum & illorum Deus nuncupatur, ipſe enim, inquit, dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum, merito ſubiecit. Rom. 10

Et cognoſcent gentes, quia ego ſum dominus, ſanctificans eos, cum ſint ſancta mea in medio ipſorum in ſæculum.

Et ſcient gentes quia ego dominus ſanctificator Iſrael, cum fuerit ſanctificatio in medio eorum in perpetuum. Vulg.

Reuera enim per eos qui ex Iudæis credidere, etiam gentes cognitionis Dei lumen B exceperunt: ex Iudæis enim diui apoſtoli, & primi apoſtolorum diſcipuli, & ex propheticis libris, qui apud Iudæos cuſtodiebantur, quæ ad ſaluatorem noſtrum Chriſtum pertinent percipientes diuino præconio gentes credidere: quamobrem diuus quoque apoſtolus, inſeri, qui ex gentibus crederent dixit, in pia Iudæorum radice, frangique & ab hac radice ſeparari eos, qui e Iudæis minime crederent. ſalute igitur Iudæis, inquit, primum ſuppeditata cognoſcent gentes quia ego ſum dominus ſanctificans eos: ex Iudæis enim dominus Chriſtus ſecundum carnem, apud Iudæos, crux, ſepulcrum, reſurrectio. ex Iudæis apoſtoli, primique præcones. merito igitur gentes per hos ſalutem conſequuntur.

C Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam ſuper Gog, & terram Magog principem Rhos, Moſoch, & Thobel. Cap. 38

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam contra Gog, & terram Magog, principem capitis Moſoch, & Thubal. Vulg.

Gog & Magog ſunt Scythicæ gentes, Moſoch autem Cappadocas eſſe aiunt, & Thobel, Iberos, Rhos uero Hebræorum lingua interpretata eſt caput. & Aquilas item, Rhos, caput Moſoch interpretatus eſt.

D Et dic eis, hæc dicit Adonai dominus; Ecce ego ſuper Gog, & Magog, principem Rhos Moſoch, & Thobel, & circumuertam te in circuitu, & dabo frenum in maxillam tuam, congregabo te & omnem exercitum tuum, equos & equites, indutos thoracas omnes, congregatio multa, peltas & galeas, gladios, & ſcuta omnes ipſi habentes.

Et uaticinare de eo, & dices ad eum, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te Gog, principem capitis Moſoch, & Thubal, & circum agam te, & ponam frenum in maxillis tuis, & educam te, & omnem exerci-E tum tuum, equos & equites ueſtitos loricis uniuerſos, multitudinem magnam, haſtam & clypeum arripientium & gladium. Vulg.

His quæ dicta ſunt docuit nos diuinæ efficaciæ poteſtatē, & iſtiuſmodi nihil abſq; diuina fieri uoluntate, quæ uel propter bona, res adminiſtrat, uel propter ante commiſſa peccata calamitates permittit accidere. illud igitur, dabo frenum in maxillas tuas, & congregabo te, non frenum quod ſenſu percipiatur imponi intelligimus, ſed quod nutu diuino Gog, & Magog ducat, atq; adeo omnes, qui cum ipſo erūt, quorum genera recenſet.

Perſæ

Perſæ enim & Aethiopes, inquit, Lydi, & Libyes, & Phut cum ipſis. F

Vnus autem etiam iſte fuit ex filiis Cham Libyam ad occidentem incolentium primus parens.

Omnes iſti, ſcuta, & galeas, & peltas habentes.

Vulg. Omnes ſcutati, & galeati.

Gomer, & omnes iſti circa eum.

Vulg. Gomer & uniuerſa agmina eius.

Galatas, ita uocat.

Domus Thogorma. G

Phryges hos aiunt eſſe.

Ab extremo aquilone, & omnia fulcra eius & gentes multæ cum eo.

Vulg. Latera aquilonis, & totum robur eius, populique multi tecum.

Fulcra dicit ſubiectos illi populos regnum ſuſtinentes, ac dirigentes.

Præparare, præpara te ipſum tu, & omnis congregatio tua, coacta ad te, & eris mihi in cuſtodiam. a diebus pluribus præparaberis & in extremo annorum uenies, & uenies in terram auerſam a gladio, collecta a populis multis in terram Iſrael, quæ facta eſt deſerta omnino. H

Vulg. Præpara & inſtrue te, & omnem multitudinem tuam quæ coaceruata eſt ad te, & eſto eis in præceptum. poſt dies multos uiſitaberis, in nouiſſimo annorum uenies ad terram, quæ reuerſa eſt gladio, & congregata eſt de populis multis, ad montes Iſrael, qui fuerunt deſerti iugiter.

Poſt reditum e Babylone, ii qui fuere pro tempore eccleſiæ doctores aiunt iſtas gentes cum exercitu in Iudæam profectas eſſe, & cum prophetia conſentit interpretatio, dicit enim, uenies in terram auerſam a gladio, ab hoſtibus liberatam & a ſeruitute in libertatem uindicatam. ſubiicitque.

Collecta a populis in terram Iſrael, quæ facta eſt deſerta omnino. I

Aiunt autem cum Zorobabel exercitus dux eſſet, has fuiſſe gentes interfectas, & de manubiis ipſarum ſacrum Dei templum conſtructum. neque enim pauperes homines & captiui pecuniis abundabant: ac ueriſimile eſt finitimos quoq; Iudæorum felicitati inuidentes, has contra ipſos gentes mercede conduxiſſe. ædificationem ſiquidem ab ipſis prohibtam fuiſſe modo præfectis, modo Perſarum regibus deceptis, teſtis eſt Eſdræ ſcriptura. ad hæc adiicit.

Et ipſi ex gentibus exierunt, & habitant in pace omnes ipſi.

Vulg. Hæc de populis educta eſt, & habitabunt in ea confidenter uniuerſi. K

Ex his item perſpicuum eſt, ſtatim poſt reditum in ipſos iſtas gentes inuaſiſſe, cum dicat & ipſi ex gentibus exierunt, & habitant in pace.

Et aſcendes, quaſi pluuia, & uenies ut procella, & ut nubes operire terram, & cades tu & omnes qui circa te erunt, & gentes multæ tecum

Vulg. Aſcendens autem quaſi tempeſtas uenies, & quaſi nubes ut operias terram, tu et omnia agmina tua, & populi multi tecum.

Alia

A Alia inquit expectans, alia patieris, & victoriam ſperans, exitio peribis, deinde ipſius quoque cogitationes deſcribit.

Aſcendent, inquit, cogitationes in cor tuum, & ratiocinaberis malas cogitationes, & dices aſcendam in terram abiectam, ueniā ad quieſcentes populos, in quiete habitantes terram, in qua non eſt murus, neque portæ, neque uectes ad diripiendum ſpolia, & prædandum prædam ipſorum. ut conuertam manum meam ad terram deſertam, quæ habitata eſt, ad gentem coactam de populis multis, qui fecerunt poſſeſſionem &

B ſubſtantiam, habitantibus ſuper umbilicum terræ.

Hæc dicit dominus Deus, in die illa aſcendent ſermones ſuper cor tuum, & cogitabis cōgitationem peſſimam & dices, aſcēdam ad terram abſque muro, ueniam ad quieſcentes, habitanteſque ſecure, hi omnes habitant ſine muro, uectes & portæ non ſunt eis, ut diripias ſpolia, & inuadas prædam, ut inferas manum tuam ſuper eos qui deſerti fuerant & poſtea reſtituti, & ſuper populum qui eſt congregatus ex gētibus, qui poſſidere cœpit, & eſſe habitator umbilici terræ. *Vulg.*

C Et hæc item omnia nos docent poſt captiuitatem hæc accidiſſe, cum neque muros haberent urbes Iudææ, neque portas, neque uectes ſecundum prophetiam, quare etiam auſæ ſunt paulo ante dictæ gentes in ipſam cum exercitu inuadere. Inſignis autem poſt reditum Iſraelites populus euaſit, diuino munere reditum conſecutus, & ſicut exitus ex Aegypto multam ipſi attulit claritatem, ita reditus e Babylone illuſtres & conſpicuos eos reddidit, quare contra ipſos cum exercitu proficiſci auſæ hæ ſunt gentes. ac nemo exiſtimet a fide prophetiam abhorrere, ſecum reputans quod intereſt inter Scythicas gentes & Iudæam interuallum. uerum cogitet noſtra quoque memoria ab hac gente omnem orientem occupatum, quæ maximo hominum numero in ſeruitutem redacto, diſceſſit. Phrygas autem & Galatas, Iberas &

D Perſas & Aethiopas non ut ipſi obedientes aſſerit cum eo militaſſe, ſed ut diuerſis rationibus cum eo coniunctos, & partim, qui ad eum transfugere, ac uoluntate militarunt, partim bello captos, & una coactos bellare. quibus etiam diuina oratio morum inſtitutionem ex aliarum gentium perſona attribuit, cum dicit.

Saba & Dedan mercatores Tharſis, & omnes uici eorum, dicent tibi, num ad prædam prædandum tu uenis, & ad ſpoliandum ſpolia? congregaſti populum tuum, ut acciperes argentum & aurum, ut ferres poſſeſſionem, & ſubſtantiam, ut ſpoliares ſpolia magna.

E Saba uero, ſicut iam dixi, natio eſt Aethiopica & Indica, Dedan autem Idumææ finitima, eſt item alia Aethiopia; & Tharſis ipſa eſt Carthago. Omnes inquit hæ gentes cum te inuaſiſſe conſpexerint, pecuniarum cupiditate iſtam tuam cum exercitu profectionem fuiſſe intelligent.

Iccirco propheta fili hominis, & dic Gog, hæc dicit Adonai dominus: nonne in die illa cum habitauerit populus meus Iſrael in pace, cognoſces, & excitaberis, & uenies a loco tuo, ab extremo Babylone, tu & multæ gentes tecum; aſcenſores equorum omnes, congregatio magna

&

& exercitus multus, & aſcendes ad populum meum Iſrael quaſi nubes ut F
operias terram? in nouiſſimis diebus erit.

Vulg. Propterea uaticinare fili hominis & dices ad Gog: Hæc dicit dominus Deus, numquid non in die illa cum habitauerit populus meus Iſrael cõfidenter, ſcies? & uenies de loco tuo a lateribus aquilonis, tu & populi multi tecum, aſcenſores equorum uniuerſi, cœtus magnus & exercitus uehemens, & aſcendes ſuper populum meum Iſrael quaſi nubes ut operias terram? in nouiſſimis diebus eris.

Hoc eſt poſt reditum Iſrael, quod etiam ſuperius dixit, cum habitauerit populus G
meus Iſrael in pace, cognoſces & excitaberis. tale eſt & illud, quod a beato Moyſe dictum eſt, oſtendam eis quid erit in nouiſſimo dierum; quia generatio peruerſa eſt: uocatque nouiſſimum dierum non cõſummationem, ſed tempus quo ipſi diſſipati fuere.

Et adducam te ſuper terram meam, ut cognoſcant me omnes gentes, cum ſanctificatus fuero in te, coram ipſis o Gog.

Vulg. Vt ſciant gẽtes me cum ſanctificatus fuero in te in oculis eorũ o Gog.

Gentes nunc Gog non indigent, ad percipiendam auctoris omnium rerum Dei doctrinam, quæ per Chriſtum dominum hanc cognitionem adeptæ ſunt. antiquitus H
uero, antequam dominus homo fieret, huiuſcemodi miraculis indigebãt. etenim cum Sennacherim multa illa millia in Iudæa confeciſſet, hoc miraculo gentes om-
Pſal. 75. nium Deum agnouere. qua propter beatus quoque Dauid exclamat: Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius. & his item gentibus interfectis omnes cognita auctoris omnium rerum Dei poteſtate linguam ad eum hymnis celebrandum excitarunt. iccirco ut cognoſcant me inquit omnes gentes cum ſanctificatus ego fuero in te; hoc eſt, cum mea gloria celebrabitur perſpicua facta mea poteſtate.

Hæc dicit Adonai dominus, Gog tu es de quo locutus ſum ante dies priores per manum ſeruorum meorum prophetarum, Iſrael, qui prophe I
tauerunt in diebus illis, & annis ut adducerem te ſuper eos.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus. Tu ergo ille es de quo locutus ſum in diebus antiquis in manu ſeruorum meorum prophetarum Iſrael, qui prophetauerunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te ſuper eos.

Et Ioel, & Oſee, & Michæas, & alii prophetæ de his gentibus uaticinati ſunt. nam
Oſee 2. Oſee dicit, Et diſponam ipſis teſtamentum in die illa, cum beſtiis agri, & cum uolatilibus cæli, & cum reptilibus terræ, & arcum, & gladium, & bellum conteram
Ioel 3. de terra, & habitare faciam te in ſpe. Et Ioel: Ecce ego, inquit, in diebus illis, & in K
tempore illo, quando conuertam captiuitatem Iuda & Hieruſalem, & congregabo omnes gentes, & deducam eas in uallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis ibi pro
Mich. 4. populo meo, & hæreditate mea Iſrael. Michæas uero ita ait: Dole & uiriliter age filia Sion, quaſi patiens, quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in campo, & uenies uſque ad Babylonem: inde liberabit te dominus Deus tuus de manu inimicorum tuorum, & nunc congregatæ ſunt ſuper te gentes multæ, dicentes, exultabimus & intuebuntur oculi noſtri in Sion, & ipſi non cognouerunt cogitationem domini, & non intellexerunt conſilium eius, quia congregauit eos, ut manipulos

areæ,

A areæ, ſurge & tritura eos, filia Sion, quia cornua tua ponam ferrea, & ungulas tuas ponam æreas, & deduces in ipſis gentes, & minues populos multos, & conſecrabis domino multitudinem ipſorum, & robur eorum domino totius terræ. Et Zacharias item: Hoc uerbum domini inquit ad Zorobabel dicens, non in poteſtate magna, neque in robore, ſed in ſpiritu meo dicit dominus omnipotens, quis es tu mons magnus ante faciem Zorobabel, ut corrigas? ex quibus perſpicuum eſt poſt reditum, gentes cum exercitu profectas, quæ diuina manu euerſæ ſunt. *Zach.4.*

Et erit in die illa, in die qua uenerit Gog ſuper terrã Iſrael, dicit Adonai dominus. aſcendet furor meus in ira mea, & zelus meus in igne iracundiæ meæ, locutus ſum uobis uere, in die illa erit commotio magna
B in terra Iſrael.

Et erit in die illa in die aduentus Gog ſuper terram Iſrael ait dominus Deus, aſcendet indignatio mea in furore meo, & in zelo meo, in igne iræ meæ locutus ſum, quia in die illa erit commotio magna ſuper terram Iſrael. *Vulg.*

Commotionem uocat rei magnitudinem, ſicut enim cõmotionis omnes metuentes ſenſum percipimus, ita etiam miraculorum ingentium cognitionem. neque a
C ratione abhorret commotionem factam eſſe, cum impiis & immanibus inferretur ſupplicium, furorem uero, & iram, & zelum, & ignem iracundiæ quatenus Deo conueniunt intelligemus, humano enim more ea poſuit ſupplicia declarãs. ait autem fore præ metu eorũ, quæ facta fuerint, ut nõ homines modo, ſed etiam piſces, & uolucres, & ſerpentes, & beſtiæ commoueantur, & montes abrumpantur, ualles impleantur, & muri diruantur. ex quibus perſpicuum eſt commotionem reuera ab eo commotionem uocatam. non enim ſolum ratione præditis, ſed etiam rationis expertibus terrorem incutit commotio, monteſque abrumpit, ita ut a partibus illis quæ abſciſſæ ſunt, ualles obturentur. muros item diruit, & urbes in puluerem redigit. & prorſus huiuſce rei magiſtra eſt experientia.

D Et conuocabo aduerſus eum metum gladii in omnes montes meos dicit Adonai dominus.

Et conuocabo aduerſus eum in cunctis montibus meis gladium, ait dominus Deus. *Vulg.*

Commotione inquit præeunte terrorem ipſis iniiciam, & hoſtium metum, ita ut fugæ ſe committentes alius alium ignorent, ſeque mutua cæde conficiant. hoc enim declarauit, cum dixit.

Gladius hominis in fratrem ſuum erit, & iudicabo ipſum in morte &
E ſanguine.

Gladius uniuſcuiuſque in fratrem ſuum dirigetur, & iudicabo eum peſte & ſanguine. *Vulg.*

Non ſolum autem ipſi mutuo occidentur, ſed ego etiam ſuperne cum ipſis præliabor.

In pluuia inundante & lapidibus grandinis, & ignẽ & ſulphur pluam ſuper eum, & ſuper omnes qui cum ipſo erunt, & magnificabor, &

glori-

glorificabor, & ſanctificabor, & cognoſcar coram gentibus multis, & cognoſcent quia ego ſum dominus. F

Vulg. Et imbre uehementi, & lapidibus immẽſis, ignem & ſulphur pluam, ſuper eum, & ſuper exercitum eius, & ſuper populos multos, qui ſunt cum eo, & magnificabor, & ſanctificabor, & notus ero in oculis multarum gentium, & ſcient quia ego dominus.

His enim exitio datis, qui tunc ignorabant me, meam poteſtatem agnoſcent, meumque dominium adorabunt. Deinde rurſus prophetæ præcipit ut de eo prophetet, & de iis gentibus, quæ cum eo erant ſe uidelicet permittente eas ab extremo aquilone uenturas, ut meritas feritatis pœnas perſoluant. adiicitque futuram ipſorum imbecillitatem. G

Cap.39 Excutiam enim arcum tuum, inquit, de manu tua ſiniſtra, & ſagittas tuas de manu tua dextra, & deiiciam te ſuper montes Iſrael, & cades tu, & omnes qui circa te erunt, & multæ gentes tecum.

Vulg. Et percutiam arcum tuum in manu ſiniſtra tua, & ſagittas tuas de manu dextera tua deiiciam, ſuper montes Iſrael cades tu & omnia agmina tua, & populi tui, qui ſunt tecum.

Tuas inquit uires deſtruam ita ut arma quæ manibus geſtaueris, excidant: ad hæc adiicit, uolucribus cæli & cruda uorantibus feris ad deuorandum eum traditum iri. & illud, H

Mittam ignem ſuper Gog, & habitabuntur inſulæ in pace & cognoſcent quia nomen meum dominus.

Vulg. Et immittam ignem in Magog, & in his, qui habitant in inſulis confidenter, & ſcient quia ego dominus.

Declarat, poſtquam Gog tali exitio funditus perierit, fore ut non ſolum, qui continentem incolant, ſed etiam inſulani, bono animo ſint, & confidant, ueriti ſiquidem fuerant audito illius cum exercitu aduentu. I

Et nomen meum, inquit, ſanctum cognoſcetur in medio Iſrael, & non profanabitur nomen meum ſanctum amplius.

Vulg. Et nomen ſanctum meum notum faciam in medio populi mei Iſrael, & non polluam nomen ſanctum meum amplius.

Cauſamque docet.

Et cognoſcent gentes, quia ego ſum dominus ſanctus in medio Iſrael. K

Vulg. Et ſcient gentes quia ego dominus ſanctus Iſrael.

Cum enim gentes meæ prouidentiæ uires didicerint, & quemadmodum pro eo populo, qui meus nuncupatur propugno, nõ amplius meam imbecillitatem accuſabunt, neque exiſtimabunt propter meam impotentiam captum populum meum in priſtinam ſeruitutem redactum fuiſſe. deinde eorum quæ dicta ſunt ſtabilitatem oſtendit.

Ecce uenit, & cognoſces quia erit, dicit Adonai dominus.

A Ecce uenit & factum eſt ait dominus Deus. *Vulg.*

Exiſtimato hæc inquit accidiſſe, & quaſi de iis quæ euenerint, minime dubiam habeas fidem. nam quæ a me prædicta ſunt, ea prorſus fient.

Hæc eſt dies, de qua locutus ſum.

De hac inquit die ſæpe prædixi; uocatque diem tempus ſupplicii Gog. deinde docet, ut omnis Iſrael pro lignis, illorum armis utentur, haſtis, & arcubus, & ſagittis, ſcutis & peltis, & baculis, neque opus habebunt ligna cædere, ſed arma antedicta ſeptem annis ad uſum illis ſuppetent. atque per hæc eorum frequentiam declarat, prædicitque futurum Gog monumentum.

B In die illa dabo Gog, locum nominatum, monumentum Iſrael, ſepulcrum aduenientium ab oriente maris.

Et erit in die illa dabo Gog locum nominatum ſepulcrum in Iſrael, uallem uiatorum ad orientem maris. *Vulg.*

Vbi ſepelierunt, inquit, eos qui ab orientis partibus in ipſos inuaſere, illic etiam hunc ſepelient. & per hoc in mentem eis reuocat cædem Aſſiriorum quæ regnante Sennacherim facta eſt, quia ut tempore ipſius opem ſenſere, ita deinceps eiuſdem prouidentiam conſequentur.

C Propter multitudinem autem mortuorum, inquit, ædificabunt circuitum oris uallis, & ſepelient ibi Gog, & omnem multitudinem eius, & uocabitur uallis ſepulcrum Gog.

Quæ obſtupeſcere faciet prætereuntes & ſepelient ibi Gog & omnem multitudinem eius, & uocabitur uallis multitudinis Gog. *Vulg.*

Tanta enim erit inquit interfectorum copia, ut nulla foſſa manu facta eos excipiat, ſed altiſsima uallis ipſis fiat ſepulcrum utrinque circumædificata & ſuperne aggeribus obruta. ſeptemque menſium inquit in hanc ſepulturam tempus conſumetur, diemque illius exitii, quo funditus peribit, inſignem facient.

D Erit enim ipſis, inquit, in nomen dies in qua glorificabor, dicit Adonai dominus.

Et erit eis nominata dies, in qua glorificatus ſũ ait dominus Deus. *Vulg.*

Sed & uiros, inquit, ſecernent, ut circueant terram, & ſepulturæ mandent eos qui inter fugiendum occubuerint.

Et quærent omnis pertranſiens terram, & præteriens, & uidens os hominis ædificabit iuxta illud ſepulcrum, quoad ſepeliant ipſum ſepelientes, in ualle ſepulcri Gog.

E Et circuibunt peragrantes terram, cumque uiderint os hominis ſtatuent iuxta illud titulum, donec ſepeliant illud pollinctores in ualle multitudinis Gog. *Vulg.*

Multum inquit temporis circuibunt inſepultos ſepulturæ mandãtes, & ſicubi uiatores aliquod os inuenerint, lapidibus apud eum congeſtis indicabunt iis, quibus ſepeliendi munus commiſſum fuerit, ut etiam illa cogant, eisque iuſta faciant.

Nomen autẽ loci uocabitur, ruina, & ſepulcrum, & expiabitur terra.

Vulg. Nomen autem ciuitatis amona, & mundabunt terram. F

His ita prædictis auibus & beſtiis præcipit, ut ad conuiuium quoddam & epulas accedant, ut pote multorum atque adeo infinitorum cadauerum. Non autem ut ratione præditis ipſis hoc imperat, ſed ut rationis participibus hæc ſe permittente fieri perſuadeat. illud autem, comedite carnes uitulorum, & arietum, & agnorum, & hircorum, & taurorum impinguatorum omnium, per translationem dixit, regibus ipſorum, & principibus atque optimatibus, uitulorum & arietum & hircorum & taurorum nomine deſignatis. & per agnos ſubiectos populos indicauit, ac ſacrificium ſuum uocauit illorum cædem ſua uoluntate factam.

Et ſaturabimini, inquit, ſuper menſam meam. G

Hoc eſt cibo a me uobis allato. atque oſtendens quiſnam ſit hic cibus, adiecit.

Equum & aſcenſorem, & gigantem, & omnem uirum bellatorem dicit Adonai dominus.

Vulg. De equo, & equite forti, & de uniuerſis uiris bellatoribus ait dominus Deus.

His interpretatus eſt, arietes, & tauros, & hircos.

Et dabo gloriam meam in uobis, & uidebunt omnes gentes iudicium meum, quod feci, & manum meam quam induxi ſuper eos. H

Vulg. Et ponam gloriam meam in gentibus, & uidebunt omnes gentes iudicium meum, quod fecerim, & manum meam quam poſuerim ſuper eos.

Facta inquit hac cæde, & tali uobis exhibito conuiuio, conſpicient omnes gentes & meæ prouidentiæ uires, & meũ iuſtum iudicium. quin etiam domus, inquit, Iſrael rebus ipſis percipient, eſſe me dominum ipſorum, & herum. illud uero, ab hac die & ultra; priſtinam accuſat inſcitiam.

Et cognoſcent omnes gentes, quia propter peccata ſua in ſeruitutem redacti ſint domus Iſrael, pro ijs quæ in me deliquerunt, & auerſa eſt facies mea ab eis, & tradidi eos, in manus inimicorum ſuorum, & ceciderunt omnes gladio, ſecundum immunditias ipſorum & ſecundum iniquitates ipſorum feci eis. & auerti faciem meam ab eis. I

Vulg. Et ſcient gentes quoniam in iniquitate ſua capta ſit domus Iſrael, eo quod dereliquerint me, & abſconderim faciem meam ab eis, & tradiderim eos in manus hoſtium, & ceciderint in gladio uniuerſi iuxta immunditiam eorum, & ſcelus feci eis, & abſcondi faciem meam ab illis. K

Conſpicientes inquit gentes illatam Gog perniciem, cognoſcent Babyloniis quoque idem me ſupplicium inferre potuiſſe: ſed ut ab Iſrael impietatis ac ſcelerum pœnas exigerem nulla eos ope dignos cenſentem conceſſiſſe ut in ſeruitutem redigerentur. Hoc autem nos item aperte docet, poſt reditum iſtas gentes in eos inuaſiſſe. cognoſcent enim omnes gẽtes, inquit, ut propter peccata ſua in ſeruitutem redacti ſunt omnis domus Iſrael, omnes enim qui conſpexerint frequentem illorum cædem, recte cogitantes intelligent, ut pœnas peccatorum luerent, eos illam ſuſtinuiſſe captiuitatem. quæ quidem teſtantur etiam ea quæ ſequuntur.

A Propterea hæc dicit Adonai dominus, nunc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor domus Iſrael, & zelabor propter nomen ſanctum meum, & capient ignominiā ſuam & omnes iniuſtitias ſuas quas iniuſte egerunt in me, cum habitauerint ipſi in terra ſua in pace. & non erit exterrens cum reduxero ego eos de gentibus,& eduxero eos de regionibus ipſorum.

Propterea hæc dicit dominus Deus, nunc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor omnis domus Iſrael, & aſſumam zelum pro nomine *Vulg.*
B ſancto meo, & portabunt confuſionem ſuam, et omnem præuaricationem, qua præuaricati ſunt in me, cum habitauerint in terra ſua confidenter neminem formidantes. et reduxero eos de populis et congregauero de terris inimicorum ſuorum.

Illud, capient ignominiam ſuam, & omnes iniuſtitias ſuas quas iniuſte egerunt in me, pro animo ſecum reputabunt, propter eas, quas ſuſtinuerint calamitates, earundem ſibimet ſe auctores fuiſſe, & ignominiæ cauſam iniuſtitiam. hæc autem cogitabunt, inquit, in patriam terram reuerſi, atq; ab his grauibus hoſtibus liberati. Tunc enim

C Et ſanctificabor in ipſis coram gentibus.

Et ſanctificatus fuero in eis in oculis gentium plurimarum. *Vulg.*

Hoc eſt perſpicua facta mea potentia ab omnibus adorabor, propter eam prouidentiam, quam erga eos adhibuerim.

Et cognoſcent, quia ego ſum dominus Deus ipſorum, cum apparuerim ego ipſis in gentibus.

Et ſcient, quia ego dominus Deus eorum, eo quod tranſtulerim eos in nationes. *Vulg.*

D Mea enim prouidentia a Babyloniorum dominio liberati, etiam Scythicarum gentium interitum conſpicabuntur.

Et congregabo eos in terram ipſorum, et non derelinquam amplius ex ipſis ibi.

Et congregauerim eos ſuper terram ſuam, et non dereliquerim quemquam ex eis ibi. *Vulg.*

Hoc etiam quantum in diuina prouidentia fuit, effectum eſt: quod ſi diuinis legibus repugnare conſueti redire noluerunt, at plures certe patriam terram externæ
E anteposuerunt.

Et non auertam amplius faciem meam ab eis, eo quod effudi furorem meum ſuper domum Iſrael, dicit Adonai dominus.

Et non abſcondam ultra faciem meam, ab eis, eo quod effuderim ſpiritum meum ſuper omnem domum Iſrael ait dominus Deus. *Vulg.*

Hoc etiam ſequitur hominum uoluntatem, in nobis eſt enim ſitum, bonas pollicitationes ad exitum perducere. ita nobis quoq; regnum cælorum dominus pro-

miſit, ſed illud conſequi minime poterimus, ſi nos eo indignos in hac rep. degentes præbuerimus. at ſi ſtudioſe, omnique alacritate diuinas leges obſeruauerimus, omnibus promiſſis bonis perfruemur. ita Iudæis pollicitus fuerat, non auerſurum ſe faciem ab eis, parentibus uidelicet & credentibus, diuinasque leges obſeruantibus. Atque hæc ita ſe habere, teſtis eſt hiſtoria. cum enim de Aegypto populum eduxiſſet, in promiſſam eos terram pollicitus eſt ſe introducturum: at ubi diuinis decretis aduerſantes impie uiuere perſeuerarunt, in deſerto omnes eos occidit, duobus tantum ex iis, qui pollicitationes exceperant ſeruato promiſſo. Hic igitur itidem, qui credidere & ſalutare præconium exceperunt, firmam habent pollicitationem, non enim auertit faciem ſuam ab eis, qui uero ea committunt, quæ diuinæ uoluntati repugnant, ab eius procul abſunt aſpectu, neque ullum eius proui- G
Eſa. 50. dentiæ fructum percipiunt, ambulantes ſecundum Eſaiam lumine ignis ſui, & flam
Pſal. 80. ma, quam ſuccenderũt; & ibunt ſecundum diuinũ Dauid in adinuentionibus ſuis: hæc quidem nos ita intelligere a diuina ſcriptura docti ſumus. ego uero admiror non ſolum Iudæorum inſcitiam, ſed etiam quorundam, qui Chriſtianum nomen obtinent, ſed Iudaicas fabulas attendunt, & Gog, atque Magog inuaſionem non factam aſſerunt, ſed futuram expectant. quos intellexiſſe oportuit primum huius prophetiam cum reuocatione e Babylone coniunctam fuiſſe, deinde per hæc dixiſſe gentes Dei potentiam cognituras. qua enim doctrina nunc dicant ipſi gentes indigent ad diuinam potentiam cognoſcendam, quæ credere in nomen patris & filii & ſpiritus ſancti doctæ ſunt, celebrare autẽ & adorare diuinam didicere naturam, H & ab idolorum errore liberati ſunt. quam uero huiuſcemodi doctrinam Gog interitus afferre potuit, qualem ſanctorum apoſtolorum continet præconium, hoc enim quæ ad trinitatem, & unitatem pertinent, omnes homines edocet, & in una natura tres proprietates nos contemplari, & ad hæc mortuorum reſurrectionem, & iudiciuꝫ, & præmium tum bonorum, tum malorum, cælorum regnum, ſupplicium in gehenna, uirtutis diſciplinas, philoſophiæ documenta, & alia quæcumque diuinum continet euangelium, & ſacra apoſtolorum uolumina. Gog autem interitus gentes dumtaxat edocuit, maxima potentia præditum Iudæorum Deum, & non propter ipſius imbecillitatem, ſed propter propriam ipſorum iniquitatem in Babyloniorum eos poteſtatem redactos. Si igitur nondum ea quæ ſpectant ad I Gog, accidere; uerum nouiſſimis diebus euenient, & per illum diſcent gentes auctorem omnium rerum Deum colere, maiora ſunt ea quæ ad Gog attinent, ſalutari cruce, & morte illa, quæ mortem deſtruxit, & diuinis apoſtolis, qui cognitionis Dei lumine orbem terrarum illuſtrarunt, hæc enim omnia nõ potuerunt, gentes auctorem omnium rerum Deum docere, ſed ſolus Gog interitus perſpicuum ipſum omnibus efficiet. ita aperte Iudæis fauent qui hæc fabulantur: nos autem diuina ſcriptura adducti attulimus modo dictam interpretationem, qua docuimus & iſtum ueniſſe, & ea quæ ad ipſum pertinebant, ad exitum perducta. & tunc quidem gentes didicere non propter diuinam impotentiam ſeruitutem ſuſtinuiſſe Iudæos, ſed propter ſua impia facinora: In præſenti uero per dominicam mortem & K reſurrectionem cognitionis Dei radios gentes excepere; & a patria impietate ſolutæ ac liberæ adorare didicimus patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum ipſum decet gloria in ſæcula. Amen.

SECTIO. XV.

Et factum eſt in uigeſimo & quinto captiuitatis noſtræ anno, in quinto menſe, decima menſis, in quartodecimo anno poſtquã capta eſt urbs.

In uige-

A In uigeſimo quinto anno tráſmigrationis noſtræ in exordio anni decima menſis, quartodecimo anno poſtquam percuſſa eſt ciuitas. *Vulg.*

Hinc etiam perſpicuum eſt prophetã Iechoniæ regis captiuitatis ſocium fuiſſe. poſt quem Sedecias undecim regnauit annos, minus tamen menſibus paucis, quippe cum undecimo Sedeciæ regis anno capta ſit urbs. Iure igitur dixit, annum quo capta fuit urbs quartum decimum ſuæ captiuitatis quintum & uigeſimum eſſe.

In die hac facta eſt ſuper me manus domini, & duxit me illuc in uiſione Dei, adduxit autem me in terram Iſrael, & poſuit me ſuper montem B excelſum ualde, & in eo quaſi ædificatio ciuitatis e regione.

In ipſa hac die facta eſt ſuper me manus domini & adduxit me illuc in uiſionibus Dei adduxit me in terram Iſrael, & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis, ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis uergentis ad auſtrum. *Vulg.*

Vaticinatus ipſis auctor omnium rerum Deus, reditum a captiuitate, oſtenſaque per aridorum illorum oſſium reſurrectionem ſua potentia, prædicit item urbis ac templi ædificationem; neque uerbis tantum uſus eſt, ſed etiam talem indicat uiſionem prophetæ diuini ſpiritus efficacia mentis illius acie illuſtrata. Ne uero ſingula C interpretantes huius libri legendi ſtudioſos orationis longitudine defatigemus, eorum quæ in ſpiritu diuino prophetæ oſtenſa ſunt, ſummatim paraphraſim quandam facere inſtituimus. Ait igitur in uiſione Dei, hoc eſt, ſpiritus, non corporis uiſione, ſuam mentem in terram Iſrael abductam fuiſſe, uidiſſeque in monte quodam excelſo ædificium, & quandam ibi ſtantem humana quidem forma præditum, ſed colore ſplendidiſſimi, atque pulcherrimi æris, calamumque & funiculum ad ædificandi uſum confectum afferentem, ſibique præcipientem, ut & quæ oſtenderentur conſpiceret, & quæ dicerentur, audiret. ea enim gratia ſe ueniſſe aiebat, ut & oſtenderet & doceret, ut etiam tu inquit hæc renuncies domui Iſrael. deinde metiens calamo oſtendit mihi omnes ædificii menſuras, ac primum portarum menſu- D ras, & eorum quæ limina uocantur, & ſuperliminarium & poſtium, Aelam enim ſingulari numero poſtem uocat, Aelamoth uero numero multitudinis poſtes, & Thee rurſus, & limen, & ſuperliminare, Theim uero eadem numero multitudinis. ita enim comperi apud Syrum horum interpretationem. aſſerit autem uidiſſe ſe nõ ſolum exteriores, ſed etiam interiores portas, & rurſus aulas interiectas, atque ex illis interiores, aliæ enim ſacerdotibus attributæ fuerant, ad alias omnibus Iſraelitis aditus patebat, & unum circum ſeptum habebat Dei tẽplum, maximum & celſiſſimum, & intus poſt illud aliis muris id omne quod ſub diuo erat, definitum fuerat, & hæc quidem omni populo fuerant attributa; interiora uero, & quæ prope ipſum templum ſacerdotibus dedicata. ait igitur in interiore atrio ſe uidiſſe paſto- E phoria, locaque columnis fulta triginta: paſtophoria uero Syrus exhedras appellauit. & hæc item ſacerdotibus dedicata fuerant, ut idem propheta docet. diuino autem Eſaiæ: Ingredere, inquit, in paſtophorium ad Sommam ſcribam, dicitque centum cubitorum latitudinem exterioribus aulis aſſignatam fuiſſe illi quæ ad aquilonem, & illi quæ reſpicit ad meridiem, itidemque ei quæ ad orientem ſolem: interiorum uero aularum longitudinem cubitorum quinquaginta, latitudinem cubitorum uigintiquinque. aſſerit item portas ſibi ſimiles in omnibus fuiſſe, & ſecundum menſuras, & ſecundum palmarum ſculpturas. & ab utraque parte ianuæ piſomata ſiue cymatica Aeleu appellat, in quibus inſculptas fuiſſe dixit palmarum ima-

gines. ait item conſpexiſſe ſe menſas ab utraque parte portarum poſitas, in quibus F
poſitas uictimas ſacerdotes iugulabant, & holocauſtomata, & quæ pro peccato &
ignorantia offerebantur, & prope fuiſſe dixit riuum quendam ſanguinem uictima-
rum excipientem, & in quendam locum prorſus remotum deferentem. Habebant
autem menſæ, inquit, etiam tecta ſuperne operientia, pluuiæqne & ſolis impetum
propulſantia. deinde narrat, dnas ſe exedras conſpexiſſe, alteram ad aquilonem,
alteram reſpicientem ad meridiem, utramque in interioribns aulis ædificatam; &
quæ ad auſtrum reſpiceret, eam fuiſſe dixit ſacerdotibus attributam ſacrum Dei
templum cuſtodientibus: quæ uero ad aquilonem, iis, qui exterius altare cuſtodi-
rent, & tum hos, tum illos a Sadoch oriundos dixit, antiquitus enim Abiathar ge
nus ſacerdotio abdicauit auctor omnium rerum Deus ſecundum latam contra Elin G
principem ſacerdotum ſententiam: interiorem quoque aulam, quæ reſpiceret ad
orientem ſolem ait, a ueſtibulo Dei templi uſque ad portam centum habuiſſe cubi
tos longitudinis, totidemque latitudinis: e regione uero templi altare, & templi
ueſtibulum, uiginti cubitorum longitudinem, quattuordecim latitudinem, por-
tamque ipſius ſimiliter quattuordecim latitudinem; & ab utraque parte ipſius late-
ra uel poſtes uſque ad angulum ex tribus cubitis utrumque. ita enim uiginti cubi-
torum menſura perficitur; ianua quattuordecim excipiente, & anconibus ab utra-
que parte, hos enim epomidas uocauit, alios ſex; ternos hinc, ternos illinc: ip-
ſius quoque templi portam habere dixit latitudinem cubitorum decem, & ab utra-
que parte anconas quinque, ut rurſus uiginti cubiti abſoluerentur. & dimẽſus eſt, H
inquit, & ipſum templum, & oſtendit mihi quadraginta cubitorum lõgitudinem,
ac uiginti latitudinem æqualem ueſtibuli menſuræ. & uidi inquit alteram quoque
portam illa interiorem, cuius latitudo erant cubiti ſex, & ab utraque parte ancones
cubitorum ſeptem. ſex igitur cubiti quattuordecim additi, uiginti perficiunt. con-
ſpexiſſe item affirmat ſe portas ſeparantes a ſanctis ſancta ſanctorum, quarum latitu-
dinem dixit æqualem fuiſſe templi menſuræ, hoc eſt cubitorum uiginti, altitudi-
nem uero cubitorũ quadraginta. cũ uero quæſierim & apud Syrum & apud Hebræũ
menſuras, repperi altitudinem menſura æqualem latitudini. conſentiunt enim uter-
que & Syrus & Hebræus, qui latitudinem & altitudinem uiginti cubitorum dixe-
re. commemorat quoque duplex ſe in circuitu templi ædificium conſpexiſſe, & I
alios muros extra tectum conſtructos, & inter duos muros undique porticum & adi
tum, atque huiuſce ædificii cauſam affert. ne quis inquit templi parietibus appro-
pinquaret. & hunc ipſum anguſtum ambitum dixit in plana & cænacula diuiſum
fuiſſe, ac feneſtras extrinſecus anguſtas, intrinſecus latiores habere, quas obliquas
appellare conſueuimus: & alias inquit duas exedras ab utraque parte Dei templi
conſpexi; alteram ad aquilonem reſpicientem, alteram autem ad auſtrum: hoc
enim uocauit orationem, ſiquidem eas partes Hieruſalem, quæ magis uergunt ad
aquilonem incolentibus Iudæis mos eſt, cum precantur ad meridiem reſpicere, ſe-
cundum urbis ſitum. aitque inter Dei templum & eam quæ uocatur exedra quin-
que cubitos definiri, & a pariete occidentis uſque ad ipſam exedram ſeptuaginta K
cubitos intereſſe, & lõgitudinem cubitorum nonaginta. medium autem Dei tem-
plum, inquit, tabulis totum contectum, neque parietes tantum, ſed etiam pani-
mentum & tectum, habebat autem feneſtras quoque reticulatas, hoc eſt perforatas
retibus ſimiles. Et ſculpturæ in parietibus & in liminibus cherubim & palmarum
imagines continebant, & unumquodque chernbim duas facies habebat, alteram
leonis, hominis alteram, & altera ad hanc altera ad illam palmam reſpiciebat,
duaſque facies pro quattuor inſculptas contemplatus eſt: quandoquidem fieri non
poterat ut accurate in tabulis quattuor inſculperentur. addit etiam ſe contempla-

tum

A tum altare ante ſancta, cuius altitudo tres cubiti, longitudo duo, & latitudo totidem, hoc eſt quadratum iſopleuron, id eſt, æqualibus conſtans lateribus, & ab eo, qui hæc mihi oſtendebat, edoctus fui, hanc eſſe menſam coram domino, & ſcire opertet mēſam, quæ panes propoſitionis exciperet, altare eū appellaſſe, cum magnus Moyſes menſam ipſam dumtaxat nominarit. ante igitur noſtris aperitur ianua per prophetiam. Erat autem ianua inquit ſanctorum, non duorum, ſed quattuor oſtiorum, ut aperta in ſe refringerentur, & hæc eaſdem ſculpturas habebāt. adiicit etiam alias exedras in exteriore aula ſe uidiſſe poſitas, & ante exedras porticum decem cubitorum latitudine, centum longitudine: lumen autem porticus uocat, quod apud nos luminare nuncupatur. & hæc dixit dedicata ſacerdotibus fuiſſe ad ueſcen-
B dum ſanctificato cibo, præcepiſſeque eum, qui ſibi hæc oſtenderet, ut nemo cum ſacerdotibus illuc introiret, neque item ſacerdotes ipſi ſacerdotali ueſte induti, & diuini cultus munus obeuntes in exteriorem egrederentur aulam. neque enim fas eſt aliquem e populo eos ueſte ſacerdotali indutos contingere. quare opus eſt in illis domibus dedicatam diuino cultui ueſtem exuere, & alteram indutos ad populum prodire. oſtendit item mihi circuitum, quem menſus eſt, & cum menſus eſſet docuit, unamquamque partem, orientis, occidentis, aquilonis & auſtri, quingentos cubitos habuiſſe, ita ut circuitus quadruplicatus in bis mille cubitos cogeretur.

Et adduxit me inquit ad portam quæ reſpiciebat ad orientem, & edu- *Cap.* 43
C xit me, & ecce gloria Dei Iſrael ueniebat per uiam ad orientem, & uox caſtrorum quaſi uox geminantium multorum.

Apud Hebræum & apud Syrum comperi, ut uox aquarum multarum.

Et terra ſplendebat quaſi fulgur, a gloria eius per circuitum, & uiſio quam uidi, ſecundum ſpeciem quam uideram, quando ingrediebar ut ungerem ciuitatem.

Quando uenit ut diſperderet ciuitatem. *Vulg.*

Rurſus hic etiam & apud Syrum & apud Hebræum comperi, quando ingreſſi ſunt
D ut perderent ciuitatem. declarat autem ſecundum uiſionem, qua contemplatus eſt & eos qui afferebant ſecures & ciuitatem cædebant, & illum qui carbones per omnem urbem diſſipauit. quando etiam ſignum illud impoſitum uidit iis, qui populi ſcelera deplorabant. & uериſimile eſt ſeptuaginta ſenſum attendentes unctionem uocaſſe frontium annotationem eorum qui liberati fuerant a cædentium pœnis.

Et uiſio currus, ſimilis erat uiſioni, quam uidi ſuper fluuiū Chobar.

Et ſpecies ſecundum aſpectum quem uideram iuxta fluuiū Chobar. *Vulg.*
Statim autem conſpicatus.

Cecidi, inquit, & gloria domini ingreſſa eſt in domum per uiam por-
E tæ reſpicientis ad orientem.

Et cecidi ſuper faciem meam, & maieſtas domini ingreſſa eſt ad tem- *Vulg.*
plum per uiam portæ quæ reſpiciebat ad orientem.

Neque dixit dominum ingreſſum eſſe: diuina enim natura eiuſmodi eſt, quæ circumſcribi nequit: ſed domini gloriam, id eſt, conſpectam uiſionem.

Et aſſumpſit me ſpiritus, & introduxit me in aulam interiorem, & ecce plena gloriæ domus domini, & ſteti & ecce uox ex domo loquentis ad me.

Et ele-

Vulg. Et eleuauit me ſpiritus, & introduxit me in atrium interius, et ecce F
repleta erat gloria domini domus,& audiui loquentem ad me de domo.

Cum enim eo quoque tempore quo tabernaculum beatus fixit Moyſes, gloria domini ipſum repleuerit,& quando Salomon abſoluta templi ædificatione encæniorum celebritatem peregit,rurſus eadem domini gloria domum impleuerit, neceſſario etiam hac ædificatione oſtenſa, & dominus apparet, & propria gloria implet domum oſtendens fore, ut non ſolum ædificetur, ſed etiam diuina ui compleatur.

Et uir ſtetit adhærens mihi.

Vulg. Et uir ſtabat iuſta me. G

Oſtendit angelum fuiſſe qui ædificationem menſus eſt, & hæc oſtendit & uerisimile eſt ipſum ſanctum Michaelem eſſe, cui populi cura commiſſa fuerat.

Et dixit ad me: (non angelus ſed dominus) Vidiſti fili hominis locum throni mei, & locum ueſtigii pedum meorum.

Vulg. Fili hominis locus ſolii mei, & locus ueſtigiorum pedum meorum.

Pſal.98. Ita etiam beatus Dauid,ſcabellum Dei,diuinum templum nominat.adorate enim ſcabellum,inquit, pedum eius quoniam ſanctum eſt. & locum throni hunc appellauit, tanquam in quo ipſe requieſcat.his ſubiicit. H

Vbi habitabit nomen meum in medio domus Iſrael in ſæculum.

Vulg. Vbi habito in medio filiorum Iſrael in æternum.

Non dixit habitauit, ſed habitabit: habitabit autem in perpetuum in medio ſanctorum,& eorum qui uere Iſrael appellantur, quique uidere ipſum poſſunt quatenus homini uidere licet, non figura, ſed reuera, illa uero ſupercæleſtium erant figura: uide enim facies, inquit, omnia ſecundum exemplar, quod tibi monſtratum eſt in monte. mendacii igitur expers eſt promiſſio quam dominus Chriſtus ſacris apoſtolis confirmans dixit, multæ manſiones apud patrem meum, ſi quo minus dixiſſem uobis: quia ibo & parabo uobis locum: iterum ueniam,& accipiam uos ad me ipſum, ut ubi ſum ego,& uos ſitis. in figura igitur non habitauit neq; habitabit Deus in perpetuum, condemnauit enim ipſos, cum dixit ecce relinquetur domus ueſtra deſerta. oportet igitur a figuris ad unitatem aſcendere & illam Dei habitationem expectare: & quæ ſequuntur,modo dictæ interpretationi conſentiunt. I

Exo.26. *Ioan.14.*

Et non profanabunt, inquit, amplius hi domus Iſrael, nomen meum ſanctum ipſi, & duces ipſorum in fornicatione ſua & in ruinis ducum ſuorum in medio eorum.

Vulg. Et non polluent ultra domus Iſrael nomen ſanctum meum ipſi, & reges eorum in fornicationibus ſuis, & in ruinis regum ſuorum, & in K
excelſis.

Hoc autem ſi quis de Iſrael ſimpliciter accipiet falſum comperiet, quos etiam poſt reditum multæ impietatis & Eſdras accuſat & Macchabæorum hiſtoria,& non ſolum alios Iſraelitas,ſed etiam ſacerdotes, & principes ſacerdotum. rabies uero contra dominum cuinam impietatis iſtius exuperandæ locum relinquit? neque hæc igitur Iſrael tantum conueniunt, ſed iis, qui pura mentis acie præditi ſunt, ac uidere Deum poſſunt, quiq; ſpiritalem cultum complectuntur.

Cum

A Cum ponerent ipſi ueſtibulum meum, inquit, in ueſtibulis ſuis, & li
mina mea hærentia liminibus ſuis, & dederunt parietem meum prope
me, & ipſos, & profanarunt nomen meũ ſanctum in iniquitatibus ſuis,
quas faciebant.

Qui fabricati ſunt limen ſuum iuxta limen meum, & poſtes ſuos iuxta *Vulg.*
poſtes meos, & murus erat inter me, & eos, & polluerunt nomen ſan-
ctum meum in abominationibus, quas fecerunt.

His omnibus docet ne ipſis quidem ſacrum Dei templum attributum fuiſſe, ut om-
B nia in eo facerent, quæ domi facere conſueuerant. quare

Et conſumpſi eos, inquit, in ira mea, & in cæde.

Propter quod conſumpſi eos in ira mea. *Vulg.*

Pœnas, inquit, ab ipſis ſcelerum exegi, eosque occidi. Deinde admonet ut ipſi re-
licta priſtina uia ab impietate deficiant, & ipſi inquam & duces ipſorum, ac polli-
cetur ſi hæc fiant ſe in medio ipſorum in perpetuum habitaturum, & hæc promiſſa
cõſecuti eſſent, ſi dominum, qui ad ipſos uenit, excepiſſent; ſed quia cum uidiſ-
ſent ipſum dixerunt inter ſe, hic eſt hæres, uenite occidamus eum, & habebimus *Matth.21*
hæreditatem eius; illos quidem de uinea deiectos in orbem terrarum diſſipauit, ui-
C neam uero tradidit aliis agricolis, quibuscum in perpetuum habitat in tempore ab
ipſis fructum percipiens. Deinde præcipit prophetæ ut populo oſtendat templi ædi
ficium ut propter beneficii magnitudinem, & ſpem reſtitutionis in priſtinum ſta-
tum conuerſi delinquere deſinant, & ab impietate deficiant. non ſolum autem le-
uiter adumbrare, & deſcribere templi ædificationem iuſſus eſt, ſed etiam illius cæ-
rimonias & conſuetudines oſtendere, ut ipſorum obſeruatione dominum colant.
aſſerit item contemplatum eſſe ſe, & thymiamatum altare, cuius altitudo duorum
cubitorum, longitudo unius, & latitudo eiuſdem menſuræ. & duo ſe altaria con-
ſpexiſſe ait, non æqualis menſuræ, ſed alterum maius, alterum minus. neceſſe eſt
inquirere, cur nã cum beatus Moyſes unum altare ſecundum diuinum præceptum
D fecerit, hic propheta duo contempletur. arbitror autem id quod breue eſt maioris
figuram, figura enim erat antiquum noui teſtamenti, & altare illud noſtri altaris,
Chriſtus autem propitiatio noſtra eſt, ſicut ait diuus Apoſtolus, quem propoſuit *Rom. 3*
Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ. ait
item inter duo altaria cubitos quattuor eſſe diuinis euangeliis numero æquales: in-
ter legem enim, & ſperata bona euangeliorum gratia data eſt.

Et Ariel, inquit, cubitorum duodecim longitudine, & latitudine
totidem.

Ariel uero Hebræorum lingua montem Dei ſignificat, uel ſecundum aliam interpre
E tationem lumen Dei. uocat autem, ut ego arbitror, ſic altaris baſim, atque hic nu
merus cubitorum cum ſacris apoſtolis conſentit, qui baſes & crepidines diuinæ gra
tiæ fuerunt, & Eccleſiæ fundamenta, & crepido. tu enim es Petrus inquit, & ſuper
hanc petram ædificabo Eccleſiam meam dixit dominus, & rurſus: uos eſtis lux *Matth.16*
mundi. & ipſum altare duobus cubitis aſſerit maius eſſe Ariel & longitudine, & la- *Matth. 5*
titudine, neque enim ſola diuinitate, ſed etiam aſſumpta humanitate infinito in-
teruallo maior eſt ſeruis dominus. Deinde prophetæ imperat auctor omnium re-
rum Deus, ut ſacrificiorum leges edoceat ſacerdotes, & quemadmodum oportet
pro peccato uitulum & afferre, & ſacrificare, & ubi oporteat deſiſtere, & quem-
admodum

admodum item altaris cornua circum aſpergenda ſint, & altaris anguli, deinde pro F
peccato hædi ab omni macula liberi offerendi. & rurſus eodem modo ſanguine altare perfundendum, & ita inquit cum hæc facta fuerint, & abſoluta propitiatio pro peccato afferent uitulum & ouem, ipſos quoque omnis maculæ expertes, & cum ſalibus ſacrificium peragent, ſales autem indicium ſunt rationis, & iudicii, & piæ opinionis; neque enim ſimpliciter, aut moribus inſeruientes hæc facient, ſed quadam cum ratione, & conſilio, quod recte agere inſtituerit, & facient inquit ſeptem dies huiuſcemodi ſacrificia; a die uero octaua, & ultra talia ſacrificia, ne ſingula percurram.

Cap.44. Oſtendit item mihi portam quoque ad orientẽ conuerſam clauſam, præcepitque hanc continenter claudi, & attribui ipſi auctori omnium rerum domino, nõ quod G
porta indigeret, cum ingredi uellet, qui ubique intereſt, & omnibus adeſt. quo modo enim hac clauſa ingreſſus eſſet, ſi per portas ingredi cõſueuiſſet? uerum imbecillioribus auribus ſeſe accommodans hæc deſignat, & par eſt per hæc nobis uirginalem aluum innui, per quam neque ingreſſus eſt, neque egreſſus aliquis alius, quam ſolus ipſe dominus, præcepit item apud hanc ipſam portam ducem quoque hoc eſt principem ſacerdotum cibo ueſci, & per ueſtibulum trãſire, & accedentem, & abeuntem: hoc enim uocauit Aelam. Ita his narratis & oſtenſis rurſus intuetur domini gloriam in porta ad aquilonem ſita, & dicere iubetur exacerbanti populo uel litigioſo & contentioſo, ita enim & alii interpretes interpretati ſunt, ut contententi ſint priſtinis facinoribus, quæ patrare auſi ſunt alienigenas & incircumciſos in H
ſacrum Dei templum introducentes, & quod maximum criminum eſt, quia non ſolum carnem circumciſam habebant, ſed etiam amplius carne mentem ipſam; ita ut perſpicuum ſit cordis circumciſionem iuſtitiæ perfectionem eſſe, carnis uero circumciſionem eius circumciſionis, quæ mentis eſt, argumentum eſſe & ſignum. præcipit igitur auctor omnium rerum Deus, eos, qui animo incircumciſi erant, & corpore alienigenas, & externos procul a diuinis ſeptis morari: Leuitas autem qui ſcelerum populi participes fuere, & idolorum cultum amplexi a proprio ordine defecerunt, neque genitorum officio fungi, neque holocauſtum iugulare, aut ſacrificium pro peccato, neque inſuper ſacris appropinquare, ſed ſuæ impietatis fructum ignominiam percipere: genus uero Sadoc, quod patriam pietatem ſeruauit, dumtaxat miniſtrare, & cuſtodire, & alia omnia ſacerdotum munera obire. & decet ipſos inquit ueſtibus e lanis conteſtis nequaquam uti, ſed linea tantum ueſtimenta indui miniſtrandi tempore, & cidarim unuſquiſque capiti imponat, & ſubligaria intus præcingat, atque exeuntes ad populũ, ueſtes cultui dedicatas exuant, & alias induti portas egrediantur, neque enim fas eſt a ſacerdotio alienum ſacerdotalibus ueſtibus appropinquare, & capita item non radent, quod facere conſueuerant idolorum ſacerdotes, & comas ſuas non nudabunt: Hebræus uero & Syrus non nutrient dixere. neque enim radi ipſos, inquit, oportet, neque comas nutrire, ſed tonſuræ mediocritatem obſeruare. hoc enim ſignificauit cum dixit; cooperientes cooperient capita ſua. oportet item ipſos eo tempore, quo ſacerdotio fungendum K
eſt a uini potu abſtinere: ac ſi uelint uxorem ducere neque uiduam, neque repudiatam mulierem accipere ſed uirginem. quod ſi etiam aliqua fuerit ſacerdotis uxor uidua relicta, & uoluerit aliquis eam ducere, ne tales quidem nuptiæ a lege interdicentur, inuiolatum ſiquidem manet ſacerdotii genus eius quæ ſacerdoti copulatæ ſacerdoti rurſus coniungatur, quos rurſus oportet etiam populum erudire, & communium ſacrorumque diſcrimen docere, ipſi etiam cauſas ad cædes pertinentes iudicent, & alias lites diſſoluant, ſemper id quod iuſtum eſt præferentes, & celebritates ſecundũ legem peragant, & ſabbata quiete, & aliis rebus honorent,

&

A & ad animam hominis non ingredientur, ut polluātur, hoc eſt ad cadauer, ſic enim & Hebræus & Syrus dixit, ſed ad ſolum patrem, & matrem, inquit, filium, & filiam, fratrem, & ſororem nondum nuptam. Deinde præcipit quo modo immundus emundandus ſit, ut ita poſſit ad obeundum munus accedere, non quia reuera execrandum eſſet mortuos inſpicere; ſi enim uere hoc læſiſſet, læſiſſet etiam mortui patris, aut matris, aut fratris ſpectaculum; ſed per hæc oſtendere uult maiore obſeruantia dignum apud Iudæos, qui parua extollere didicerant, eſſe ſacerdotem. Deinde præcipit ſacerdotem quoque pro ſe ipſo oblaturum in ſancta ingredi, neque partem accipere cum filiis Iſrael in diſtributione terræ: ego enim hereditas, inquit, ipſorum, & poſſeſſio eorum, mihi enim oblata primogenita, & primitias ipſis
B ad fruendum dedi, & partes a ſacrificiis ablatas rurſus eis attribui: ego enim nullius indigeo.

Iubet item terram quandam in ſuburbanis definiri ſacerdotibus, ab oriente ſole ad occaſum decem millia cubitorum, & ab aquilone ad meridiem uiginti quinq; millia, ut habentes ipſi decimas & primitias, & primogenita, & ſacrificiorum ſeparatas partes, & a terra conſolationem, id quod iuſtum eſt ampleċtantur, nec amplius concupiſcant, neque populo noceant eo fruentes, quo contenti eſſe queant. iccirco ſubiecit. *Cap.45*

Sufficiat uobis duces Iſrael, iniuſtitiam & miſeriam proiicite, & iudi-
C cium & iuſtitiam facite, & auferte oppreſſionem a populo dicit Adonai dominus.

Sufficiat uobis principes Iſrael, iniquitatem & rapinas intermittite, & iudicium & iuſtitiam facite, ſeparate confinia ueſtra a populo meo ait dominus Deus. *Vulg.*

Deinde de ſtateris & ponderibus & menſuris præcipit, quæ æqualitate, & iuſtitia ait obſeruanda; iubetque introitus & exitus unam eſſe menſuram, noſque docet eorum continere gomor decem & unumquodq; chænicas decem, ut ſit corus chænices centum, et ephi habere eandem menſuram, quam chænix, & minam præci-
D pit quinquaginta ſiclos continere, & unumquemque ſiclum obolos uiginti. & decem olei cotylas item gomor uocat, quam decimam eſſe dixerat cori partem. iubet etiam primitias oblatas frumenti & hordei, ſextam gomor partem continere, quæ apud nos ſemimedimnus nūcupatur. cum enim corus triginta ſit medimnorum, gomor uero decima pars cori, neceſſe eſt gomor trium eſſe medimnorū: trium autem medimnorum ſexta pars ſemimedimnus eſt. iuſſit item de decem cotylis unam cotylam offerri, & ouium itidem decimas. Hæc autem omnia dabit, inquit, populus principi ad ſacrificiorū uſum, ut in neomeniis & celebritatibus, & ſabbatis ab ipſo ſacrum munus obeatur, & pro populo Deus placetur. præterea docet, quænam facere conueniat neomenia decimi menſis, quæ quarta decima, & quæ
E rurſus ſeptimo menſe: oblatam autem ſiliginem ſacrificium uocat. ſacrificium enim coċtionem, inquit, uitulo, & coċtionem arieti facies, & olei hyn coċtioni hyn: uero apud Syrum heminam comperi.

Iubet quoque portam, quæ reſpicit ad orientem, ſex hebdomadis diebus claudi, ſabbato per totum diem apertam patere: & ſacerdotibus, inquit, pro principe ſacerdotum ſacrificia offerentibus, ipſe ſuper hac porta ſtabit, & cum ſacrificium offeretur, ſtans in ueſtibulo adorabit, & ita egredietur, & omnis populus ante hanc portam ſtans Deo cultum adhibebit. in ſabbatis & neomeniis, & holocauſtoma ſabbatorum offeret princeps ſacerdotum; ipſum enim ducem uocat. recenſet *Cap.46*

etiam

etiam ſacerdotum numerum,& ſimiliter,quæ neomeniis offerenda ſint,'docet. Man F
naa uero ſimilaginis ſacrificium nuncupat; ita enim Syrus quoq; interpretatus eſt. præcipitque eos qui ingreſſi fuerint ad adorandum Deum,in exteriorem aulam,ſi a porta quæ eſt ad aquilonem ingrediantur,per eam quæ eſt ad meridiẽ exire:quod ſi hinc ingreſſi fuerint, per alteram exire ut ordine ingreſſi & egreſſi ſine ulla perturbatione Deum adorent.& ſacerdotum princeps iis,quæ fiant interſit, ut maiore uerecundia cultus adhibeatur,& omni populo ſabbatis,& aliis celebritatibus portam aperiri iuſſit quæ eſt ad orientem, principi uero ſacerdotum uoluntarium ſacrificium offerre Deo uolenti,quacunque die uoluerit ſacrificium peragere, liceat, inquit,portam aperire.ſimile enim erit, inquit, oblatum ab ipſo ſacrificium ſabbatorum ſacrificio. & ex definita ipſi terra, ſi cui filiorum tradere uoluerit, ipſius per- G
petuum ius, qui accipit, obtineat:quod ſi ſeruo data fuerit, illius dominio potiatur uſque ad remiſſionis annum:& anno illo qui hebdomadicus appellatur, principi ſacerdotum reddet hereditatem; ſoli enim ſacerdotali generi hæc hereditas dedicata eſt. non enim decet paterna hereditate priuatis filiis & ſpoliatis ad iniurias populi procedere, alia rurſus ſacerdotibus pro compenſatione definita terra.ſit igitur definitæ ſacerdotibus terræ heres genus.& oſtendit, inquit, mihi alium locum ſitum ad occaſum,& aquilonis exedris propinquum, quẽ dixit ad coquendum ſacerdotibus definiri, ut pro ignorantia & peccato ibi coquant,& mannaa illic coquant. neque enim fas eſt, quæ ſemel definita ſunt & ſanctificata,ea cõmunia facere extra ferendo.& uidi alias aulas illa breuiores, circum maximam aulam ſitas:& unaquæ- H
que habebat longitudine cubitos triginta,latitudine quadraginta,apud quas ædificatæ domus erãt, quas exedras uocauit,in quibus populi ſacrificia coqui præcepit.

Et inde me rurſus aſſumens introduxit ad ueſtibula domus, & ecce aqua egrediẽbatur de ſub dio domus, ad orientem, quia facies domus reſpiciebat ad orientem, & aqua deſcendebat ab angulo domus dextro ab auſtro ad altare.

Vulg. Et conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ quæ egrediebantur ſubter limẽ domus ad orientem:facies enim domus reſpiciebat ad orientem, aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris. I

Ita ea quæ ad ſacrificia pertinẽt edoctus,cum dixerit offerenda eſſe ſacrificia pro peccato ſecundum figurã docetur animarum uerã expiationem ex aqua & ſpiritu fieri,uidet autẽ hanc aquam a portis domus exeuntem & per altare tranſeuntẽ per partes magis aquilonares ad orientem procedere, ex Iudæis enim ſalus gentibus, & Chriſtus ex Dauid ſecundum carnem ex uirginali utero ueluti a quibuſdam diuinis ueſtibulis apparens, per aquam & ſpiritum regenerationem orbi terrarum eſt impertitus.Hæc item beatus Eſaias uaticinatur cum dixit. Erit in die illa, ſicut fluuius qui fertur glorioſus in terra ſitienti.& beatus Zacharias prædicta ſalutari paſſio- K
Zach.14 ne & ea quæ accidit obſcuritas; non dies enim,inquit,& non nox, & dies illa nota domino.neq; enim plena dies inquit,neq; plena nox,media enim die tenebræ acciderunt. ſubiecit, in die illa egredietur aqua uiua de Hieruſalem dimidium eius in mare nouiſſimum,& dimidium eius in mare primum, & per hæc declarat ortum & occaſum, quibus totus terrarum orbis intelligitur. memorat etiam ſcaturiendi
Ioan.4 tempus;in æſtate,inquit,& in uere ſic erit.hoc etiam Samaritanæ dixit dominus:qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei non ſitiet in æternum,ſed erit aqua, quam ego
Ioan.7 dabo ei, fons aquæ uiuentis ſalientis in uitam æternam. & alio loco, ſiquis ſitit

uenia t

A ueniat ad me & bibat, qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. hanc aquam diuinus Ezechiel uidit, profluentem a ueſtibulis domus; per legem enim & prophetas fuere prædicta noſtra bona; & tranſeuntem per altare, quia per Iudæos dumtaxat tranſiit. qui ubi non credentes fidei fructus reddere noluerunt, tranſiit ad gentes, & maximum atque pulcherrimum eccleſiarum irrigat paradiſum. Ait deinde ſe conſpexiſſe quendam, qui menſus eſt mille menſura, & tranſiit uſque ad talos, & rurſus eandem dimenſum eſſe quantitatem, & pertranſiiſſe uſque ad genua: & tertio adhibita eadem menſura, tranſiiſſe uſque ad lumbos. at ubi quartum impleuit numerum, torrens, inquit, factus eſt maximus, quem pertranſire non potuit, quia ebulliens aqua ut impetus torrentis, quem non pertranſi-
B bit quis. Docuitq; nos per hæc fore ut initio euangelicum præconium paucos ad ſalutem adducat, deinde eos duplicet ac triplicet, ac poſtea totum impleat orbem terrarum, ſecundum prophetiam illam: Replebitur uniuerſa terra cognitione domini, *Eſa.11*
ſicut aqua multa operiens maria. & ſcire operæpretium eſt, quater illum dimēſum fuiſſe, & diuinis euangeliis æqualem numero menſuram adhibuiſſe. exiſtimo uero quartam menſuram diuini Ioannis euangelium indicare, quod theologiam continet inacceſſam, & ad quam hominibus aſpirare minime liceat: quæ enim mens ultra illud, in principio, poterit penetrare? & quæ ad illud, erat, tranſcendere? quare ebullientem aquam, quaſi torrentis fluctum, quem nemo pertranſire queat, dixit, exiiſſe. & ſtatim inquit, atque e ueſtigio oſtendit mihi apud ripam aquæ arbores om-
C nis generis producentes fructus, & in utraque ripa hæ arbores erant, neque enim fidem tantum in Deum, ſed etiam actionem ſecundum Deum hæc aqua, ut homines produceret, effecit. & dixit inquit ad me: aqua fluminis quæ egreditur in Galilæam ad orientem, & deſcendit ad incultam, ac uenit uſque ad mare ad aquam hoſtii maris. & hæc licet in hiſtoria nobis accurate inuenire: nam primo in Galilæam ſalutare præconium cucurrit, inde ad incultam, & a pietate uacuam gentium regionem, peruenit etiam ad mare. barbarorum genera inundans, ſubiicitque ſe aquas ſanaturum. efficiet enim ut Græcæ & fabuloſæ doctrinæ diuino præconio miniſtrent, & morboſæ aquæ illæ per has aquas ſanctificatæ ſalutem ſuppeditent.

D Et erit omnis anima animalium bullientium, ſuper omnia ad quæ aduenerit fluuius, uiuet.

Et omnis anima uiuens quæ ſerpit, quocunque uenerit torrens uiuet. *Vulg.*

Omnis enim, quicunque, ſalutaribus aquis fruetur, ſalutem conſequetur. & aſſerit plenam piſcium hanc aquam futuram, & piſcatores multos habituram, multi enim per has aquas ad ſalutem quaſi expiſcatione capientur, & multi erunt, quibus huius uenandæ prædæ munus committetur. illud uero Engaddi, uſque ad illud Enaglim, ſignificat a tentationibus & afflictionibus lætitiam, Engaddi enim, oculum tentationis deſignat, Enaglim uero, oculum uituli ad ſacrificium ob-
E lati, & peccatum ſoluentis, uel ſub iugum tracti, cui colendæ terræ munus imponatur. exſiccatio autem ſagenarum, non ſolum frequentiam, ſed etiam ſtudium & curam ſignificat: non enim deſiſtent piſcari, inquit, ſed ibi requieſcent, requietem enim ſagenarum exſiccationem uocauit. quandoquidem ceſſantes expiſcari piſcatores ſagenas explicare & exſiccare conſueuerunt. per ſe, inquit, erit, hoc eſt, ab impietate remota anima, quæ ſaluatur, & copiam piſcium aſſerit non fluuio ſimilem fuiſſe ſed maximo mari: neque enim priſtino populo æqualis numero nouus populus, ſed gentium mari comparatus & orbem terrarum complens. his ſubiicit.

T Et

Et in exitu eius, & in conuerſione eius, & in elatione eius, lacunæ F
eius non ſanabuntur, in ſales tradentur.

Vulg. In littoribus autem eius & in paluſtribus non ſanabuntur, quia in ſalinas dabuntur.

Et hoc in præſenti uidemus accidiſſe, qui in multitudinem aucti, in ſegnitiem lapſi ſumus, & conſentanea dominus quoque prædixit: cum enim abundauerit, inquit, iniquitas, refrigeſcet caritas multorum. Eos igitur qui in ſuperficie uerſantur, & prædicatione dumtaxat indutos, quales noſtrum plurimi, lacunas uocat. etenim lacunæ non profundam, ſed in ſuperficie continent aquam. eos igitur qui ita affecti ſunt aſſerit minime conſequi remedium, quin etiam iſti, inquit, reliquis non inutiles, caſtigati enim utilitatis aliis cauſa erunt. quamobrem in ſales dabuntur dixit: inſtruere enim nos quodammodo & utilitatis implere conſueuit, non ſolum oratio docens, ſed etiam illatum pro peccato ſuppliciũ. ita iis prædictis, quæ ad ſegnes attinent, rurſus ſtudioſorum, ſanctorumque fructus commemorat, & nihil apud ipſos infructuoſum, ſed omnia eiuſmodi quæ comedi poſſint.

Matth. 24 · G

Et præter fructum, inquit, eitam folium eius non diffluet, neque inueteraſcet ſuper ea, neque deficiet fructus eius: nouitatis ipſius in menſes eius primitiua afferet, quia aquæ eorum de ſanctis hæ egrediuntur, & H
erit fructus earum in cibum, & germinatio earum ad ſanitatem.

Vulg. Non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius, per ſingulos menſes afferet primitiua, quia aquæ eius de ſanctuario egredientur, & erunt fructus eius in cibum & folia eius ad medicinam.

Hæ, inquit, arbores omnes ad eſum utilem producent fructum, atque hunc in perpetuum. non enim ſemel in anno aut menſe, neque in celebritatibus tantum pie uiuunt ſancti, ſed continenter diuinas leges obſeruant: quin etiam folia, inquit, non defluent ab ipſis. habent enim uirtutis exercitationi conſequentem animi tranquillitatem; & fructus ipſarum totus in cibum. admirari enim conſueuimus, uirtutis athletas, & germinatio earum ad ſanitatem. reputantes enim quantum ſit bonum ſecundum Deum uita, hinc utilitatem percipimus: & ſanitatem, quæ eſt ſecundum Deum, conſequimur. deinceps edocetur propheta, quinã ſint fines Iſrael: ab aquilone ait uiam eſſe Emath per fines Damaſci, Emath autem Athiphaniam uocant, & quidam Emiſan, etenim diuina ſcriptura duas nouit eiuſdẽ nominis, quæ dicit, ad Emath magnam, & ab ortu ait Iordanem finem, & Phæniconem ad orientem. a meridie uero uſque ad aquas contradictionis. ſic enim mariboth Syrus interpretatus eſt, Cades, ab occaſu uero mare finem eſſe. & hanc præcepit non ſolum iis qui ab Iſrael genus ducerẽt, diſtribui, ſed etiam proſelytis inter eos incolentibus: qui filios, inquit, in uobis genuerint, & in unaquaque tribu incolentes proſelyti cum eadem tribu hereditatem capiant.

I · K

Cap. 28 Deinde præcipit ut primam capiat tribus Dan, ab aquilone, alteram Aſer, tertiam Nephthalim, quartam Manaſſe, quintam Ephraim, ſextam Ruben, ſeptimam Iuda, tum eam quæ ſacerdotibus attributa eſt, quinque & uiginti millium latitudinem, decem millium longitudinem: iubetque huius hereditatem circum ipſam urbem poni. Erit enim ſanctificatio mea, inquit, in medio ipſorum ſacerdotibus ſanctuarium filiis Sadoch, cuſtodientibus cuſtodias domus. Præterea

quin-

A quingentos rurſus templi cubitos diuidit per urbem: cum uero ædificabitur urbs,
inquit, huius terræ fructus attribuantur ædificantibus, deinde poſt hanc hereditatem,
capere inbet Beniamin, & poſt illum Symeon, tum Iſachar, deinde Zabulon,
poſtremo Gad. ait item portas fore urbi duodecim, in unaquaque parte tres, omnemque
circuitum decem & octo millium cubitorum dixit.

Nomen autem urbis ex qua die, inquit, facta fuerit, erit nomen eius.
Et nomen ciuitatis ex illa die dominus ibidem. *Vulg.*

Non quod alterum poſt ædificationem nomen inuenerit, Hieruſalem enim etiam
poſt Zorobabel uocata fuit, ſed inſignem eam denuo futuram per hæc indicauit:
B conſueuit ſiquidem diuina ſcriptura nomen ipſam gloriam nominare. ſicut denique
idem propheta ad Hieruſalem ex perſona Dei, dixit, & fuit tibi nomen. hæc urbis
ædificatio poſt reditum e Babylone a Zorobabel primo facta eſt, longo tempore
conſtructo templo propter finitimorum bellum, mœnia uero erexit Neemias poſt
abſolutam templi ædificationem interiectis annis octoginta. & Maccabæis item florenribus
multa cum felicitate renouatum eſt, & poſt illos rurſus Herodes illud nobilius
effecit. at fabuloſis orationibus gaudens Apolinarius, & a uetulis fabellas
enarrantibus nihil differens, aliam quoque nobis pollicetur Hieruſalem ædificationem,
& ſecundum Iudæorum legem cultum, & præter legis obſeruationem in dominum
fidem. Deinde rurſus eccleſias mutuo ſibi aduerſantes: quæ ex gentibus
C conſtet, extra legem uiuentem, quæ ex Iudæis ſecundum legem ſuam remp. adminiſtrantem,
neque cognouit ſapientiſſimus, diuinarum ſententiarum ueritatem. nã
de Iudæis dixit: malos male perdet, & uineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddent
ei fructum temporibus ſuis. Et item, ego ueni in nomine patris mei, & non *Matth.21*
accepiſtis me, ueniet alius in proprio nomine & illum accipietis. de templo uero, *Ioan.5*
ait: primum non relinquetur hic lapis ſuper lapidẽ qui non deſtruatur. deinde: ecce *Matth.24*
relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Et Eſaias quoque exclamat, impiorum ci- *Matth.23*
uitas in æternum non ædificabitur; & domus Iſrael cecidit, non amplius reſurget. *Eſa.25*
non audiuit item ut par eſt, Pauli doctrinam, quam Galatis protulit, cum dixit: *Eſa.24*
qui in lege iuſtificamini a gratia excidiſtis. & rurſus: propter quod ex operibus le-
D gis non iuſtificabitur omnis caro, ſed per fidem Ieſu Chriſti, lex enim iram opera- *Gal.5*
tur. ubi enim non eſt lex nec præuaricatio. itemque: nam quod impoſſibile erat le- *Gal.2*
gi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem car *Rom.4*
nis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne ut iuſtificatio legis implere- *Rom.8*
tur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus; ſed ſecundum ſpiritum. &
alio loco: iuſtificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum, per dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum. & Petro qui legis obſeruationem ſimulauerat, propter di- *Rom.5*
ſcipulorum imbecillitatem, coram omnibus dixit. ſi tu cum Iudæus ſis gentiliter ui
uis, & non iudaice, quo modo gentes cogis iudaizare? deinde ſubiicit: nos natura *Gal.2*
Iudæi, & non ex gentibus peccatores. ſcientes autem quod non iuſtificatur homo
E ex operibus legis, ſed per auditum fidei, & nos in Ieſum Chriſtum credidimus, ut
ex fide iuſtificemur. ita Galatas qui ſuſtinuerant poſt fidem circumcidi inſenſatos
uocat. & ad Philippenſes ſcribens, accuſanſque quod hæc docerent, canes appellat,
cum dicit: uidete canes, uidete malos operarios, uidete conciſionem; nos *Philip.3*
enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo, & nõ in carne fiduciam habentes.
& ne quis ipſum opinaretur ſpiritalibus inniti, tanquam eorum quæ carnis ſunt
expertem, merito ſubiecit; quanquam & ego habeam fiduciam in carne, & ſi quis
alius uidetur confidere in carne ego magis. narratque ea quibus Iudæi gloriabantur:
octaua die, inquit, ſecundum legem circumciſus ſum, & quia accidit ut proſelyta-

rum filii ſecundum hunc dierum numerum circumciderentur, neceſſario adiecit, ex F
ſemine Iſrael. neque contentus patriarchæ appellatione, tribus quoque nomen memorat, nobilitatem oſtendens, de tribu Beniamin; a Rachel enim dilecta ſum, inquit, oriundus. non enim ſolum ex iis non ſum, qui ſunt ſemiſerui, ſed etiam liberis excello, tanquam ex ea quæ prius deſponſa fuit, & ualde dilecta propagatus, & hinc ad antiquiorem ſtirpem progreditur, Hebræus ex Hebræis, Hebræi enim ab Heber appellati ſunt. quin etiam honeſtiſſimæ ſectæ, inquit, fui, ſecũdum enim legem phariſæus, neque ſolum nomen pietatis obtinui, ſed etiam re ornari alacri animo ſtudebam, ſecundum zelum enim perſequens inquit eccleſiam. Ita omnibus pro quibus gloriandum uideretur, enarratis, adiecit: ſed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta, & arbitror omnia ſtercora G
eſſe, ut Chriſtum lucrifaciam. ſed quæ beatus Paulus detrimentum & ſtercora appellauit, cum ſpiritalibus collata: hæc ſapientiſſimus Apolinarius ab Helia Iudæis prædicatum iri, & ab ipſo Chriſto domino confirmanda fore dixit. qua de cauſa autem dicat ille iis, qui e Iudæis erunt reipub. adminiſtrationem dabit ſecundum legem, quaſi fides ſalutem dare nequeat? & cur hanc nobis omnibus gentibus tradidit, ut ipſis perfectam præbeat ſalutem? quod ſi ut fide idonea ad ſalutem afferendam, & conciliandum nobis regnnm cælorum, legis obſeruationem abrogauit; qua de cauſa legem, quæ ſalunm facere nequit, rurſus Iudæis conſtituet? nam plurima ipſius legis nullam afferre obſeruantibns iuſtitiam ipſe Deus per hunc prophetam nos docuit: dedi enim ipſis inquit præcepta non bona, & iuſtificationes in H
quibus non uiuent. quo modo igitur non bona, quæque uitam præbere nequeant, Iudæis rurſus imponet, cum eos ſaluare uelit & non perdere? & alia quoque ratione facile eſt hæc expectantis amẽtiam cognoſcere. ſi enim res Iudæorum noſtrarum figura rerum fuere, quod ipſe confitetur, neque repugnat, ubi nam anniculo agno opus eſt, poſt immaculati agni, qui ſuſtulit peccatum mundi, ſacrificium? & quæ azymorum utilitas poſt ſupercæleſtem panem? uel paſchatis typici poſt ſpiritale?
1.Cor.5 ſed neque diuum apoſtolum audit, dicentem: itaque epulemnr non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & ueritatis: etenim paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. neque dominum ſuos diſcipulos docentem, cum dicit: hoc eſt corpus meum, quod pro uobis frangitur, hoc facite in meam commemorationem. & hic eſt ſanguis meus, qui pro uobis effunditur in remiſſionem peccatorum, hoc facite in meam cõmemorationem. I
& alibi cum dixiſſet Iudæis: patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mor
Ioan.6 tui ſunt, adiecit. Hic eſt panis uitæ, ut ſi quis ex ipſo manducauerit non moriatur. & ut alia quæ infinita ſunt, & innumerabilia omittam, etiam num in Hieroſolymis & crucis templum, & reſurrectio, & in cælum aſſumptio, & templum in Syon & ſacra Bethleem, & alia infinita orationis loca exiſtunt. Inſtaurato igitur Iudæorum templo, deſtruentur iſta, uel eodem in honore habebuntur, & in priſtino honore perſeuerantia a Iudæis colentur, uel ignominia afficientur. ſi igitur ignominia afficient, & in priſtina inſania permanebunt, nullam percipient utilitatem ex K
magni Heliæ prædicationibus: quod ſi in honore habebunt, quæ orationis loca, magis quam crucis locum, uel reſurrectionis, uel eum qui inſtaurandus eſt, colent? nam ſi illis amplius, quaſi non perfecta cognitione prædíti hoc facient. quod ſi hæc antepoſuerint ſuperuacanea erit illorum ædificatio, ſi uero æqualem honorem tribuent & iſtis & illi, offerent quidem ibi ſacrificia, ſed hic ſacris myſteriis fruentur. & quo modo fieri poteſt, ut una cum iis, qui e gentibus credidere, diuinis ipſi myſteriis fruantur, cum lex commercium cum gentibus ipſorum prohibeat? relinquitur igitur, ut eodem in templo & euangelica & legalia eodem tempore abſoluãtur,

A ac rurſus neceſſe eſt & pugnam & contentionem intercedere: nobis quidem ſecundum leges noſtras degentibus, illis uero cultum ſecundum legem præferentibus. & quo modo uerus eſt Paulus cum dicit: Chriſtus eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitiam in carne ipſius, legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat, hoc eſt gentilem & iudaicum in unum nouum hominem, & reconcilier ambos in uno ſpiritu cum patre? ac rurſus, non eſt Iudæus neq; Græcus. & alio loco, ubi non eſt Iudæus, neque græcus, circumciſio & præputium, ſed omnia & in omnibus Chriſtus? næ, inquit, ſapientiſſimus, & apoſtolis prædicantibus, qui in Hieroſolymis præconio credidere Iudæi, cultum ſecundum legem obſeruabant, aliis eccleſiis extra legis cultum degentibus. neque intelligit ſacros apoſtolos illorum ſe ſe ac- Eph. 2

B commodantes imbecillitati, hoc eo tempore fieri permiſiſſe, ſed ipſos libere legem non obſeruaſſe, quam uiolare haud quaquam ſuſtinuiſſent, ſi legis obſeruationem neceſſariã cognouiſſent: uerum ipſi cum optime noſſent ſuperuacaneãm eſſe ſecundum legem reipub. adminiſtrationẽ, euangelicam uitam tranſegere, iis uero qui imbecillius affecti erant legis obſeruationem concedebant, paulatim eos ad perfectiora ducentes. ita Timotheum beatus Paulus circumciſum euangelicæ reipub. magiſtrum delegit. uerum fortaſſe nos etiam Apolinarii nugationis participes facti ſumus conati non falſam ſolum ſed etiam iniucundam illius fabulationem redarguere, contra quem beatus Paulus merito dixerit: utinam & abſcindantur, qui uos conturbant. Hic igitur orationi fine impoſito, hunc librum lecturos hortabimur, ut ſi quid inuenerint in iis, quæ interpretati ſumus ſtu- Gal. 5

C dio dignum, omnium celebrent dominum, qui pro communi hominum beneficio occultorum tribuit reuelationem: quod ſi minus ipſa ſpe lucrum, neque laboribus æqualem fructum offenderint, naturæ imbecillitati ueniam tribuant, animi tamen alacritatem complectantur, & labores precibus compenſent, remiſſionem peccatorum nobis ab omnium ſaluatore deprecantes, cum quo patri gloria cum Sancto ſpiritu nunc & ſemper & in infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM quæ in Theodoreti in Ezechielem interpretatione continentur.

ABama locus nobilis ex impietate factus 48. D
abyſſum Babylonij exercitũ uocat propter multitudinem 68. B
Achaab 28. F
Adam primi parentis corpus prius effictum, deinde in ipſum anima inſpirata 98. B
adamantini homines inuitantur ad uitæ in melius mutationem 86. I
a dæmonibus nemo unquam aliquid boni accepit 34. F
adducere tempus annorum quid 54. E
adonai quid 6. I
adorare imagines beſtiarum ſtultitiæ maximæ argumentum 18. I
aduenæ non affligendi 54. I
adultera mulier lapidibus oppreſſa occidebatur & comburebatur 35. D
adulteræ animæ uocantur quæ relicto Deo dæmonum conſuetudinem amplectuntur 59. F
adulterinum numiſma ſubæratum uocatur 34. A
adulterium fornicatione grauius, adulterio cum nuru conſuetudo ſceleratior 55. D
ad zelotypiam uiros adducunt mulieres adulterium committentes 18. D
AEdificatio urbis ac templi prædicitur 105. B
ægyptiacum alimentum 31. C
ægyptiorum regnum a Nabuchodonoſor euerſum rurſus Cyro Perſa regnante floruit 76. H
ægyptus parens impietatis 57. H
ælamoth poſtes ſignificant 105. D
ænigmatice iubetur propheta prophetare 38. B
A figuris ad ueritatem aſcendendum 106. I
afflictio una, omnibus illata pernicies 15. K
Aggæus, Zacharias, & Malachias poſt reditum e captiuitate prophetarunt 2. C
aggæum, Zachariam, & Malachiam prophetas habuere Iudæi poſt reditum 96. B
agni ſubiectos populos indicant 103. F
agno anniculo non opus eſt amplius poſt immaculati agni ſacrificium 110. H
agnitio peccati pudoris eſt initium 49. I
Alæ cognitionis celeritatem indicant 21. I
alda uates pia mulier 2. F
alienigenas ſcriptura uocat Aſcalonitas, Gazæos, Metthæos & Acaronitas & Azotios 66. C
alimentum impietatis ab Aegypto attrahunt Iudæi 31. C
alis magnis præditus Nabuchodonoſor quia regnum maxime dilatauit 38. C
Amatorũ poſuit nomen tanquã de muliere loquẽs 58. C
amatoribus bona uiri elargiri mulierem quid. 34. D
ambiguitatis uerba apponuntur ad oſtendendum liberum arbitrium 6. K
amorrhæus pater, & mater Cethæa 31. A
amos filius Manaſſe malum ſortitus uitæ exitum 43. D
Ananias pſeudopropheta mentiebatur 3. D
anathema Paulus pro Iudæis optauit eſſe 20. F
angelus unus primogenitos Aegyptiorum occidit 19. I
angelus ædificationem menſus eſt 106. G
angelus unus multa millia Aſſyriorum iaculis confecit 19. I
anima quæ peccauerit morietur 41. F
animal rationis particeps homo & angelus 3. F
animarum uera expiatio ex aqua & ſpiritu fit 108. I
animi parti data facultas iudicandi diuinas & humanas rationes 1. B
anno quinto captiuitatis Ioacim prophetare exorſus eſt Ezechiel 2. B
annorum ſeptuaginta captiuitatis Babylonicæ computatio 11. D
antiochus Epiphanes 12. I
Apolinarius fabulis gaudens aliam nobis Hieruſalem ædificationem pollicetur 110. B
apoſtoli ſignificantur & ij qui per eos diuino præconio credidere 49. C
apoſtoli & prophetæ eundem ſpiritum accepere 68. D
apoſtoli & apoſtolorum diſcipuli e propheticis libris percipientes quæ ad Chriſtum pertinebant, euangelio crediderunt 100. B
apoſtolicus chorus ſignificatur per ramos 41. C
apoſtolorum & prophetarum diſcrimen 8. A
apoſtolos & imitatores eorum cuſtodiuit dominus pingues & ualidos 89. H
a propheticis oraculis ad euangelicam ducimur doctrinam 89. G
apum opus. 46. A
Aqua ſalutem conſecutus Moyſes 3. B
aqua & puteus nuptias Moyſi conciliauit 3. C
aqua doctrina lauit Hieruſalem Deus 32. B
aquam & abyſſum infinitas gentes in ſeruitutem redactas apellauit 79. E
aquam mundam regenerationis aquam nuncupauit, in qua baptizati remiſſionẽ peccatorum accepimus 95. K
aquila prophetiam innuit 4. B
aquila magna Nabuchodonoſor, quia celeberrimus fuit 38. C
aquila in aues regnum ſortita 38. K
aquilæ reges uocantur propter imperium 38. K

aqui-

aquilas interpres 28.A. 28.B
Arabia duplex 65.I
aradij 69.D
ariel mons Dei 107.D
ariel lumen Dei 107.E
argento adulterino ſimilis populus 56.A
argentum & aurum inutile 16.K
argumentum prophetiæ Ezechielis 1.G
armillæ manibus impoſitæ eam uirtutem ſignificant, quæ ad agendum nos excitat 32.D
arrogantiã Iudæorum cõprimit Ioannes Baptiſta 31.A
arundinea uirga 76.A
artaxerxes filius Xerxis 11.D
Aſel Aſia 70.H
Auaritia reprehenditur 41.K
auaritiæ genus omne effugiendum 55.F
auctor Deus decoris Iudææ 32.H
auctoritas loquentis dicta confirmat 55.H
aues & beſtiæ ad conuiuium uocantur 103.F
aura tenuis quid 6.A
auſter conſueuit maximos fluctus excitare 71.C
Azymorũ quæ utilitas poſt ſupercæleſtem panẽ 110.H

B

Baalim ſcriptura uocat idola 68.I
babylon ægyptiaca cognominis perſicæ 77.H
baltaſar, quia impius, occiſus 11.C
baltaſar propter impietatem non peruenit ad ſenectutem 81.K
baſis ſacrum Dei templum 35.B
Bello contendere nequeunt tot malis circumſepti 16.F
benedictio gentium cum Iſaac pollicitatione cõiuncta 5.I
benedictionem Dei ſequitur opus 31.G
beneficia ſua ſigillatim enarrat Deus 32.B
beneficia etiam corporis a propheta innuuntur 32.E
beneficia diuina cũ delictis noſtris cõferre debemus 38.A
beſtias malas uocauit Deus crudeliſſimos chaldæos 14.C
beſtias appellat intelligentia præditos dæmonas animarum interfectores 88.G
Bobus audaciam Iudæorum comparat Deus 32.D
bona a Deo accepta idolis oblata 33.C
bona noſtra prædicta per legem & prophetas 109.A
bonis terræ omnibus potita Hieruſalem 32.F
bonitatis diuinæ exuperantia 57.F
Brachijs res bellicæ perfici conſueuere 78.K
Byſſinam ueſtem & hyacinthinam induebantur ſacerdotes 23.B

C

Cæcitate uolũtaria laborãtibus diuina obſcura ſunt 1.D
cæci degere perſeuerabant quos duces alijs eſſe oportebat ſacerdotes 56.F
cæli aperti, quo modo intelligantur 3.A
cælorum regnum 104.H
calamitatum communicatio conſolationem affert 81.I
calicem ſupplicium uocauit, ut qui grauedinem, & ebrietatem ingeneret 60.F
cambyſes 11.E
cambyſes Cyri ſibi ſubegit Aegyptum 76.H
capilli ornatum ab ætatis maturitate profectum ſignificant 33.H
capillorum & barbæ ademptio decoris priuationẽ 12.F
capite male affecto, neceſſe eſt ut corpus illius ægrotationis particeps fiat 54.H
captiuitatis tempore quæ eueniant 32.D
captiuitates plures 1.G. & inde
captiuos ut magiſter inſtituebat Ezechiel 18.A
caput uocantur libri inuoluti 7.H
carbones fumi & per urbem diſſipari iuſſit Deus 20.I
carnis circumciſio circumciſionis mentis ſignum 107.H
carnes coctas homines fame confectos 63.D
carneum cor obediens 23.D
caſtigati utilitatis cauſa erunt alijs 109.G
catenis ſuorum quiſque peccatorum obſtringitur 15.K
Cedem filios filios orientis alij interpretati ſunt 65.C
cedri natura ea eſt, ut numquam putreſcat 41.C
cedrum uocauit ſaluatorem noſtrum ſecundum humanitatem 41.B
ceruicalia facere quid 27.E
ceruicalia & puluinaria requietem afferunt membris 27.E
Chalane urbs ubi turris ædificata fuit 70.K
chalcias princeps ſacerdotum comperit defoſſam Moſaicam legem 2.F
chananææ ſtirps Iudæorum 31.A
chanaan execrationibus obnoxius ab auo Noe condemnatus 31.B
charactera gentium induerunt Iudæi 13.C
characterem peculiarem adminiſtrãdæ reipub. continent ſabbata 46.I
chartago metropolis Africæ 69.I
chelbon uicus Idumææ 70.F
cherub diabolum a ſanctis poteſtatibus ſeparauit 74.A
cherubim uim cognitionis ſignificant 5.D
chettiim græcas inſulas appellat 69.B
chobar fluuius 2.K
chriſti regnum innuitur 53.G
chriſtiani pij omnes a Chriſto 91.E
chriſtiani quidam Gog cum Iudæis expectant, qui inſcitiæ arguuntur 104.G
chriſtus ſaluator ſecundum humanitatem id habuit, ut peccare non poſſet 41.C
chuz primogenitus Cham 70.I
Circuli duo crucis inſtar alter in altero interferti in quattuor partes mouentur 4.I
circumciſionem habebant Iudæi cõmunem cum Idumæis, & Iſmaelitis, & Aegyptijs 46.K
circumciſionem ſanctiſſimi ſpiritus accipiamus 84.K
cittium oppidum in Cypro 69.B
Cognationem eorum contraxere Iudæi, quorum mores fuerant

fuerant æmulati 31. A
cognitio punientis Dei maxima conſolatio iis qui puniuntur 15. I
cognomen idem obtinuimus, quod dominus, ſiquidem a Chriſto nominamur 50. A
colores, figuræ, & artis opificia. nihil aliud ſunt idola 59. B
columbarum uox ſimilis ſuſpirantibus 16. G
columbis lugentes aſſimilantur 16. G
comminatio Dei, indicium illius bonitatis 9. D
commotio Dei aduentum declarat 97. K
comparantur peccata Sodomæ cum peccatis Hieruſalem 36. E
complicatio, uincula peccati 15. K
conduplicatio uerbi exuperantiam declarat rei 20. H
connubium Dei cum Hieruſalem dotis libellus confecutus eſt 31. K
conſentanea prædicunt abſentes prophetæ, Hieremias & Ezechiel 25. F
conſilia rerum arcanarum fidelibus amicis non omnibus enunciamus 1. D
conſilium animi, ſpiritum falſorum prophetarum appellauit Deus 26. C
conſolari captiuos Deus uult 25. E
conſuetudinem & ſocietatem Iudæorum per legem conſenſum uocat 58. B
contumelia impietas erga Deum 16. B
conuerſio ingenua 86. B
cordis circumciſionem uouit & uetus & noua ſcriptura 82. B
cordis circumciſio iuſtitiæ perfectio 107. H
cornu, pietas, potentia, regnum a diuina ſcriptura appellatur 77. D
corona ſuper caput impoſita gloriam a pietate & cultu legis comparatam ſignificat 32. D
correctio adhibenda peccatori non odio, aut inimicitia ſed commiſeratione 68. H
coth, gemma quæ onyx dicitur 70. C
Cultus Dei aſſiduus non otium uitæ auctor 46. H
Cypariſſo in libano Aſſyriorum rex aſſimilatur 79. C
cyprus eo tempore inſularũ imperio potiebatur 69. B
cyro regnante primus fuit reditus 2. I
cyrus Perſa 11. E
cyrus materno genere Medus paterno Perſes erat 80. E
cyrus omnibus Iudæis reditum conceſſit 94. H

D

Dædan urbs propinqua Idumææ 66. B
dæmonas eorum quæ futura ſunt ſcire, ſede rebus coniecturam capientes conari futura prædicere, & aliquando recta ferri, ſæpius aberrare 52. K
dæmones Nabuchodonoſor renunciabant, quæ a prophetis accipiebant 53. I
dæmones animarum euerſores 61. I
dæmones funditus interierunt 81. D
dæmonum cultus nihil prodeſt hominibus in aduerſis 14. G
dæmonum delubra lupanar 35. B
dæmonum ueritatis & hoſtium confidentiæ auctores Iudæi 53. C
dæmonum lætitia hominum eſt interitus 61. F
Damaſcus 70. E
daniel duodecim annis ante Ezechielem prophetauit 2. B
daniel ad aquas diuinas uiſiones conſpexit 3. B
daniel non potuit impios uindicare ab illatis malis propter impietatem 29. F
daniel in captiuitate ſupplicans 37. K
darius Hyſtaſpis 2. I
darius Aſſueri rex 11. C
darius Hyſtaſpis 11. E
darum liba ſignificat uentum 50. C
dauid peccauit & ſurrexit 9. G
dauid paſtor Chriſtus eſt ex ſemine Dauid natus ſecundum carnem 90. E
dauid ſempiternus rex non eſt Zorobabel 99. G
dauidicum regnum cedrum nuncupauit 41. B
Deblatha 15. E
decor acquiritur a cultu legis 32. F
de Chriſto prænunciata fuiſſe a propheta 40. I
delicias bonas & pingues diuina nuncupat oracula 89. G
deliratio Iudæorum peſpicua 99. H
deletionis calix propter ſolitudinem quæ occupauit urbem uocatur 60. H
deum moderatorem omnium rerum & effectorem 3. B
deus incircumſcriptus eſt ubique præſens, & omnia complens 21. G
deus quando uocatur ſui populi, & populus Dei 23. E
deus ſe non Iudæorum tantum ſed etiam gentium Deum eſſe oſtendit 35. I
deus homo factus non amiſit quod erat, ſed unitam cum diuina natura humanitatem noſtram glorioſam reddidit 99. E
deus & gentium & Iudæorum 100. A
deſertum populum uocat gentes olim a Deo deſtitutas 49. A
de Zorobabel accipiunt quidam dicta ſed non recte 91. K
Diabolum deſtruendum prophetica oratio prænunciat 72. I
diabolus ante lapſum qualis fuit 73. I
diabolus Deum ſe appellauit 72. B
diabolus a ſaluatore noſtro euerſus cineris inſtar ab impiis conculcatur 74. F
diabolus contra opificem ſuum rabie exarſit 80. F
diabolus tradetur Dei uerbo unigenito 80. G
diem annotari iubet, qua hoſtis aggredi cœpit urbem 62. F
dies in annum computatur 2. D
difficile Deo nihil eſſe 98. G
dioſpolis funditus deleta 78. D

Dire-

direptio & ſeruitus quibus declaretur 35.C
diſciplina affert utilitatem 93.H
diſciplinas Aegyptiacas Iudæi ſtudioſiſſime obſeruarunt 58.F
diſpenſatio ſaluatoris in carne 6.B
diuina præſtantiora humanis 1.E
diuina natura uideri nequit, 5.F
diuina clementia exprimi oratione nequit 6.G
diuina Chriſti natura per ignem ſignificata 23.G
diuinæ potentiæ facultas declaratur 54.A
diuinatione per uirgas utetur & uictimarum extiſpicio 52.H
diuitiæ tam ſpiritales, quam corporis 32.B
Doctores pro ſalute fratrum omnem diligentiam adhibeant 9.I
doctrina ſupernacua adhibetur 9.F
domus irritans quid 10.D
domus irritans quid 24.B
Draco diabolus 75.G
draco Pharao uocatur 75.G
draco in mari diabolus 82.E
Duas naturas in una perſona oſtendit Chriſtus 23.G
duodecim tribubus diſtribuitur hereditas 109.K

E

Eccleſiarum paradiſum aqua uiua irrigat, 109.A
Edom flauum aut rubrum ſignificat 65.H
Egeſtas utilitatis conciliatrix 35.E
Eliſa graciam uocat 69.C
Enaglim oculus uituli 109.I
engaddi oculus tentationis 109.I
Ephraim iuuenca irritans 32.D
ephraim & Iſrael, & Iuda nominata duodecim tribus 57.H
Eſau frater Iacob 65.H
Euangelium opertum in ijs qui pereunt 1.C
euangelium primum Iudæis prædicatum eſt, deinde omnibus gentibus 37.H
euangelium rurſus prædicabitur ante mundi conſumationem per Heliam 37.H
euangelium & ſacra apoſtolorum doctrina qua doceat 104.H.& inde
euangelium paucos ad ſalutem initio adduxit, deinde duplicauit, ac triplicauit, & poſtea impleuit totum orbem terrarum 109.B
euangeliorum gratia data inter legem & ſperata bona 107.D
euilad Marodach 11.C
Excidium Hieroſolymorum uidetur a propheta 3.E
excuſatio auctoris 111.C
execrationem lex habebat, quam ſex tribus legebant in monte Gebal 37.D
exitium quo Iudæi funditus interiere, poſt crucem 12.I
ex Iudæis Chriſtus, apud ipſos crux, ſepulcrum, reſurrectio 100.B
expers mēdacij eſt, qui ſpiritu ſuo afflat prophetas 37.K
extra ſancta loca ſententiam fert Deus contra ciuitatem 20.A
exules & profugi erunt qui euaſerint cædem 25.A
ex pœnis utilitas percipitur 14.K
Ezechiel poſtremus eorum qui captiuitatis tempore prophetarunt 2.B
ezechiel cum Iechonia in captiuitatem abductus 17.K
ezechiel Hieremiæ uerba confirmat 25.F
ezecias ex impio patre natus nobiliſſimus euaſit 43.C

F

Facies Dei diuina eſſentia 8.H
fæces exhaurire quid 60.H
falſæ uates populo animæ exitium, ſibi lucrum pecuniarum comparabant 27.E
famis argumentum panis ex milio, & faba confectus 11.I
fames uerbi Dei indigentia 91.F
famulorum & ſeruorum adorare imagines a ratione abhorret 18.K
faſciæ adhibentur infantibus ut membra a recto ſitu perverſa reſtituātur, & decentē formam ſuſcipiant 31.D
faſciæ allatæ per legis diſciplinam, non acceptæ 31.D
Ferini homines in improbitate degentes feris comparantur 31.A
fetum in utero matris aſſerunt medici ueluti quandam radicem habere umbilicum, unde nutritur 31.C
Fidei alumni ſub umbra maxime cedri ſedentes 41.B
figura erant futurorum quæ prophetæ oſtenſa ſunt 23.H
filiæ uocantur urbes & regiones 13.K
filiorum cædes iniuſta omnium improbiſſimum, & maxime deteſtabile 33.E
filios iugulare extremus terminus impietatis 61.C
filios fœderis Iudæos uocat 77.H
filius hominis cur propheta appelletur 6.E
filius Dei ſecūdum diuinitatem ſempiternum obtinet imperium 99.H
finis impoſitus ſacerdotio & regno 53.E
Formidabilis interdum, interdum mitis apparet Deus prophetæ 18.B
fornacem conſtituam Hieruſalem quid 56.E
fornicatio idolorum cultus uocatur 15.B
fornicationem uocat Deus idolorum cultum 32.K. & 33.B
foueam mortem a ſepulchro impoſito nomine nuncupauit 83.F
Frenum in maxillis ponere quid 100.E

G

Galgal cognitionis uim ſignificat 21.C
Gehennæ ſupplicium 104.H
gens nulla alia a Iudæis ſabbatum obſeruabat 46.K
gentes impietate uicerunt Iudæi 13.C

gentes diuino præconio credentes diabolum extermina-
runt 80.K
gentes per Iudæos cognitionis Dei lumē excepere 100.B
gentes doctæ credere in nomen patris & ſpiritus ſan-
cti 104.H
Gigantes qui nocentur 83.B & H
Gladius, ſupplicium, uagina longanimitas Dei 50.I
gladium & ſagittas puniendi facultatē apellauit 51.E
gladium bellum dicit, ſpeculatorem, exploratorē 85.E
gleba populus 39.A
gloria diuina cherubim inuecta 20.I
gloria domini domum impleuit 106.F
gloriabantur Iudæi propter cognationē Abrahā 30.K
gloriabantur Iudæi obſeruatione ueterum præceptorum
legis 110.E
Godolias 12.H
gog & Magog gentes Scythicæ 100.B
gog iam uenit 104.I
gog & Magog expectare inſcitia non ſolum Iudæorum
ſed etiam chriſtianorum 104.G
golgothas mons excelſus ubi ſalutaris infixa crux
fuit 41.B
Græcia 69.K
græci & Romani Martem ſecundum proprium ſui ha-
bitus armant figuram 58.D
grando & carbones ignis mala ſignificant 4.F
gratia excitante indiget propheta 10.B
gratia ſpiritus noſtrum adiuuat liberum arbitriū 96.C
Gutta balſamum uocatur 70.C

H

Habitus in ſua rep. uſitatos ſuis dijs imponere conſue-
uerant omnes antiquitus impietati dediti 58.D
Hebdomada hebdomadum celebrantes quid 53.B
hebræi ab Heber appellati 110.F
herodes templum nobilius effecit 110.B
Hieremias, Sophonias, & Vrias Samæi iiſdem tempo-
ribus prophetabant 2.B
hieremias Ezechielis dicta confirmat 25.F
hieroſolyma capta anno tertio regni Ioacim 2.A
hieruſalem orbis terrarum umbilicus 13.A
hieruſalem illuſtris facta maximas urbes ſibi ſubie-
cit 31.H
hieruſalem quo tempore capta 66.G
hieruſalem eadem commiſit quæ Samaria 58.K
hin menſura apud Iudæos cuius ſexta pars dimidium
xeſti capiebat 11.K
Homicidarum & adulterarum mulieres pœnas luit
Hieruſalem 35.A
homicidæ, ſanguinarij, in montibus idola colentes repre-
henduntur 55.B
hoſtibus utitur ut inſtrumentis Deus ad pœnas repetē-
das 24.I
hoſtis humanæ naturæ inuenit inſtrumenta 27.C
hoſtium incurſus uentus urens uocatur 45.B
Humana natura Chriſti per electrum declarata 23.G
humanitas uerbi Dei a corruptione libera ab inhabitan-
te diuina natura 6.C
humanis nominibus utitur, Deus appellans ea quæ fiunt
cum homines puniuntur 13.I
humano more loquitur Deus hominum ſe ſe accommo-
dans imbecillitati 59.E
humanum genus cum ſuis ducibus principi Deo ſubie-
ctum 4.B

I

Ibi pœnas dare iuſtum eſt ubi quis peccauit 20.F
Idioma ſcripturæ ut quæ fuerunt, tanquam futura nar-
ret, futura ut ea quæ facta ſint 36.I
idola abominationes & offenſiones nuncupantur 13.F
idola muta & ab efficacitate uacua 25.A
idololatriæ ſanguine inquinatam Iudæam ſacrificare
permiſit Deus ſibi, non idolis 31.G
idolorum cultus fornicatio 15.B
idolorum ſtatuas & in domibus & in foris ſtatuerunt
Iudæi 33.H
idumæi ab Iſaac oriundi 66.B
idumæi ab Eſau oriundi 92.D
idumæi reprehenduntur 92.F
idumæi haud contenti bonis ſibi a Deo conceſſis 93.B
Iechonias 38.E
iechonias 39.F
iechonias Ioacim filius 44.G
Ignem modo orationem quæ inſtruit, & expurgat, modo
ſupplicium uocauit 56.B
ignis fulgurans quid 3.F
ignis fames & mors uocatur 12.G
ignis ſupplicium a diuina ira profectum 45.B
Illuſtris facta Iudæa 32.G
Imagines maſculinæ idola 33.B
imber inundans & uentus auferens Chaldæi 27.A
impietas iuſtitiam oſtendit, pœnitentia utilitatem 65.C
impietatis materia aurum & argentum 17.B
impietatem in Aegypto commorantes Iudæi didice-
runt. 57.K
impius punitur in impietate perſeuerans 9.F
immundus apparatus uitam degendam inter gentes
quæ legem uiolent ſignificat 12.E
impudentis mulieris opera auſa Iudæa 34.C
impurum non abſtinere a mulieribus quæ fluxu men-
ſtruo laborent 55.C
Inanimas res alloquitur Deus ut homines magis coar-
guat 14.D
Inaures auribus adhibitæ bonā ſignificāt doctrinā 32.D
inauris naſo iniecta dehortatio a uitijs 32.D
incubare in utrumque latus quid 11.G
in Aegypto Iudæis nulla lex data 31.E
incircumciſi corde 81.B
infantes poſt partum abluuntur 31.C.
in Galileam primum Euangelium cucurrit 109.D

ingratæ mentis fructus luctus & lamentatio 33.G
ingrati Iudæi erga Deum puniuntur 25.E
iniqui non metuendi ſed aſpernandi 10.D
iniquitatis exuperantia miſericordem miſereri non ſinit 13.G
in latere deſcribitur obſidio Hieruſalem 10.G
in montibus comedere eſt idola adorare 41.H
in nobis ſitum eſt bonas pollicitationes ad exitum perducere 104.E
inſanabili morbo ægrotantes admonet Deus ut careant defenſione in die iudicij 7.A
inſania per translationem a muſcarum genere appellata 7.E
inſania correpti Iudæi filios ſacrificabant 33.E
inferi in pia Iudæorum radice qui dicantur 100.B
in uitulorum impietatem collapſa Samaria 58.B
Ioachaz, Ioacim, Iechonias, Sedecias breui tempore domi nati ſunt Hieruſalem 39.D
ioachaz Ioſiæ parenti ſucceſſit et in Deū impius fuit 44.E
ioacim Iechonias dictus 1.I
ioacim de muro præcipitatus, & inſepultus 1.I
ioacim anno undecimo ſui regni interfectus 3.A
ioacim in Hieruſalem interfectus 44.G
ioanam Ioniam uocat 70.F
iob iuſtitia filijs non profuit 29.F
iobilæum Iudæi uocant quinquaginta annorum numerum 2.C
ioſaphat 28.F
ioſias unum & triginta regnauit annos 2.H
ioſias 44.D
Iram ſuam iuſtam docet eſſe Deus 46.C
iram ſedemus ante ſolis occaſum 66.F
Iſmael e regio genere oriundus 45.D
iſrael idololatra 11.B
iſrael omnes nuncupati qui Deum per fidē uident 91.H
Iudas & Beniamin Iudas dicebantur 10.K
iudæi legis cultum uiolarunt & impietatis gentium participes fuere 13.A
iudæi ob Abraham cognationem gloriabantur 30.K
iudæi aſcendere ad Hieruſalem lege prohibiti 53.G
iudæi in culpa ne prophetiæ prædicta bona conſequerentur 95.A
iudæorum & aliarum gentium excidium uaticinatur Ezechiel 2.C
iudæorum gentem elegit Deus ut per eos omnes homines beneficio afficeret 13.A
iudæis mos eſt cum precantur ad meridiē reſpicere 105.I
iudicio diſceptabo uobiſcum facie ad faciem, quid 49.A
iudicium nouiſſimum & præmium bonorum, ac pœna malorum 104.H
iura uendere, & inſontium cædes nefas 55.E
iuſtificaſti ſorores tuas quid ſignificet 36.G
iuſtificationes non ſolum iure ſcripta, & quod iuſtum eſt continentia, ſed etiā quæ recte agentem iuſtificare poſſunt 46.G
iuſti iudicis proprium non eſt & decipere prophetam & in errorem inductum punire 29.A
iuſiurandum uerbo adhibet Deus 31.K
iuſtitiæ genera nos docet Deus 41.H
iuſtos ueluti fluctus exagitabant falſi uates 28.A
iuſtus poſtmodum ſcelera perſequens punietur 86.H
iuuenes electos indutos hyacinthinis idola uocat ita a Iudæis picta 58.D

L

Labore partorum poſſeſſio iucundiſſima 1.E
laborioſa prophetæ imponuntur 11.H
lac comedere & lanis operiri per translationem dictum 88.D
lacunæ uocantur, qui uerſantur in ſuperficie 109.F
lamentatio neceſſaria cum peccatores conſulentibus non obediunt 20.C
lapides igniti ſanctiſſimæ poteſtates 73.F
lapides ſancti pij homines 73.G
lapideum cor inexorabile obedire renuens 23.D
laſciuia accuſatur Iudæorum 19.B
laſciuis mulieribus ſimilis facta Hieruſalem 34.G
laſciuos ornatus in dæmonum celebritatibus adhibebant 61.E
lazari parabola 90.A
Lebetem facere urbem quid 22.C
lebetem urbem, aquam effuſam omnis generis calamitates uocat 62.H
legem Iudæis Deus dedit, ut eos ab alijs hominibus diſtingueret 13.A
leges uitæ conciliatrices 46.F
leges Dei cōtempſerunt & parentes & liberi eorū 47.E
legis uiolatores a diuina ope uacui 7.D
legis æqualitatem edocta Iudæa peruerſa & obliqua cōplexa eſt 31.E
legis obſeruatio non neceſſaria 111.B
leo regnum ſignificat 4.B
leo per translationem uocatus Ioacim 44.I
leoni retia & cauea conueniunt 44.I
leo gentium regno potiens dominus 82.E
Lia mater Iudæorum 92.B
libanum uocauit Deus Hieruſalem, cur 38.D
liberum arbitrium non euertitur, ſed adiuuatur ad bona opera 23.C
ligna agri inferiores principes 81.F
lignum uiride & lignum aridum diuitijs elatos, & paupertate oppreſſos ſignificant 50.E
linimentum & murus delebuntur 27.B
Loca ſancta non ſalutem ſed ſupplicia ſuppeditant 20.A
locupletes arguuntur 90.A
longanimitate ac manſuetudine procurat res humanas Deus 5.K
longus extenſione Nabuchodonoſor, quia ſuperbus & arrogans 38.C
Lucifer mane exoriens diabolus 73.K
lucri parui cauſa populi leuitate abutentes propheta 27.G

ludibrium

ludibrium Iudæa hoſtibus ſuis et uicinis urbibus 34.A
lugentes caput detondebant & pedibus nudis incedebant 64.A
lumbi procreande ſobolis appetitum ſignificant 83.K
lupanar in capite uiæ fabricare quid 34.D
lupis ac furibus nubes præbet ſecuritatem 89.B
luſtrationes & aquiminaria adhibuit Deus 32.B

M

Macchabæi non a regali ſed a ſacerdotali tribu oriundi 40.I
macchabæis florentibus renouatum eſt templum 110.B
Magdalum eſt Syene 76.C
magiſtra quæ debuerat eſſe pietatis impietatis exemplar fuit 34.C
magni uocantur idolorum cultui addicti 33.I
maledicta aliorum non debemus lingua proferre 93.E
malorum initium ſpem diuinam abycere, & proſperis ſucceſſibus gloriari 32.H
mammarum caſum impiorum dogmatum doctrinam nominat 57.K
manaſſes pænitentia ſalutem eſt conſecutus 43.D
manibus plaudere cur propheta iubeatur 52.A
mannaa ſimilaginis ſacrificium 108.F
manus domini diuini ſpiritus efficacia 3.C
manus ſub alis abſconditæ efficaciam Dei quæ uideri nequit, ſignificant 3.K
manus diſſolui, & genua fluere timiditatis ſignú 16.H
manus domini diuini ſpiritus efficacia 18.B
manus opera ſignificant 21.B
manus fortis, & brachium excelſum poteſtatem ſimul & uindicandi facultatem declarant 48.I
manus percuſſurum ſe minatur Deus more domini ac iudicis 55.G
mare mortuum 65.I
margaritæ non proijciendæ ante porcos 1.E
margaritam maris occultat profundum 1.D
matanias Ioſiæ filius Sedecias appellatus 1.I
matrem regis Hieruſalem nuncupauit, quod reges illinc proficiſcerentur 44.C
matri ſimilem eſſe filiam prouerbium 35.H
Medi & Perſæ in Babylonem inuaſerunt 54.C
mediator noſter Chriſtus Ieſus 99.I
medicina pænitentiæ nobis congruit 44.A
medici more Deus ſanitatis habet rationem cum punit 14.I
medico gratias agendú pro ſectione qua medeatur 30.H
medicorum natio docet ægrotos morbi grauitatem 30.H
medicos imitatur Deus erga peccatores morbum non agnoſcentes 30.I
medicum decet artis legem obſeruare, non attendere lacrymas illius qui ſecetur 19.G
melchiſedech 63.K
membra membrorum actiones uocauit 85.A
memoria benedictionis gentium litteris prodita 1.F
memphis 78.C
mendacio uacant quæ a Deo dicuntur 14.A
mens uerba diſcernit 92.B
mente non corpore contemplatur uiſioně propheta 23.H
meretricem unam populum nuncupauit 57.H
meretricia inſtituta 61.H
meretricibus dantur mercedes, tu dediſti amatoribus 34.E
metuentes commotionis ſenſum percipimus 102.B
Michael angelus menſus eſt templum 106.G
michæas 28.F
miletus urbs Cariæ 70F
minas Dei qui non uerétur, experientia percipiũt 15.K
miraculis indigebant homines ante domini aduentum 101.H
miſericordia Dei excluditur, cum iniquitati noſtræ modus non imponitur 15.H
miſericordia diuina cum iudicio coniuncta 57.G
miſericordia medicamento mitigat iuſtitiá Deus 22.H
Moab frater Ammon 65.F
moabitarum, Ammanitarum, Idumæorum excidium uaticinatur & Aegyptiorum Ezechiel 2.C
moabitæ procul a mari incolebant 65.I
moabitæ a Lot genus ducunt 96.B
mœnia erexit Neemias urbis 110.B
molliora uerba ceruicalia appellantur 27.E
monile collo circumdatum legis iugum eſt 32.D
mons oliuarum 23.G
mons ſanctus Dei cognitionis celſitas 73.F
mons euangelicæ doctrinæ 89.E
montem excelſum eccleſiæ nobilitatem uocat 41.A
montes & ratione, & ſenſu carent 14.D
montes ad aquilonem ſcelerum occaſiones 73.E
montes Iſrael prophetici libri 89.G
morbo laborare graue, morbum non agnoſcere grauius eſt 30.H
mors, peſtis uocatur 13.H
mortuorum reſurrectio 184.H
mortuorum reſurrectio docetur ab apoſtolico præconio 104.H
moſoch Cappadoces 84.D
moyſes interpretem agens referebat Pharaoni diuina uerba 48.E
Mulieres quoque pſeudoprophetæ 27.C
mulieres uocantur urbes per tranſlationem 35.D
mulitudo ſcelerum Iudæorum ſimilis multitudini hominum orbem terrarum incolenti 17.E
mundi corde Deum uident 23.K
mundi corde poteſtatem conculcandi diabolum accepere 74.B
munditiem cordis conſequi ſtudeamus 23.K
murum debilem ædificat populus propter improbitatem 26.I
muſicis organis excipere iucundum ſonum 61.F
muſico inſtrumento delectati ſonorum haud percipiunt diſciplinam 87.K

Nouer-

N

Nabuchodonoſor cum exercitu in Iudæã profectus 1.H
nabuchodonoſor a Babylone profectus cõtra Iudæã 52.G
nabuchodonoſor ſuperbia 79.D
nabuzardan coquorum princeps 12.H
nabuzardan relictis præfecit Godoliam 45.C
nagem notum ſignificat 50.C
nationes aliæ ſeruierunt proprijs idolis, Iudæa omnes omnium gentium Deos adorauit 34.B
natura ſufficit ad diſcernẽda ea, quæ facto opus ſunt 9.F
natura lex quæ docuerit homines 46.I
nazaræorum proprium caput non detondere, & uinum non bibere 64.B
nazaræus eſſe uidetur propheta 64.B
Neemias 92.A
negligentia ſacerdotum arguitur 88.D
ne mihi talia eueniant, qualia iſte paſſus eſt, prouerbium 45.E
Nihil eorum quæ aut dicuntur aut aguntur latere uim Dei poteſt 93.F
nilus unus ſed foſſa illius plurimæ 75.F
niniuitæ ſalutem pænitentia conſecuti 39.F
Nocte obſcuriorem diem opinantur calamitatibus oppreſſi 82.K
noe filij orbem terrarum in tres partes diuiſerunt Aſiã, Europam, Libyam 13.A
noe, Iob & Dauid 29.D
noe non potuit quamuis iuſtus impios liberare 29.E
non hoſtium uirtute uicti Iudæi ſed peccatorum ſuorum pœnas luentes 62.F
non rapuiſſe non eſt ſatis ſed indigentibus opus eſt diſtribuere facultates 42.A
noſtra non figura ſunt ſed ueritas 91.H
noua idololatriæ inſtituta 33.A
nouercarum conſuetudo turpitudo patris 55.C
nouiſſimum Iudæorum regnum maxime imbecille 38.H
Nubem & caliginem inſcitiæ tenebras ante ſaluatoris noſtri aduentum per orbem terrarum diffuſas appellauit 89.A
nubes tenebræ offuſæ animis a calamitate 77.F
numen ſimplex neque oculis neque animo comprehendi poteſt 66.A
numen affectionis expers & ab ira uacuum 13.I
nuptiæ Dei cum Hieruſalem perfecta 32.A

O

Obedientia gentium, Iſrael contumacia 8.C
obliuio Dei impietatis cauſa 19.A
obſcure et ænigmatice cur iubetur propheta docere 62.F
obſcuritatis prophetarum cauſa 1.F
obſeſſum imitari iubetur propheta 24.D
obſidionem talem nullam ſuſtinuit Hieruſalem, ante, qualem a Romanis poſt ſalutarem crucem 53.G
obſignatio dictorum, uiuo ego 87.F
obſtetrices partẽ illam umbilici à qua propendat infans, incidere conſueuerunt 31.C
obſtupeſcere dentes, Symmachus interpretatus eſt confringi 41.G
Oculi corporis figurarum & colorum indices 1.A
oculi recte ualentes recte indicant 1.A
oculi imbecillius affecti rerum decentiam non aſſequuntur 1.B
Offenſiones & abominationes idola nũcupat Deus 13.F
Oleo ungebantur ſacerdotes 32.B
Omnes in eadem incident mala 16.C
omnis trãſitus diuerſas dæmonũ ſignificat inſidias 32.K
Oolla & Ooliba mulieres Aegyptiæ inſignes 58.A
Orationes diuini ſpiritus non ſunt condemnandæ obſcuritatis 1.E
ordinem ſibi aſſignatum reliquit diabolus 74.B
ordinum angelicorum diſcrimen 21.A
oriens omnis a ſcythica gente Theodoreti memoria occupatus 101.C
Oſſa ſuccenſa pauperes oppreſſos uocat 62.H
Omes ratione præditæ uim diſcernendi habent, poſſuntque & mala fugere, & bona ſectari 89.I
ouile unum effectum ex Iudæis & gẽtibus eccleſia 89.B

P

Pædotribæ inſtar dominus ungit prophetam 10.D
pænitens uita æterna dignus a Deo cẽſetur 43.B
pænitentia ſalutem adipiſci deſperantes 85.K
pænitentia peccatoris diuinam ſententiam mutat 86.F
pænitentiæ mater diſciplinã quæ a Deo adhibetur utilis eſt 15.A
pænitentiæ lacrymis peccatorum uulneribus medeamur 17.I
pænitentiam pariunt mala 60.H
palæſtinæ urbes omnes inſtauratæ 94.H
palæſtinorum facultates deprædati ſunt Hebræi 32.F
paradiſus uocatur Hieruſalem 73.C
paradiſus orbis terrarum 80.A
paraphraſin quandam facit Theodoretus, ne legendi ſtudioſos defatiget 105.C
partium Iudææ incrementum 31.H
paſſio ſaluatoris ipſius permiſſu abſoluta eſt 41.A
paſtophorium 105.E
paſtor unus ſaluator noſter 90.H
paſtorem habemus ipſum dominum exclamantem ego ſum paſtor bonus 89.G
paſtores reges, & ſacerdotes uocantur 88.B
paſtoris proprium munus paſcere oues, nõ ſeipſum 88.C
paſtorum ignauia nullam ouibus adſe defendendum relinquet excuſationem 89.I
paſtus bonus euangeliorum doctrina 89.D
patres comederunt filios, & filij patres in obſidione Babyloniorum & Romanorum 13.E
patres comederunt uuam acerbam & dentes filiorum obſtupeſcunt 41.E

patres Iudæorum Abraham, & Iſaac, & Iacob pietate ſplenduerunt 57.I
patris uirtus non proderit ſcelerato filio 42.E
paulus errans reductus 89.H
paulus apoſtolus de tribu Beniamin a Rachel oriundus 110.F
Peccantes omnes nó æque corripit Deus, ſed amicos medici, alios iudicis more 75.C
peccantibus præcipere & conſulere conducit 20.B
peccator uitam ex reſipiſcentia percipiet 43.C
peccator ad iuſtitiam reuerſus ſalutem cóſequetur 86.H
peccatorum reprehenſio bona eſt, quæ ſtupore laborantibus ſenſum affert 30.H
pectus cordis penu 73.E
pennæ acumen naturæ ſignificant 3.I
per aquam dona Dei omnis generis declarauit 45.A
per aquam & ſpiritum regenerationem orbi terrarum eſt impertitus Chriſtus 108.I
permiſſu Dei mala futura 51.E
perſa & Indi & Aethiopes alijs habitibus ſuos deos armant 58.D
per Sodoma & Samariam omnium gentium & Iudæorum pietas pariter futura indicatur 37.H
perſeuerantia in bonis operibus neceſſaria 86.E
perſpicua facta oracula prophetarum euentu rerum 1.F
peſtes terræ uocantur Babylonij 17.C
petrus infirmus corroboratus 89.H
Pharao Aegypti rex uenit auxilio Iudæis 40.B
pharao Nechao Aegyptiorum rex Ioſiam bello captum abduxit 44.E
pharao Vaphres rex Babylonis 77.I
pharaonis contumaciam noſcens Deus, longanimitate uſus eſt 7.B
pharaonis arrogantia reprehenditur 75.G
philadelphia in Arabia Aman indigenarum lingua appellatur 52.G
phrygia domus Thogorma 70.A
Pietatem in gentibus introductum iri 49.A
pij homines lugent populi ſcelera 20.C
pij offendunt & peccant ſed reſurgunt 43.F
piſcatores cú ceſſant expiſcari ſagenas explicare et exiccare conſueuerunt 109.E
piſcatores multos habebit aqua ſalutaris 109.D
piſces adglutinatos ſubiectos pharaoni appellauit 75.I
Planta pacis 91.E
pluuia doctrina ſæpe uocatur in diuina ſcriptura 90.K
pluuiam doctrinæ per ſanctos prophetas Iudæis adhibebat Deus 56.F
Pœna diuinæ cognitionis magiſtra 14.I
pœnarum cauſas oſtendit Deus 14.I
pœnarum dilatio non erit 16.A
pœnas quo conſilio irroget Deus hominibus 13.I
pœnas minatur clementia Dei ne pœnas inferat 13.K
pœnas non exegit a Iudæis Deus, ne nomen ſuum pollueretur in gentibus 46.D
pollicitationes omnes in Chriſtum referuntur 53.H
pollui eos in donis ſuis quid 48.A
pondus indigentiam ſignificat 11.I
populus unus erant Iudæi omnes ab Iſraele & Abrahá oriundi 10.K
populus Iſraelita pro ſponſa domino copulatus 64.C
populus nouus gentium mari comparatus 109.E
populum ſuum beneuolus Deus populum uocat, ſed propter ſcelera domeſtico nomine non utitur 85.B
populi impietate ad proprium quæſtum abuſi prophetæ 26.E
portentum & ſignum propheta Iudæis 24.G
poſſeſſio eorum, quæ ſunt in promptu contemnitur 1.E
poſteriora Dei, diuinæ diſpenſationes & beneficia 8.H
poteſtates diuinæ non omnia quæ ſunt Dei comprehendunt 4.C
poteſtates, quæ cerni nequeunt imaginibus carent 4.B
poteſtates ultrices initiū facere iubentur a ſanctis 20.E
poteſtatum angelicarum obedientia 4.D
Præcepta & iuſtificationes eadem ſunt diuerſis nominibus appellata 46.G
præcepta non bona quæ intelligantur 47.H
præceptorum doctrinam expandit Deus quaſi alas & cooperit iniquitatis nuditatem 31.K
prædictiones calamitatum crebræ molliunt aduerſarios 15.F
præmia feret unuſquiſque pro mentis optione 10.E
precibus ſupplicum facile flectitur Deus 12.C
pretioſa in promptu hominibus non ſunt 1.D
pretioſiſſima quæque clauibus & ſigillis cuſtodimus 1.D
principes & ſubiecti accuſantur 22.A
principum auaritia arguitur 57.A
primogenitos dæmonibus offerebant 48.A
profanum non impium uocat, ſed id quod commune eſt, & a rebus diuinis diſtinctum 56.I
profundum calicem ob calamitatis magnitudinem latum propter ſeptuaginta annorum tempus nominauit 60.H
promiſſio Iſaac ortum ſaluatoris noſtri 5.K
promiſſio Chriſti expers mendacij 106.H
propheta defatigatus in enarratione reuelationis 3.C
propheta miniſter uerborum Dei 8.F
propheta portentum & ſignum Iudæis 64.H
prophetæ falſi ueris prophetis contradicebant 3.D
prophetæ falſi auferentur 25.I
prophetæ falſi reprehenduntur 57.B
prophetæ non ſimpliciter hiſtoriam conſcribunt, ſed prophetias quibuſdam temporibus factas 78.G
prophetarum oracula quidam ut obſcuritate operta accuſant 1.C
prophetarum oracula iniquitatem Iudæorum accuſant bona gentibus promittunt 1.E
prophetarum æquiuocatio tollitur 26.B
prophetia duplex eſt, & altera omnibus hominibus conuenit 91.C
prophetico munere ſpoliati Iudæi 96.B
propheticos libros legentes a rebus interpretationē percipiunt 1.F

pro-

propagarunt Iudæi impietatis ramos 19.G
propagines uocauit prætores & duces 79.D
propitiatio noſtra Chriſtus 107.D
proprietates tres in una natura nos contemplari docet apoſtolorum doctrina 104.H
proſelytarum filij octaua die circumcidebátur 110.E.F
prouidentia diuina quadruplici facie notatur 3.I
publicanus & meretrix & latro ut contriti colligati 89.H
pudendis equorum & aſinorum impietatem, & multorum Deorum ſuperſtitionem comparauit 59.G
pugillo hordei & fragmento panis nihil utilius 27.F
pulchritudo Nabuchodonoſor qua 80.C
puluinos conſuere quid 27.D
puluis factus eſt homo 74.F
punire cogitur Deus præter uoluntatem propter improbitatem peccatores 94.C
punit Deus iuſte & non libens 51.H
purum & impurum quæ ſecundum legem & ſeparata ſunt & interdicta 56.I

Q

Quadruplex facies, diuina prouidentia 3.I
quarta menſura diuini Ioannis euangelium indicat, quod theologiam continet inacceſſam 109.B
quattuor alæ terræ Iſrael tantum ſignificant 15.G
quercetum ferarum receptaculum 50.D
quercus natura qualis 50.C
quies mentis diuinarum rerum contemplationi idonea 10.A
quo conſilio Iudæos Deus elegerit 19.F

R

Radere capita prohibentur ſacerdotes 107.I
ramos extendere quid 39.A
ratio animi recte affecta recte iudicat, ſecus, male 1.C
Rebecca 13.G
recte facta nihil ei proſunt qui creditas ſibi animas neglexerit 9.D
regeneratio aquæ 3.B
regium honorem aſſecuti Iudæi 32.G
regni Iudæorum & ſacerdotij finis prædicitur 88.K
reliquiæ famis, mortis, & bellicæ cædis 25.B
repetuntur ſæpius eadem, ut ſtabiliatur audientium memoria 42.K
reſtitutio non in melius ſed in peius 37.A
reſurrectionis corporum noſtrorum facilitas 97.F
reſurrectionis figura oſſa fuere 97.I
rete uocauit Deus hoſtes 24.I
reuelationes diuinas horroris plenas uidet Ezechiel 2.C
reuelationes rebus conſentaneas accipit propheta 96.F
Rhaamoth, aromata 70.C
rhabat duplex 52.G
rhodij 70.A
rhos caput Hebræorum lingua 110.D
Roboam regnante diuiſæ ſunt duodecim tribus 10.K
roboam filius Salomónis 40.K
roboam regnante facta eſt tribuum diuiſio 57.H
romani quindecim annis temporis conuerſionem notant 2.C
romani Iudæos in ſeruitutem redactos in omnem terrarum orbem eos diſperſerunt 99.D
romphæa gladius 12.F
Rubiginem lebetis peccatum uocat 62.H

S

Saba & Rhegma Aethiopiæ gentes 70.I
ſabbata diſtinxit Deus a præceptis & iuſtificationibus 46.G
ſabbatum ſola Iudæorum natio obſeruabat 46.K
ſabbatorum otium præſcriptum Iudæis a Deo, ut a gentium inſtitutis diſtinguerentur 46.H
Saccis indui, & capita radere conſueuerant lugentes 16.L
ſacerdotali ueſte indutos ſacerdotes nefas eſt a populo contingi 106.B
ſacerdotes conniuentes reprehenduntur 56.K
ſacerdotij genera 32.B
ſacerdotum genus inuiolatum manet 107.K
ſacerdotium & prophetia ſpiritus dona 3.A
ſacerdotium & prophetiæ donum extincta apud Hebræos 17.H
ſacerdotum princeps quæ geſtaret 73.E
ſacerdotum munus populum erudire & cauſas ac lites iudicare 107.K
ſacræ ſcripturæ idiomata nouiſſe opus eſt 36.I
ſacrificans Deo ſecundum legem inſtar terræ uirentis germinabit 31.G
ſadai Symmachus Idonei interpretatus 5.E
ſadai Idonei, Symmachus & Theodotion interpretati ſunt 20.I
ſadoc genus patriam pietatem ſeruauit 107.I
Sæculi populum mortuos uocat 68.C
ſæculum uocat ſcriptura etiam breue tempus 68.E
ſæpius eadem repetit Deus ut metu malorum homines reſipiſcant 14.G
ſagenas explicare piſcatores quid 66.K
ſagenarum exiccatio piſcatorum frequentiam & ſtudium ſignificat 109.E
ſales doctrinæ, non accepit Iudæa 31.D
ſales iudicium rationis 107.F
ſalmanaſar Samariam & finitimas urbes in ſeruitutem redegit 1.H
ſalomon Dauid filius 40.K
ſalomon Encæniorum celebritatem peregit 106.F
ſaluator noſter de monte Oliuarum aſſumptus 23.G
ſalus gentibus ex Iudæis 109.I
ſalutem pollicetur per ſaluatorem noſtrum. 88.K
ſamariam nominauit Oollam 58.B

ſamaritanæ locutus dominus 108.K
ſanat Deus ea, quæ percuſſit 76.E
ſancta non ſolum præcepta legis, ſed etiam templum ſibi dicatum Deus uocat 13.E
ſancta eorum cur & non ſancta mea dixerit Deus 17.F
ſancti ad diuinum cultum ſelecti 20.E
ſanctificabor quid 49.H
ſanctificatio parua quid 23.A
ſanguinem comedere interdictum Noe 87.D
ſanguis cognatio 92.H
ſartago ferrea quid ſignificet 10.H
ſatietas nulla impietatis cepit Iudæos 34.B
ſatrapæ gentibus imperantes 79.H
Scabellum Dei diuinum templum nominat 106.G
ſcelera fundamentum impietatis 60.I
ſcelerum colluuionem admiſere Iudæi 56.D
ſceleribus proprijs in ſe attrahunt ſupplicia impie agentes 18.F
ſcintillæ æri ſimiles mentis indicant puritatem 3.K
Sedecias urbe capta fugit 24.E
ſedecias filiorum cædis ſpectator 24.I
ſedecias 38.G
ſedecias fœdera cum Nabuchodonoſor percuſſa uiolauit 39.C
ſedecias 39.H
ſedecias coegit Hieremiā prænunciare ſibi futura 45.H
ſedecias rex Iuda in manus Nabuchodonoſor traditus 77.I
ſeir uocat oriundos ab Eſau 65.H
ſeir cum Moab coniunxit 65.H
ſeir denſum & Hirſutum ſignificat 65.H
ſeir mons Idumææ 92.D
ſelecta cedri 38.E
ſemen Abrahæ ſumus dicebant Iudæi 30.K
ſemen diſſeminata à diabolo impietatis doctrina 82.A
ſennacherim Iudææ urbes expugnauit 1.H
ſennacherim 76.A
ſennacherim arrogantia 79.D
ſententiam fert dominus contra non pœnitentes, & ſi pœniteat latam antiquat 71.I
ſeparari a radice qui non credunt 100.B
ſeptimus qui apparuit propter ſeptimam diem habitu ſacerdotis honoratur 19.K
ſepulcra ſecundum gentes ſtruebantur, cognati enim propinquos coactos uni ſepulturæ mandabant 84.C
ſeraphim uelant ora 6.D
ſeruus eſt Chriſtus ut homo 90.E
ſeruus Chriſtus propter humanam naturam 99.D
Si forte, non ignorationem Dei, ſed liberam mentis facultatem indicat 6.K
ſi forte audiant aut timeant, non inſcitiam Dei, ſed pœnitentiæ locum ab eo tribui ſignificat 7.B
ſignaculum ſimilitudinis & quæ ſequuntur, & Tyriorū regi, & dæmonum principi conueniunt 73.B. & inde
ſigno Thau conſpicui fiunt pij ne pœnarum participes fiant 20.G
ſilua uocatur Hieruſalem 50.E
ſim in robore declaratur 77.K
ſimilitudo improbitatis conſueuit priſtina peccata in memoriam reuocare 59.F
ſine offenſione eſſe debemus Iudæis & gentibus 50.B
Sodoma tempore antiquior Samaria 35.K
ſodoma ubi ſita 35.K. & 36.A
ſodoma ſolam naturalem legem habebat 36.E
ſodomæ iniquitas unde profecta 36.C.D
ſol non occidat ſuper mutuas offenſas 66.E
ſolem intuens uidendi facultatem amittit 5.G
ſolem adorare inſania eſt 19.D
ſolitudinem ſubijt extremam Hieruſalem 53.G
ſolitudinis terminos oſtendit 15.E
ſors non cecidit ſuper eam quid 62.K
Speculator negligens punitur 85.G
ſpeculatoris locum obtinere iubetur propheta 9.B
ſpeculam uocat arces ab hoſtibus ædificatas 67.B
ſpes humanas omnes non res ipſæ conſequuntur 16.D
ſpem Aethiopiam uocauit 77.K
ſpem bonorum oſtendit figura 98.E
ſpiritalis uita rotis communicata 21.F
ſpiritus nouus animæ ad honeſta impetus 23.C
ſpiritus ſanctus ſuper apoſtolos 96.B
ſpiritus ueritatis Spiritus ſanctus eſt 68.E
ſpiritu guſtum mellis percipit propheta 7.K
ſpiritum nouum animæ ad meliora conuerſionem appellauit 43.K
ſpoliantes Aegyptios Iudæi iuſtam uiolenti operis mercedem repetebant 32.F
Squammas & alas imperium & poteſtatem nuncupauit 75.I
Statera & pondera diuinæ ſententiæ iuſtitiam ſignificant 12.F
ſtercus humanum materia ignis ad panem conficiendum. 12.A
ſtipites templa idolorum 81.B
ſtultitiæ exuperantia 18.I
Sub diuo diutina commoratio quæ faciat 77.A
ſubiecti populi principes ſequuntur 54.H
ſufflatorium diuinæ uirtutis efficaciam uocauit 56.A
ſuperbia ex tranquillitate 45.A
ſuperbia maxime deteſtabilis 72.A
ſuperbiæ commutationem affert rerum mutatio 72.H
ſupercæleſtiū figura erant illa, quæ oſtēdebantur 106.H
ſupplicia Dei non ſunt iniuſta 16.G
ſupplicio docentur homines 3.F
ſupplicium paruum collatum cum impietate 35.H
ſuſpirantibus ſimilis eſt columbarum uox 16.G
Scythicarum gentium interitus 104.D
Syene maxime perturbata 78.D
Syon mons 73.H

T

Tabernaculum e ſagis cilicinis confectum 32.B
taue incenſa 78.D
tauri

taphnis 78.E
tauri ferreum annulum naribus excipiunt, quo huc atque illuc circumducuntur 32.D
Templum Dei incenſum 2.I
templum conſtructum de manubijs gentium duce Zorobabel interfectarum 100.I
templi ædificatio & inſtauratio 92.A
templorum ubi colebantur idola demolitio prædicta 14.F
tempus prophetiæ Ezechielis 1.G
tempus numerat Deus a ſua ſententia non a rerum euentu 2.D
tempus certa menſura præfinitum ſecundum diuinam longanimitatem iniquitas amplior effecta contrahit 54.E
tempus calamitas appellatur 54.E
tempus gentium, ſupplicium gentibus illatum 77.F
tenebræ nobis eſt diuinum lumen inacceſſum 5.F
terram non irrigatam nominauit 56.F
terram omnium bonorum parentem pollicitus Iudæis Deus 46.A
tertius gladius exercitus, qui nono Sedeciæ anno contra Hieruſalem profectus eſt 25.A
teſtamentum non legis ſed gratiæ 37.E
teſtamentum nouum 37.F
teſtamentum antiquum noui teſtamenti figura 107.D
teſtas norare quid 60.A
Thæman urbs Idumææ 66.A
thæman Græce linguæ meridies eſt 80.C
thammuz Adonis 19.B
tharſis 69.I
tharſis ipſa eſt Carthago 101.E
theglatphalaſſar maximam partem decem tribuum armis cepit 1.G
theglatphalaſſar, & Salmanaſar reges Aſſyrij 58.H
Thobel uocantur Iberes 84.D
throni, ordo corporis expers 5.B
Timotheum circumcidit Paulus & euangelicæ doctrinæ magiſtrum delegit 111.B
Torrem magnificabo 63.D
Tres pueri in fornace 37.K
tribus duodecim quæ diuiſæ fuerant regnante Roboam poſt reditum Iudæorum rurſus coniunctæ 98.I
tributum & uectigal pendere polliciti Iudæi regi Aſſyriorum 58.E
trichaptum, rete e capillis confectum, quod mulierum capitibus imponebatur 32.B
triplex iniquitas Hieruſalem 34.C
trinitas & unitas 104.H
Tubis uti quid 16.E
Typum Dei exprimit propheta 64.C
typus rerum noſtrarum ſunt quæ Iudæis acciderunt 89.B
tyrij & Sydonij alienigenæ 66.B
tyrius rex ſanctificationem nullam habuit 74.D
tyrus Sor incolarum lingua uocatur 66.H
tyrus emporium omnibus regnis orbis terræ 67.F
tyrus a priſtina ſuperſtitione conuerſa diuinæ cognitionis lumen excepit 67.G
tyrus illuſtris in Aſia & in Europa 67.H

V

Vaphres rex Aegypti 38.K
uaſa aurea & argentea templi & columnæ æreæ in Babylonem aſportata 1.I
uaſa aurea & argentea ademerunt Hebræi Ægyptijs 32.F
Vbera cor cooperiunt 31.K
ubera rationalis animæ partis indicium 31.H
ubera lacerare quid 60.H
Venti diſperſio captiuitatem ſignificat 12.G
uentus impetu flans quid 3.F
uentus urens Babylonij regis exercitus 39.E
uentres cibos expetentes non ſaturantur auro 17.A
uerba molliora cum falſa ſunt ad tempus aures titillant 27.E
Vias omnes molitur diuina bonitas ad hominum ſalutem 9.F
uiduitati locus datus uiris interfectis 56.G
uiginti ſicli tres uncias & paulo amplius conficiunt 11.I
uincula muri rex & principes 26.K
uinea nuncupatus eſt Iſrael per prophetas 30.B
uineam tradidit alijs agricolis 107.C
uino abſtinendum ſacerdotibus cum ſacerdotio funguntur 107.K
uir & uxor ex uno patre nati arguuntur 55.E
uirga pœna ob iniquitatem irrogata 16.B
uirga de radice Ieſai 41.D
uirga corripiendi ui prædita 45.A
uirgam roboris regnum nuncupauit 45.A
uirgas exaruiſſe propter regnum extinctũ dicitur 45.B
uirgas duas cur capere propheta iubeatur 98.I
uirginalis aluus innuitur 107.G
uirginitatem uiolatam mammarum laxitas conſequitur 57.K
uiſio ad uſum rei accommodatur 5.H
uiſio pro re nata expreſſa 21.I
uiſionem non oculis corporis contemplatus eſt propheta ſed mentis 18.C
uiſiones crebras aſſequitur propheta, ut ad uerbi miniſterium ſtudioſior reddatur 10.B
uiſitationem templum ſibi dicatum Deus nominat 17.D
uita ſecundum Deum maximum bonum 109.I
uiti ſimilis mater tua 44.K
uitis ligna ad nullum opus idonea 30.B
uitis rex 39.A
uitulus ſacerdotium ſignificat 4.B
Vlam ueſtibulum templi 19.D
ultionis cupiditatem euitemus 66.E
Vmbilicum orbis terrarum conceſſit Deus Iudæis habitandum 13.A

umbilicus præciſus quid 31.C
Vnctio ſanctificatio a diuino ſpiritu 73.F
ungues, regis milites appellantur, qui extremam partem corporis obtinent, ducibus ſubiecti 38.C
unguium plenus Nabuchodonoſor propter multum exercitum 38.C
Voluminis comeſtio melli ſimilis 7.I
uoluptatibus inſeruientes in idolorum prolapſi ſunt cultum 60.K
uox angelorum diuinæ uoluntati miniſtrantium munus declarat 97.K
Vphul rex Aſſyriorum 58.E
Vrbis ædificatio a Zorobabel primo facta poſt reditum 110.B
urbs illa deſerta permanſit ubi Chriſtus crucifixus 93.H
urias Samæi iniuſta nece interfectus 2.B
Vſura prohibetur 42.A
uulnera pœnitentia ſanari noluit: iccirco ueniam non conſequetur Iudæa 63.F
uulpes in deſerto prophetæ Iſrael 26.D
Vxor prophetæ mortua 64.C
uxorem uirginem non uiduam neque repudiatam iubentur ducere ſacerdotes 107.K

Z

Zelum uocat Idolum 18.D
Zorobabel 40.H
zorobabel ductor exercitus non rex 99.B

F I N I S.

Errata

Ch.1.F prædicto, prædictio 5.A præditum, præditus 9.D hereditas uero, creditas 18.H coculte, occulte 25.E habebunt, habebant 28.E conformet, confirmet 30.H præcepto, percepto. ſuas, ſuis 43.C nomine, numine 47.E neq; dominium, meumq; dominium 47.H permiſsi, permiſi 48.A ibunt, ibunt in 48.D inquis, iniquis 51.F gloribitur, gloriabitur 58.D ſecundum, ſecundam 58.K meũ, mecum 61.C facimus, ſacinus 66.B quamobrem, hanc ob rem 66.I Babylonum, babyloniorum 72.A regemur, regimur 74.B ſuper, ſuperbia 75.A aliegenis alienigenis 82.C factuum, factum 89.D ſatulem, ſalutem 94.F inianimis, inanimis 98.G mendacium a, mendacium enim 106.I unitatem, ueritatem 107.H circumciſam, incircumciſam.

Series chartarum

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V

Omnes ſunt terniones, præter a V duerniones.